

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัดแม่ฮ่องสอน

The Cultural Identity in Sustainable Tourism in Mae Hong Son Province

พระมหาพรชัย สิริวโร

Phramaha Pornchai Sirivaro

พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี

Phramaha Khwanchai Kittimedhi

ไข่มุก เหล่าพิพัฒนา

Khaimook Laopipattana

เพ็ญพรรณ เพ็ญพลอย

Penphan Fuangooloy

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongrajavidyalaya University

E-mail: punepresi@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 21 กุมภาพันธ์ 2563

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 8 มิถุนายน 2563

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 13 มิถุนายน 2563

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการคือ 1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์อัตลักษณ์การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน 2. เพื่อพัฒนาตัวชี้วัดอัตลักษณ์การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัดแม่ฮ่องสอน การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้นำภาครัฐ ผู้นำในพื้นที่หมู่บ้าน สมาชิกชุมชน และนักท่องเที่ยว รวบรวมข้อมูลลักษณะทางกายภาพ อัตลักษณ์ของชุมชน และวิเคราะห์อัตลักษณ์เพื่อพัฒนาตัวชี้วัดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน จังหวัดแม่ฮ่องสอน แล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย พบว่า อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยว มี 3 ระดับคือ 1. อัตลักษณ์ทางกายภาพ คือ ลักษณะภายนอกที่แสดงออกผ่านบุคคล อุปกรณ์เครื่องใช้และสิ่งก่อสร้าง เช่น เครื่องนุ่งห่ม บ้าน เป็นต้น 2. อัตลักษณ์ทางจิตใจ คือลักษณะแรงจูงใจที่เกิดจากศาสนา พลังศรัทธาให้เกิดวิถีชีวิตและวัฒนธรรมในการอยู่ร่วมกัน เช่น การทำบุญตักบาตร การเคารพผู้ใหญ่ เป็นต้น 3. อัตลักษณ์ทางปัญญา คือ ลักษณะที่แสดงออกทางวัตถุผ่านเครื่องหมาย สัญลักษณ์และรูปแบบวิถีชีวิต รวมถึงการแก้ไขปัญหาภายในชุมชน เช่น ภาษา การแพทย์ เป็นต้น

การค้นหาคำขวัญอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัดแม่ฮ่องสอนได้วางรูปแบบตัวชี้วัดไว้ 3 ระดับคือ 1. มิติทางกายภาพ ได้แก่ คำพูดไพเราะ การแต่งกายสุภาพ มีการเล่นในชุมชนบ้านเรือนเป็นระเบียบ มีอาหารพื้นถิ่นที่สะอาด และการแต่งกายตามแบบชาติพันธุ์ 2. มิติทางจิตใจ ได้แก่ มีบุคลิกเคารพผู้ใหญ่ อ่อนน้อมผู้อื่น มีจิตใจกล้าหาญ และชอบทำบุญตักบาตร 3. มิติทางปัญญา ได้แก่ พูดภาษาชนเผ่าดั้งเดิม มีการเล่น มีการแพทย์ มีสืบสานอนุรักษ์วัฒนธรรมและป้องกันสิ่งแปลกปลอม ปลุกฝังค่านิยมด้านศีลธรรมในชุมชน และมีศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ โบราณสถานและข้าวของเครื่องใช้ของชาติพันธุ์

คำสำคัญ : อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม, การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ABSTRACT

In this research, two objectives were purposely made: 1) to study and analyze the cultural tourist identity of Mae Hong son province, and 2) to develop the indicators of the sustainable cultural tourist identity of Mae Hong son province. This is a qualitative research done by the documentary analysis, in-depth interview, non-participatory observation and focus group. The key-informants were of fiscal and village leaders, members of community and tourists. The physical data and community identity were collected in order to analyze the required identity by which the sustainable cultural tourist identity of Mae Hong son was developed and then the descriptive analysis was respectively done.

In the research, it was obviously found that the tourist cultural identity consisted in three essential levels: 1) it refers to the physical identity where the external characteristics manifested in man, equipments and artificial materiality, cloth and shelter, for instance, 2) it refers to the mental identity; it basically means certain motivation gained from religion giving rise to ways of life and culture of living together, for example, alms-giving and respecting for elderly, and 3) it embraces the intellectual identity; this is exhibited through the materiality of certain symbolization and formative ways of life including the internal solution of problems in the community, language and medicine, for instance.

As far as the search for the sustainable tourist cultural identity of Mae Hong son province was concerned, three levels of indicators were set up: 1) the physical dimension; this means sweet words, suitable dressing, community plays, orderly located shelter, clean local food and dressing in accordance with ethnicity, 2) the mental dimension; this means respecting for the elderly, humble manner, moral shame and moral dread, and meritorious action in alms-giving, 3) the intellectual dimension; one speaks of native tribe language, plays, medicine, preservation of culture and prevention of fake one, cultivation of community morality including setting up the centre for learning the ancient sites history and ethnicity belongings.

Keywords: the cultural identity, sustainable tourism, Mae Hong son

1. บทนำ

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมถูกพูดถึงมากขึ้นในฐานะเป็นเครื่องมือในการสร้างรายได้ให้กับชุมชนและประเทศผ่านการท่องเที่ยวเชิงอัตลักษณ์ (Identity Tourism) ที่นำเสนอความทรงจำทางประวัติศาสตร์ (Historical Memories) ทั้งในด้าน ศิลปะ วิทยาศาสตร์และศาสนา (Susan Pitchford, 2008) โดยบทบาทสำคัญในการท่องเที่ยวเป็นการรักษาพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมเอาไว้ แต่หากขาดการจัดการและการควบคุมที่ดีก็อาจทำให้เกิดผลด้านลบได้เช่นกัน (ธนากร เจริญศรี, 2557) และจากข้อมูลการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมพบว่า จังหวัดแม่ฮ่องสอนซึ่งตั้งอยู่ในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ในอดีตเป็นเมืองโต๋ซ้าในภาคเหนือ เพราะมีความเป็นเมืองขนาดเล็ก อยู่ชายขอบของเมืองหลัก ทั้งยังมีสภาพเป็นเมืองปิด (สรวิศ อ่องสกุล, 2551) ปัจจุบันจังหวัดแม่ฮ่องสอนเปิดเมืองมากขึ้น โดยเฉพาะด้านการท่องเที่ยว เพราะมีภูมิทัศน์ที่สวยงาม จนได้ชื่อว่า “เมืองสามหมอก” และมีสภาพแวดล้อมที่เป็นเมืองซึ่งล้อมรอบด้วยภูเขาสูง มีป่าไม้หนาแน่น ทิวทัศน์สวยงาม ทั้งยังมีอากาศเย็นและหมอกปกคลุมตลอดปี สิ่งสำคัญคือประชากรในจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้นมีผู้คนปลูกกระท่อมอาศัยอยู่ตามริมห้วยเชิงเขาที่มีที่ราบ หรือที่ราบสูงบนดอยที่เป็นทำเลเหมาะสำหรับการเพาะปลูก โดยพวกที่อาศัยตามที่ราบคือพวกพม่า เงี้ยว พวกลัวะ (ละว้า) กะเหรี่ยง (ยาง) และคนพื้นเมือง ส่วนพวกที่อาศัยอยู่บนดอยก็เป็นพวกชาวเขาเผ่าต่างๆ เช่น พวกมั่ว มูเซอร์ (สงวน โชติสุขรัตน์, 2553)

ชุมชนชาติพันธุ์ที่กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในจังหวัดแม่ฮ่องสอน คือ หมู่บ้านชาวไทใหญ่ อำเภอฝาง เพราะมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ชัดเจน เช่น มีภาษาพูดของตนเองว่า “ก่าไต” และภาษาเขียนตัวอักษรไทยเรียกว่า “ลิกไต” มีใช้กันมาตั้งแต่สมัยโบราณ มีการเขียนจารึกไว้บนแผ่นลานหรือปับหนังสาปี้ลั่น (สมุดข่อย) เล่มใหญ่ ปกจะลงรักปิดทองอย่างสวยงาม ที่แม่สะเรียงและแม่ฮ่องสอนมีหนังสือธรรมะที่จารในใบลานและเขียนลงสมุดข่อยมากมาย ส่วนอักษรไทยยวน (ตัวเมือง) จะใช้เฉพาะพวกคนเมืองเท่านั้น (สงวน โชติสุขรัตน์, 2553) และมีวัฒนธรรมการแต่งกายคือเครื่องแต่งกายนิยมนุ่งผ้าซิ่นเป็นสีพื้น ไม่มีการต่อชายผ้าซิ่นทอหรือปักลายอย่าง ส่วนเสื้อเป็นแบบที่ชาวพม่าใส่ คือ สาบเสื้อด้านหน้าจะป้ายจากด้านซ้ายมาติดกระดุมด้านขวา มีทั้งแบบแขนสั้นและแขนยาว ตามคอและชายเสื้อนิยมปักฉลุ สำหรับผู้ชายนิยมสวมกางเกงแบบเตี่ยวโย้ง หรือเตี่ยวสะดอ แบบที่ชาวล้านนาใส่กัน เสื้อคอกลมแบบต่อแขนยาว ติดกระดุมผ้าด้านหน้าแบบเสื้อคนจีนมีของประจำกาย คือ ย่าม และดาบเงิน ไม่ว่าชายหรือหญิงเวลาออกนอกบ้าน มักพกผ้าหรือสวมหมวก ผู้หญิงไทใหญ่แต่งกายคล้ายพม่า นุ่งผ้าซิ่นสีต่างๆ ยาวกรอมเท้าใส่เสื้อทรงกระบอกแขนยาว เรียกว่า เสื้อปัก ตัวสั้นแคเอวหรือสูงกว่านิคหน้อย เก้ามยทรงสูง เก้ามยให้ค่อนไปทางด้านหลัง ถ้าเป็นเด็กสาวรุ่นๆ จะหิ้วผมหันๆ ปกหน้าผากแบบผมหันของเด็กหญิงคนเมือง เมื่อมีครอบครัวแล้วจะเกล้าผมหันกันหมด ทรงผมถือว่าเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่ง ผมหันจะมีหวีประดับมุขหรือทองคำปักไว้อีกทีหนึ่งเป็นการแสดงถึงฐานะ คนมีฐานะไม่สู้ดีหรือไม่ดีจะใช้หวีธรรมดาปักไว้ บางคนจะมีปิ่นทำด้วยทองคำประดับแก้วสีต่างๆ อีกด้วย (สงวน โชติสุขรัตน์, 2553)

อีกชุมชนหนึ่งคือ บ้านสันติชล ตำบลเวียงใต้ อำเภอฝาง เป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมจีนยูนนาน ในพื้นที่อำเภอฝาง ที่มีประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนชาติจีนยูนนานเด่นชัด มีรูปแบบชีวิตการเป็นอยู่ที่รักษาไว้แบบดั้งเดิม มีการแต่งกายที่คงเอกลักษณ์ถิ่นอายุชาวเขา รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีเดิมไว้ ทั้งการดื่มชาการชงชา และการศึกษาการรักษาสุขภาพด้วยสมุนไพรตามตำรับจีน และมีจุดชมวิว ที่เป็นพื้นที่สูงช่วงฤดูหนาวหรือยามเช้าสามารถมองเห็นทะเลหมอก เรียกว่า “ทะเลหมอกหุบไหล่” ภายในบริเวณศูนย์วัฒนธรรมจีนยูนนาน จะมีบ้านดิน ตั้งเรียงรายซึ่งเปิดเป็นร้านอาหารจีนยูนนาน และร้านจำหน่ายของที่ระลึก มีลานกว้างที่เป็นสนามหญ้า สระน้ำ และทางเดิน นอกจากนี้ยังมีที่พักแบบบ้านดิน

และทางเดินที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยว จากการสำรวจบ้านของชาวจีนฮ่อในปี พ.ศ. 2555 ที่ผ่านมามีการขยายพื้นที่บ้านและร้านค้าเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว (2959)

จากอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ช่วยส่งเสริมให้เห็นถึงความสำคัญกับศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ คุณค่าชนิดนี้มีปรากฏอยู่ในทุกศาสนา ทุกระบบความเชื่อ ที่แสดงออกมาในรูปแบบต่างๆ ตามความเชื่อและศาสนานั้นๆ ในความเชื่อดั้งเดิมของสังคม (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2544) และรูปแบบวิถีชีวิตที่ถูกพัฒนามาตามลำดับกลายเป็นชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืน

บทความวิจัยนี้ตั้งใจองการนำเสนอแนวคิดอัตลักษณ์วัฒนธรรมที่ถูกบริหารจัดการด้วยรัฐและชุมชนผ่านชุมชนทั้ง 2 แห่งในจังหวัดแม่ฮ่องสอน คือ หมู่บ้านผาป่องและบ้านสันติชล โดยการวิเคราะห์องค์ประกอบและตัวชี้วัดอัตลักษณ์การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวในพื้นที่ และการเข้ามามีส่วนร่วมอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนของภาครัฐให้เป็นไปอย่างยั่งยืนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน
2. เพื่อพัฒนาตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน

3. วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Quality Research) โดยเป็นการศึกษาเอกสาร (Documentary Data) เป็นการศึกษาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิ ประกอบด้วยงานวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือและตำรา ในประเด็นเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรม รูปแบบการท่องเที่ยว และแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นต้น และมีการศึกษาภาคสนาม เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) สังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) และสนทนากลุ่ม เพื่อศึกษาและพัฒนาตัวชี้วัดทางด้านอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2. ประชากร/พื้นที่วิจัย กลุ่มประชากรประกอบด้วย 1) ผู้นำภาครัฐในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ระดับจังหวัดและระดับอำเภอ ในด้านที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว ประกอบด้วย ก. นายเสน่ห์ สายเย็นใจ วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน ข. นายประเสริฐ ประดิษฐ์ ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน ค. นางเครือวัลย์ ธรรมายอดดี นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน 2) ผู้นำในพื้นที่หมู่บ้านศึกษา ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มกิจกรรม ประกอบด้วย ก. นายอมร ศรีตระกูล กำนันบ้านผาป่อง ข. นายบุญหล่อ หล่ออริยวัฒน์ ผู้นำหมู่บ้านสันติชล ค. อภิสิทธิ์ จันทโรภาส นายกองค์การบริหารส่วนตำบลผาป่อง ง. วีระชัย แสงทองอร่าม นายกองค์การบริหารส่วนตำบลเวียงใต้ 3) สมาชิกชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรม ประกอบด้วย ก. พระสุเมธต์ศาสนกิตติ์ เจ้าคณะจังหวัดแม่ฮ่องสอน ข. พระปลัดจิตตพัฒน์ อคฺคปญฺโญ วัดสวนธรรมภูสมะ เจ้าคณะตำบลปางหมูเขต 2 จังหวัดแม่ฮ่องสอน ค. พระครูวิมลภาวนานานาสน์(ธ) เจ้าอาวาสวัดป่าถ้ำวัว จังหวัดแม่ฮ่องสอน ง. พระปลัดสุรเดช จิระธมโม เลขาธิการเจ้าคณะจังหวัดแม่ฮ่องสอน จ. คุณมงคล สิงห์คำวรกุล หมอชาวบ้านหมู่บ้านสันติชล ข. นางแสงจำง ชมพูใส อาสาสมัครประจำหมู่บ้านผาป่อง และ 4) นักท่องเที่ยวในหมู่บ้านผาป่องและหมู่บ้านสันติชล จำนวน 10 คน

ส่วนพื้นที่การวิจัย ได้แก่ 1) หมู่บ้านวัฒนธรรม (บ้านสันติชล) ซึ่งเป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมจินยูนนานในพื้นที่ อ.ปาย และ 2) ชุมชนบ้านผาป่อง อ.เมืองแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ต่างๆ เช่น ชาวไทยใหญ่ และกะเหรี่ยงขาว ซึ่งสามารถใช้ชีวิตบนความแตกต่างทางวัฒนธรรมได้อย่างมีความสุข

3. เครื่องมือในการวิจัย การวิจัยนี้ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก(In-depth Interview) แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้างในการสัมภาษณ์ผู้นำระดับจังหวัด และระดับท้องถิ่น ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยว โดยมีลักษณะแบบสัมภาษณ์ 3 แบบ คือ 1) แบบสัมภาษณ์ผู้นำภาครัฐ 2) แบบสัมภาษณ์สมาชิกชุมชน 3) แบบสัมภาษณ์นักท่องเที่ยว โดยมีหัวข้อการสัมภาษณ์แบ่งเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์ ตอนที่ 2 ข้อมูลกับข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชนและหมู่บ้าน ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนและหมู่บ้าน และใช้การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) เพื่อค้นหาตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่วิจัย

4. ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ การวิจัยนี้ใช้เครื่องมือในการวิจัย จึงได้มีรูปแบบการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

1) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พื้นที่ชุมชนบ้านผาป่อง อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน และบ้านสันติชล อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2) สร้างเครื่องมือจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3) นำเครื่องมือที่สร้างให้ผู้เชี่ยวชาญในการพิจารณาความเหมาะสม

4) แก้ไขและปรับปรุงเครื่องจากการพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญ

5) นำเครื่องมือไปทำการทดลองใช้ก่อนการเก็บข้อมูลจริง เพื่อปรับปรุงข้อคำถามให้มีความชัดเจน

6) แก้ไขและปรับปรุงเครื่องมือ

7) ทำการเก็บข้อมูลในพื้นที่

8) สรุปผลการเก็บข้อมูล วิเคราะห์และรายงานผล

5. การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

1) ในการวิจัยเชิงเอกสารนั้นเน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิจากแหล่งวิจัย เช่น ห้องสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ห้องสมุดของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นต้น

2) ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นผู้วิจัยได้ติดต่อประสานงานไปยังหมู่บ้านผาป่องและหมู่บ้านสันติชล จังหวัดแม่ฮ่องสอน ในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ใช้ลักษณะการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตการณ์ แล้วทำการวิเคราะห์แนวคิดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อค้นหาตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

6. การวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อผู้วิจัยได้จัดเก็บรวบรวมและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลในแต่ละประเด็นอย่างครบถ้วนสมบูรณ์แล้วก็จะนำข้อมูลมาจัดระบบเป็นหมวดหมู่ เรียงลำดับตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยเริ่มต้นจากการศึกษาแนวคิดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวตามเอกสารงานวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือและตำรา ในประเด็นเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรม รูปแบบการท่องเที่ยว และแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นต้น และนำข้อมูลที่ได้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดแม่ฮ่องสอนจากข้อมูลเอกสารและการสัมภาษณ์ และเครื่องบันทึกเสียงมาตีความและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) จากคำพูดของผู้นำภาครัฐ สมาชิกชุมชน นักท่องเที่ยว ต่อจากนั้นจึงดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์และเขียนบรรยายสรุป โดยได้จัดระบบหมวดหมู่ของการวิเคราะห์เรียงตามลำดับวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อค้นหาตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัดแม่ฮ่องสอนผ่านเรื่องกายภาพ จิตใจ ปัญญา

7. การสรุป อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ การสรุปผลการวิจัย ผู้วิจัยได้ทำการนำข้อมูลที่วิเคราะห์จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและจากบทสนทนาที่ได้จากการสัมภาษณ์มาสรุปและเรียบเรียงเพื่อให้ทราบถึงมุมมองจากนักวิชาการ แล้วนำมาอภิปรายตามกระบวนการทำวิจัย

4. ผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้ผลการดำเนินงานตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

จากการศึกษาวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน ประกอบด้วยองค์ประกอบแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยว พบว่า มีหลักแนวคิดสำคัญในการกำหนดเกณฑ์ตัวชี้วัดจากพื้นที่หมู่บ้านผาบ่องและหมู่บ้านสันติชล โดยสรุปเป็นตารางดังนี้

แนวคิด	องค์ประกอบของแนวคิด		
	ความหมาย	ประเภท	ลักษณะ
อัตลักษณ์	สิ่งที่เป็นคุณสมบัติของคนหนึ่งสิ่งหนึ่ง โดยมีความโดดเด่นหรือแตกต่างจากสิ่งอื่น	1. อัตลักษณ์ส่วนบุคคล 2. อัตลักษณ์ทางสังคม	- อัตลักษณ์ส่วนบุคคล เป็นตัวตนหรืออัตลักษณ์แบบมีอิสระจากเงื่อนไขทั้งปวง ความเป็นเอกภาพ ความเป็นหนึ่งเดียวในตัว - อัตลักษณ์ทางสังคมเป็นการเชื่อมโยงระหว่างตัวตนกับโลกหรือบริบทแวดล้อม
วัฒนธรรม	รูปแบบที่บุคคล ชุมชนท้องถิ่น และสังคมสร้างขึ้น และมีความสำคัญต่อชีวิต	1. วัฒนธรรมประเพณี 2. วิถีชีวิต 3. ภูมิปัญญา	- วัฒนธรรมประเพณีที่กลุ่มชนหรือสังคมสร้างสรรค์ขึ้นให้เกิดความงอกงามทางด้านจิตใจ - แนวทางการดำเนินชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย - ภูมิปัญญาที่สั่งสมประสบการณ์และสืบทอดกันไปตามยุคสมัย
การท่องเที่ยว	การสำรวจพื้นที่เพื่อการเรียนรู้ และการเดินทางเพื่อพักผ่อน	1. การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม 2. การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	- การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมุ่งศึกษาท้องถิ่น เรียนรู้ชุมชนลักษณะทางวัฒนธรรม ประเพณีประวัติศาสตร์ - การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ในการสร้างองค์ประกอบตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยว องค์ประกอบตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเป็นการสร้างตัวบ่งชี้เพื่อวัดรูปแบบของอัตลักษณ์ วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว เพื่อการประเมินคุณภาพของการจัดการให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในพื้นที่หมู่บ้านผาบ่องและหมู่บ้านสันติชล รวมถึงตัวชี้วัดหลักและตัวชี้วัดย่อย ดังตารางดังต่อไปนี้

แนวคิด	องค์ประกอบของดัชนี	ตัวชี้วัดหลัก	ตัวชี้วัดย่อย
ตัวชี้วัด ด้าน การพัฒนา อัตลักษณ์	วิถีชีวิตชัดเจน โดดเด่น	อยู่ร่วมกันเป็นชุมชน มีความ สามัคคี	-มีอาหาร ภาษา ประจา ท้องถิ่น -มีอาชีพประจำท้องถิ่น -ไม่เดินทางไปอยู่ท่อื่น
ด้านการพัฒนา วัฒนธรรม	วัฒนธรรมเข้มแข็ง	สืบสานวัฒนธรรมประเพณี วิถี ชีวิต ภูมิปัญญา	-รักษา สืบทอด ประเพณี
ด้านพัฒนาการ ท่องเที่ยวอย่าง ยั่งยืน	มีภูมิปัญญาที่สำคัญ	มีประวัติศาสตร์ แหล่งวัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติ	-พัฒนารูปแบบวิถีชีวิต - พัฒนาด้านทรัพยากร แหล่งท่องเที่ยว - พัฒนาธุรกิจท่องเที่ยว ที่พัก ตลาดชุมชน

ผู้วิจัยได้กำหนดเป็นกรอบแนวคิดขององค์ประกอบอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเป็น 3 ลักษณะ คือ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตและภูมิปัญญา และการพัฒนาทางด้านกายภาพ จิตใจ และปัญญา เพื่อสร้างเป็น กรอบแนวคิดการพัฒนาตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ดังนี้

จากกรอบแนวคิดขององค์ประกอบตัวชี้วัดอัตลักษณ์ วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ ด้านกายภาพ ด้านจิตใจ ด้านปัญญา ผู้วิจัยได้กำหนดตัวประกอบตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยวจากการด้วยการสัมภาษณ์ผู้นำภาครัฐและผู้นำในพื้นที่หมู่บ้าน สมาชิกชุมชน และนักท่องเที่ยว ดังนี้

ดัชนี	ตัวชี้วัดหลัก	ตัวชี้วัดย่อย
อัตลักษณ์ ของหมู่บ้าน ผาบ่งและ หมู่บ้านสันติ ชล	1. กายภาพ	1) มีภาษาท้องถิ่น 2) มีอาหารท้องถิ่น 3) มีการละเล่น 4) มีเครื่องนุ่งห่ม 5) มีสิ่งก่อสร้าง เช่น บ้าน วัด เป็นต้น 6) ความยั่งยืน มั่นคง ยั่งยืน ไม่เปลี่ยนแปลงไปตาม ค่านิยมและเทคโนโลยี
	2. จิตใจ	7) มีวิถีชีวิตที่เป็นมิตร
	3. ปัญญา	8) มีอาชีพในชุมชน

		9) ความสามัคคี 10) สร้างรายได้พอเพียง 11) มีรายได้จากอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม
วัฒนธรรม ของหมู่บ้าน ผาป่องและ หมู่บ้านสันติ ชล	1. กายภาพ	12) คำพูดสุภาพ 13) การแต่งกายที่สุภาพ 14) การละเล่น 15) ส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่อนุรักษ์ประเพณีและมีการแสดงทางด้านประเพณีในพื้นที่
	2. จิตใจ	16) เคารพและอ่อนน้อมผู้อื่น 17) มีจิตใจกลัวบาป 18) มีค่านิยมมุ่งเน้นทางด้านจิตใจ
	3. ปัญญา	19) รักษาธรรมชาติ 20) ปลุกฝังค่านิยมด้านศีลธรรม 21) อนุรักษ์วัฒนธรรม และ ป้องกันวัฒนธรรม แปลกปลอม 22) วัฒนธรรมชนเผ่าได้รับการเผยแผ่อย่างกว้างขวาง
การท่องเที่ยว ของหมู่บ้าน ผาป่องและ หมู่บ้านสันติ ชล	1. กายภาพ	23) สวมเสื้อผ้าท้องถิ่น 24) ร่วมการละเล่นท้องถิ่น 25) กินอาหารท้องถิ่น 26) ชมวัด 27) จำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มมากยิ่งขึ้น
	2. จิตใจ	28) ทำบุญตักบาตร
	3. ปัญญา	29) เข้าใจด้านประวัติศาสตร์ 30) ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น 31) จัดตั้งศูนย์เรียนรู้ในชุมชน

5. อภิปรายผล

จากการศึกษาและวิเคราะห์วิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัดแม่ฮ่องสอน หลังจากศึกษาแล้วได้พบความรู้ใหม่ ดังนี้

1. การศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน จากข้อมูลการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้นมีรูปแบบของการใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่นำมาเสนอ อย่างประเพณีปอยหลวง เเหลิน สิบเอ็ดที่พยายามนำเสนอประเพณีการออกพรรษาของชาวไทใหญ่ที่ยึดมั่นในพระพุทธศาสนาอย่างเหนียวแน่น (ขวัญภา สุขคร และคณะ, 2557) เป็นการนำเสนอรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมผ่านการศึกษาความเป็นอยู่และวิถีชีวิต ในแง่ของความเชื่อ ศิลปะ ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม วิถีการต่างๆ อันเกิดจากภูมิปัญญาที่ถูกถ่ายทอดสืบกันมาทางสังคม รวมถึงคุณค่าต่างๆ ทางด้านจิตใจอันส่งต่อกันมา ซึ่งการพัฒนาารูปแบบดังกล่าวนี้ทำให้เกิดลักษณะการท่องเที่ยวที่สื่อผ่านลักษณะทางวัฒนธรรม 2 แบบ คือ 1. อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยวแบบชุมชน เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวอัตลักษณ์วัฒนธรรมที่ชุมชนเป็นผู้สร้างและดำเนินการ โดยมีสาเหตุหลักมาจากการความห่วงแหน

วัฒนธรรม ต้องการสืบทอดแก่ลูกหลาน และไม่ยอมรับความแปลกปลอมของวัฒนธรรมสมัยใหม่ และสิ่งที่ทำให้เกิดความยั่งยืนคือชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ (ประเสริฐ ประดิษฐ์, 2560: สัมภาษณ์) 2. อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยวแบบรัฐ เป็นการท่องเที่ยวอัตลักษณ์วัฒนธรรมที่ผ่านการประชาสัมพันธ์ของภาครัฐหรือเห็นรายได้ในการจัดการดังกล่าว โดยรัฐนั้นอาจมีความเชี่ยวชาญเรื่องการบริหารจัดการมากกว่าชุมชนด้วย มีทรัพยากรบุคคลและทุน แต่เนื่องจากความไม่เข้าใจบริบทพื้นฐานของชุมชนอาจทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมบางอย่าง (เสนห์ สายเย็นใจ, 2560: สัมภาษณ์) และไม่อาจทำให้เกิดความยั่งยืนได้หากชุมชนนั้นไม่เข้าใจวิถีวัฒนธรรมที่มีมาแต่เดิมจากความเข้าใจของชุมชนเอง เพราะเมื่อใช้กลไกของรัฐเข้ามาจัดการงาน การกำหนดงานจึงต้องให้ตรงกับปฏิทินของการท่องเที่ยวของปีนั้นๆ จึงเป็นปัญหาอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นกับชุมชนนั้นๆ (เครือวัลย์ ธรรมายอดดี, 2560: สัมภาษณ์) ภาครัฐนั้นอาจมีความเชี่ยวชาญเรื่องการบริหารจัดการมากกว่าชุมชนด้วย มีทรัพยากรบุคคลและทุน แต่เนื่องจากความไม่เข้าใจบริบทพื้นฐานของชุมชนอาจทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมบางอย่างและไม่อาจทำให้เกิดความยั่งยืนได้หากชุมชนนั้นไม่เข้าใจวิถีวัฒนธรรมที่มีมาแต่เดิมจากความเข้าใจของชุมชนเอง เพราะเมื่อใช้กลไกของรัฐเข้ามาจัดการงาน การกำหนดงานจึงต้องให้ตรงกับปฏิทินของการท่องเที่ยวของปีนั้นๆ จึงเป็นปัญหาอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นกับชุมชนนั้นๆ (พระสมณศักดิ์ ศาสนิกิตต์, 2560: สัมภาษณ์)

จากการศึกษาในพื้นที่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในชุมชนทั้ง 2 แห่ง คือ หมู่บ้านผาบ่องของชาวไทยใหญ่ และหมู่บ้านสันติชลของชาวจีนยูนนาน จึงพบลักษณะการนำเสนออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ชัดเจนผ่านการจัดการท่องเที่ยว คือ

1) หมู่บ้านผาบ่องของชาวไทยใหญ่ โดยอาศัยชุมชนร่วมกับรัฐ โดยผสมผสานระหว่างการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติกับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน กล่าวคือน้ำพุร้อนผาบ่อง เรียกอีกชื่อว่า บ่อน้ำแร่ผาบ่อง มีกาดชอกจา เป็นตลาดนัดตามวิถีชุมชนบ้านผาบ่อง ตั้งอยู่ ณ ลานวัฒนธรรมชุมชนบ้านผาบ่อง เปิดทุกวันศุกร์และเสาร์ เพื่อเป็นสถานที่จำหน่ายอาหารและผลิตผลทางการเกษตรของชาวบ้าน รวมถึงอาหารของชาวไทยใหญ่และอาหารพื้นเมือง (แสงจำง ชมพูใส, 2560: สัมภาษณ์) และมีศูนย์วัฒนธรรมไทยใหญ่ สะพานข้าว ก้าวเพื่อสุข เป็นจุดแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมด้านการเกษตร เช่น การปลูกข้าว การบำรุงดูแลรักษาข้าว การเกี่ยวข้าว เป็นต้น เรียนรู้พันธุ์ข้าวเพื่อสุขภาพ เรียนรู้วิถีทำนาปลูกข้าวเพื่อสุขภาพและเลือกซื้อผลิตภัณฑ์การเกษตรต่างๆ และถ้าเดินทางมาเที่ยวช่วงต้นเดือนเมษายนจะได้ชมประเพณีปอยส่างลองอันเก่าแก่ของชุมชนอีกด้วย (อมร ศรีตระกูล, 2560: สัมภาษณ์)

2) ชุมชนบ้านสันติชล คือชาวจีนยูนนานหรือจีนฮ่อ โดยอาศัยชุมชนร่วมกับรัฐ จุดเริ่มต้นมาจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นผู้จัดการตัวเอง มีการฟื้นฟู อนุรักษ์ และสืบสานวัฒนธรรมจีนยูนนาน รวมไปถึงการพัฒนาอาชีพ เพื่อส่งเสริมชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนด้วย ภายในหมู่บ้านสันติชลมีการให้บริการโฮมสเตย์กับนักท่องเที่ยว มีการแสดงวัฒนธรรมพื้นบ้าน การเต้นรำ และการแสดงศิลปะการป้องกันตัว กังฟู ไชวู้กัท่องเที่ยว การสาธิตการชงชาแบบจีน รับประทานอาหารจีนยูนนาน เมนูยอดนิยม ได้แก่ ชาหมี หมั่นโถว ไก่ดำตุ๋นยาจีน ยำสว่น้อยยูนนาน ผักสดจากไร่ผัด ก๋วยเตี๋ยวยูนนาน เลือกซื้อของที่ระลึก ชา รองเท้าจีนยูนนานดั้งเดิม หยก เครื่องรางต่างๆ ผลไม้ดองและอบแห้ง ยาและสมุนไพรจีน อาหารแปรรูปชนิดต่างๆ มีการโล่ชิงช้าแบบชาวเขา การขี่ม้ารอบก้อนหินใหญ่ และบริการใส่ชุดชาวจีนถ่ายรูปตามจุดต่างๆ และฝึกพลั้งลมปราณเป็นวิธีประสานพลังของร่างกายและจิตใจเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อสร้างสมดุลภายในร่างกาย ส่งเสริมสุขภาพให้แข็งแรงขึ้น และขจัดโรคภัยที่มีอยู่ และมีจุดชมวิวยุทธนโหล ในภาษาจีนกลาง หมายถึงแหล่งที่เมฆโหลมารวมกัน ซึ่งเปรียบเสมือนคนจีนยูนนานที่อพยพมาจากเมืองจีน แต่ในที่สุดก็อพยพย้ายถิ่นฐานมารวมกัน เป็นการสื่อความให้เห็นรูปคนจีนบ้านสันติชลแห่งนี้ด้วย (บุญหล่อ หล่ออริยวัฒน์, 2560: สัมภาษณ์)

วัฒนธรรมของชุมชนทั้งสองนี้ มีลักษณะการอนุรักษ์ภายในชุมชน มีการรวมตัวกันของชุมชนโดยผู้นำชุมชนที่มองเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมดังกล่าว และสร้างภาพลักษณ์เชิงการท่องเที่ยวทั้งในแง่วัฒนธรรมและธรรมชาติที่ผสมผสานกันอย่างลงตัว มีการสนับสนุนของหน่วยงานรัฐจนกลายเป็นจุดเด่นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวและที่สำคัญสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนมีความเข้าใจในชาติพันธุ์ ความเชื่อ และใช้ชีวิตบนรากฐานของวัฒนธรรมตนเองเป็นหลัก มีความเข้มแข็งของชุมชน สร้างการท่องเที่ยวที่มั่นคงและยั่งยืน ภายใต้กรอบการจัดการ 3 แบบ คือ

1) อัตลักษณ์ทางด้านวิถีชีวิต คือลักษณะการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน มีความสามัคคี มีอาหาร ภาษา ประจำท้องถิ่นมีอาชีพประจำท้องถิ่น รักถิ่นฐาน รักษาอาชีพเดิมไม่เดินทางไปอยู่ที่อื่น

2) วัฒนธรรมทางด้านวัฒนธรรมประเพณี คือลักษณะการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต ภูมิปัญญา มีการรักษา สืบทอดประเพณี

3) การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน คือลักษณะภูมิปัญญา มีประวัติศาสตร์ แหล่งวัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติ มีการพัฒนารูปแบบวิถีชีวิตไม่ให้เป็นไปตามกระแสสังคมและเทคโนโลยี มีการพัฒนาด้านทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว และมีการพัฒนารูทการท่องเที่ยว ที่พัก ตลาดชุมชน

2. การพัฒนาตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้วิเคราะห์จากตัวชี้วัด 3 รูปแบบ คือ

1) ด้านกายภาพ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวแสดงให้เห็นความเป็นตัวตนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยอาคารบ้านเรือน ตัวอาคาร ตัวตึกต่างๆ จะเป็นสองสามชั้นขึ้นไป เขาเรียกว่า จองพารา เป็นเอกลักษณ์ของคนแม่ฮ่องสอน พระประธานในโบสถ์ในวิหารได้อธิพลจากพม่าจะเป็นทรงไทใหญ่ การแต่งกาย ภาษาพูด อาหาร ศิลปะ บ้านเรือน วัฒนธรรมประเพณี ทางเชียงใหม่ ลำพูน เวลาบวชนเณรก็จะไปอีกอย่างหนึ่งเรียกว่า ลูกแก้ว แต่ในหมู่บ้านผาบ่องเรียกว่า ส่างลอง คือเด็กที่จะมาบวชเป็นสามเณรถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของแม่ฮ่องสอน (พระสมุณห์ศาสนกิตติ์, 2560: สัมภาษณ์)

ในหมู่บ้านผาบ่องวิถีชีวิตของชาวบ้าน มีการแสดงออกถึงการแบ่งปัน มีบ่อน้ำสำหรับการดูแลผู้เดินทาง การแต่งกายของชาวไทใหญ่มีภาษาของตนเอง จะมีการสื่อสารด้วยคำพูดไทใหญ่ เช่น หากมีงานบุญเรียกว่า “สึละอ่อง” ภาษาเหล่านี้เป็นภาษาในพื้นที่ไทใหญ่ มีเครื่องแบบการแต่งกายแบบไทใหญ่ และอาหาร อย่างแกงฮังเล เป็นเอกลักษณ์ของไทใหญ่ และอาหารจะเน้นจำพวกผัก เป็นอาหารเพื่อสุขภาพ เพราะอาหารของชาวไทใหญ่ จะแตกต่างจากอาหารของคนเมืองคือ ไม่ค่อยใช้น้ำมัน หากใช้น้ำมันแต่น้อย ไม่ใช้กะทิ ชาวไทใหญ่จะกินแต่ผัก หนุ่ ปลา จะเป็นปลาที่ได้มาจากแม่น้ำ หรือซื้อจากตลาดทั่วไป กินแกงธรรมดา คนไทใหญ่ไม่นิยมกินกะทิ จะเอาไว้ทำขนมอย่างเดียว เป็นอาหารพื้นบ้านของชาวไทใหญ่ เน้นการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (อมรศรีตระกูล, 2560: สัมภาษณ์)

ขณะที่อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้านสันติชลปรากฏผ่านบ้านดิน บ้านดินจะสามารถเข้าอยู่อาศัยได้ คนที่นี้ถือว่าการอยู่บ้านดินสุขภาพจะดี บ้านดินจึงเป็นการรักษาสุขภาพมากกว่าที่ก่อสร้างจากดินที่อยู่สบายในสภาพอากาศเย็นและร้อนเท่านั้น และภายในหมู่บ้านยังมีบริหารให้เข้าเครื่องแต่งกายแบบชาวจีนยูนนาน เช่น มีชุดราชวงศ์ฮั่นให้เช่าใส่และมีชุดมากมาย มีชุดชุดสำหรับเช่าถ่ายรูป ใช้วิถีชีวิตแบบชาวจีนยูนนาน เช่น ยิงธนู ยิงหน้าไม้ ชีม้า และใช้ภาษาจีนในการสื่อสาร อีกทั้งอาหารแบบชาวจีนยูนนานที่เน้นสมุนไพรแบบจีน เช่น หนานโถ้ว ไก่ดำตุ๋นยาจีน (บุญหล่อ หล่ออริยวัฒน์, 2560: สัมภาษณ์)

2) ด้านจิตใจ ในหมู่บ้านผาบ่อง มีการแสดงอัตลักษณ์ทางด้านจิตใจเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา โดยมองว่าความดี ความเชื่อเรื่องการไม่ทำบาป ความเชื่อในเรื่องการไปสูนิพพาน เป็นที่มาของประเพณีไถลิสสองเดือน ตั้งแต่เดือนหนึ่ง เดือนอ้าย ถึงเดือนสิบสอง ทำบุญกันทุกเดือนจึงมีการจัดสรรให้เกิดรูปแบบ

การท่องเที่ยวในแต่ละเดือน เช่นเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ จะมีประเพณีทำข้าวหยาญ เป็นการนำเสนอประเพณีแก่นักท่องเที่ยว โดยอธิบายถึงการเคารพนับถือกันในหมู่บ้าน และเป็นการรวมตัวกันของญาติหลายหมู่บ้าน หลังจากเก็บเกี่ยวเสร็จแล้ว เพื่อทำข้าวหยาญแล้วยังนำไปแจกหมู่บ้านอื่น เอาไปแจกผู้เฒ่าผู้แก่ที่เรานับถือ ถ้ามีจำนวนข้าวหยาญเยอะก็จะนำไปแจกยังหมู่บ้านอื่น (ประเสริฐ ประดิษฐ์, 2560: สัมภาษณ์)

ขณะที่หมู่บ้านสันติชลมีพื้นฐานมาจากชาวจีนยูนานจึงพยายามเปลี่ยนแปลงตนเองให้เข้ากับวัฒนธรรมแบบไทย ขณะเดียวกันก็ยังคงรักษาอัตลักษณ์ของความเป็นชนจีนยูนานไว้ เช่นความกตัญญู แม้แต่เยาวชนที่ไปทำมาหากินที่อื่นยังคงมีความกตัญญูต่อบ้านเกิด ด้วยการกลับมาสร้างศาลเจ้าไว้เป็นสถานที่ไหว้เคารพบรรพบุรุษของคนจีนยูนาน หากหมู่บ้านหรือโรงเรียนขาดเหลืออะไรก็จะช่วยกันจัดหา โดยคนจีนยูนานในไทยก็เหมือนคนไทย พยายามกลมกลืนกับวิถีชีวิตแบบไทย ขณะเดียวกันก็รักษาอัตลักษณ์ของคนจีนยูนาน มีการแสดงให้เห็นผ่านชุดแต่งกายของคนจีนยูนานที่จะใส่ในวันที่มีการประกอบพิธีสำคัญ เช่น ต้อนรับแขกผู้ใหญ่ ชุดที่แสดงนี้เป็นชุดของคนจีนยูนาน และนำมาให้นักท่องเที่ยวได้เช่าใส่ เพื่อเป็นการสนับสนุนการท่องเที่ยวให้เห็นอัตลักษณ์ของชาวจีนยูนานผ่านด้านความเชื่อด้านศาสนา (บุญหล่อ หล่ออริยวัฒน์, 2560: สัมภาษณ์) และยังมีการสร้างวัดทางพระพุทธศาสนาที่ผสมผสานระหว่างความเชื่อของจีนยูนานและของชาวไทยเข้าด้วยกันมีการเข้าวัดและทำบุญตักบาตรเช่นเดียวกับที่คนไทยทำ เกิดการผสมผสานเข้ากันเป็นอย่างดีในแง่ของความเชื่อและศาสนา

3) ด้านปัญหา หมู่บ้านผาป้องจะมีความพร้อมเพรียง ความเสียสละ โดยผู้นำชุมชนนั้นมีคุณธรรมสามารถโน้มน้าวจิตใจชาวบ้าน โน้มน้าวเครือข่ายให้มาร่วมจัดการพื้นที่ให้กลายเป็นศูนย์เรียนรู้ไทใหญ่ มีบ่อน้ำร้อน มีโรงหีบน้ำมันงา มีที่ทำถั่วลิสงลายเสือ ศูนย์รักษาวัฒนธรรมประเพณี เช่น ปอยอ่องจ๊อด อันนี้จะเป็นจุดเด่นของแม่ฮ่องสอน สภาพพื้นที่บริบท คือการเดินทางเข้ามามันยากลำบาก จึงทำให้สิ่งแปลกปลอมข้างนอกเข้ามายาก เพราะคนในพื้นที่ไม่เห็นด้วย (เครือข่าย ธรรมายอดดี, 2560: สัมภาษณ์) โดยชุมชนต้องการรักษาวัฒนธรรมประเพณีของเขาถือเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในชุมชน

ส่วนหมู่บ้านสันติชลมีคณะกรรมการหมู่บ้านที่ช่วยเหลือกัน มีความสามัคคีต่อกันเหมือนครอบครัวใหญ่ อย่างบ้านใดมีงานแต่ง ทุกคนก็ต้องไปร่วมงาน งานศพทุกคนก็ต้องไปช่วยกัน แต่เดิมหมู่บ้านถูกมองว่าเป็นหมู่บ้านยาเสพติด เป็นหมู่บ้านที่พิกยาเสพติดที่ใหญ่ที่สุดในจังหวัดแม่ฮ่องสอน สมัยก่อนคนในหมู่บ้านสันติชลจะอยู่ยาก จึงเกิดการรวมตัวกันเพื่อเจรจากับหน่วยงานรัฐในการหาทางออกให้ชุมชน จนเกิดการวิจัยและพัฒนาหมู่บ้าน รวมถึงศึกษาดูงานเรื่องท่องเที่ยวที่หมู่บ้านแม่สะลอง บ้านจันแลศูนย์กระจงเงาที่เชียงราย บ้านแม่กำปอง บ้านรักไทยที่แม่ฮ่องสอนและกลับมาพัฒนาหมู่บ้าน โดยรวมตัวกันสร้างรูปแบบอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Identity) ที่มีตัวตนของชาวจีนยูนาน (บุญหล่อ หล่ออริยวัฒน์, 2560: สัมภาษณ์) มีเป้าหมายคือความสำเร็จของชุมชนโดยยกวัฒนธรรมแบบจีนยูนาน มีชุดการแต่งกายของคนจีนยูนานมาแสดงไว้ ชุดแต่งกายจะใส่ในวันที่มีพิธีสำคัญ เช่น ต้อนรับแขกผู้ใหญ่ ชุดที่แสดงนี้เป็นชุดของคนจีนยูนานชั้นสูง การละเล่น เช่น ชิงช้ายูนาน ก็ถูกนำมาสร้างไว้ให้นักท่องเที่ยวมาลองสัมผัสเล่นได้จริง มีการแพทย์โบราณแบบจีนเรียกว่า เป็ดจุด เป็ดจักกะ เป็นการเปิดให้หลังเดินทางไปทุกส่วนของร่างกาย มีการปรับให้ธาตุทั้ง 4 สมดุลกัน และที่นี้ก็มีกรนวดและถ่ายทอดพลังและชาจีนสมุนไพรสำหรับบำรุงร่างกาย (มงคล สิงห์คำ วรวรกุล, 2560: สัมภาษณ์)

6. บทสรุป

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้พิจารณาผ่านรูปแบบอัตลักษณ์ที่แสดงออกทางวัฒนธรรม และมีการอนุรักษ์โดยผู้นำชุมชนที่มองเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมดังกล่าว และสร้างภาพลักษณ์เชิงการท่องเที่ยวทั้งในแง่วัฒนธรรมและธรรมชาติที่ผสมผสานกันอย่างลงตัว มีการสนับสนุนของหน่วยงานรัฐจนกลายเป็นจุดเด่นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว และที่สำคัญสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนมีความเข้าใจในชาติพันธุ์ ความเชื่อ และใช้ชีวิตบนรากฐานของวัฒนธรรมตนเองเป็นหลัก มีความเข้มแข็งของชุมชน สร้างการท่องเที่ยวที่มั่นคงและยั่งยืน และการค้นหาตัวชี้วัดในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัดแม่ฮ่องสอนได้วางรูปแบบตัวชี้วัดไว้ 3 ระดับคือ 1. กายภาพ ประกอบด้วยมีการมีเครื่องแต่งกายตามชนเผ่า มีวิถีวัฒนธรรม มีบ้านเรือนตามชนเผ่า มีภาษาถิ่น มีอาหารตามชนเผ่า มีการรักษาธรรมชาติ 2. จิตใจ ประกอบด้วยมีการมีความสามัคคี ความเสียสละ มีความรักและหวงแหนวัฒนธรรม และมีความเชื่อตามหลักการทางพระพุทธศาสนา 3. ปัญญา ประกอบด้วยมีการศึกษาวัฒนธรรม มีการถ่ายทอดแก่เยาวชน รู้จุดแข็ง จุดอ่อนและการป้องกันวัฒนธรรมแปลกปลอม มีการอยู่ร่วมกันอย่างเข้มแข็ง มีความสามัคคี และมีความภาคภูมิใจในชนเผ่า

7. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมถือเป็นจุดขายสำคัญที่ทำให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่เศรษฐกิจและการรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ จึงถือเป็นความจำเป็นที่ทั้งภาครัฐและชุมชนจะต้องเห็นความสำคัญ และช่วยกันรักษาไว้ ฉะนั้น ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องควรตระหนักและหามาตรการในการรักษาด้วยการออกนโยบายเพื่อป้องกันและแก้ไข ซึ่งพอจะแนะนำได้ ดังนี้

2. หน่วยงานภาครัฐ

1) ฝ่ายวัฒนธรรม ควรวางรูปแบบการอนุรักษ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ เข้าไปตรวจสอบและเสนอแนะวิธีการที่จะช่วยเพิ่มมูลค่าทางวัฒนธรรมให้มีราคาเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ชนในพื้นที่ ไม่ให้เยาวชนออกมาอยู่ชุมชนเมือง ซึ่งจะยิ่งทำให้เกิดปัญหาผู้สูงอายุที่มีภูมิปัญญาแต่ขาดการสืบสานให้เกิดมูลค่าได้อย่างน่าเสียดาย อีกทั้งต้องประชาสัมพันธ์ให้สังคมร่วมรับรู้ถึงวัฒนธรรมเหล่านี้ว่าเป็นสมบัติของชาติต่อไป

2) ฝ่ายการศึกษา ควรเพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับความเข้าใจด้านวัฒนธรรม ประเพณี พระพุทธศาสนาอันเป็นรากฐาน อีกทั้งรูปแบบการนำเสนอที่เหมาะสม

3) ฝ่ายมนุษยและสังคม ควรมีการเผยแพร่ข่าวสารเรื่องวัฒนธรรม ประเพณีในแต่ละภูมิภาคเพื่อให้เห็นถึงรูปแบบการบริหารจัดการ การพัฒนาสินค้าและการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนวัฒนธรรมอื่น และบูรณาการให้เกิดองค์ความรู้ในการอนุรักษ์รักษาในภาพรวมของประเทศไทยต่อไป

4) ฝ่ายพระสงฆ์ ควรแนะนำและให้แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานทางวัฒนธรรม ประเพณีของคนไทย มีองค์ความรู้ทั้งในแง่ของหลักธรรมและจริยธรรมเพื่อสร้างความเข้าใจในวิถีปฏิบัติที่ถูกต้องต่อไป

3. หน่วยงานภาคเอกชน ควรส่งเสริมและสนับสนุนนโยบายภาครัฐอย่างจริงจังและต่อเนื่อง รวมถึงเข้ามามีส่วนร่วมในการทำนุบำรุงวัฒนธรรม การท่องเที่ยว และส่งเสริมอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน อีกทั้งเผยแพร่ให้ประจักษ์แก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติ

4. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปปฏิบัติ หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนสามารถนำแนวคิดรูปแบบอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน และศึกษาถึงแนวคิดทางในการจัดทำแผนการศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม รูปแบบวัฒนธรรมประเพณี พระพุทธศาสนา การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในรายวิชาของหมวดการศึกษาสังคม

5. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป การวิจัยเรื่องการศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัดแม่ฮ่องสอน ผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่องอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ฉะนั้น จึงขอเสนอแนะหัวข้อให้ผู้สนใจทำวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ทำต่อไป ดังนี้

- 1) การศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัดอื่นๆ ในประเทศไทย
- 2) การบูรณาการหลักทางพระพุทธศาสนากับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน
- 3) การสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

เอกสารภาษาไทย

กันทนา แก้วศรี. (2553). การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยววัฒนธรรมในประเพณีออกหว่าและประเพณีแห่เทียนแหง ของอำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม.

ขวัญภา สุขคร และคณะ. (2557). ประเพณี อารยธรรมล้านนา: คุณค่าศรัทธาและความเชื่อ. แม่ฮ่องสอน: โครงการเสริมสร้างและปรับแต่งอัตลักษณ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว.

พรรณปพร ภิรมย์วงศ์.(2552). ศึกษาเรื่องอัตลักษณ์และการท่องเที่ยว: ศึกษากรณีผู้ไทบ้านภู ตำบลบ้านเป้า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วีระพล ทองมา และคณะ. (2554). การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนของชุมชนชาวจีนในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ออน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่. รายงานการวิจัย, เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

สงวน โชติสุขรัตน์. (2553). ตำนานเมืองเหนือ. พิมพ์ครั้งที่ 4. นนทบุรี : ศรีปัญญา.

สร้อยดี อ่องสกุล. (2551). ประวัติศาสตร์ล้านนา. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : อมรินทร์.

องค์การบริหารส่วนตำบลผาบ่อง. (2556). เอกสารการประชุมประจำปี 2556. แม่ฮ่องสอน : องค์การบริหารส่วนตำบลผาบ่อง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน.

วารสาร

รณกร เจริญศรี. (2557). “การจัดการการท่องเที่ยวในพระบรมมหาราชวังและวัดพระศรีรัตนศาสดาราม”.

วารสารวิชาการ Veridian 7, 3 (กันยายน-ธันวาคม) : 728-739.

โสวัตรี ณ ถลาง และ สุภารัตน์ รอดบุญส่ง. (2552). “อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อเสริมความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืนของจังหวัดสระบุรี”. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ฉบับที่ 350 ปี: 51-61.

เว็บไซต์

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2561). ที่ว่าการปกครองอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน. สืบค้นเมื่อวันที่ 30 มกราคม 2561 จาก <http://www.amphoeapai.go.th/about.php>.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2561). แม่ฮ่องสอน. สืบค้นเมื่อวันที่ 30 มกราคม 2562 จาก <https://thai.tourismthailand.org/Destinations/Provinces/แม่ฮ่องสอน/106>.

บทสัมภาษณ์

เครือวัลย์ ธรรมายอดดี, นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน.

สัมภาษณ์. 22 พฤศจิกายน 2560.

บุญหล่อ หล่ออริยวัฒน์, ผู้นำหมู่บ้านสันติชล. สัมภาษณ์. 24 พฤศจิกายน 2560.

ประเสริฐ ประดิษฐ์, ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน. สัมภาษณ์. 24 พฤศจิกายน 2560.

ประเสริฐ ประดิษฐ์, ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน. สัมภาษณ์. 24 พฤศจิกายน 2560.

พระสุนทรศาสนกิตต์, เจ้าคณะจังหวัดแม่ฮ่องสอน. สัมภาษณ์. 22 พฤศจิกายน 2560.

มงคล สิงห์คำวรารกุล, หมอจีน หมู่บ้านสันติชล. สัมภาษณ์. 24 พฤศจิกายน 2560.

เสน่ห์ สายเย็นใจ, วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน. สัมภาษณ์. 24 พฤศจิกายน 2560.

แสงจำง ชมพูใส, อาสาสมัครประจำหมู่บ้านผาบ่อง. สัมภาษณ์. 23 พฤศจิกายน 2560.

อมร ศรีตระกูล, กำนันบ้านผาบ่อง. สัมภาษณ์. 23 พฤศจิกายน 2560.

เอกสารภาษาอังกฤษ

Greg Richards and Wil Munsters. (2010). *Cultural Tourism Research Methods*. UK: AMA Dataset, Preston, 2010.

Susan Pitchford. (2008). *Identity Tourism : Imaging and Imaging the Nation*. UK : Emerald Publishing Limited.

พระพุทธศาสนา : อิทธิพล บทบาท และแนวโน้มในยุโรป
Buddhism : The influence of roles and trends in Europe

เดโช ข่าน้ำแก้ว

Daycho Khaenamkhaew

สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน

Major of community development

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

Faculty of Humanities and Social Sciences

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

Nakhon Si Thammarat Rajabhat University.

E-mail: Daycho_kha@nstru.ac.th

วันที่รับบทความ (Received) : 31 กรกฎาคม 2562

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 4 พฤศจิกายน 2562

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 18 เมษายน 2563

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์อิทธิพล บทบาทและแนวโน้มของพระพุทธศาสนาในยุโรป ผลการศึกษาพบว่า 1) อิทธิพลของพระพุทธศาสนาในยุโรป เนื่องจากหลักแนวคิดและหลักดำเนินชีวิต เพราะที่เป็นแหล่งรวบรวมความรู้ตามความจริงในธรรมชาติ มีสมาคมชาวพุทธที่พร้อมจะส่งเสริมฐานคิดเกี่ยวกับพุทธศาสนาให้กับชาวยุโรปและองค์กรของคณะสงฆ์สามารถขับเคลื่อนพระพุทธศาสนาไปยังต่างแดนหรือยุโรปได้ 2) บทบาทของพระพุทธศาสนาในยุโรป เนื่องด้วยวิถีแห่งการดำเนินชีวิต ได้แก่ ด้านสังคมที่เน้นความสุขทางใจและช่วยลดปัญหาสังคม ด้านวัฒนธรรมที่มีรากฐานด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ภาษาขนบธรรมเนียมประเพณี และศีลธรรม ด้านเศรษฐกิจที่มีการส่งเสริมให้เกิดแนวคิดแบบพอเพียงและลดความฟุ้งเฟ้อ ด้านการเมืองที่สนับสนุนให้เกิดการรู้จักเคารพหลักการ กฎระเบียบ กติกา และข้อบังคับต่าง ๆ และด้านการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมงานเขียนวิชาการเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่เป็นแรงจูงใจที่ทำให้ชาวยุโรปสนใจศึกษาพระพุทธศาสนา และ 3) แนวโน้มของพระพุทธศาสนาในยุโรป เป็นแนวโน้มที่ดีของพุทธศาสนาในยุโรป เช่น องค์กรสหประชาชาติสนับสนุนการขยายตัวของพระพุทธศาสนาไปยังดินแดนตะวันตกมากยิ่งขึ้น การร่วมมือกันของกลุ่มชาวพุทธทั่วโลกทำให้องค์กรพุทธศาสนาเข้มแข็งขึ้นและผลจากกระบวนการทัศน์แบบพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในยุโรป

คำสำคัญ : พระพุทธศาสนา; อิทธิพลของพระพุทธศาสนา, บทบาทของพระพุทธศาสนา, แนวโน้มของพระพุทธศาสนาในยุโรป

ABSTRACT

This article aims to analyze the influence the role and trend of Buddhism in Europe. The study indicated that; 1) The influence of Buddhism in Europe: Buddhism has influence in Europe, Because of the principles, concepts and principles of life and that is the source of

knowledge collected in truth in nature. There are Buddhist associations that are ready to promote the idea and drive about Buddhism. 2) The role of Buddhism in Europe: Buddhism emphasizes mental happiness, reducing social problems, the foundation of life and well-being, language, tradition, teaching to be self-sufficient, respecting the rules of society and create Buddhist textbooks. 3) Trends of Buddhism in Europe: There are trends such as the United Nations supporting the expansion of Buddhism to the more western land; the collaboration of Buddhist groups around the world makes the Buddhist organization strong and the result of the Buddhist paradigm that conforms to the situation in Europe

Keywords: Buddhism, The influence of Buddhism, The role of Buddhism, Trends in Buddhism in Europe

1. บทนำ

ปัจจุบันพระพุทธศาสนากระจายอยู่ในทวีปยุโรป 18 ประเทศ ได้แก่ เดนมาร์ก (Denmark) ฟินแลนด์ (Finland) ไอซ์แลนด์ (Iceland) รัสเซีย (Russia) สวีเดน (Sweden) อังกฤษ (U.K.) เยอรมัน (Germany) ฝรั่งเศส (France) เนเธอร์แลนด์ (Netherlands) เบลเยียม (Belgium) ออสเตรีย (Austria) สวิตเซอร์แลนด์ (Switzerland) กรอเอเชีย (Croatia) โรมาเนีย (Romania) อิตาลี (Italy) สเปน (Spain) ตากิเกสถาน (Tagigistan) ยูเครน (Ukraine) ซึ่งพระพุทธศาสนาในประเทศแถบตะวันตกเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จากมุมมองของพระสงฆ์ที่เดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุโรปให้ทัศนะว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ “กว้างไกลไปในตะวันตกได้” ด้วยอาศัยปัจจัยหลายประการ การติดต่อคมนาคมกับประเทศอื่น ๆ ในแถบยุโรปได้สะดวกและเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาไม่ใช่ของใหม่สำหรับชาวยุโรปและเป็นที่ยอมรับในกลุ่มปัญญาชนสำหรับชาวยุโรปว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีเหตุผลน่าฟังและมีคำสอนที่ละเอียดลึกซึ้งในปัจจุบันชาวยุโรปสนใจในการทำสมาธิ (Meditation) ทุกระดับในสังคม เพราะชาวยุโรปมีความเห็นว่าวิธีผ่อนคลายความตึงเครียดคือการทำสมาธิ ปัญหาของคนที่เจริญในด้านวัตถุ จะละเลยการพัฒนาจิตใจ ปัจจุบันชาวยุโรปกำลังมีความวิตกกังวลเกี่ยวกับสภาพความเสื่อมโทรมของธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและมีความรู้สึกประทับใจในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาซึ่งเน้นการดำเนินชีวิตให้กลมกลืนกับธรรมชาติ มีความเมตตากรุณาต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย ชาวยุโรปเห็นว่า พระพุทธศาสนาเข้าได้ดีกับอุดมการณ์ของคนที่มีความเป็นห่วงต่อสถานการณ์โลกปัจจุบัน (พระโพธิญาณเถระ (ชา สุภทฺโท), 2544) ชาวยุโรปยังเน้นการสอนสมาธิแนวดั้งเดิมของไทยคือ อานาปานสติ สมถะและวิปัสสนา ที่ได้รับความนิยมมาก จนมีการเปิดสอนปฏิบัติสมาธิตามสถานที่ต่าง ๆ มากมาย ทำให้เกิดความสัมพันธ์อย่างเหนียวแน่นกับแนวทางปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาแบบไทย ชาวยุโรปนิยมเดินทางเข้าเมืองไทยเพื่อปฏิบัติกรรมฐานให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น (พอล เดนนิสสัน, 2548)

จากหลักฐานดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาที่แผ่ขยายไปในทวีปยุโรปมีพัฒนาการและได้รับการตอบรับที่ดี ชาวยุโรปให้ความสนใจพระพุทธศาสนาในด้านเนื้อหาเพื่อนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตประยุกต์ใช้ในด้านฝึกปฏิบัติอบรม พัฒนาจิตปัญญาและหลักการทางพุทธศาสนาก็เข้าได้ดีกับวัฒนธรรมแสวงปัญญาของชาวยุโรป เพราะหลักการพุทธเน้นการใช้เหตุผล ให้อิสระทางความคิด ไม่ผูกขาดทางความคิด ถึงแม้ศาสนาพุทธจะเป็นสิ่งยังไม่เป็นที่แพร่หลายขยายวงกว้างทางสังคมในยุโรป แต่ก็ค่อนข้างเข้ากันได้กับภูมิปัญญาแบบฝรั่งที่มี “คุณค่า” ต่อชีวิตปัจเจกบุคคลและสิ่งแวดล้อม จึงอาจกล่าวได้ว่าสภาพการณ์พระพุทธศาสนาในยุโรปเป็นช่วงของการเริ่มต้นที่ได้รับการยอมรับและมั่นคง การไม่ได้รับปฏิเสธและต่อต้านนับเป็นโอกาสที่ดีของพระพุทธศาสนาที่จะเติบโตในแผ่นดินยุโรปต่อไป ทำให้การศึกษาเรื่อง อิทธิพล บทบาท

และแนวโน้มพระพุทธศาสนาในยุโรป จะทำให้ทราบถึงภาพรวมของพระพุทธศาสนาในเวทีโลกได้กว้างขึ้น ยิ่งหากมีความมั่นใจในกระบวนการทัศน์แบบพุทธ จะเป็นดัชนีชี้แนวโน้มสภาพแก่มวลมนุษยชาติ ดังที่เป็นคาดหวังกันอยู่ด้วยแล้ว จึงมุ่งศึกษาเนื้อหาเชิงสำรวจข้อมูลพระพุทธศาสนาที่ขยายไปยังทวีปยุโรปเพื่อการศึกษาสืบค้นเรื่องราวของพระพุทธศาสนาในทั่วทุกมุมโลก ก็ยังเป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษา และขยายขอบเขตความรู้ด้านนี้ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

2. วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาวิเคราะห์อิทธิพล บทบาท และแนวโน้มของพระพุทธศาสนาในยุโรป

3. อิทธิพลของพระพุทธศาสนาในยุโรป

พระพุทธศาสนาในยุโรปยังอยู่ในช่วงเริ่มต้นและยังไม่มีอิทธิพลกว้างไกลมากนัก ทั้งยังจำกัดอยู่เฉพาะกลุ่มชาวพุทธในแถบเอเชียที่อพยพเข้าไปอยู่ในยุโรปเป็นส่วนใหญ่ โดยใช้ “วัด” เป็นแหล่งนัดพบปะ ประกอบพิธีกรรมสำคัญ ๆ และเป็นศูนย์รวมวัฒนธรรมตามวิถีชีวิตแบบเอเชียในต่างแดน โดยใช้หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็น “ปรัชญาชีวิต” ที่ลึกซึ้ง ทำให้ชาวยุโรปบางกลุ่มที่เห็นความสำคัญทางพระพุทธศาสนา ก็ประยุกต์หลักพุทธธรรมไปใช้ในเรียนรู้วิชาการทางพระพุทธศาสนา แล้วเกิดเป็นความศรัทธา หันมานับถือพระพุทธศาสนาที่เปลี่ยนรูปแบบชีวิตมาเป็น “ชาวพุทธ” ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักปรัชญาดำเนินชีวิต ซึ่งปัจจุบันประเทศตะวันตกหรือชาวยุโรปได้นำวิธีการแบบพุทธมาสอนประยุกต์ใช้ในท่ามกลางหลาย ๆ วิธีที่แพร่หลาย เช่น วิธีวิปัสสนา ซึ่งก็เป็นวิธีหนึ่งที่แพร่หลายสู่ชาวยุโรป (บรรจง โสตาดี, 2546) ทำให้ชาวยุโรปเกิดความสนใจและศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมอย่างจริงจัง ซึ่งสืบเนื่องจากการเกิดองค์กรทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญ ๆ ขึ้น ดังนี้

3.1 สถาบันการศึกษา : แหล่งรวบรวมวิทยาการของความจริงในธรรมชาติ

พระพุทธศาสนาในยุโรปก่อเกิดจากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ที่บรรจุวิชาการด้านตะวันออกเข้าไปในระบบการศึกษา ประกอบกับ “มีนักคิดและนักวิชาการ” ด้านพระพุทธศาสนาขึ้น เช่น บางท่านมีความศรัทธาก่ออกบวชเป็นภิกษุ บางท่านก็เขียนหนังสือ บางท่านแปลคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น แล้วขยายตัวขึ้นเป็นกลุ่มและองค์กร เพราะหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาอุดมไปด้วย “หลักปรัชญา” อันเป็นแหล่งรวมวิทยาการสาขาต่าง ๆ โดยมี “พระไตรปิฎก” เป็นแหล่งรวมคำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นแหล่งข้อมูลและคลังภูมิปัญญาที่มีคำสอนสอดคล้องกับ “ความจริงในธรรมชาติ” ภายใต้หลักของความเป็นเหตุเป็นผลที่สามารถตรวจสอบ และพิสูจน์ได้ด้วยการทดลอง หลักคำสอนในพุทธศาสนาจึงถูกตีพิมพ์เผยแพร่ไปทั่วโลกในภาษาต่าง ๆ มากมาย (ห้องสมุดบ้านจอมยุทธ์, 2543: ออนไลน์) ซึ่งมีรากฐานมาจากพระพุทธศาสนาและได้พัฒนาการเรียนการสอนให้เป็นรูปแบบมาตรฐานสากลที่มีการสอดแทรกคำสอนทางพระพุทธศาสนาเรื่อง “ศีล สมาธิ ปัญญา” เพื่อให้ตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าที่เรียกว่า “ธรรมะ” มาปฏิบัติใช้จริงในชีวิต เป็นการเรียนรู้ที่ไม่เรียนเฉพาะทฤษฎี แต่จะนำความรู้ที่ได้เรียนมาใช้ในชีวิตจริงเพื่อช่วยยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น เน้นควบคู่กับการพัฒนาจิตใจของมนุษย์ตาม “ความจริงในธรรมชาติแห่งความมีชีวิต” อย่างปลอดโปร่งโล่งเบา กระบวนการของชีวิตท่ามกลางเผชิญปัญหาและพยายามแก้ปัญหา หรือการเผชิญทุกข์และหาทางออกจากทุกข์ (พระอัครเดช ญาณเตโช (โลภะผล), 2557)

3.2 สมาคมชาวพุทธ : การส่งเสริมและรื้อฟื้นความเข้าใจพื้นฐานให้ชาวยุโรป

สมาคมหรือ “กลุ่มชาวพุทธ” ที่เกิดจากความมุ่งมั่นของปัจเจกบุคคล กลุ่ม องค์กรและอื่น ๆ การดำเนินการของสมาคมให้อยู่ได้ภายใต้ความเข้าใจพื้นฐานของสังคมชาวยุโรปที่ทุกชีวิตทุกองค์กรต้องอยู่ภายใต้กฎกติกาเงื่อนไขเดียวกัน คือ ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่ผูกพันทุกอย่างให้มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันโดยใช้ตัวเชื่อม คือ “ระบบเงินตรา” ทำให้ลักษณะนี้จึงไม่มีองค์กรใดจะอยู่อย่างอิสระอย่างปราศจากการเกี่ยวพัน

กับสิ่งอื่น ก่อเกิดการขยายตัวของ “พระพุทธศาสนา” ในสังคมเงินตรา จึงกระทำได้อย่างได้เงื่อนไขของระบบทุนนิยมที่มีโครงสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงกันหมด ทำให้การจะพัฒนาองค์กรพระพุทธศาสนาในยุคสังคมโลกาภิวัตน์ให้เติบโตได้ยากมากขึ้น เหตุเพราะ “เงื่อนไข” ที่เปลี่ยนไปและแตกต่างกัน จึงต้องมีการส่งเสริมความเข้าใจพื้นฐานให้ชาวยุโรปที่สอดคล้องและเหมาะสมตามบริบทของโลกปัจจุบันนี้ (ห้องสมุดบ้านจอมยุทธ์, 2543: ออนไลน์) เพื่อการรื้อฟื้นพุทธศาสนาในต่างแดนท่ามกลางการแสดงตนออกมาในฐานะผู้ต่อต้านเพื่อการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางพุทธศาสนาที่มีความการเปลี่ยนแปลงสมัยใหม่ด้วย (ปริติ หงษ์สตัน, 2560)

3.3 องค์กรของคณะสงฆ์ : การขับเคลื่อนของพระพุทธศาสนาไปยังต่างแดน

สมัยโบราณการขับเคลื่อนของพระพุทธศาสนาไปยังดินแดนต่าง ๆ อาศัยการทำหน้าที่ของพระสงฆ์หรือ “สมณทูต” เป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นพระสงฆ์สายเถรวาทหรือมหายาน ซึ่งเป็นกลไกหรือหน้าที่สำคัญในการผลักดันให้พระพุทธศาสนาขยายตัวไปทั่วสารทิศ โดยเฉพาะในดินแดนยุโรป ซึ่งการปฏิบัติการกิจด้านนี้ของคณะสงฆ์ในยุคใหม่ที่ “อ่อนลง” เพราะการเคลื่อนตัวของพระพุทธศาสนาเข้าไปยังยุโรปต่างกับในอดีตที่ไม่ได้พึ่งพาคณะสงฆ์เป็นผู้บุกเบิกในตอนแรกเริ่ม แต่เกิดจาก “ความสนใจ” ของชาวยุโรปเอง ต่อมาคณะสงฆ์ก็เข้ามารับช่วงมา “ต่อเติม” ให้พระพุทธศาสนาในยุโรปมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ถึงแม้คณะสงฆ์ทางพระพุทธศาสนาในปัจจุบันมี 2 สาย คือ “สายเถรวาทกับสายมหายาน” ที่มีลักษณะการทำงานที่แตกต่างกันตามลักษณะของนิกาย เช่น สายมหายานมีการปรับตัวให้เข้ากับเปลี่ยนแปลงของสังคมได้เร็ว จึงสามารถสนองตอบหรือ “บริการชุมชน” ได้กว้างและรวดเร็วทันเหตุการณ์ ส่วนเถรวาทมีการเปลี่ยนแปลงช้า แต่ก็มี “ความหนักแน่นและมั่นคง” ทำให้การเคลื่อนตัวเข้าไปในยุโรปของเถรวาทจึงเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป สร้างความเข้มแข็งและมั่นคงขึ้นเรื่อย ๆ (ห้องสมุดบ้านจอมยุทธ์, 2543: ออนไลน์) ประกอบกับองค์กรของคณะสงฆ์มีการรื้อฟื้นพุทธศาสนาและขยายการอภิปรายเป็นบทบาทของกลุ่มองค์กรอันเป็นกระบวนการที่ประสบความสำเร็จไประดับหนึ่งที่มีความแข็งแกร่งและเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในฐานะ “พลังแห่งการขับเคลื่อน” ไปยังยุโรป (Blackburn, A.M., 2011) (Wimalaratne, K.D.G., 1985)

4. บทบาทพระพุทธศาสนากับชาวยุโรป

พระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่ช่วยหล่อหลอมทั้งชีวิตและจิตใจ ให้ผู้ที่ศึกษามีลักษณะนิสัยให้เป็นผู้มีจิตใจกว้างขวาง ร่าเริงแจ่มใส เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แสดงความเป็นมิตร เข้ากับใคร ๆ ได้ง่าย ยินดีกับการให้ และการแบ่งปัน แต่เมื่อพระพุทธศาสนาเข้าสู่ยุโรป พระพุทธศาสนาได้สอนให้ปัญญาชนชาวยุโรปได้เข้าใจความหมายของ “Religion” เสียใหม่ว่า พุทธศาสนา คือ คำสอน ใช้ปัญญาพิจารณาก่อนจะปลงใจเชื่อ ไม่ใช่เทวโองการ หรือ “Gospel” จากพระเจ้าซึ่งแย้งไม่ได้ ในขณะที่พระสงฆ์หรือ “พุทธสาวก” ก็มีใช้มิชชันนารี ซึ่งมีการกิจหลักคือจาริกไปชี้ชวนให้ใครต่อใครมานับถือพระศาสนา มีหน้าที่เพียงอธิบายคำสอนของพระพุทธเจ้าให้คนที่สนใจฟังเท่านั้น ใครไม่สนใจฟัง ชาวพุทธก็ไม่เคยใช้กฎหมายหรือรัฐธรรมนูญบังคับให้นับถือ หรือหันมานับถือศาสนาในภาวะจำยอม จึงกลายเป็นบทบาทพระพุทธศาสนากับชาวยุโรปเป็นอย่างมากในวิถีแห่งการดำเนินชีวิต ดังนี้ (Philosophychic, 2560: ออนไลน์) (ปฐมพงษ์ โพธิ์ประสิทธิ์นันท์, 2558: ออนไลน์)

4.1 บทบาทด้านสังคม : หลักแห่งความแตกต่าง แต่ไม่แตกแยก

พระพุทธศาสนาสนองความต้องการของชาวยุโรปได้ เพราะมีการนำหลักในการประพฤติปฏิบัติแสวงหาความจริงบนพื้นฐานแห่ง “เหตุผล” และสามารถพิสูจน์ให้เห็นผลได้ตามหลักของความเป็นไปตามธรรมชาติ ทั้งยังเน้นความสุขสงบทางจิตใจ ลดความรุนแรงของวัตถุนิยม ทำให้ชีวิตตั้งอยู่บนพื้นฐานความเรียบง่าย และทำให้ลดปัญหาทางสังคมลง (Philosophychic, 2560: ออนไลน์) (ห้องสมุดบ้านจอมยุทธ์, 2543: ออนไลน์) อีกทั้งหลักธรรมของพุทธศาสนาส่งเสริมให้ประชาคมโลกมีความรักความเมตตา กรุณาต่อกัน

ไม่เปียดเบียนทำร้ายกัน ตามหลักคำสอน เช่น “หลักเบญจศีล เบญจธรรม” ซึ่งถือว่าเป็นหลักธรรมพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ที่สอนให้คนเคารพในสิทธิขั้นพื้นฐานของกันและกัน ภายใต้อำนาจ “ความแตกต่าง” ในด้านการนับถือศาสนาที่ไม่ยกย่องศาสนาและความเชื่อของตนเอง หรือ “พุทธศาสนา” เพื่อไปลบหลู่ หรือดูหมิ่นลัทธิความเชื่อหรือศาสนาอื่น (ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา, 2561: ออนไลน์) (Oratai P., Bussaya Y., Pakawadee M., Phornchanit S., Anna P. and Juthatip N., 2018)

4.2 บทบาทด้านวัฒนธรรม : การเรียนรู้การใช้ชีวิตท่ามกลางพหุวัฒนธรรม

พระพุทธศาสนานั้นเป็นศูนย์กลางในการศึกษา “วัฒนธรรมประเพณี” ที่เกี่ยวกับทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี เพราะพระพุทธศาสนาเป็น “รากฐาน” สำคัญของวัฒนธรรม เนื่องจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้หล่อหลอมซึมซับลงในวิถีชีวิต กลายเป็นรากฐานในทุกด้าน ทั้งด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี และศีลธรรม (ห้องสมุดบ้านจอมยุทธ์, 2561: ออนไลน์) แม้ว่าเชื้อชาติต่างกัน แต่ก็สามารถผสมผสานอย่างลงตัวและคุณภาพชีวิตที่ดีท่ามกลาง “พหุวัฒนธรรม” ร่วมกับชาวยุโรปที่มาอยู่ร่วมกันอย่างสงบและไม่มีปัญหาขัดแย้งเรื่องชนชาติหรือศาสนาระหว่างกัน ทั้งยังดำรงไว้ซึ่งวิถีการดำเนินชีวิตประเพณี และวัฒนธรรมของตนไว้ พร้อมทั้งแลกเปลี่ยนแนวความคิดเพิ่มสีสันท่ามกลางความหลากหลาย (บริษัท ไอแอมทัวร์ เอ็กซ์เพิร์ท เซ็นเตอร์ อินเตอร์ กรุ๊ป จำกัด, 2559: ออนไลน์) ทั้งนี้พุทธศาสนายังเป็นแหล่งสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นวัตถุ และสืบทอดให้เป็นมรดกแห่งอารยธรรมโลก โดยอาศัย “ความศรัทธา และความเลื่อมใส” ทางพระพุทธศาสนา เช่น พระพุทธรูป เจดีย์ วัด และศาสนาสถานอื่น ๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็น “การสร้างสรรค์ผลงาน” ที่มีพุทธศาสนาเป็นแรงบันดาลใจ (ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา, 2561: ออนไลน์)

4.3 บทบาททางด้านเศรษฐกิจ : กระบวนทัศน์บนฐานความพอเพียง

มีคนเป็นจำนวนไม่น้อยในยุโรปที่เผชิญกับปัญหาทางด้าน “เศรษฐกิจ” บางคนแม้มีหน้าที่การงานทำแล้ว หรือบางคนจบการศึกษาเป็นผู้ใหญ่แล้ว หรือบางคนถึงกับแต่งงานแล้ว บางคนมีงานทำได้รับเงินเดือนมากพอสมควร แต่ก็ไม่สามารถสร้างเนื้อสร้างตัวในทางเศรษฐกิจได้ บางคนแม้มีอายุมากถึงวัยกลางคนแล้ว หรือบางคนแม้เกิดในตระกูลที่ร่ำรวย แต่ก็ยัง “ไม่สามารถยืนอยู่ด้วยลำแข้ง” ของตนเองในทางเศรษฐกิจได้ ไม่สามารถยกฐานะทางเศรษฐกิจของตนให้สูงขึ้นกว่าเดิมได้ สำหรับปัญหาดังกล่าวได้มีหลักคำสอนในทางพุทธศาสนาที่ชาวยุโรปนำมาประยุกต์ใช้ ซึ่งเป็นธรรมะเกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจส่วนบุคคลและครอบครัว เพราะถ้าหากได้นำเอาไปเป็นแนวทางแห่งการ “ประพฤติปฏิบัติอย่างจริงจังและจริงใจ” ในชีวิตประจำวันของชาวยุโรป เช่น ปัญหาการกระจายรายได้ หรือช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน ซึ่งคนรวยก็รวยเหลือเกิน ส่วนคนจนก็จนมากเหลือเกิน ล้วนแต่เป็นสาเหตุแห่งความเดือดร้อนทั้งสิ้น บาคครั้งเกิดความขัดแย้งระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างในการทำงาน โดยไม่สนใจความเป็นมนุษย์เนื่องด้วยแนวคิด “งานคือเงิน เงินคืองาน บันดาลสุข” ในระบบเศรษฐกิจที่เน้นการแข่งขัน สิ่งที่ตามมา คือ ปัญหาโจรผู้ร้ายชุกชุม หรือเป็นผู้ทำผิดกฎหมาย ผู้ประพฤติผิดศีลธรรม และทำลายเศรษฐกิจ (พระมหาบุญไทย ปุณฺณมโน, 2554) (บรรจง โสตาดี, 2546) เป็นเหตุผลให้ชาวยุโรปหันมามองกระบวนทัศน์ทางพระพุทธศาสนา มีลักษณะที่ขัดแย้งกับแนวคิดแบบวัตถุนิยม และแบบบริโภคนิยม โดยเป็นการสอนในเรื่องการดำเนินชีวิตด้วยความพอดี ส่งเสริมให้เกิดแนวคิดแบบพอเพียง เน้นความจำเป็นในการตอบสนองต่อความต้องการปัจจัยพื้นฐานในการดำเนินชีวิต จึงมีส่วนในการลดความฟุ้งเฟ้อตามค่านิยมต่าง ๆ ในการดำรงชีวิต

4.4 บทบาททางด้านการเมือง : รากฐานของนักปกครองที่ดี

ในโลกสมัยใหม่เมื่อมี “อำนาจการเมืองการปกครอง” ที่อยู่เหนือศาสนาและจารีตประเพณี ได้นำพาโลกยุคใหม่เข้าสู่ยุคแห่งการแก่งแย่งชิงดีอย่างกว้างใหญ่ พร้อมทั้ง “เร่งรัดพัฒนา” ที่มีผลประโยชน์ทับซ้อนอย่างมากมาย (Patara P., 2018) เพราะต่างคนต่างพยายามสร้างผลงานให้โดดเด่น บางครั้งลืมนึกถึงประชาชน

ผสมกับระบบอุปถัมภ์ที่สร้างการสูญเสียไปอย่างต่อเนื่อง (พระพุทธศาสนากับสถานการณ์ปัจจุบัน, 2562: ออนไลน์) ซึ่งชาวยุโรปมองว่าหากมีวิถีพุทธวิถีธรรมตามหลักพุทธศาสนาก็จะเป็น “นักปกครองที่ดี” ได้สามารถบริหารจัดการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งหากพิจารณาในแง่ของโครงสร้างอำนาจหน้าที่เป็นรากฐานที่สำคัญไปสู่การประยุกต์ใช้ และพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในยุโรปได้ (นภาพร เทพรักษา ศิริลักษณ์ หนูทอง และกาญจนา แก้วทอง, 2561) ประกอบกับการสนับสนุนช่วยเหลือกลุ่มพุทธศาสนิกชน ชมรม สมาคม และองค์กรพุทธศาสนิกสัมพันธ์ทั่วโลก ทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศ โดยเฉพาะในยุโรป พร้อมทั้งได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เทคนิคการเผยแพร่ธรรม การปฏิบัติธรรมของกันและกัน การรู้จักเคารพหลักการ กฎ ระเบียบ กติกา และข้อบังคับต่าง ๆ หากต้องการถือเอาความถูกต้องเป็นใหญ่ จะต้องยึดหลักของธรรมาธิปไตย โดยมีได้ถือตน หรือถือโลกเป็นใหญ่ มีส่วนร่วมในการเมือง โดยปฏิบัติตามหลักการร่วมรับผิดชอบที่จะช่วยป้องกันสิ่งที่นำไปสู่ความเสื่อมและพร้อมที่จะนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองต่อไป

4.5 บทบาทด้านการศึกษา : ต้นทางความรู้ที่ตอบโจทย์การใช้ชีวิต

มีเงื่อนไขต่าง ๆ ที่จะทำให้พระพุทธศาสนา “เติบโต” ในโลกตะวันตก คือ การทำหน้าที่ได้อย่างได้อย่างลงตัว และ “ตอบโจทย์การใช้ชีวิต” ของ “พระสมณะทูต” ในโลกปัจจุบัน ประกอบกับหลักคำสอนทางพุทธศาสนาสอดคล้องกับสถานการณ์ในยุคโลกาภิวัตน์ ทั้งยังมีความร่วมมือกันในการศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การทำงานอย่างมีเป้าหมายเดียวกันแม้จะต่างวิธีการ เช่น การศึกษาทิศทางวางแผนเผยแผ่พระพุทธศาสนาในศตวรรษที่ 21 การศึกษาบทบาทพระพุทธศาสนากับงานสังคมสงเคราะห์ การศึกษาบทบาทพระพุทธศาสนา ด้านการศึกษา มีงานเขียนวิชาการเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่ถือเป็นส่วนสำคัญ และเป็นแรงจูงใจที่ทำให้ชาวยุโรปสนใจศึกษาพระพุทธศาสนา (ห้องสมุดบ้านจอมยุทธ์, 2561: ออนไลน์) ทั้งนี้ยังทำให้เกิดงานเขียนวิชาการทางพระพุทธศาสนาที่ถือเป็นส่วนสำคัญ เช่น งานเขียนชื่อ “ศาสนจักรแห่งบูรพทิศ” โดยสเปนเซอร์ อาร์ดี และงานเขียนของเซอร์ เอ็ดวิน อาร์โนลด์ ชาวอังกฤษ ชื่อ “ประทีปแห่งเอเชีย” ที่เผยแพร่ถึงหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนา และมีการออกวารสารทางพุทธศาสนาอื่น ๆ เช่น วารสาร “พระพุทธศาสนา” ของพุทธสมาคมระหว่างชาติสากลลอนดอน “พุทธศาสตร์ปริทรรศน์” ของสมาคมเกรตบริเตน และวารสาร “ทางสายกลาง” ของพุทธสมาคมลอนดอน เป็นต้น รวมทั้งหนังสือ และวารสารหลายภาษาที่ออกเผยแพร่โดยชาวพุทธของประเทศต่าง ๆ (ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา, 2561: ออนไลน์)

5. แนวโน้มพระพุทธศาสนาในยุโรปในอนาคต

โลกแห่งพระพุทธศาสนาในทศวรรษที่ผ่านมาจะมีเหตุการณ์ที่น่าจะมีส่วนสำคัญต่อความเป็นไปของพระพุทธศาสนาในอนาคตที่มี “เงื่อนไข” หลายอย่างหลายประการที่เป็นดัชนีที่สามารถบ่งชี้ถึง “แนวโน้ม” ของพระพุทธศาสนาในยุโรป ดังนี้

5.1 องค์การสหประชาชาติ : การสร้างเอกภาพเหนือความชิงชัง และความแบ่งแยก

องค์การสหประชาชาติมีความพร้อมในการส่งเสริมและให้การสนับสนุน โดยรับรองวันวิสาขบูชาเป็นวันสำคัญสากลของสหประชาชาติ ซึ่งถือว่าเป็นความหวังของชาวโลกที่จะสร้างสันติภาพในการอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข เช่น การสนับสนุนของเลขาธิการองค์การสหประชาชาติว่า “มีงานสำคัญเร่งด่วน สำหรับผู้นำศาสนาทั่วโลกที่ต้องรวบรวมพลังกันให้เข้มแข็งยิ่งกว่าเดิมเพื่อที่จะให้พวกเราไปถึงปัญหาที่เป็นพื้นฐานของมนุษย์ ปัญญาที่เราสั่งสมมาแต่ดั้งเดิม จำเป็นที่จะต้องนำมาใช้ ช่วยเหลือครอบครัวมนุษย์อย่างจริงจัง ให้อยู่เหนือความชิงชัง และความแบ่งแยก” ซึ่งการกล่าวถึงหรือการประชุมสุดยอดสันติภาพโลกได้เริ่มกระตุ้นให้ “ผู้นำศาสนา” ร่วมกับ “องค์การสหประชาชาติ” โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการขจัดความรุนแรงและการเปลี่ยนในความรุนแรงนั้นไปสู่ “ความสันติวิธี” พระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญที่จะทำการณรงค์เพื่อสันติภาพของโลก

ที่มีวัฏจักรแห่งการ “เบียดเบียนกัน” ที่เกิดขึ้นในสังคมพุทธศาสนา “น้อยกว่า” เกิดขึ้นในสังคมศาสนาอื่น เพราะมีความพยายามแบบใช้อารมณ์ด้วย “ปัญญา” ทางพระพุทธศาสนาจะช่วยเปลี่ยนความแปลกแยกที่เกิดขึ้นมายาวนานไปสู่แนวคิดแห่งความเป็น “เอกภาพ” ของมนุษย์ในยุคใหม่ (เดนา เมอร์เรียม, 2543) โดยส่วนหนึ่งมีแถลงการณ์ร่วม 5 ประเด็น เช่น องค์การชาวพุทธ การศึกษาพระพุทธศาสนา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนากับสังคมสังเคราะห์ และการรับรองวันวิสาขบูชาเป็นวันสำคัญสากลเพื่อการทำงานเป็นหนึ่งเดียว เป็นเอกภาพและความร่วมมือ มีผลกระทบด้านบวกต่อการขยายตัวของพระพุทธศาสนาไปยังดินแดนยุโรปมากยิ่งขึ้น (ห้องสมุดบ้านจอมยุทธ์, 2561: ออนไลน์)

5.2 กลุ่มชาวพุทธทั่วโลก : การร่วมมือพัฒนาและสร้างสรรค์พระพุทธศาสนาในยุโรป

กลุ่มชาวพุทธทั่วโลกมีการร่วมมือกันเพื่อการความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับกลุ่มประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา โดยได้ร่วมมือกันประชุมหาแนวทางร่วมกันพัฒนาสร้างสรรค์พระพุทธศาสนาให้เข้มแข็งและสอดคล้องกับสภาพการณ์ของโลกปัจจุบัน โดยประเทศไทยได้เป็นศูนย์กลางประสานการร่วมมือของพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทและมหายาน ตั้งแต่ปี พ.ศ.2543 เป็นต้นมา ก่อให้เกิดการร่วมมือกันของชาวพุทธมากขึ้น (เดนา เมอร์เรียม, 2543) เช่น “สมัชชาพระพุทธศาสนาแห่งโลก” (The World Buddhism Conference) มีชื่อย่อว่า “สพล” (WBC) ประกอบด้วยสมาชิกภาพ 16 ประเทศ ซึ่งเป็นหลักประกันความมั่นคงและความก้าวหน้าของพระพุทธศาสนาระดับหนึ่ง นอกจากการประชุมเมื่อปี พ.ศ. 2547 ดังที่มีการแถลงการณ์มีสาระเป็นข้อสรุปประเด็นหลัก ๆ จะมีการสร้างวัดและปราสาทที่สวยงามเพื่อใช้จัดสัมมนาวิชาการเรื่อง การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของพระพุทธศาสนา การร่วมมือกันขององค์การชาวพุทธถือเป็นประเด็นสำคัญองค์การชาวพุทธ การศึกษาพระพุทธศาสนา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนากับสังคมสังเคราะห์ และการรับรองวันวิสาขบูชาเป็นวันสำคัญสากล (พระเทพโสมภณ (ประยูร ธรรมจิตโต), 2547)

5.3 พระธรรมทูต : กลุ่มเป้าหมายและทิศทางการวางแผนเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ชาวพุทธทั่วโลกมีการประชุมกลุ่มเพื่อทำให้องค์กรพุทธเข้มแข็งขึ้น ทำให้องค์กรพุทธเข้มแข็งขึ้น มีการทำงานอย่างจริงจัง ทุ่มเท เสียสละของเหล่าบรรดาพุทธศาสนิก ทั้งที่เป็นบรรพชิตและคฤหัสถ์ การไม่ขัดแย้งหักล้างกันเองในเรื่องของลัทธิวินัย รวมถึง “ทิศทางการวางแผนเผยแผ่พระพุทธศาสนา” ในศตวรรษที่ 21 อย่างเป็นระบบ (พระบอ-ฮอง, 2543) อีกทั้งการปฏิบัติภารกิจของพระธรรมทูตไทยสายต่างประเทศ นับว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาการของ “พระพุทธศาสนาในยุโรป” เป็นอย่างมาก จะเห็นว่าการปรับปรุงพัฒนาองค์กรอยู่เรื่อย ๆ พระสงฆ์ไทยหลายรูปที่ปฏิบัติภารกิจเข้าถึงกลุ่มประชาชนท้องถิ่นในยุโรป มีความสามารถเผยแผ่พุทธธรรมได้ลึกซึ้งจนสามารถปรับเปลี่ยนทัศนคติ “ชาวต่างชาติ” หรือชาวยุโรปให้นับถือพระพุทธศาสนาได้ รวมถึงกลุ่มพระสงฆ์ที่เป็นชาวตะวันตกเองที่มีศรัทธาและมาฝึกปฏิบัติจากไทย พม่า หรือศรีลังกา แล้วกลับไปสั่งสอนในประเทศของตนจนเกิดผลสัมฤทธิ์อย่างยอดเยี่ยม เช่น พระสุเมโธ ศิษย์หลวงพ่อบุชา พระสันติกโร ศิษย์หลวงพ่อบุชชา เป็นต้น ทำให้เกิดการขยายตัวของพระพุทธศาสนาทั้งสายเถรวาทและมหายาน ซึ่งกำลังเป็นที่นิยมมีลูกศิษย์เป็นชาวยุโรปโดยตรงที่มีความรู้ความสามารถในด้านพระพุทธศาสนาดี มีความตั้งใจในการเผยแผ่อย่างจริงจัง และเข้าใจวัฒนธรรมพื้นฐานของตนเองเป็นอย่างดี ซึ่งจะทำให้พระพุทธศาสนาในแดนตะวันตกหรือในยุโรปพัฒนาได้รวดเร็วยิ่งขึ้น (ห้องสมุดบ้านจอมยุทธ์, 2561: ออนไลน์)

5.4 กระบวนทัศน์แบบพุทธศาสนา : แนวทางลดระดับความขัดแย้งในกระแสโลกใหม่

ในโลกยุคโลกาภิวัตน์ หรือ “Globalization” เป็นสื่อนำกระบวนทัศน์แบบพุทธที่เน้นสันติภาพ มิตรภาพ ภารดรภาพ สอดรับกับสภาพการณ์ของโลกปัจจุบัน เข้าได้กับวิทยาการสมัยใหม่ ให้กระจายออกไปกว้างไกลอย่างไร้ขอบเขต เงื่อนไขเหล่านี้เป็นดัชนีชี้วัดว่าพระพุทธศาสนาในดินแดนยุโรปเจริญเติบโต รุ่งเรือง

และเฟื่องฟูขึ้น (ห้องสมุดบ้านจอมยุทธ์, 2561: ออนไลน์) เพราะการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข เป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนต้องการ จากสภาวะสังคมปัจจุบันที่มีความแตกต่างทั้งทางความคิดและกระบวนการทัศน์ของผู้คนในสังคม ซึ่งเป็นตัวผลักดันให้ผู้คนเกิดความขัดแย้ง (พินิจทอง แมนสุมิตรชัย, 2558) ซึ่งกระบวนการทัศน์แบบพุทธศาสนาจะนำไปสู่การ “คิดเป็น” หรือการแสวงหาแนวทางตอบข้อสงสัย โดยการ “นำข้อมูล ความรู้ ประสบการณ์ต่าง ๆ” ที่มีอยู่มาจัดวางกระบวนการคิดอย่างเหมาะสม เช่น การตัดสินใจเลือกในสิ่งที่ดีที่สุด และการแก้ปัญหาที่ดีที่สุดที่สะท้อนให้เห็นถึงการมีลักษณะของการเป็น “นักคิดที่ดี” ไม่ด่วนสรุป พยายามหาทางเลือกที่แตกต่าง มีความคิดริเริ่ม มีทิศทางของตนเอง เรียนรู้จากความผิดพลาด และเป็น “กระบวนการทัศน์แบบพุทธศาสนาที่เน้นสันติภาพ” มีความยืดหยุ่นและมีจินตนาการ พิจารณาทางเลือกที่แตกต่างได้ ใช้ความรู้ และประสบการณ์ที่มีอยู่ ส่งผ่านความรู้และนำทักษะมาใช้ในการการณ์ใหม่ ๆ (ณกมล ขาวปลายนา ปุณฺณเขตต์ทิกุล, มปป.: ออนไลน์)

6. บทสรุป

พระพุทธศาสนามีอิทธิพลในยุโรปเนื่องจากหลักแนวคิด หลักดำเนินชีวิต และหลักปฏิบัติชัดเจน ทั้งสถาบันการศึกษา ที่เป็นแหล่งรวบรวมความรู้ตามความจริงในธรรมชาติ มีสมาคมชาวพุทธที่พร้อมจะส่งเสริมและรื้อฟื้นความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับพุทธศาสนาให้กับชาวยุโรป ในขณะที่องค์กรของคณะสงฆ์สามารถขับเคลื่อนพระพุทธศาสนาไปยังต่างแดนหรือยุโรป ซึ่งเป็นที่สนใจของชาวยุโรปที่ต้องมีการปรับตัว อาจมีความกระทบกระทั่งกันบ้างในช่วงแรกของพัฒนาการ ซึ่งก็ไม่ว่าเป็นปัญหาอุปสรรคสำคัญต่อการขยายตัวของพระพุทธศาสนา แต่จะแรงผลักดันให้พุทธศาสนายาวตัวและมีความมั่นคงมากขึ้น จนพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่มิหยาบคายต่อชาวยุโรป เพราะพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งหล่อหลอมทั้งชีวิตและจิตใจ ให้รู้จักการให้ และการแบ่งปัน ซึ่งพระพุทธศาสนามีบทบาทกับชาวยุโรปเป็นอย่างมากในวิถีแห่งการดำเนินชีวิต ได้แก่ บทบาทด้านสังคมที่เน้นความสุขทางใจ มีความเรียบง่าย และช่วยลดปัญหาสังคม บทบาทด้านวัฒนธรรมที่มีรากฐานสำคัญของวัฒนธรรม ทั้งด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี และศีลธรรม บทบาททางด้านเศรษฐกิจที่มีการส่งเสริมให้เกิดแนวคิดแบบพอเพียงสนองต่อความต้องการปัจจัยพื้นฐานในการดำเนินชีวิตและลดความฟุ่มเฟือย บทบาททางด้านการเมืองที่มีส่วนสนับสนุนให้เกิดการรู้จักเคารพหลักการ กฎระเบียบ กติกา และข้อบังคับต่าง ๆ ตามหลักของธรรมาธิปไตย และบทบาทด้านการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมงานเขียนวิชาการเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่ถือเป็นส่วนสำคัญและเป็นแรงจูงใจที่ทำให้ชาวยุโรปสนใจศึกษาพระพุทธศาสนา ทำให้พระพุทธศาสนาในยุโรปมีแนวโน้มที่ดี เช่น การสนับสนุนให้ขององค์การสหประชาชาติมีผลกระทบด้านบวกต่อการขยายตัวของพระพุทธศาสนาไปยังดินแดนตะวันตกมากยิ่งขึ้น การร่วมมือกันของกลุ่มชาวพุทธทั่วโลก ทำให้องค์กรพุทธเข้มแข็งขึ้น ทำให้มีทิศทางวางแผนเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบ และผลจากกระบวนการทัศน์แบบพุทธที่เน้นสันติภาพสอดคล้องกับสภาพการณ์ในดินแดนยุโรปจะเจริญมากขึ้น

บรรณานุกรม

เอกสารภาษาไทย

เดนา เมอร์เรียม. (2543). “คำปราศรัยแสดงความยินดี” ใน **หนังสือการประชุมสุดยอดผู้นำชาวพุทธเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งโลก ครั้งที่ 2 ณ พุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ประเทศไทย ระหว่างวันที่ 9-11 พฤศจิกายน 2543.**

_____. (2543). “กฏบัตรสมาชิชา พระพุทธศาสนาแห่งโลก” ใน **หนังสือการประชุมสุดยอดผู้นำชาวพุทธเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งโลก ครั้งที่ 2 ณ พุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ประเทศไทย ระหว่างวันที่ 9-11 พฤศจิกายน 2543.**

นภาพร เทพรักษา ศิริลักษณ์ หนูทอง และกาญจนา แก้วทอง. (2561). การบริหารจัดการของกรรมการกองทุนหมู่บ้าน เพื่อการจัดการกองทุนหมู่บ้านที่ยั่งยืนในอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช. เอกสารการประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ครั้งที่ 4 “วิจัย และนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน” ระหว่างวันที่ 21-22 มิถุนายน 2561 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.

บรรจง โสตาดี. (2546). การใช้ตรรกะในวิธีสอนของพระโพธิญาณเถระ (ชา สุภทโท). วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2547). วิสาขบูชาวันสำคัญสากลของโลก. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระบอ-ฮอง. (2543). “ทิศทางการวางแผนเผยแผ่พระพุทธศาสนาในศตวรรษที่ 21” ใน หนังสือการประชุมสุดยอดผู้นำชาวพุทธเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งโลก ครั้งที่ 2 ณ พุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ประเทศไทย ระหว่างวันที่ 9-11 พฤศจิกายน 2543.

พระโพธิญาณเถระ (ชา สุภทโท). (2544). อุปลम्ภี. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา.

พอล เดนิสสัน. (2548). “ความเป็นมาของสมาคมสมณะ” ในมหาสมณสูตร. รวบรวมโดยพระมหาเหล่าประชากรภฏร์ วัดพุทธวิหารแอสตัน ประเทศอังกฤษ.

วารสาร

ปรีดี หงษ์สตัน. (2560, มกราคม-มิถุนายน). การรื้อฟื้นพุทธศาสนา (Buddhist Revival) ในศรีลังกาภายใต้อาณานิคมอังกฤษช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19. วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, ปีที่ 13 ฉบับที่ 1, หน้า 113-142.

พระอัครเดช ญาณเตโช (โลละผล). (2557, กรกฎาคม-ธันวาคม). พุทธปรัชญาการศึกษา. วารสารอิเล็กทรอนิกส์การเรียนรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรม, ปีที่ 4 ฉบับที่ 2, หน้า 49-62.

พินิจทอง แมนสุมิตรชัย. (2558). การุณยสาร : หนทางสู่สันติภาพ. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ปีที่ 3 ฉบับที่ 2, หน้า 162-175.

เว็บไซต์

ณกมล ขาวปลายนา ปุณฺณเขตต์ทิกุล. (มปป.). กระบวนทัศน์ความคิดสันติภาพในพระไตรปิฎก : ยุทธศาสตร์และทิศทางการลดระดับความขัดแย้งในกระแสโลกใหม่. สืบค้นเมื่อ 3 มีนาคม 2562, จาก dspace.spu.ac.th/bitstream/123456789/941/1/12-กระบวนทัศน์สันติภาพใน....doc.

บริษัท ไอแอมทัวร์ เอ็กซ์เพิร์ท เซ็นเตอร์ อินเตอร์ กรุ๊ป จำกัด. (2559). ศาสนาและวัฒนธรรมสิงคโปร์. สืบค้นเมื่อ 4 มีนาคม 2562, จาก https://www.iam-tour.com/country_info/singapore-culture-religion/.

บ้านจอมยุทธ์. (2561). การควบคุมทางสังคม. สืบค้นเมื่อ 2 มีนาคม 2562, จาก http://www.baanjommyut.com/library_3/extension-5/social_control/02.html.

_____. (2561). การเผยแผ่พระพุทธศาสนา. สืบค้นเมื่อ 2 มีนาคม 2562, จาก http://www.baanjommyut.com/library_2/extension-1/the_propagation_of_buddhism/02.html.

_____. (2543). พระพุทธศาสนาในทวีปยุโรป. สืบค้นเมื่อ 3 มีนาคม 2562, จาก https://www.baanjommyut.com/library_2/extension-3/buddhism_in_europe_america/01.html

_____. (2543). ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา. สืบค้นเมื่อ 3 มีนาคม 2562, จาก https://docs.google.com/document/d/pdnfz34stzXyL3_T0d1V5z1ojq7ulgQbdDCIsY6xDK8/edit?pli=1.

_____. (2543). พระพุทธศาสนากับสถานการณ์ปัจจุบัน. (2562). สืบค้นเมื่อ 3 มีนาคม 2562, จาก www.mcutak.com/userfiles/file/.../พระพุทธศาสนากับสถานการณ์ปัจจุบัน.docx.

ปฐมพงษ์ โพธิ์ประสิทธิ์นันท์. (2558). พุทธศาสนาในยุโรป. สืบค้นเมื่อ 3 มีนาคม 2562, จาก <https://tango.saga.wordpress.com/2015/10/26/พุทธศาสนาในยุโรป/>.

โพสต์ทูเดย์. (2554). การศึกษาธรรมของชาวไทยในต่างประเทศคึกคักพระพุทธศาสนาเข้มแข็ง. สืบค้นเมื่อ 3 มีนาคม 2562, จาก <https://www.posttoday.com/dhamma/97445>.

วงการพุทธ. (2560). พระพุทธศาสนาโกอินเตอร์. สืบค้นเมื่อ 3 มีนาคม 2562, จาก <https://twitter.com/insightbuddhist/status/941236969484435456>.

Philosophychicchic. (2560). สื่อการสอนแนะนำ. สืบค้นเมื่อ 3 มีนาคม 2562, จาก <https://philosophychicchic.com/>.

เอกสารภาษาอังกฤษ

Blackburn, A.M. 'Buddhist Revival' and the 'Work of Culture' in Sri Lanka, Past and Present. In Seneviratne, H.L. (ed.). **The Anthropologist and the Native: Essays for Gananath Obeyesekere**. New York : Anthem Press.

Patara P., (2018). The Creation of Sculpture in Consumerism and Preservation Discourse. **The 3rd National and International Conference on Weaving ASEAN Cultural Connection "ASEAN Art and Craft"**, Innovation Building, Walailak University, Nakhon Si Thammarat, Thailand, August 31, 2018.

Wimalaratne, K.D.G. (1985). **Buddhist Revival in Sri Lanka**. Colombo : SATARA.

การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นกลาง An Analytical Study of Neutrality

ขวัญชัย ตั้งเรื่อนรัตน์

Kvuanchai Tanguanrat

นิสิตปริญญาเอก ภาควิชาปรัชญาและศาสนา

Ph.D. Student, Philosophy and Religion Department

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Faculties of Humanities, Kasetsart University

E-mail: kambhotvara@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 20 กันยายน 2562

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 8 มิถุนายน 2563

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 13 มิถุนายน 2563

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นกลาง โดยแบ่งแนวการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) ส่วนของการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นกลางทั้งในสายตะวันตกและสายตะวันออก และ 2) ส่วนของการวิเคราะห์แบ่งประเภทของความเป็นกลาง

ผลการศึกษา พบว่า แนวความคิดเกี่ยวกับความเป็นกลางแบ่งเป็นสองแนว คือแนวคิดเชิงอภิปรัชญาและแนวคิดเชิงสังคมประยุกต์ แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นกลางในสายตะวันตกมักเป็นแนวคิดเชิงสังคมประยุกต์ เช่น หลักความยุติธรรมของเพลโต หลักความพอดีของศาสนายูดาห์ เป็นต้น ส่วนแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นกลางในสายตะวันออกมักเป็นแนวคิดเชิงอภิปรัชญา เช่น หลักจุง-หยุน ของขงจื้อ หลักโยคะ ของ ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู หลักมัชฌิมนธรรมของพุทธศาสนา เป็นต้น

ในส่วนของการวิเคราะห์แบ่งประเภทของความเป็นกลาง พบว่ามีรูปแบบความเป็นกลางทั้งหมด 9 ประเภท คือ ประเภทกึ่งกลาง ประเภทเท่ากัน ประเภทสมดุล ประเภทไม่เอนเอียง ประเภทเสมอภาค ประเภทดุลยภาพ ประเภทยุติธรรม ประเภทพอประมาณและประเภทไม่ยึดติด โดยความเป็นกลางทั้ง 9 ประเภทสามารถจัดหมวดหมู่ใหญ่ๆออกมาได้ 2 หมวดหมู่ คือ ความเป็นกลางสัมบูรณ์ภาพ และความเป็นกลางสัมพัทธ์ภาพ

คำสำคัญ : ความเป็นกลาง, ปรัชญา

ABSTRACT

The objective of the article is to study the concept of neutrality by divided into two sections 1) section of the concept of neutrality in western school and eastern school 2) section of analyze and categorize the concept of neutrality

The result revealed that, the concept of neutrality can separated into two types metaphysical type and social applied type. Most of the concept of neutrality in western world are social applied type such as Plato's theories of justice, Judaism moderation etc.

and in eastern world are metaphysical type such as Zhong-Yong by Confucius, Yoga from Brahmin-Hindu Religion, Matchainadharma (middle way) of Buddhism etc.

In the section of analyze and categorize the researcher discovered that there are 9 categories concept of neutrality: middleness, sameness, equilibrium, impartiality, equality, balanced, justice, moderation and detachment. By the way all of them can form into 2 major groups: absolute neutrality and relative neutrality.

Keywords : Neutrality, Philosophy

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

องค์ความรู้ในประเด็นหนึ่งของสาขาวิชาต่างๆจะเกิดขึ้นและพัฒนาต่อยอดจนกลายเป็นประเด็นใหญ่ที่มีความสำคัญได้นั้น ต้องเกิดจากการหยิบยกประเด็นนั้นๆขึ้นมาวิเคราะห์ วิพากษ์ ถกเถียง จนกระทั่งได้แนวคิดที่มีความละเอียดลออ มีน้ำหนัก และเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป ทว่าตลอดประวัติศาสตร์ของแนวความคิดในเรื่องของความเป็นกลางที่มีการถกเถียงกันจนเกิดเป็นประเด็นๆหนึ่งในสาขาวิชาต่างนั้นแทบจะไม่มี จะมีก็แต่ความเป็นกลางในรูปแบบที่แยกย่อยออกไป อย่างเช่นความเสมอภาค ความยุติธรรม ซึ่งมีการศึกษาที่ลึกซึ้ง มีการวิพากษ์ถกเถียงและประยุกต์ใช้ออกมาโดยเฉพาะในศาสตร์ทางสังคม การเมืองการปกครอง

ความเป็นกลางที่เรามักใช้และเข้าใจกัน มีฐานะเป็นคำหนึ่งที่แสดงความหมายชัดเจนเป็นสากล ไม่สามารถแตกแยกย่อยหรือตีความเป็นอื่นได้ กลางคือ “กลาง” ทุกคนเข้าใจตรงกัน ตีความเป็นอื่นไม่ได้ ความเป็นกลางมักถูกนำไปใช้ในการระบุตำแหน่ง จำนวน ปริมาณ ของสิ่งๆหนึ่ง และยังถูกใช้เป็นหลักการพื้นฐานหรือเป็นมาตรฐานในการเปรียบเทียบ ประเมินค่า สิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง แนวคิดหนึ่งกับอีกแนวคิดหนึ่ง

ความเป็นกลางมีหน้าที่และความหมายแคบๆเพียงแค่ว่า “ตรงกลาง” เท่านั้นหากไม่นับรวมกับความเป็นกลางที่มีมิติความหมายในแบบอื่นๆ เช่น ความเป็นครึ่งๆ ความเท่ากัน ความเสมอภาค ความเท่าเทียม ความสมดุล ความยุติธรรม ความเป็นธรรม ความเที่ยงตรง ความไม่ลำเอียง เป็นต้น ซึ่งหากเราวิเคราะห์อย่างรอบคอบ ก็จะเห็นว่า แท้จริงแล้วแนวความคิดเหล่านี้ล้วนมีฐานคิดหรือมุมคิดที่เกี่ยวข้องกับ “กลาง” ในมิติใดมิติหนึ่งทั้งสิ้น เพียงแต่ยังไม่มีการนำเอาแนวคิดเหล่านี้มาเปรียบเทียบ วิเคราะห์อย่างเป็นระบบ รวมถึงจับมัดรวมกันและสร้างเป็นกลุ่มความคิดประเภทหนึ่งขึ้นมา ดังนั้นหากรวมความเป็นกลางประเภทต่างๆเข้าด้วยกัน แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นกลางก็จะมีเนื้อหา มีความกว้างขวาง มีความลึก มีรายละเอียด และเกี่ยวข้องกับทุกพื้นที่ร่วมไปกับสาขาอื่นๆไม่ว่าจะเป็นปรัชญา ศาสนา มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ การเมือง การปกครอง รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ กระทั่งสายวิทยาศาสตร์ อย่างฟิสิกส์ เคมี และชีววิทยา เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้การศึกษาในเรื่องความเป็นกลางจึงมีความน่าสนใจ และควรจะมีการทำให้เป็นประเด็นสำคัญประเด็นหนึ่งในทางปรัชญา

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและเรียบเรียงแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นกลาง
2. เพื่อวิเคราะห์ แยกแยะและแบ่งประเภทของความเป็นกลาง

3. ผลการวิจัย

จากการศึกษาหลักความเป็นกลางทั้งทางสายตะวันตกและตะวันออก ไล่ตั้งแต่ หลักความยุติธรรม (ดิเคออาซีน) ของเพลโต หลักเมโซเทสของอริสโตเติล หลักความพอดี-ยุติธรรมของยูดาห์-คริสต์ หลักอัลวะสะฎียะฮ์ของอิสลาม หลักจุง-หยุนของขงจื้อ หลักอหิวาณะของเต๋า หลักโยคะของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู หลักสยาทวาทของศาสนาเซน และหลักมัชฌิมนธรรมของพุทธศาสนา พบว่าสามารถแบ่งประเภทของความเป็นกลาง

ออกมาได้ 9 ประเภท คือ กลางประเภทกึ่งกลาง กลางประเภทเท่ากัน กลางประเภทสมดุล กลางประเภทไม่เอนเอียง กลางประเภทเสมอภาค กลางประเภทดุลยภาพ กลางประเภทยุติธรรม กลางประเภทพอประมาณ และกลางประเภทไม่ยึดติด โดยมีคำอธิบายดังนี้

1. กลางประเภทกึ่งกลาง (Middle)

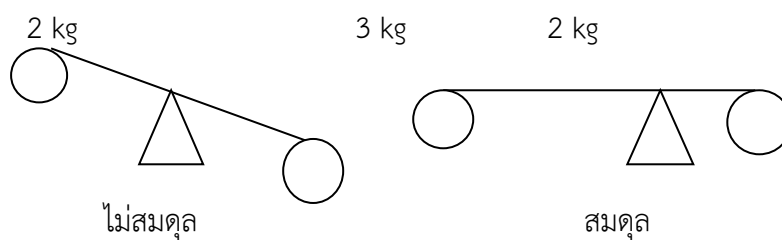
ความเป็นกลางประเภทกึ่งกลาง คือ ภาวะที่อยู่กึ่งกลางระหว่างสิ่งที่ใช้เปรียบเทียบ ภาวะครึ่งหนึ่งของจำนวนเต็ม หรืออีกเท่าหนึ่งของจำนวนหนึ่ง ความเป็นกลางประเภทนี้เกิดจากความเข้าใจ ในเรื่องจำนวน/ปริมาณประสาณเข้ากับการใช้เหตุผลในเชิงตรรกะ โดยคิดคำนวณออกมาเป็นค่าคงที่สามารถแสดงให้เห็นได้ในเชิงประจักษ์และมีความเป็นปรัววิสัย กล่าวคือ ค่าที่ออกมาเป็นรูปธรรม มีจุด พิกัด ขอบเขตที่แน่นอน ชัดเจน แจ่มแจ้ง และไม่สามารถเห็นต่างหรือเห็นเป็นอื่นได้ ตัวอย่างเช่น กึ่งกลางของระยะทางระหว่าง 0.0000 กิโลเมตร ถึง 8.8888 กิโลเมตรคือ 4.4444 กิโลเมตร ค่า 4.4444 กิโลเมตรเป็นค่าคงที่ซึ่งมีความชัดเจน ปราศจากข้อสงสัย ทุกคนต่างเห็นตรงกัน เห็นเป็นอื่นไปไม่ได้

2. กลางประเภทเท่ากัน (Equal)

ความเป็นกลางประเภทเท่ากัน คือภาวะที่สิ่งที่ถูกเปรียบเทียบมีความเท่ากัน สมมาตรกัน เสมอกัน คล้ายกัน เหมือนกัน โดยอาศัยความเข้าใจในเรื่องจำนวน/ปริมาณ อันเป็นพื้นฐานเดียวกับความเป็นกลางประเภทกึ่งกลาง หากแต่ต่างกันที่การนำมาประยุกต์ใช้ในมิติที่ต่างออกไป จากมิติเดิมที่พยายามหาค่าหนึ่งหรือข้อสรุปหนึ่งภายใต้สิ่งที่เทียบเคียง กลายเป็นการเทียบเคียงสิ่งต่างๆภายใต้ค่าๆหนึ่งหรือข้อสรุปหนึ่งๆ ตัวอย่างเช่น มีเค้กอยู่ก้อนหนึ่ง แต่มีคนต้องการที่จะกินสองคน ความเป็นกลางประเภทกึ่งกลางคือการตัดแบ่งเค้กนั้นด้วยค่ากลางค่าหนึ่งที่ชัดเจน แต่ความเป็นกลางประเภทเท่ากันไม่ได้ตั้งเป้าหมายค่ากลาง แต่ตั้งเป้าว่า ไม่ว่าค่ากลางจะเป็นเท่าไรก็ต้องแบ่งอย่างเท่ากัน ครึ่งๆเท่ากัน ถ้ามีสามคนก็ต้องแบ่งเป็นสามส่วนอย่างเท่าๆกัน หรือถ้ามีร้อยคนก็ต้องตัดแบ่งหรือชั่งน้ำหนักให้ได้ร้อยส่วนเท่าๆกัน

3. กลางประเภทสมดุล (Equilibrium)

สมดุล มีหลักพื้นฐานเดียวกับความเป็นกลางประเภทกึ่งกลาง แต่สมดุลมีรายละเอียดมากกว่าตรงที่ หากมิติของสิ่งที่ใช้เปรียบเทียบกันมีความต่างกัน ดุลของความเป็นกลางจะต้องเอนเอียงมายังด้านที่มากกว่า เช่น โครงสร้างอันหนึ่ง ประกอบด้วยวัตถุหนักสองกิโลกรัมกับวัตถุหนักสามกิโลกรัม จุดสมดุลที่ทำให้โครงสร้างดำรงอยู่ได้ย่อมไม่ใช่จุดกึ่งกลางระหว่างวัตถุสองชิ้นนี้แต่คือจุดที่เอียงมาทางวัตถุหนักสามกิโลกรัม

สมดุลหรือดุลยภาพ หมายถึงการหาภาวะกึ่งกลางของระบบอันประกอบขึ้นจากปัจจัยที่หลากหลาย เพราะความที่มีปัจจัยอันหลากหลายนั้นทำให้ความเป็นกลางถูกบิดผันเปลี่ยนแปลงไป จนกระทั่งภาวะกึ่งกลาง ภาวะครึ่งๆ หรือภาวะการได้เท่าๆกัน ไม่สามารถเป็นตัวแทนของความเป็นกลางที่แท้จริงได้ คือหากใช้จุดกึ่งกลางหรือจุดที่เท่ากัน ดังรูปภาพทางซ้าย ระบบก็ไม่สามารถดำรงอยู่ได้ ดังนั้นความเป็นกลางที่แท้จริงจึงหมายถึงจุดที่ทำให้ระบบสามารถดำรงคงอยู่และดำเนินต่อไปได้อย่างมีเสถียรภาพ ดังนั้นอาจสรุปได้ว่าจุดประสงค์หลักจุดประสงค์เดียวของสมดุลหรือดุลยภาพ คือการรักษาระบบให้ดำรงอยู่รอดได้

4. กลางประเภทความไม่เอนเอียง (Impartiality)

ความเป็นกลางประเภทความไม่เอนเอียง มีหลักการอันเดียวกับความเป็นกลางประเภทกึ่งกลาง คือ เป็นภาวะที่อยู่กึ่งกลางระหว่างสิ่งที่ใช้เปรียบเทียบ แต่มีมิติที่ขยายเพิ่มไปอีก คือ เป็นภาวะที่ไม่เอนเอียงไปในทางหนึ่งทางใด คือความไม่ลำเอียงออกจากภาวะที่เป็นกลาง คือการไม่เข้ากับฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดในคู่ขัดแย้ง คือการไม่เลือกข้าง คือการวางสถานะและจุดยืนที่เป็นกลางปราศจากอคติทั้งปวง คือการกระทำไปตามประวิสัย/ภาวะวิสัย (objective) เป็นต้น ยกตัวอย่างเช่น หากมีคนสองคนกำลังถกเถียงกันว่าโลกกลมหรือแบน ความไม่เอนเอียงคือการไม่ตัดสินว่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งนั้นถูกกว่าอีกฝ่าย ต้องให้ค่ากับทั้งสองฝ่ายเท่าๆกัน แม้ว่าความเป็นจริงจะปรากฏว่าโลกกลมไม่แบนก็ตาม

ตัวอย่างความเป็นกลางประเภทไม่เอนเอียง เช่น หลักอุเบกขาในพุทธศาสนา ซึ่งหมายถึง ความวางใจเป็นกลาง ไม่เอนเอียงด้วยชอบหรือชัง, ความวางใจเฉยได้ ไม่ยินดียินร้าย เมื่อใช้ปัญญาพิจารณาเห็นผลอันเกิดขึ้นโดยสมควรแก่เหตุ และรู้ว่าพึงปฏิบัติต่อไปตามธรรม หรือตามควรแก่เหตุ นั้น, ความรู้จักวางใจเฉยดู เมื่อเห็นเขาได้รับผิดชอบตนเองได้ หรือในเมื่อเขาควรต้องได้รับผลอันสมควรแก่ความรับผิดชอบของเขาเอง, ความวางที่เฉยคอยดูอยู่ในเมื่อคนนั้นๆ สิ่งนั้นๆ ดำรงอยู่หรือดำเนินไปตามควรของเขาตามควรของมัน ไม่เข้าข้างไม่ตกเป็นฝ่ายใดฝ่าย ไม่สอดใส่ ไม่จู้จี้สาระแน ไม่ก้าวก่ายแทรกแซง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551, หน้า 562)

5. กลางประเภทความเสมอภาค-เท่าเทียม (Equality)

ความเท่ากัน แยกออกเป็นสองประเภท ซึ่งผู้วิจัยแยกเป็นประเภท เท่ากัน/เหมือนกัน (Equal/Same) (ข้อสอง) และ ความเท่าเทียม/เสมอภาค (Equality) (ข้อห้า) ความเป็นกลางทั้งสองประเภทแม้มีรากฐานเหมือนกันแต่มีข้อแตกต่างสำคัญที่ทำให้ต้องแยกกันเป็นคนละประเภทตรงที่ “สิ่งที่นำมาใช้ประเมินความเป็นกลาง” ซึ่งสิ่งๆนี้มีสถานะที่เป็นนามธรรม (Abstract) มากกว่ารูปธรรม (Concrete) เช่น แนวความคิด ทักษะ มโนทัศน์ สิทธิ เสรีภาพ คุณค่าต่างๆ ความดี ความงาม คุณธรรมทั้งหลาย รวมถึงภาวะภายในจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึก ความรัก ความชอบ ความกลัว ความกล้า ความขยัน ฯลฯ ซึ่งสถานะทั้งหมดที่ระบุมานั้นไม่สามารถพิสูจน์ ตรวจสอบหรือเปรียบเทียบออกมาเป็นค่าหรือตัวเลขในทางคณิตศาสตร์ได้ เช่น เราไม่สามารถระบุได้ว่าเรามีเสรีภาพในอัตรา/ปริมาณเท่าไร? เสรีภาพในการใช้จ่ายเงินซื้อสินค้าและบริการมีอัตราที่เท่าไร? เสรีภาพในการพูดคำหยาบในที่สาธารณะมีอัตราอยู่ที่เท่าไร? เสรีภาพในการปลูกัญชาอัตราอยู่ที่เท่าไร? เสรีภาพในการพกพาอาวุธปืนอัตราอยู่ที่เท่าไร? เพราะไม่สามารถระบุอัตราของภาวะนามธรรมดังกล่าวได้จึงขาดความชัดเจน เมื่อขาดความชัดเจนจึงเกิดความคลุมเครือ เกิดการถกเถียงเห็นต่าง และไม่สามารถหาคำตอบสมบูรณ์ได้ ด้วยเหตุนี้ความเท่ากันที่ใช้วัดสิ่งที่เป็นนามธรรมจึงไม่สามารถจัดประเภทรวมอยู่ในกลุ่มเดียวกับความเท่ากันที่สามารถคิดคำนวณออกมาได้ และจำต้องถูกแยกออกมาเป็นอีกประเภทหนึ่งซึ่งใช้คำเรียกว่า “ความเสมอภาค/เท่าเทียม”

6. กลางประเภทดุลยภาพ (Balance)

ความเป็นกลางประเภทดุลยภาพถูกแยกออกมาจากความเป็นกลางประเภทสมดุล ด้วยเหตุผลเดียวกันกับข้อที่แล้ว คือ ดุลยภาพใช้กับสิ่งที่ไม่สามารถคำนวณหั่งวัดออกมาเป็นสูตรตัวเลขหรือค่าที่แน่นอนได้ เช่น คุณค่า นามธรรมต่างๆ ทั้งนี้ความแตกต่างอีกประการหนึ่งระหว่างดุลยภาพกับสมดุลคือจุดสมดุล จุดสมดุลคือ จุดใดจุดหนึ่ง ค่าใดค่าหนึ่ง อันมีลักษณะแน่นอน มั่นคง แต่ดุลยภาพมีลักษณะเป็นห่วง ช่วง หรือระดับ ซึ่งมีขอบเขตที่กว้างกว่า ยืดหยุ่นกว่า เช่น ค่าคงตัวที่ทำให้โลหะไม่ถูกกัดกร่อนด้วยกรด มีความไม่ยืดหยุ่นเท่ากับระดับดุลยภาพของความเป็นกรดของน้ำดื่มที่มีผลกระทบต่อสุขภาพ เป็นต้น นอกจากนี้ดุลยภาพยังมีสถานะที่

มีความเป็นสัมพัทธ์มากกว่าสัมบูรณ์กล่าวคือ ดุลยภาพสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามเหตุปัจจัยแวดล้อม ไม่ได้แน่นิ่งตายตัวไม่เปลี่ยนแปลงและไม่ขึ้นกับปัจจัยอื่นๆเหมือนกับจุดสมดุล

7. กลางประเพณียุติธรรม (Justice)

ความยุติธรรมคือข้อสรุปอันเกิดจากผลลัพธ์ท้ายสุดโดยไม่ได้พิจารณาวิธีการที่นำไปสู่ผลลัพธ์นั้น กล่าวคือไม่ว่าการประพฤติปฏิบัติอย่างไรหรือด้วยวิธีการอะไร ภาวะที่เกิดขึ้นท้ายสุดคือปัจจัยหลักในการชี้วัดความยุติธรรม ดังนั้นวิธีการที่นำไปสู่ข้อสรุปที่ยุติธรรมนั้นจึงไม่ผูกติดกับวิธีการใดวิธีการหนึ่ง ความเป็นกลางทุกประเพณีสามารถเป็นความยุติธรรมได้ทั้งหมด การทำให้เป็นกลางๆ การทำให้เท่าๆกัน การทำให้สมดุล การทำให้ไม่เอนเอียง การทำให้เสมอภาค การทำให้เกิดดุลยภาพ ทั้งหมดเหล่านี้หากเป็นเครื่องมือที่นำไปสู่บันปลายที่ยุติธรรมแล้วก็คือความยุติธรรม นอกจากนี้คุณค่านามธรรมต่างๆ เช่น ความเห็นอกเห็นใจ ความรัก ความเมตตาปราณี มุทิตาจิต อุเบกขาธรรม อะไรก็ตามที่ก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่รู้สึกว่ามีคุณค่าถูกต้อง เป็นธรรมเหมาะสม ชอบด้วยเหตุผล สิ่งเหล่านั้นล้วนเป็นความยุติธรรมได้ทั้งสิ้น แต่ในทางกลับกันถ้าหากผลลัพธ์ที่ออกมากลับตรงกันข้ามกัน (รู้สึกไม่ถูกต้อง เหมาะสม ไม่เป็นธรรม) แม้จะกระทำการด้วยวิธีที่เป็นกลาง แม้ผลลัพธ์จะได้เท่ากัน แม้จะเกิดความสมดุล แม้จะไม่เอนเอียง แม้จะมีความเสมอภาค แม้จะเกิดดุลยภาพขึ้นมา ก็ตาม ก็ไม่ถือเป็นความยุติธรรม ดังนั้นขอบเขตของความยุติธรรมจึงมีความกว้างขวางกว่าความเสมอภาคเท่าเทียม

8. กลางประเพณีพอประมาณ (Moderation)

ความเป็นกลางประเพณีพอประมาณ/ไม่สุดโต่ง คือ ความเป็นกลางประเพณีหนึ่งที่แตกต่างจากความเป็นกลางประเพณีอื่นๆที่ผ่านมา เนื่องจากความเป็นกลางประเพณีนี้ไม่มีการระบุจุด คำตอบหรือช่วงคำตอบที่เจาะจงอย่างชัดเจนแต่อย่างใด ซึ่งต่างจากความเป็นกลางประเพณีอื่นซึ่งมีการระบุ จุด คำตอบหรือช่วงคำตอบอย่างเจาะจง เช่น ค่าโมเมนต์ทวนเข็มนาฬิกาต้องมีค่าเท่ากับค่าโมเมนต์ตามเข็มนาฬิกา คานจึงจะอยู่ในภาวะสมดุล หรือ ความเสมอภาคในสิทธิการรักษาพยาบาล มีคำตอบที่ชัดเจนคือการให้สิทธิในการรักษาพยาบาลคนละหนึ่งสิทธิเท่าๆกัน เป็นต้น แต่ในหลักความพอประมาณนี้ ไม่มีคำตอบที่เฉพาะเจาะจงเช่นนั้น เช่น ปีน้ น้ำเหลือน้อยกินใช้แต่พอประมาณ พักผ่อนบ้างอย่าหักโหมจนมากเกินไป พอมไปเยอะกินน้อยกินไปนะเรา คำว่าพอประมาณ มากเกินไป น้อยเกินไป ตัวอย่างเหล่านี้พยายามบอกช่วงของคำตอบ แต่เป็นช่วงคำตอบที่กว้างคลุมเครือและไม่ชัดเจน ความพอประมาณ/ไม่สุดโต่ง เป็นเพียงสภาวะกว้างๆที่มีความเบาบางกว่าความเป็นกลางที่ผ่านมาทั้งหมด เพราะไม่ได้ระบุค่า จุด ตำแหน่ง นิยามหรือขอบเขตที่ชัดเจน (แม้จะมีข้อโต้แย้งว่าความพอประมาณนั้นมีนิยามที่ชัดเจนอยู่แล้ว แต่นิยามนั้นก็เกิดขึ้นภายใต้สมมติฐานของปัจเจกบุคคลซึ่งไม่เหมือนกัน เช่น นายไก่อเห็นว่าใส่น้ำตาลสองช้อนคือพอดี ไม่มากเกินไปเกินไป แต่นายไข่เห็นว่าใส่น้ำตาลสี่ช้อนคือพอดีไม่มากเกินไปเกินไป นิยามความพอดีของนายไก่อและนายไข่เป็นสภาวะกว้างๆที่คลุมเครือ เป็นต้น) ความพอประมาณ/ไม่สุดโต่งไม่ได้สร้างหลักการของตนเองขึ้นมา แต่เป็นเพียงการปฏิเสธภาวะหนึ่งๆที่มีความสุดโต่ง ยิ่งยวด หรือสุดขีด (extreme) ในด้านหนึ่งด้านใดหรือทางหนึ่งทางใด ปฏิเสธความเกิน (excess) ไม่ว่ามากเกินไปหรือน้อยเกินไป และปฏิเสธความรุนแรง (violence) ซึ่งผิดแผกไปจากภาวะปกติมากๆ ถ้าหากจะให้หลักการใดหลักการหนึ่งที่จะพอสรุปให้กับความเป็นกลางประเพณีนี้ หลักการนั้นคือ อะไรก็ได้แต่ “ไม่สุดโต่ง” เป็นพอ

9. กลางประเพณีไม่ยึด (detachment)

ความเป็นกลางประเพณีไม่ยึดในข้อสุดท้ายนี้ แตกต่างจากความเป็นกลางทุกประเพณีที่ผ่านมาทั้งหมด เพราะไม่ได้เสนอหลักการอะไร ไม่ได้ยืนยันตัวเอง ไม่มีการระบุคำตอบ ไม่มีจุด ตำแหน่ง ไม่มีนิยาม เจตจำนงหรือสภาพบังคับให้เป็นไปตามหลักการของตนเองใดๆทั้งสิ้น เช่น ความเป็นกลางประเพณีความยุติธรรมนั้นยึดมั่น

ในหลักแห่งความยุติธรรม การณ์ใดๆก็ตามแม้จะใช้หลักความเสมอภาคเท่าเทียม แม้จะยึดหลักสมดุล แม้จะกระทำอย่างพอประมาณไม่สุดโต่งรุนแรง แต่ถ้าผลลัพธ์ที่ออกมาเป็นความ ยุติธรรม ก็ถือว่าผิดหลักความยุติธรรมและไม่เป็นกลาง เป็นต้น หลักการอื่นๆก็เป็นเช่นเดียวกับความยุติธรรมตั้งที่ยกตัวอย่างไป ทุกหลักการต่างมีมุมหรือกรอบเกณฑ์ของตัวเอง ความเป็นกลางประเภทพอประมาณ ถ้าไม่พอประมาณ เกิน สุดโต่ง ก็ถือว่าไม่เป็นกลาง ในมุมของความเสมอภาคเท่าเทียม ถ้านายโกไม่เท่าเทียมกับนายไข่ แม้จะทำให้เกิดความสมดุล หรือแม้จะทำให้เกิดความยุติธรรม ก็ถือว่าไม่เป็นกลางในสายตาของความเสมอภาคเท่าเทียม

มีเพียงความเป็นกลางประเภทสุดท้ายนี้ที่ไม่มีมุม กรอบ อันแน่นอนตายตัว หากแต่มีความเปลี่ยนแปลงเลื่อนไหลไปมา มีพลวัตและมีความเป็นสัมพัทธ์อย่างเต็มตัว ความเป็นกลางประเภทไม่ยึดมั่นไม่ยึดจุด/คำตอบใดคำตอบหนึ่งเป็นคำตอบถูกต้องที่สุดเหนือคำตอบอื่นใด และยังสามารถแปรเปลี่ยนเป็นความเป็นกลางตัวอื่นๆได้ทุกตัว กล่าวคือ ความเป็นกลางประเภทไม่ยึด เป็นได้ทั้งความเป็นกึ่งกลาง เป็นได้ทั้งความยุติธรรม เป็นได้ทั้งความพอประมาณ อาจเป็นได้ทั้งหมดหรือไม่ได้เป็นแบบใดเลย

4. สรุปผลการวิจัย

จากการแบ่งประเภทของความเป็นกลางที่ผ่านมา ซึ่งแบ่งออกมาได้ 9 ประเภทนั้น เป็นการแบ่งอย่างละเอียด โดยพิจารณาจากความแตกต่างในด้านเนื้อหา แก่นความคิด มโนคติ เป้าประสงค์ และสถานะบังคับ รวมถึงรายละเอียดอื่นๆ ในการแบ่งประเภทออกมา แต่กระนั้นก็ตาม หากมองถึงภาพรวมที่ใหญ่กว่า ความเป็นกลางสามารถแบ่งกลุ่มได้สองกลุ่ม ภายใต้มุมมองของสิ่งคู่ใหญ่ๆ เช่น ความสมบูรณ์-สัมพัทธ์ รูปธรรม-นามธรรม ความเป็นปวิสัย-อัตวิสัย เป็นต้น โดยในที่นี้ผู้วิจัยแบ่งความเป็นกลางใหญ่ๆออกเป็นสองกลุ่ม คือ กลางสัมบูรณ์ภาพ (Absolute Neutrality) และกลางสัมพัทธ์ภาพ (Relative Neutrality)

กลางสัมบูรณ์ภาพ (Absolute Neutrality) คือ ความเป็นกลางที่มีหลักการรวมศูนย์ (center) หรือกฎเกณฑ์บางอย่างอันเป็นศูนย์กลางความถูกต้อง อาจเป็นกฎที่มาจากพระเจ้า กฎทางธรรมชาติของชีวิตและจักรวาล กฎสัมบูรณ์ในทางฟิสิกส์ กฎในทางคณิตศาสตร์ ระบบการนับจำนวน การใช้เหตุผล ตรรกศาสตร์ รวมถึงความรู้บริสุทธิ์ต่างๆ ความเป็นกลางสัมบูรณ์ภาพ มีลักษณะที่แน่นอน ตายตัว ไม่อาจเปลี่ยนแปลงไปมาได้ ผูกขาดความจริงและมีสิทธิ์เด็ดขาดในการเป็นเกณฑ์การตัดสินความจริง

กลางสัมพัทธ์ภาพ (Relative Neutrality) คือ ความเป็นกลางที่มีนัยยะตรงข้ามกัน คือ ความเป็นกลางที่มองภาพรวม ไม่มีหลักการรวมศูนย์ (centerless) หรือกฎเกณฑ์ใดที่เป็นศูนย์กลางความถูกต้อง ทุกๆสภาวะล้วนกลางเท่าๆกัน กลางสัมพัทธ์ภาพเป็นสิ่งที่อธิบายยาก เพราะเมื่ออธิบายก็เท่ากับการจับให้แน่นอนตายตัวด้วยคำนิยามนั้นๆ แม้แต่ตัวคำที่ว่า “กลาง” ก็คือสัมบูรณ์ภาพอย่างหนึ่ง เพราะมีการระบุสภาวะๆหนึ่งที่มีคำอธิบาย มีขอบเขต มีความแน่นอนตายตัว การนิยามก็คือการทำให้มีขอบเขตที่ชัดเจนตายตัว ดังนั้นสัมพัทธ์ภาพจึงเป็นสิ่งที่ไม่สามารถนิยามได้ หากจะนิยามก็นิยามได้แต่ในสภาพที่ปฏิเสธหรือตรงข้ามกับสัมบูรณ์ภาพ เช่น ไม่แน่นอนตายตัว เลื่อนไหล ไม่มีข้อจำกัด อิสระ ไม่มีขอบเขต ไม่มีสูงต่ำ ไม่มีถูกผิด ไม่มีดีกว่า ด้อยกว่า ทุกสิ่งเสมอกัน เป็นต้น

วิธีที่อธิบายกลางสัมพัทธ์ภาพได้อีกวิธีคือ กลางแบบสัมพัทธ์จะเกิดขึ้นต่อเมื่อมีการเปรียบเทียบ มีสถานการณ์เทียบเคียง มีคู่วัด และจุดหรือค่าที่วัดว่ากลางได้นั้นเป็นค่าที่มีสภาพชั่วคราว มีความจริงและคงความสมบูรณ์ได้ ณ สภาวะ ขณะ เวลา ตำแหน่ง เหตุการณ์ อันเกิดจากเหตุปัจจัยเฉพาะนั้นๆ ซึ่งหากสภาวะเหตุปัจจัยอื่นๆเปลี่ยน ค่ากลางก็อาจเปลี่ยนตาม กล่าวคือ ไม่มีค่ากลางแน่นอนที่พ้นไปจากคู่วัดที่เปลี่ยนแปลง ดังนั้นกลางสัมพัทธ์ภาพ จึงไม่มีกฎที่แน่นอน สรรพสิ่งล้วนกลางหากเปลี่ยนคู่วัดไปจากคู่เดิม

ความเป็นกลางทั้ง 9 ประเภท หากจัดให้เข้ากับรูปแบบใหญ่ทั้ง 2 จะได้ตารางดังนี้

ความเป็นกลาง	สถานะทางอภิปราย		ใช้กับ	
	สัมบูรณ์ Absolute	สัมพัทธ์ Relative	รูปธรรม Concrete	นามธรรม Abstract
กึ่งกลาง	0		0	
เท่ากัน	0		0	
สมดุล	0		0	
ไม่เอนเอียง	0			0
เสมอภาค	0			0
ดุลยภาพ		0		0
ยุติธรรม		0		0
พอประมาณ		0		0
ไม่ยึด		0		0

จากตาราง ความเป็นกลางแบ่งออกเป็นใช้วัดกับสิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม โดยตั้งแต่ประเภท กึ่งกลางไปจนถึงสมดุล (ข้อหนึ่งถึงข้อสาม) จะใช้กับสิ่งที่เป็นรูปธรรมทางวัตถุ นอกจากนั้นล้วนประยุกต์ใช้กับ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าในทางนามธรรมที่เกี่ยวกับจิตใจของคน ส่วนในด้านสัมบูรณ์-สัมพัทธ์ หากไม่นับสาม ประเภทแรก มีเพียงความเป็นกลางประเภทไม่เอนเอียงและประเภทเสมอภาคเท่านั้น (ข้อสี่และข้อห้า) ที่มี ความเป็นสัมบูรณ์ เพราะหลักการนั้นยืดหยุ่นแปรเปลี่ยนไม่ได้ ส่วนประเภทต่อมาตั้งแต่ดุลยภาพไปจนถึง ประเภทไม่ยึดติดนั้นมีความเป็นสัมพัทธ์ทั้งสิ้น เพราะหลักการสามารถยืดหยุ่นได้ โดยระดับความยืดหยุ่นนั้นมี แตกต่างกันไป กลางประเภทไม่ยึด มีความยืดหยุ่นที่สุด ไม่มีสภาพบังคับ/รวมศูนย์ใดๆ กลางแบบ พอประมาณยืดหยุ่นน้อยลงและมีสถานะบังคับ/รวมศูนย์เพิ่มขึ้นมาแต่ก็ไม่มากเหมือนกับกลางแบบยุติธรรม และดุลยภาพที่มีความยืดหยุ่นต่ำกว่า

หากเปรียบกับการแบ่งเงิน 100 บาทให้กับคน 2 คน การแบ่งครึ่งๆห้าสิบห้าสิบ คือหลักสัมบูรณ์ของ ความเป็นกลาง และความเป็นกลางประเภทกึ่งกลาง เท่ากัน สมดุล (ห้าสิบห้าสิบก็คือจุดที่เกิดความสมดุลที่สุด ดังนั้นกลางสมดุลจึงถูกบังคับให้เป็นสัมบูรณ์ไปในตัว) ไม่เอนเอียง และเสมอภาค ทั้งห้าประเภทยังบังคับ ตายตัวว่าต้องยึดหลักห้าสิบห้าสิบเท่านั้น ถ้าผิดจากห้าสิบห้าสิบก็ไม่ใช่เป็นกลาง แต่หลักอันตายตัวของความ เป็นกลางเริ่มผ่อนคลายลงตามลำดับ ตั้งแต่ดุลยภาพ ยุติธรรม พอประมาณ และไม่ยึดติด ความเป็นกลางสี่ ประเภทหลังไม่ได้ผูกติดตายตัวอยู่ที่ห้าสิบห้าสิบอีกต่อไป กลางอาจจะเปลี่ยนสิบหกสิบ เจ็ดสิบสามสิบก็ได้ ความสัมบูรณ์ของหลักห้าสิบห้าสิบเริ่มจางคลายกลายเป็นความสัมพัทธ์มากขึ้นจนกระทั่งเป็นสัมพัทธ์อย่าง สมบูรณ์ในข้อสุดท้ายที่สามารถเป็นได้ในทุกๆค่า

การแบ่งประเภทของความเป็นกลาง ยังสามารถกระทำได้หลากหลายหลักเกณฑ์ เช่น อาจแบ่งโดยใช้ เกณฑ์ ความเป็นปรัวสัย-อัตวิสัย เกณฑ์ของปริมาณอำนาจบังคับ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างของ ความเป็นกลางในแต่ละประเภทยังคงคือการพยายามหาคำตอบที่ดีที่สุดภายใต้คำว่า “กลาง” เพียงแต่มีความ เข้าใจในนิยาม รวมถึงการมีมิติ มุมมองของ “กลาง” ที่แตกต่างกันไป

บรรณานุกรม

เอกสารภาษาไทย

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 11.

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

อนันตดา (นามแฝง). (2538). **ศึกษาคัมภีร์ทางสายกลาง**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ส่งเสริมคุณภาพชีวิต.

เอกสารภาษาอังกฤษ

Bertrand Russell. (1997). **the Problems of Philosophy**. London: Oxford University Press.

David Loy. (1997). **Nonduality**. New Jersey: Humanity Press.

ทหารกับรูปแบบการสร้างความสงบในทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาท The Soldier and the Pattern of Peace-Building according to the Theravada Buddhist Philosophy

แม่ชีธรรมอริชฐาน พรบันดาลชัย

MaeChee Thamatisan Pornbandalchai

พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี

Phramaha Khwanchai Kittimethi

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: fonghong2523@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 14 มกราคม 2563

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 22 พฤษภาคม 2563

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 13 มิถุนายน 2563

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องทหารในพุทธปรัชญาเถรวาท เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องรูปแบบการสร้างความสงบในพุทธปรัชญาเถรวาท และเพื่อวิเคราะห์แนวคิดเรื่องทหารกับรูปแบบการสร้าง ความสงบในพุทธปรัชญาเถรวาท การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เอกสาร จากผล การศึกษา พบว่า แนวคิดของทหารในพุทธปรัชญาเถรวาทมองว่า ทหาร คือ บุคคลผู้ทำหน้าที่รบและปกป้อง ความสงบ แยกออกเป็น 2 แบบ คือ ทหารตามหน้าที่ โดยมีหลักใหญ่ๆ ๒ ประการ คือ ๑. ทหารในฐานะรักษา กับปกป้อง ตามอุดมคติของสังคม และทหารในฐานะอาชีพ เป็นความจำเป็นในการรักษารัฐไว้ ส่วนแนวคิดเรื่องรูปแบบ การสร้าง ความสงบในพุทธปรัชญาเถรวาทซึ่งมี 2 รูปแบบ คือ ๑. รูปแบบการสร้าง ความสงบทางศาสนา เป็น การสร้าง ความดีภายในใจหรือสร้างแรงขับเคลื่อนทางดีสำหรับการตัดสินใจทำดีแม้ในท่ามกลางความขัดแย้ง และ ๒. รูปแบบการสร้าง ความสงบทางโลก เป็นการสร้างกระบวนการทางรูปธรรมต่อการตัดสินใจความขัดแย้ง ด้วยการประนีประนอมหรือแม้แต่การทำสงครามเพื่อพยายามหาความชอบธรรมให้กับ การฆ่า ด้วยการโยกกับ จุดหมายที่จะทำนั้นว่ามีเหตุผลและสมควรมากน้อยเพียงใด แนวคิดเรื่องทหารกับรูปแบบการสร้าง ความสงบ ในพุทธปรัชญาเถรวาท วิเคราะห์ลักษณะสำคัญ 2 อย่างคือ ๑. ทหารกับรูปแบบการสร้าง ความสงบผ่านการฆ่า พิจารณานบนฐานเจตนาที่บริสุทธิ์และเป้าหมายของการฆ่าด้วย และ ๒. ทหารกับรูปแบบการสร้าง ความสงบ ผ่านคุณธรรม โดยทหารที่จะสร้าง ความสงบต้องทำหน้าที่ปกป้องคุ้มครองมากกว่าที่จะเน้นการฆ่าแบบทหาร อาชีพกับการแย่งชิงซึ่งนำไปสู่ความไม่พอใจ และทำให้ความสงบเกิดขึ้นได้ยาก

คำสำคัญ : ทหาร, รูปแบบการสร้าง ความสงบ, พุทธปรัชญาเถรวาท

ABSTRACT

This article entitled to study the concept of the soldier in Theravada Buddhist Philosophy, to study the pattern of peace-building in Theravada Buddhist Philosophy and to analyze the soldier and the pattern of peace-building according to the Theravada Buddhist

Philosophy. This is a qualitative research done by studying academic documents. In Theravada Buddhist Philosophy, it was found that the soldiers are the person who fight and defend. It's distinguished by two features: first, the soldier is duty which is defending people with social's ideal. Second, the soldier is occupation which is necessary to defend the state. According to the pattern of peace-building in the Theravada Buddhist Philosophy, it considered two ways as follows: 1. the pattern of peace-building founded in the religion. It makes good mind to decide in conflict problems. 2. the pattern of peace-building founded in the society. It makes process to decide in conflict problems with compromise or to find legitimacy to kill anybody in war which is reasonable. Finally, the concept of the soldier in Theravada Buddhist Philosophy which founded in two points: 1. the soldier and the pattern of peace-building which considered on pure intention and the goal to kill. 2. the soldier and the pattern of peace-building with morality which considered to depend than to kill and to make peace of mind than invade of other country.

Keywords: the soldier, the pattern of peace-building, the Theravada Buddhist Philosophy

1. บทนำ

พระไตรปิฎก คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ได้สะท้อนให้เห็นวิวัฒนาการทางสังคมที่พัฒนามาโดยลำดับ หากย้อนไปถึงจุดเริ่มต้นตั้งต้นของการวิวัฒนาการทางสังคมดังกล่าวตามคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาศาสนา อย่าง พระไตรปิฎกได้สะท้อนให้เห็นว่าการเป็นสังคมได้นั้นมาจากการพัฒนาความสงบ ซึ่งมีปัญหาจากการละเมิดหรือความขัดแย้งกัน เช่น การลักขโมย การทะเลาะ จึงเป็นที่มาของผู้ทำหน้าที่ตัดสินโดยมหาชนแต่งตั้งขึ้น เรียกว่า มหาสมมติ และเรียกอีกอย่างว่า กษัตริย์ ราช (ที.ปา. 11/130/96) ก่อนจะวิวัฒนาการรูปแบบสังคมผ่านการรักษาความสงบ ในศาสนาฮินดูก็อธิบายถึงการต่อสู้ในแง่สงครามของกษัตริย์ คือ การปกป้องหรือเป็นการทำลายความชั่ว เพราะสงครามอุบัติขึ้นตามความเป็นไปของธรรมชาติ ไม่มีใครห้ามได้ สงครามนั้นจึงมีขึ้นก็เพื่อชำระล้างมลทินในโลก ย่อมเป็นหน้าที่ของกษัตริย์ (กรุณา-เรื่องอุไร กุศลาสัย, 2555 : 228) หมายความว่า การรักษาความสงบเป็นหน้าที่ของกษัตริย์ แม้กษัตริย์ตามทีระบุในคัมภีร์ทางศาสนา หมายถึง ผู้ที่จะช่วยปกป้องผู้คนมากกว่าผู้พิชิตหรือรุกราน ดังความหมายของกษัตริย์แบบอารยันที่ถูกอธิบายไว้ว่า “เป็นพวกอพยพ ชอบทำสงครามเพื่อขยายอาณาเขต ดำรงชีวิตอยู่ในดินแดนที่ตนมีชัยหลังปราบผู้คนในท้องถิ่นนั้นได้” (สันตินา ปีเตอร์ เดลล่า, 2561 : 32) ฉะนั้น รูปแบบการสร้าง ความสงบของกษัตริย์ดังที่กล่าวมาแล้วจึงเป็นการปกป้องอาณาเขตเป็นหลักมากกว่ารุกราน การพิจารณาจึงเป็นการพิจารณาถึงกษัตริย์ในฐานะปัจเจกบุคคลที่เป็นลักษณะผู้นำ แต่เมื่อพิจารณากษัตริย์ในฐานะของการทำหน้าที่ถูกเรียกว่า วรรณะกษัตริย์ ตามความหมายว่า มีหน้าที่ที่จะต้องสู้รบเพื่อปกป้องแผ่นดินอันเป็นที่รักและหวงแหนของเจ้า (กรุณา-เรื่องอุไร กุศลาสัย, 2555 : 228) โดยกลุ่มบุคคลเหล่านี้ก็คือ “ทหาร” หรือ “นักรบ”

หากพิจารณาทหารกับความสงบผ่านสงครามนั้นดูเหมือนจะไปในกันได้กับความเชื่อหนึ่งที่มองทหารเชิงอุดมการณ์ที่ว่า “ทหารเป็นตัวแทนของความเป็นชาติ และในขณะเดียวกันทหารไม่มีชนชั้น หรือว่ายามที่ความมั่นคงของชาติตกอยู่ในอันตราย กองทัพต้องออกปฏิบัติการ ในบางกรณีกองทัพพบว่าตนคือปัจจัยเดียวที่จะรับประกันความมั่นคงถาวรของรัฐไว้ได้” หรือว่าในตอนเริ่มต้นศตวรรษ มันเพียงพอแล้วที่จะคงความสามารถทางการทหารไว้เพื่อธำรงไว้ซึ่งการบูรณาการแห่งดินแดนของชาติ และเพื่อเอาชนะกำลังทางทหารของศัตรูที่

อาจเกิดขึ้น แต่แนวคิดดังกล่าวนี้ถูกแทนที่ด้วยความคิดโดยตระหนักว่าความมั่นคงของชาตินั้นได้รวมเอาทุก ๆ สิ่งที่กระทบต่อชาติไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่ง” (สุรชาติ บำรุงสุข, 2561 : 12,42-43)

ในขณะที่พุทธปรัชญาเถรวาทกลับมองว่าความสงบนั้นเกิดจากการระงับกิเลส คือ ความโกรธ ความโลภ ความหลง ผ่านข้อปฏิบัติที่เน้นการไม่เบียดเบียน แต่เมื่อพิจารณาในมหาปริณิพพานสูตรได้อ้างถึงการการรักษาคุ้มครอง ป้องกันพระอรหันต์ทั้งหลายโดยชอบธรรม (ที.ม. 10/134/80) ซึ่งอาจทำให้พบกับปัญหาอีหลักรือเหลือ (dilemma) ในเรื่องนี้ที่ดูเหมือนว่าทหารชาวพุทธนั้นทำหน้าที่ในการกำจัดความชั่วจากการฆ่าได้ ซึ่งดูไปที่เจตนาระหว่างการฆ่าว่ามีเจตนาเลวร้ายมากน้อยอย่างไร (Peter Harvey, 2000 : 255) แม้ดูเหมือนว่าพุทธปรัชญาเถรวาทพยายามหาคำตอบผ่านการอธิบายเจตนาเป็นหลักและผลกระทบที่จะตามมาจากการกระทำนั้นว่าได้ผลกับใครบ้าง เช่น พระอรหันต์ เป็นต้น สำหรับแนวทางดังกล่าวเราจะพิจารณาอย่างไร เพราะถ้าหากทหารมองว่าสงครามมีความจำเป็น ด้วยเหตุผลที่ต้องการปกป้องบุคคลและพื้นที่ของตนเอง กับแนวคิดทางพุทธปรัชญาเถรวาทที่ต้องการความสงบจากการไม่เบียดเบียน แม้เพราะเหตุแห่งชีวิตของตนเอง (ขุ.จรียา. 33/45/751) จึงไม่ได้มองเห็นสงครามในแง่ของความจำเป็น บทความนี้ต้องการพิจารณาแนวคิดเรื่องทหารและรูปแบบการสร้างความสงบในพุทธปรัชญาเถรวาทและวิเคราะห์ทหารกับรูปแบบการสร้างความสงบในพุทธปรัชญาเถรวาท

2. แนวคิดเรื่องทหารในพุทธปรัชญาเถรวาท

ตามแนวคิดทางตะวันตกได้ให้ความหมายของคำว่า ทหาร หมายถึง การเป็นทหาร ส่วนการสงคราม หมายถึง เรื่องทางทหารโดยทั่ว ๆ ไป ชนิดต่าง ๆ ของทหาร หมายถึง แบบวิธีการที่แตกต่างกันในการจัดลำดับหนึ่งในบรรดากิจการที่สำคัญ ๆ ของมนุษย์ หรือแบบวิธีการที่แตกต่างในการจัดลำดับเรื่องทางการทหาร (นิโคล มาคิอาเวลลี, 2558 : 203) โดยโสเครตีสเรียกทหารว่า ผู้พิทักษ์ เพราะบุคคลเหล่านี้มีคุณสมบัติ 2 อย่าง คือ 1. ทางด้านร่างกาย คือ ความแข็งแรงของร่างกายที่จะทำให้จิตวิญญาณเกิดความกล้าหาญและไม่เกรงกลัวผู้ใด 2. ทางด้านจิตวิญญาณ เป็นเรื่องของความกล้าหาญและอ่อนโยน (เพลโต, 2559 : 96)

ทหารในความหมายของศาสนาฮินดูนั้นอธิบายผ่านคำว่า วรรณะกษัตริย์ ได้แก่ ผู้ปกครองประเทศและนักรบ ที่มีลักษณะเป็นคนกล้าหาญ เข้มแข็งอดทน รักการรบราฆ่าฟัน และมีนิสัยชอบการเป็นผู้นำ (ภุชฌน ไทพานวยาส, 2561 : 175) ขณะที่พุทธปรัชญาเถรวาทอธิบายความหมายของการปกป้องและสร้างความสุขสงบ โดยคำว่า กษัตริย์ แปลว่า เป็นใหญ่แห่งที่นาทั้งหลาย และคำว่า ราชา ซึ่งแปลว่าทำให้ชนยินดีโดยชอบธรรม (ที.ปา. 11/131/96-97) ทั้งยังขยายความให้ชัดเจนขึ้นว่าในฐานะกษัตริย์ล้วนเกี่ยวข้องกับการฆ่าสัตว์ ถูเอาสิ่งของที่เขาไม่ได้ให้ ประพฤติผิดในกาม พุดเท็จ พุดส่อเสียด พุดคำหยาบ พุดเพ้อเจ้อ เพ่งเล็งอยากได้ของของเขา มีจิตพยาบาท เห็นผิด แต่กษัตริย์สามารถหลีกเลี่ยงจากสิ่งเหล่านี้ได้ จึงจะถือว่าเป็นกษัตริย์ที่วิญญูชนสรรเสริญ (ที.ปา. 11/115/85-86) นอกจากนี้ยังมีคำว่า นักรบ หมายถึง ผู้พยายามในการทำสงคราม มุ่งจะฆ่า และสังหารนักรบอาชีพอื่นให้ถึงแก่ความตาย (ส.สพ. 18/355/389-399) ทหารกลายเป็นเรื่องหน้าที่ และเป็นเรื่องอาชีพอื่นในเวลาต่อมา การมองทหารในฐานะหน้าที่นั้นพิจารณาว่ามาจากแนวคิดทางด้านศาสนาที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อความสุขสงบของสังคมเป็นองค์ประกอบหลัก ขณะที่ในแง่ของอาชีพอื่นเหมือนจะเข้ากันได้กับแนวทางการดำเนินชีวิตซึ่งมีจุดหมายต่อการมุ่งหมายเพื่อฆ่าและเบียดเบียนเป็นหลัก ความหมายอาจไม่กว้างนักในทัศนะนี้ ซึ่งการทำทหารให้เป็นหน้าที่เพื่อจะโยงกับอาชีพอื่นทำให้สงครามนั้นถูกเข้าใจแตกต่างออกไป กล่าวคือ

ก. ทหารตามหน้าที่ ทหารโดยหน้าที่ประกอบด้วยอุดมคติบางอย่าง ในศาสนาฮินดูมองว่าทหารต้องทำหน้าที่อย่าได้หวั่นไหว เพราะในโลกไม่มีความดีอันใดเทียบเท่ากับการทำสงครามเพื่อปกป้องความถูกต้องนี้เลย (ภุชฌน ไทพานวยาส, 2561 : 34) ซึ่งกรณีนี้พุทธปรัชญาเถรวาทมองว่าทหารต้องทำหน้าที่แต่ด้วยความหมาย

ของหน้าทีนั้นต่างออกไป คือ “นักรบอาชีพนคนใดอุตสาหะพยายามในการสงคราม นักรบพวกอื่นสังหารนักรบอาชีฟผูุ้ตสาหะพยายามนั้นให้ถึงความตาย เขาหลังจากตายแล้วจะเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเหล่าเทวดาชื่อสรชิต ในข้อนี้พระผู้มีพระภาคตรัสอย่างไร” พระพุทธองค์ทรงไม่ตอบคำถามนี้ แต่พระพุทธองค์ทรงตอบว่า “อย่าเลยจงพักปัญหาข้อนี้ไว้ อย่าถามเราเลย แต่เอาเถิด เราจักตอบแก่ท่าน นักรบอาชีพนคนใดอุตสาหะพยายามในการสงคราม จิตถูกเขายึด ทำไว้ผิด ตั้งไว้ไม่ดีในเบื้องต้นว่า สัตว์เหล่านั้นจึงถูกฆ่า จงถูกแทง จงขาดสูญ จงพินาศ หรืออย่าได้มี นักรบพวกอื่นสังหารนักรบอาชีฟผูุ้ตสาหะพยายามนั้นให้ถึงความตาย เขาหลังจากตายแล้วจะไปเกิดในนรกชื่อสรชิต ก็มีคติอย่าง 1 ใน 2 อย่าง คือ นรกหรือกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน” (ส.สพ. 18/355/389-399) การพิจารณาว่าหน้าที่ของทหารเป็นความจำเป็น ซึ่งแม้แต่ศาสนาเองก็ยอมรับ แต่เรื่องการเบียดเบียนหรือฆ่ากันจะถือว่าเป็นหน้าที่ได้ก็ต่อเมื่อมีบางสิ่งที่เป็นอุดมการณ์มายอมรับ เพราะในแง่นี้มีข้อพิจารณาถึงกฎสากลบางอย่างซึ่งไม่ว่าเราจะรับรู้หรือไม่กฎนั้นก็ยังมียู่ ยกตัวอย่างเช่น บุหรีสามารถฆ่าคนได้เป็นจำนวนมาก โดยคนที่เป็นมะเร็งส่วนใหญ่จะสูบบุหรีมากกว่าคนธรรมดา คนที่ไม่รู้เกี่ยวกับกฎนี้แล้วสูบกี้เป็นมะเร็งได้ไม่ต่างจากคนที่รู้แล้วสูบ เพราะกฎนั้นไม่ได้สนใจว่าบุคคลนั้นจะรู้หรือไม่รู้ สำหรับทหารที่มีความจำเป็นต้องฆ่าก็ไม่แตกต่างกัน เมื่อยอมรับว่ามีกฎสากลเรื่องการฆ่ามนุษย์ว่าเป็นสิ่งที่ไม่ควรจะยอมรับได้ แม้จะมีการพยายามบอกว่า การฆ่าในสงครามโดยทหารดีกว่าการฆ่ากันของผู้ก่อการร้าย แต่การฆ่านั้นก็ยังเป็นความชั่วร้ายอยู่ดี จึงมีนักจริยศาสตร์จำนวนหนึ่งมองว่า ต้องกำจัดความรุนแรงอันเกิดจากการฆ่านี้ออกไปจากความจำเป็นเหล่านี้ (Bill Rhodes, 2009 : 4-6) ซึ่งแนวคิดนี้สะท้อนให้เห็นว่า ทหารนั้นมีความจำเป็นก็จริง แต่หน้าที่จริงๆ แล้วทหารก็คือมนุษย์ และมนุษย์นั้นก็ถูกโยงไปสู่หน้าที่ในการบรรลุถึงความดี แต่การจะก้าวข้ามไปสู่ความดีได้นั้น จะปฏิเสธไม่ได้ว่าต้องเผชิญหน้ากับศัตรูที่มาขัดขวาง และหน้าที่ของมนุษย์ คือ ทำการฆ่าเพื่อปกป้องความดีไว้ด้วยวิธีแบบทหารตามแบบอย่างที่ดีคุณทำ หรือสามารถทำหน้าที่ของมนุษย์ คือ รักษาความดีไว้แบบที่พุทธปรัชญาเถรวาทมองว่า ควรเว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการถือเอาสิ่งของของเจ้าของเขาไม่ได้ให้ เว้นขาดจากการประพฤติดินในกาม เว้นขาดจากการพูดเท็จ เว้นขาดจากการพูดส่อเสียด เว้นขาดจากการพูดคำหยาบ เว้นขาดจากการพูดเพ้อเจ้อไม่เพ่งเล็งอยากได้ของของเขา มีจิตไม่พยายาบทเห็นชอบกับกรรมเหล่าใดเป็นกุศล นับว่าเป็นกุศล ไม่มีโทษ นับว่าไม่มีโทษ ควรประพฤติ นับว่าควรประพฤติได้ (ที.ปา. 11/115/85-86) ด้วยวิธีการเจรจาอมชอม ให้สิ่งของเพื่อให้ศัตรูเปลี่ยนใจ (กรุณา-เรื่องอุไร กุศลาสัย, 2555 : 138) ฉะนั้น หน้าที่ของทหารตามที่พิจารณากันนี้จึงมีความสัมพันธ์กับการฆ่าก็ได้ หรือไม่ฆ่าก็ได้ อยู่ที่สังคมนั้นจะผูกโยงกับหลักอุดมคติแบบใด และวางเป้าหมายของสังคมนั้นไว้อย่างไร แต่อย่างไรก็ตามในที่นี้จะพิจารณาว่าทหารตามหน้าที่ในแง่ของความจำเป็นเป็นหลัก เพราะว่าทหารก็จำเป็นต้องมีคุณธรรมความดีเป็นหลักต่อการปฏิบัติหน้าที่

ข. ทหารแบบอาชีฟ คำว่า อาชีฟ มักถูกอธิบายถึงการพัฒนาตนจนชำนาญและสร้างประโยชน์ให้กับผู้อื่น การมองจากอาชีฟที่ทำให้เกิดประโยชน์ตนและผู้อื่นสะท้อนให้เห็นว่า ผู้มีอาชีฟเท่านั้นจึงจะถือว่ามีความค่าในสังคม จึงไม่น่าแปลกที่ในสมัยพุทธกาลมีการอ้างถึงการที่ชาวนากล่าวาจาเชิงตำหนิพระพุทธองค์ว่าไม่ประกอบอาชีฟแต่แสวงหาอาหารจากการบิณฑบาต (ขุ.สุตต. 25/75/518) ซึ่งเมื่อพิจารณาจากอาชีฟจะพบว่าทหารนั้นโดยอาชีฟแล้วจะมี 2 แบบ คือ ทหารแบบที่ 1 อาชีฟในฐานะความจำเป็นสำหรับรัฐ เราจะพบว่า รัฐจะดำเนินไปได้ก็ด้วยความหลากหลายของวิชาชีพต่าง ๆ เช่น ช่างไม้ ช่างเหล็ก ช่างปั้นหม้อ เป็นต้น โดยอาชีฟหนึ่งที่สำคัญคือ ทหาร มาคิอาเวลลีได้กล่าวถึงทหารว่ามีความจำเป็นในการวางรากฐานของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นรัฐใหม่หรือรัฐเก่าหรือรัฐผสมจำเป็นต้องมีกฎหมายที่ดี และกำลังรบที่ดี โดยทหารนั้นควรเป็นของรัฐเอง (นิโคโล มาคิอาเวลลี, 2558 : 197-198) ทหารในลักษณะนี้ถูกมองว่าเป็นทหารเพื่อการป้องกัน ซึ่งเพลโตมองว่าผู้ใดสุขภาพอ่อนโยนต่อฝ่ายเดียวกันและต่อทุกคนซึ่งตนเองรู้จัก เขาผู้นั้นย่อมเป็นทั้งนักปรัชญาและนักรักต่อ

ความรู้โดยธรรมชาติ เพราะความรักในปัญญา ความคึกคะนอง ความว่องไว และพลังกำลังต้องปรากฏอยู่ในธรรมชาติของผู้จะมาเป็นผู้พิทักษ์บ้านเมืองเรา (เพลโต, 2559 : 96) ซึ่งลักษณะของผู้พิทักษ์หรือทหารนั้นดูเหมือนว่าจะต้องมีทั้งความคิดที่มีฐานมาจากความรักประเทศและรักผู้คนเป็นหลัก ที่นี้มาดูทหารแบบที่ 2 คือ อาชีพในฐานะการสู้รบและแย่งชิง เป็นวิธีการมองโลกแบบของฝ่ายรุกราน เช่น พวกอารยันที่ชอบทำสงครามเพื่อขยายอาณาเขตดำรงชีวิตอยู่ในดินแดนที่ตนมีชัยหลังจากการปราบผู้คนในท้องถิ่นนั้นได้ (สันตินา ปีเตอร์ เดลล่า, 2561 : 32) จึงมองว่า การรุกรานหรือการสร้างสงครามนั้นเป็นไปเพื่อความอยู่รอด เนื่องจากว่า การทำสงครามได้สร้างทรัพย์สิน หากสามารถชนะศัตรูในสนามรบได้จะได้เงินทองจากการแย่งชิงเมือง และสามารถครอบครองพื้นที่ (ยูวัล โนอาห์ แฮรารี, 2562 : 248) ความคิดแบบนี้จึงทำให้เกิดการพัฒนาทหารและนำไปสู่การฆ่าด้วยการรุกราน ซึ่งทำให้เกิดแนวคิดดังกล่าวขึ้น เช่น เกิดทหารรับจ้าง ที่เต็มไปด้วยความทะเยอทะยาน ไร้วินัย ไม่มีความจงรักภักดี กล่าวหาญก็เฉพาะในหมู่มิตร แต่ขลาดกลัวท่ามกลางศัตรู ไม่มีความเกรงกลัวทางศาสนา (พระเจ้า) ไม่รักษาคำพูดตกลงกับมนุษย์ (นิโคล มาคิอาเวลลี, 2558 : 197-198) โดยแนวคิดทั้งสองนั้นถูกนำเสนอเป็นข้อเรียกร้องทางการเมืองตามแนวคิดของบิลล์ รอดส์ (Bill Rhodes) ที่มองว่า ทหารแบบที่ 1 มีข้ออ้างถึงการฆ่าก็เพื่อการปกป้องความสงบของกลุ่มคนในประเทศ แม้บางครั้งอาจจะสร้างความทุกข์ให้กับคนในประเทศก็ตาม ส่วนทหารแบบที่ 2 มีข้ออ้างถึงความดีของการฆ่า เพราะการที่ทหารจะสู้กันต่างก็อ้างความดีในการเผชิญหน้ากัน ซึ่งทำให้ดูเหมือนว่าทั้งสองฝ่ายคิดในทัศนะของตนว่าต่างก็ถูกต้องทางศีลธรรม แต่กลับดูเหมือนว่าการรุกรานนั้นจะเป็นการสร้างสงครามที่ไร้ศีลธรรม (Immoral war) มากกว่า (Bill Rhodes, 2009 : 56) ฉะนั้น จากทัศนะนี้ทหารในแบบที่ 2 จึงเป็นเครื่องยืนยันได้ว่าแนวคิดเรื่องทหารจำเป็นต้องมีอย่างไม้อาจหลีกเลี่ยงได้ แต่ควรมีข้อกำหนดบางอย่างร่วมกัน

สรุป ทหาร คือ บุคคลที่ทำหน้าที่รบและปกป้องความสงบ แยกเป็น 2 แบบ คือ ทหารตามหน้าที่ โดยมีหลักสำคัญอยู่ที่การทำหน้าที่ในฐานะรักษาและปกป้องตามอุดมคติของสังคม และทหารในฐานะอาชีพ ที่ถูกมองว่าเป็นความจำเป็นของรัฐและเป็นไปเพื่อความอยู่รอด

3. แนวคิดเรื่องรูปแบบการสร้าง ความสงบในพุทธปรัชญาเถรวาท

คำว่า ความสงบ นั้นตรงกับภาษาบาลีว่า สันติ ความหมายของคำที่เน้นในแง่ของประโยชน์ซึ่งเกิดกับตนเองมุ่งหมายถึงการดับทุกข์หรืออินพพาน ในขณะที่เกิดกับสังคมก็คือการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นปกติสุข หากพิจารณาในแง่ของความสงบจะชัดกว่าในลักษณะของปัจเจกบุคคลเมื่ออยู่คนเดียวจะเกิดความสงบเพราะไม่ต้องกระทบผู้อื่น แต่ถือว่าเป็นความสงบภายในเท่านั้น เมื่อเราจำเป็นต้องอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนเป็นสังคมย่อมต้องมีการกระทบกระทั่งกันเป็นธรรมดา “ธรรมะย่อมจะชนะอธรรมในที่สุด และธรรมจะคุ้มครองผู้ประพฤติธรรมเสมอ” (กรุณา-เรื่องอุไร กุศลาสัย, 2555 : 109) แต่การจะชนะอธรรมได้จะต้องใช้การฆ่าดังที่ปรากฏในสงคราม สิ่งสำคัญยิ่งก็คือความสงบนั้นจำเป็นต้องพัฒนาขึ้นจากรูปแบบ ดังนี้

ก. รูปแบบการสร้าง ความสงบทางศาสนา ในศาสนาฮินดูหลักความสงบ คือ การสร้างคุณธรรมขึ้น กล่าวคือ การรู้จักให้อภัย ความเป็นผู้มีใจใสสะอาด ความเป็นผู้ตั้งมั่นในปัญญาและสมาธิ ความเป็นผู้รู้จักจุนเจือแก่เพื่อนร่วมโลก ความเป็นผู้รู้จักบังคับอารมณ์และรู้จักควบคุมประสาทสัมผัส การประกอบบุญกรรม การสวดมนต์ การบำเพ็ญตบธรรม ความซื่อสัตย์ อหิงสาธรรม ความเป็นผู้รู้แจ้ง สัจธรรม ความเป็นผู้รู้จักระงับความโกรธ การเสียสละเพื่อผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน ความเป็นผู้มีใจสงบ เยือกเย็น ความเป็นผู้งดเว้นจากการสร้างความริวฉานแตกแยกแก่คนอื่น ความเป็นผู้มีเมตตาในสัตว์ทั้งปวงเสมอหมด ความสุภาพอ่อนโยน ความละอายต่อการกระทำความชั่ว ความเป็นคนเสมอต้นเสมอปลาย ไม่กลับกลอกตลบตะแลง ความอดทน ความไม่ริษยาผู้ที่ได้ดีกว่าตน ความถ่อมตน และต้องไม่ประกอบด้วยโทษ คือ ความเป็นคนหัวดี ความอวดดี ความทะนงตน ความเป็นผู้ฉุนเฉียว ความหยาบคาย ความหลงตนว่า

ฉลาดทั้งๆ ที่เป็นคนโง่ (กฤษณโหวปายนวยาส, 2561 : 155-156) จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า ในศาสนาฮินดูล้วนสร้างคุณธรรมขึ้นมา คือการเว้นจากความไม่ดีทั้งหลายและสร้างความดีขึ้น โดยเงื่อนไขของความสงบนี้เน้นไปที่ความไม่ดีและความดีในฐานะที่เป็นฐานให้เราทำชั่ว ซึ่งเน้นที่ตัวเราและผลที่เกิดกับผู้อื่น เช่นเดียวกับในทางพุทธปรัชญาเถรวาท คือ การละความไม่ดี (อกุศล) เช่น การทำร้ายผู้อื่น การเบียดเบียนผู้อื่น การกล่าวร้ายผู้อื่น ล้วนเป็นผลที่เกิดกับผู้อื่น ในขณะที่เดียวกันก็มีการสนับสนุนการทำความดี (กุศล) เช่น ความอดทน ความอดกลั้น ความสำรวมในปาติโมกข์ รู้จักประมาณในอาหาร อยู่ในที่อันสงบ ทำความเพียร ทั้งหมดคือการสร้างเหตุในตัวเองให้ดี (พ.ธ. 25/183-185/90-91) และในพุทธปรัชญาเถรวาทเองมีการสร้างปัญญาอันเกิดจากจิตที่ไม่มัวติดข้องอย่าง เพื่อเข้าใจความเป็นจริงที่เรียกว่า สากล เช่น 1) ความเป็นมนุษย์ที่เป็นสากล คือ มนุษย์ไม่ว่าจะเป็นเพศผิวพรรณชาติลัทธิศาสนาล้วนแต่เป็นมนุษย์เสมอกัน รักสุขเกลียดทุกข์ การฆ่าฟันทำร้ายกันย่อมถือว่าเป็นความชั่วร้ายทั้งนั้น ไม่ถือการแบ่งแยกว่ามนุษย์บางพวกฆ่าแล้วไม่บาป 2) ความเป็นจริงสากล คือความเป็นจริงแห่งภาวะสากลที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เป็นกฎธรรมชาติ เป็นของกลาง ๆ ไม่ขึ้นต่อบุคคลหรือเป็นไปเฉพาะคนกลุ่มไหน เช่น บางกลุ่มบอกว่าศาสนาสอนให้คนทำดีเท่านั้นไม่พอจะต้องอธิบายความเป็นเหตุเป็นผลในการทำดีที่เป็นสากลด้วย คือ ไม่แยกว่าคนกลุ่มนี้ทำดีแล้วไปสวรรค์ได้ แต่คนที่ไม่ใช่พวกนี้ทำดีแล้วไปสวรรค์ไม่ได้ เป็นต้น 3) เมตตาที่เป็นสากล มนุษย์เมื่ออยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นหมู่เป็นชุมชน ย่อมจะมีการสั่งสอนอบรมกัน ให้รักใคร่ช่วยเหลือกัน ไม่เบียดเบียนกัน แต่มักจะจำกัดเฉพาะพวกและกลุ่มของตน จึงต้องขยายความเมตตาไปสู่มนุษย์ทั้งหมดและให้มีความปรารถนาดีต่อทุกคนเสมอเหมือนกัน (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2561 : 250-251) ลักษณะทั้ง 3 เป็นความจริงแบบสากลที่ไม่ขึ้นอยู่กับความคิดเท่านั้น แต่เป็นการขยายการรับรู้สู่ผลที่จะเกิดขึ้นภายนอกซึ่งเป็นกฎสากลมากขึ้น เพราะเมื่อสังคมสงบก็เท่ากับพิสูจน์ให้เห็นได้ว่าภายในของคน ๆ นั้นไม่มีความชั่ว หรือมีความดีอยู่ภายใน ตรงกันข้ามกับถ้าหากภายในของคน ๆ นั้นมีแต่ความชั่ว หรือไร้ความดี ก็จะไม่เกิดความสงบขึ้นนั่นเอง

ข. รูปแบบการสร้างความสงบทางโลก ความสงบนั้นจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมนุษย์ไร้ซึ่งความขัดแย้งกัน และสิ่งที่ทำให้เกิดความขัดแย้งกันก็คือเรื่องผลประโยชน์ โดยความขัดแย้งที่นำไปสู่สงครามนั้นมาจากความต้องการของชนชั้นสูงทั่วโลก เพราะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า สงครามที่สำเร็จผลจะช่วยสนับสนุนเศรษฐกิจให้รุ่งเรืองและส่งเสริมอำนาจทางการเมืองได้อย่างมากมายมหาศาล (ยูวัล โนอาห์ แฮรารี, 2562 : 240) เราจึงพบเรื่องราวที่เกิดการโจมตีกันและกัน โดยสร้างเรื่องราวขึ้นภายในกลุ่มในแง่ของการปกป้องตัวตนรวมถึงการโจมตีฝ่ายตรงข้ามโดยระบุมความขัดแย้งที่มีต่อกันผ่านเรื่องเล่าต่าง ๆ เท่าที่จะสร้างขึ้นได้ (ปกรณ สิงห์สุริยา, 2558 : 76-77) แต่เมื่อเรากำลังพิจารณาความสงบจึงจำเป็นต้องสร้างกระบวนการตกลงการใช้สอยผลประโยชน์ร่วมกัน โดยอ้างถึงความเสมอภาคในการแบ่งปันผลประโยชน์ คือต่างคนต่างได้รับผลประโยชน์อย่างลงตัว โดยวิธีการดังกล่าวเรียกว่า การประนีประนอม (compromise) ซึ่งเป็นวิธีการที่ทั้งสองฝ่ายขัดแย้งกันต่างก็ยินยอมที่จะลดความต้องการของตนเอง เพื่อไม่ให้เกิดการรบราฆ่าฟันกัน และสามารถตกลงกันได้ก็ต้องใช้การประนีประนอมลดความต้องการลงมา (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2561 : 103)

หากวิธีการประนีประนอมไม่ได้ผลก็นำไปสู่แนวคิดการปกป้องเสรีภาพ ซึ่งพยายามหาทางเลือกที่เป็นไปได้ ดูเหมือนว่าสถานการณ์เหล่านี้ถูกพิจารณาบนฐานของความจำเป็น (necessity) ที่จะต้องทำบางอย่างซึ่งเป็นไปได้ เช่น ในกรณีโจรสลัดอากาศจี้เครื่องบินเพื่อบินไปทำลายตึกในเมืองใหญ่ ทหารอากาศจำเป็นต้องยิงเครื่องบินเพื่อปกป้องประชากรไว้ แม้จะเห็นว่าคนในเครื่องบินบริสุทธิ์ การตัดสินใจแบบนั้นถือว่าจำเป็นเพราะถ้าไม่ยิงอาจต้องเสียทั้งประชากรในเมืองและผู้บริสุทธิ์บนเครื่องบินโดยไม่สามารถช่วยใครไว้ได้เลย (Bill Rhodes, 2009 : 20) วิธีการป้องกันความรุนแรงเป็นวิธีการที่ถูกมองบนฐานของการสร้างสงครามที่เป็นธรรม (Just War) ซึ่งถูกพิจารณาใน 2 แนวคิดหลักๆ ก็คือ 1. ความชอบธรรมในการเข้าสู่สงคราม (jus ad bellum)

และ 2. ความชอบธรรมในสงคราม (Jus in bello) กรณีที่ 1 นั้นเป็นหน้าที่ของการตัดสินใจที่เป็นเรื่องของการเมือง ส่วนกรณีที่ 2 เป็นการตัดสินใจของทหารที่จะดำเนินการรบอย่างไร แต่ดูเหมือนว่าทั้ง 2 กรณีที่อ้างมานี้บางทีก็ขัดแย้งกัน เนื่องจากความชอบธรรมนั้นบางทีก็ไม่าจะนำไปสู่ชัยชนะได้ (Bill Rhodes, 2009 : 21) ในแง่ดังกล่าวฟรานซิสโก ซัวเรส (Francisco Suarez) เสนอปัญหาทางศีลธรรมที่ถูกนำเสนอบนความแตกต่างระหว่างสงครามเชิงรุกและรับ ซึ่งเป็นธรรมชาติของเหตุที่เป็นธรรม ซัวเรสยอมรับสงครามบนพื้นฐานการปกป้องตัวเอง (self-defense) แต่เขาไม่ยอมรับสงครามเชิงรุกว่าเป็นความยุติธรรม และสิ่งที่ทำให้เกิดความสงบได้จริงนั้นมาจากมนุษย์ที่ต้องมองให้เห็นผลของการชนะนั้นว่าเพื่ออะไรก่อนจะเริ่มสงคราม (Bill Rhodes, 2009 : 35) ซึ่งการเสนอทัศนะของซัวเรสน่าสนใจตรงที่เรื่องสงครามนั้นไม่ใช่สิ่งสำคัญหรือมีความจำเป็นตรงที่จุดเริ่มต้น แต่ต้องพิจารณาไปที่เป้าหมายว่าคืออะไร โดยในแง่ของสังคม คือ ความสงบ แต่หากสงครามนั้นทำให้เกิดความสูญเสียผู้บริสุทธิ์หรือคนที่ไม่มีความผิดและสูญเสียทรัพยากรมากเกินไปจนจำเป็นก็ควรจะหาวิธีการอื่นที่เหมาะสมกว่า

สรุป รูปแบบการสร้าง ความสงบมี 2 แบบ คือ 1. รูปแบบการสร้าง ความสงบทางศาสนา เป็นการสร้างความดีภายในใจหรือสร้างแรงขับเคลื่อนทางดีที่จะตัดสินใจทำได้ แม้ในท่ามกลางความขัดแย้ง และ 2. รูปแบบการสร้าง ความสงบทางโลก เป็นการสร้างกระบวนการทางรูปธรรมในการตัดสินใจความขัดแย้งกันด้วยการประนีประนอมหรือแม้แต่การทำสงครามที่พยายามหาความชอบธรรมให้กับการฆ่า โดยต้องโยงถึงจุดหมายที่จะทำนั้นว่ามีเหตุผลอย่างจำเป็นและสมควรมากน้อยเพียงใด

4. วิเคราะห์ทหารกับรูปแบบการสร้าง ความสงบในพุทธปรัชญาเถรวาท

ในบทความนี้จะได้พิจารณาทั้ง 2 แง่มุมผ่านแนวคิดทางด้านพุทธปรัชญาเถรวาทตามประเด็นเหล่านี้

1. ทหารกับรูปแบบการสร้าง ความสงบผ่านการฆ่า ทหารนั้นสัมพันธ์กับการฆ่าอย่างไม่าจะหลีกเลี่ยงได้เมื่อเป็นอย่างนั้นการจะพิจารณาว่าความสงบอันเกิดจากการฆ่าที่มีทหารเป็นผู้ทำให้เกิดขึ้นจะขัดแย้งกันในด้านเหตุผลทางศีลธรรม (moral reasoning) แต่เมื่อพิจารณาผ่านความจำเป็น (necessity) ก็ยังมีเหตุผลได้โดยทหารในแง่ของความเป็นอาชีพนั้นถูกมองว่ามีจุดหมายเพื่อชนะสงคราม เมื่อเผชิญหน้ากับข้าศึกก็อดทนได้คือการอดทนต่อการประหารของข้าศึกได้ เมื่อเขาชนะสงครามนั้นแล้ว เป็นผู้พิชิตสงคราม ยึดครองค่ายสงครามนั้นไว้ได้ (อง.ปญจก. 22/75/126-127) หากพิจารณาจากแง่การฆ่าจึงไม่ได้เกิดขึ้นในฐานะเป็นเรื่องส่วนตัวแต่เป็นไปด้วยหน้าที่ แง่มุมดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการตัดสินใจนั้นไม่ใช่เป็นเรื่องส่วนตัว แต่เป็นการทำร้ายที่สังคมเข้ามาร่วมตัดสินใจ เช่นเดียวกับการประหารชีวิตนักโทษ แม้จะมีความรุนแรงจากการฆ่า แต่ก็เกิดจากการตกลงร่วมกันในสังคม หากการเปลี่ยนแปลงท่าทีของสังคมที่มีความเห็นว่าทหารมีสิทธิ์จะฆ่าได้ แต่ก็อย่าลืมว่าทหารมีสิทธิ์ที่จะถูกฆ่าได้เช่นเดียวกัน ดูเหมือนว่าผู้เป็นทหารก็คงไม่อยากจะวิ่งหนีตลอดเวลาหรือถูกฆ่า (Bill Rhodes, 2009 : 56) พุทธปรัชญาเถรวาทจึงย้อนกลับมาดูที่เจตนา ซึ่งพบกับคำอธิบายจำนวนมาก กล่าวคือ เจตนามีมากหรือน้อย เช่น ฆ่าสัตว์ใหญ่ก็ต้องมีเจตนามาก ฆ่าสัตว์เล็กก็มีเจตนาน้อย เป็นต้น ส่วนการลงโทษตามธรรมียัตเอาผลที่ตามมา คือ กุศลและอกุศล โดยอาศัยความเศร้าหมองหรือผ่องแผ้วของจิตใจเป็นหลัก กล่าวคือเป็นการลงโทษทางใจนั่นเอง เพราะเมื่อจิตเศร้าหมองแล้ว ทุจริตเป็นอันหวังได้ เมื่อจิตไม่เศร้าหมองแล้ว สุจริตเป็นอันหวังได้ (ม.ม. 12/92/48) อาจเป็นไปได้ที่เราจะพิจารณาว่า การฆ่านั้นอาจมีได้ในกรณีที่เจตนาที่บริสุทธิ์ โดยเจตนาที่บริสุทธิ์ในที่นี้รวมถึงการเชื่ออย่างบริสุทธิ์ใจว่า การฆ่าครั้งนี้จะเป็นไปเพื่ออุดมคติบางอย่าง เช่น ทำให้สังคมสงบสุข คนได้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ซึ่งอุดมคตินั้นสอดคล้องกับเป้าหมายชีวิตที่ดี (good life) เมื่อพิจารณาการมีชีวิตที่ดีทางสังคมโลกกับพุทธปรัชญาเถรวาทดูเหมือนว่าจะไปด้วยกันได้ในการพิจารณาผ่านเรื่องความสงบสุข โดยชีวิตที่ดีทางสังคมโลกมุ่งเน้นไปที่การมีการครอบครองและการปกป้องสิ่งที่มีหรือครอบครองสิ่งนั้นเมื่อมีการแย่งชิง เป็นที่มาของการมีทหารไว้เพื่อป้องกัน

รวมถึงในมหาปริณิพพานสูตรที่อ้างถึงการรักษา คัมภีรครอง ป้องกันพระอรหันต์ทั้งหลายโดยชอบธรรม (ที.ม. 10/134/80) การจะปกป้องความดีจากความชั่วก็อาจจะต้องฆ่าความชั่ว ซึ่งกรณีนี้เราจะพบว่าในทางพุทธปรัชญาเถรวาทมองว่า การฆ่าความโกรธเสียได้จึงอยู่เป็นสุข ฆ่าความโกรธเสียจึงไม่ เสร้าโศก เทวดา พระอริยเจ้าทั้งหลาย สรรเสริญการฆ่าความโกรธ ซึ่งมีรากเป็นพิษ มียอดหวาน เพราะฆ่าความโกรธนั้นเสียแล้วย่อมไม่เสร้าโศก (ส.ส. 15/199/50) นักรบที่ต้องฆ่าเมื่อพิจารณาในแง่นามธรรมจึงเป็นการฆ่าความโกรธ จนอาจมีคนเข้าใจได้ว่า เราสามารถฆ่าคนโกรธได้ เพราะเราไม่ได้ฆ่าคนแต่เราฆ่าความโกรธ ก็ดูจะเป็นแนวคิดแบบฮินดูที่มองว่า ผู้ยึดมั่นในสันติธรรมย่อมต้องการชนะอธรรม เพราะธรรมย่อมจะชนะอธรรมได้ในที่สุด และธรรมจะคัมภีรครองผู้ประพฤติดุธรรม (กรุณา-เรื่องอุไร กุศลาสัย, 2555 : 109) แม้แต่จะเอาชนะด้วยการฆ่าผู้ที่ไม่ใช่ธรรมก็สามารถทำได้ ซึ่งดูเหมือนว่าพุทธปรัชญาเถรวาทจะไม่พิจารณาการฆ่าว่าถูกต้องในทุกกรณี ยกเว้นเมื่อพิจารณาพร้อมกับเจตนา และหากเจตนาที่ประกอบด้วยกุศล เช่น กรณีของพระเจ้ากษุบาลผู้เป็นพระอรหันต์ ท่านตบอดจึงเดินเหยียบแมลงตายเป็นจำนวนมากโดยไม่มีเจตนาในการเบียดเบียนสัตว์จึงไม่มีความผิดในเรื่องนี้ (พระพุทธโฆสจารย์, 2536 : 27) แต่กรณีนี้ดูเหมือนจะห่างไกลจากการพิจารณาเรื่องการฆ่าของทหาร เพราะท่านเป็นพระอรหันต์ย่อมไม่มีเจตนาเป็นเบื่องต้นอยู่แล้ว และอีกกรณีหนึ่งก็คือการพิจารณาเจตนา ร่วมกับเป้าหมาย เพราะการจะพิจารณาเรื่องเจตนาของปุถุชนน่าจะยากกว่านั้น จึงต้องพิจารณาไปที่เป้าหมายที่ควรเจาะจงให้ชัดเจนยิ่งกว่า การกระทำทุกอย่างที่มีเป้าหมายล้วนแต่มีเจตนาทั้งสิ้นจึงทำได้ ซึ่งในแง่นี้จะพบว่า ทหารมีหน้าที่ปกป้องและรักษาความเป็นไปเพื่อประโยชน์ของสังคมจะเชื่อมโยงได้กับการประกาศคำสอนของพระพุทธเจ้าที่โยงกับประโยชน์ของสังคม แต่วิธีการนั้นต่างกัน ซึ่งทหารเน้นประโยชน์ของสังคมหรือกลุ่มชนเป็นหลักโดยไม่ได้เอื้อถึงความเป็นสากลของสรรพสิ่งซึ่งง่ายที่จะตัดสินใจฆ่าหากเกิดภัยคุกคาม ในกรณีดังกล่าวพระพุทธเจ้าทรงพิจารณาถึงความพร้อมของการทำหน้าที่เพื่อประโยชน์ของสังคมด้วย เช่นบุคคลนั้นต้องปราศกิเลสที่เป็นความยึดมั่นถือมั่นโดยเฉพาะถือมั่นในตัวเองที่อาจทำให้เกิดความอคติได้ จึงพบว่าบุคคลที่มีความสามารถทำประโยชน์ได้ก็คือพระอรหันต์ ส่วนผู้ไม่พร้อมก็ต้องพัฒนาตนเอง แต่อย่าลืมนำก่อนหน้านั้น คำสอนเช่นวิธีปฏิบัติตนของพระโพธิสัตว์ยังถือว่ามันทั้งข้อพิจารณาจำนวนหนึ่งที่เรอาจยกไว้นั้นเป็นวิธีปฏิบัติก่อนที่พระพุทธองค์จะทรงประกาศคำสอน เช่น ชาตก เป็นต้น แต่อาจถือว่าการทำประโยชน์ดังกล่าว นั้นเป็นการผานแนวคิดเชิงอุดมคติหรือเป้าหมายในแง่ของการเป็นพระพุทธเจ้าเป็นหลัก ซึ่งบางทีก็อาจทำให้เกิดปัญหาทางสังคมได้ เช่น การบริจาคลูกและภริยาของพระเวสสันดร เป็นต้น และกรณีการรบของเหล่าทหารในมหิทธชาดก ที่เล่าถึงการบัญชาการของมหิทธเพื่อปกป้องบ้านเมืองในครั้งที่ถูกโจมตีบ้านเมือง โดยชาตกเล่าว่า พระเจ้าจูฬพนพรหมทัตตรัสสั่งเสนาว่า “ท่านทั้งหลายจงไป จงล้อมเมืองข้างนี้ด้วย ข้างนี้ด้วย จงทำลายคู จงทำลายกำแพง จงทำลายประตูหอรบ เข้าไปในเมือง เอาศีรษะชาวเมืองบรรจุทุกเกวียนมาสักร้อยเล่ม เหมือนเอาฟักเขียวมา ฉะนั้น แล้วจงตัดเศียรของพระเจ้าวิเทหะนำมา” นักรบผู้กล้าหาญทั้งหลาย ได้ฟังพระราชดำรัสสั่งก็กุมอาวุธมีประการต่างๆ ไปยังที่ใกล้ประตูหอรบ ถูกทหารของมหิทธประทุษร้ายด้วยการเทบั้ง สาดบั้ง ซึ่งเปือกตมร้อนๆ อันระคนด้วยกรวด และเลน และระคนด้วยทรายร้อนๆ ทั้งท่วมทั้งก้อนศิลา ก็ถอยกลับ เมื่อลงในคูด้วยคิดว่า “จะทำลายกำแพง” เหล่านักรบที่ตั้งสงบอยู่บนประตูเชิงเทินภายใน ก็กรูบทำให้ข้าศึกถึงความพินาศใหญ่ ด้วยเครื่องสังหาร มีลูกศร หอก เป็นต้น” (พระพุทธโฆสเถระ, 2558 : 358)

ด้วยเหตุนี้ การฆ่ากับทหารจึงสัมพันธ์กับการพิจารณาไปที่เป้าหมายมากกว่าจะพิจารณาที่เจตนาอย่างเดียว และเป้าหมายที่แม้จะดูเป็นเชิงอุดมคติทางศาสนาอาจจะไม่พิจารณาแค่ในพื้นที่จำกัดของความคิดเท่านั้น แต่ยังพิจารณาให้เห็นถึงความเป็นเป้าหมายที่ทุกคนมีส่วนร่วมกัน เพียงแต่วิธีการนั้นไม่ได้บ่งชี้ชัดเจนขึ้นอยู่กับการศึกษาตามเงื่อนไข

2. ทหารกับรูปแบบการสร้างควมสงบผ่านคุณธรรม ทหารนั้นเมื่อถูกนำเสนอสู่กระบวนการทางสังคมเป็นเรื่องของกลุ่มบุคคลที่พยายามแสวงหาความถูกต้องในการปฏิบัติทางการทหาร โดยมีจุดเริ่มต้นของการพัฒนาหน้าที่และอาชีพที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม กล่าวคือ ถ้าเรากำลังพิจารณาว่า บุคคลที่เราเรียกว่า ทหารควรเป็นอย่างไร เช่นเดียวกับพุทธปรัชญาเถรวาทมองว่า ผู้เป็นบรรพชิต เพราะเป็นผู้ไม่ทำร้ายผู้อื่น ผู้ที่ลอยบาปได้ เรียกว่า สมณะ เพราะเป็นผู้ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ผู้ประพฤติดัง (ขุ.ธ. 25/184/90) ที่เรียกว่า พรหมณ์ เพราะเป็นผู้ที่ลอยบาปได้ (ขุ.ธ. 25/388/155) การพิจารณาเรื่องหน้าที่และอาชีพสัมพันธ์กับคุณธรรม เมื่อเราพิจารณาทหารในแง่ของหน้าที่จะพบว่า หน้าที่นั้นเป็นลักษณะการสู้รบเพื่อปกป้องบ้านเมืองมากกว่ารุกรานผู้อื่น ซึ่งพุทธปรัชญาเถรวาทมองว่า ทหารเองก็ควรมีคุณธรรมควรเว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ มีจิตไม่พยาบาท เห็นชอบกับธรรมเหล่าใดเป็นกุศล นับว่าเป็นกุศล ไม่มีโทษ นับว่าไม่มีโทษ ควรประพฤติดัง นับว่าควรประพฤติดัง (ที.ปา. 11/115/85-86) การที่ทหารต้องฆ่าแต่ควรเว้นจากการเบียดเบียนนั้นดูจะขัดแย้งกัน เพราะเราพิจารณาว่าการหลีกเลี่ยงจากการเบียดเบียนเป็นลักษณะของพระภิกษุไม่ใช่ทหาร เมื่อพระภิกษุสร้างควมสงบด้วยการไม่ทำร้าย ไม่ทำร้าย ไม่กระทบตนและกระทบผู้อื่น เป็นต้นให้กับสังคม แต่การปกป้องคุ้มครองดูแลเป็นเรื่องของสังคมที่จะรักษาท่านเหล่านี้ ซึ่งเราอาจพิจารณาได้ว่า การที่ทหารป้องกันไม่ใช่มุ่งหมายจะฆ่าด้วยการแสดงให้เห็นศักยภาพของทหารแต่กำลังพิจารณาให้เห็นว่าเป็นการปกป้องสังคมเป็นหลัก เพราะการเบียดเบียนจากการป้องกันดีกว่าการเบียดเบียนกันในฐานะรุกราน (Peter Harvey, 2000 : 254) การทำหน้าที่ปกป้องนั้นในจักรกัตตสูตรเรียกว่า ธรรมราชา หมายถึง การคุ้มครองป้องกันอันเป็นธรรมแก่กำลังพล พวกกษัตริย์ผู้ตามเสด็จ พรหมณ์และคหบดี ขวานิคมและชาวชนบท สมณพรหมณ์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขตลอดกาลนาน (ที.ปา. 11/84/62-63) เมื่อพิจารณาจากเหตุนี้ การฆ่าเพื่อปกป้องความดีดูจะไปด้วยกันได้กับการไม่เบียดเบียน เพราะความดีที่ว่าเป็นสัจจะและเป็นสากลมากกว่าการมองเรื่องการเบียดเบียนหรือการฆ่าที่ดูเป็นเรื่องเงื่อนไข ซึ่งอาจไม่จำเป็น เพราะสามารถเลือกวิธีการอื่นที่จะรักษาความดีโดยมีควมสงบของสังคมเป็นผลที่เกิดขึ้น

สำหรับในส่วนของอาชีพ ทหารถูกมองว่าเป็นผู้ฝึกมาเพื่อฆ่าและแย่งชิง ดูเหมือนว่าการพิจารณาแบบนี้จะขัดแย้งกับหลักคุณธรรมพื้นฐาน เนื่องจากการอยู่ร่วมกันต้องการความอดทน (tolerance) แม้บางครั้งเราจะไม่เห็นด้วยกับกฎบางอย่างหรือวัฒนธรรมบางแห่ง แต่เราก็ควรอดทนยอมรับความเชื่อที่สังคมยอมรับ ขณะที่ทหารไม่เห็นด้วยกับเรื่องความอดทน แต่มองว่าความอดทนเป็นเรื่องเฉพาะตน เมื่อจำเป็นต้องปฏิบัติตามหน้าที่ ก็ไม่ควรยึดหลักคุณธรรมเรื่องความอดทน แต่ควรพิจารณาที่ควมรุนแรงของการกระทำนั้นมากกว่า ว่าควมรุนแรงมากหรือน้อย (Bill Rhodes, 2009 : 6-7) ซึ่งแนวทางดังกล่าวนี้จะพบเห็นได้ทั่วไปจากการรบกันในสงครามที่ต้องการแย่งชิง จนปรากฏเป็นลักษณะผู้ชนะสงคราม 3 ประเภท คือ

ก. ธรรมวิชัย ผู้มีธรรมวิชัย คือ ผู้ชนะที่พอใจเพียงให้ผู้แพ้ยอมจงรักภักดี โดยไม่ข่มเหงทำร้ายราชวงศ์และราษฎรของฝ่ายที่แพ้

ข. โลภวิชัย ผู้มีโลภวิชัย คือ ผู้ชนะที่มุ่งแย่งชิงเอาดินแดนและทรัพย์สินของผู้แพ้

ค. อสุรวิชัย ผู้มีอสุรวิชัย คือ ผู้ชนะที่โหดร้าย ยึดเอาทุกอย่าง ทั้งทรัพย์สิน ดินแดน บุตรภรรยา และแม้แต่ชีวิตของผู้แพ้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2552 : 71)

ทั้ง 3 แบบนั้นแสดงให้เห็นความเป็นทหารแบบอาชีพที่แม้จะเห็นได้ว่า แบบ ก. จะดีที่สุดแต่อย่างไรก็ตามก็ยังสร้างผลกระทบต่อนักอื่นทำให้มีทั้งผู้ชนะและผู้แพ้ ซึ่งผู้ชนะย่อมก่อเวร ผู้พ่ายแพ้ย่อมนอนเป็นทุกข์ (ขุ.ธ. 25/201/95) เมื่อพิจารณาแบบนี้ทหารในการประกอบอาชีพจึงมุ่งไปที่ควมรุนแรง ทำให้มองได้ว่าควมสงบนั้นไม่ใช่สิ่งแรกที่จำเป็นในการเป็นทหาร แต่ในพุทธปรัชญาเถรวาทไม่ได้พิจารณาทหารในลักษณะนี้ว่า มีการฆ่าที่จำเป็น จึงเป็นผู้สร้างควมสงบให้กับสังคมได้จริง

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจึงสรุปได้ว่า การวิเคราะห์ที่ได้พบลักษณะสำคัญ 2 อย่างคือ 1. ทหารกับรูปแบบการสร้างควมสงบผ่านการฆ่า พิจารณานฐานเจตนาที่บริสุทธิ์หรือไม่ ขณะเดียวกันก็ควรพิจารณาไปถึงเป้าหมายของการฆ่าด้วย และ 2. ทหารกับรูปแบบการสร้างควมสงบผ่านคุณธรรม โดยทหารที่จะสร้างควมสงบต้องอยู่ในแบบการทำหน้าที่ปกป้องและคุ้มครองมากกว่าทหารอาชีพที่เน้นการฆ่าและการแย่งชิงซึ่งนำไปสู่ความไม่พอใจและทำให้ควมสงบเป็นไปไดยาก

5. บทสรุป

จากการศึกษาวิเคราะห์เรื่องทหารกับรูปแบบการสร้างควมสงบตามทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาท ทำให้เข้าใจเรื่องแนวคิดของทหารในพุทธปรัชญาเถรวาทที่ถือว่า ทหาร คือ บุคคลที่ทำหน้าที่รับและปกป้องควมสงบ แยกเป็น 2 แบบ คือ 1. ทหารตามหน้าที่ โดยมีหลักสำคัญที่ว่าเป็นการทำในฐานะรักษาและปกป้องตามอุดมคติของสังคม และ 2. ทหารในฐานะอาชีพ ที่ถูกมองว่าเป็นความจำเป็นของรัฐและเป็นไปเพื่อควมอยู่รอด ทำให้ทราบถึงแนวคิดเรื่องรูปแบบการสร้างควมสงบในพุทธปรัชญาเถรวาทที่พิจารณารูปแบบการสร้างควมสงบไว้ 2 แบบ คือ 1. รูปแบบการสร้างควมสงบทางศาสนา เป็นการสร้างควมดีภายในใจหรือสร้างแรงขับเคลื่อนทางดีที่จะตัดสินใจทำได้แม้ในท่ามกลางควมขัดแย้ง และ 2. รูปแบบการสร้างควมสงบทางโลก เป็นการสร้างกระบวนการทางรูปธรรมในการตัดสินใจควมขัดแย้งกันด้วยการประนีประนอมหรือแม้แต่การทำสงครามที่พยายามหาควมชอบธรรมให้กับการฆ่า ซึ่งต้องโยงกับจุดหมายที่จะทำนั้นว่ามีเหตุผลและสมควรมากน้อยเพียงใด สุดท้ายได้วิเคราะห์ให้เห็นแนวคิดทหารกับรูปแบบการสร้างควมสงบในพุทธปรัชญาเถรวาท โดยพิจารณาจากการวิเคราะห์ลักษณะสำคัญ 2 อย่างคือ 1. ทหารกับรูปแบบการสร้างควมสงบผ่านการฆ่า พิจารณานฐานเจตนาที่บริสุทธิ์หรือไม่ ขณะเดียวกันก็ควรพิจารณาไปถึงเป้าหมายของการฆ่าด้วย และ 2. ทหารกับรูปแบบการสร้างควมสงบผ่านคุณธรรม ซึ่งทหารที่จะสร้างควมสงบต้องอยู่ในแบบของการทำหน้าที่ปกป้องและคุ้มครองมากกว่าทหารอาชีพที่เน้นการฆ่าและการแย่งชิงซึ่งนำไปสู่ความไม่พอใจและทำให้ควมสงบเป็นไปไดยาก

บรรณานุกรม

เอกสารภาษาไทย

- เกษม ไทพายนวาส. (2561). **ภควัตติดา**. แปลโดย สมภาร พรหมทา. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วารสารปัญญา.
- พระกรุณา-เรื่องอุไร กุศลาลัย. (2555). **มหาภารตยุทธ**. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2552). **จาริกอโคก (ธรรมจักรบนเคียรสี่สิงห์) : รัฐศาสตร์แห่งธรรมาธิปไตย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ผลิธิม.
- ปกรณ สิงห์สุริยา. (2558). “ควมขัดแย้ง อัตลักษณ์ และการเคารพยอมรับ”. **มิติทางปรัชญาและวัฒนธรรมของการสร้างสันติภาพ**. บรรณาธิการโดย มารค ตามไท. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิเพื่อการศึกษาประชาธิปไตยและการพัฒนา.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต). (2561). **การพัฒนาที่ยั่งยืน**. พิมพ์ครั้งที่ 21. กรุงเทพมหานคร : ผลิธิม.
- พระพุทธโฆษาจารย์. (2536). **พระธัมมปัทฏฐกถาแปล ภาค 1**. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระพุทธโฆสเถระ. (2558). **อรรถกถาภาษาไทย พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก ภาค 9.**

พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

เพลโต. (2559). **รีพับลิก.** แปลโดย เวธัส โพธารามิก. พิมพ์ครั้งที่ 3. สมุทรสาคร : พิมพ์ดี.

นิโคล มาคิอาเวลลี. (2558). **เจ้าผู้ปกครอง.** แปลโดย สมบัติ จันทรวงศ์. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.

ยูวัล โนอาห์ แฮรารี. (2562). **21 บทเรียนสำหรับศตวรรษที่ 21.** แปลโดย นำชัย ชีววิวรรธน์ และ ธิดา จงนิรามัยสถิต. กรุงเทพมหานคร : ยิปซี กรุ๊ป.

สันตินา ปีเตอร์ เดลล่า. (2561). **ต้นไม้แห่งโพธิ์ : คำสอนพื้นฐานแห่งพระพุทธศาสนา มหายาน วัชรยาน และอภิธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ 4. นนทบุรี : ภาพพิมพ์.

สุรชาติ บำรุงสุข. (2561). **รัฐและอุดมการณ์ทหารในลาตินอเมริกา.** กรุงเทพมหานคร : พารากราฟ.

เอกสารภาษาอังกฤษ

Bill Rhodes. (2009). **An Introduction to Military Ethics: A Reference Handbook.** California : ABC_CLIO,LLC.

Peter Harvey. (2000). **An Introduction to Buddhist Ethics.** UK : Cambridge University Press.

**ศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องธรรมชาติของตัณหา
ในพุทธปรัชญาเถรวาท และปรัชญาจรวาก**
**A Comparative Study of the Nature of Attachment
In Theravada Buddhsit Philosophy and Caravaka Philosophy**

พระเสนจิง คมภีรปญโญ

Phra Son Trang Gambhirabanno

นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา

M.A. Student, Master of Arts, Program in Philosophy

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: ven.sontrang@yahoo.com

วันที่รับบทความ (Received) : 23 มีนาคม 2563

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 7 มิถุนายน 2563

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 13 มิถุนายน 2563

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้ เป็นการศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องธรรมชาติของตัณหาในพุทธปรัชญาเถรวาทและปรัชญาจรวาก มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ดังนี้ (1) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องธรรมชาติของตัณหาในพุทธปรัชญาเถรวาท (2) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องธรรมชาติของตัณหาในปรัชญาจรวาก (3) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องธรรมชาติของตัณหาในพุทธปรัชญาเถรวาทและปรัชญาจรวาก การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร

ผลการวิจัย พบว่า

1. ตัณหาในพุทธปรัชญาเถรวาท คือ ความทะยานอยาก 3 ประการ คือ 1. กามตัณหา ความอยากได้ความใคร่ในกามคุณ 5 ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ที่น่าใคร่ น่าพอใจ 2. ภวตัณหา ความอยากได้ในภพ เพื่อให้ความสุขที่จะให้คงอยู่ตลอดไป ไม่เปลี่ยนแปลง 3. วิภวตัณหา ความไม่ยอมมีในความทุกข์ อยากพ้นไปจากความทุกข์ อยากให้ทุกข์ดับสูญไป

2. ตัณหาในปรัชญาจรวาก คือ ความอยากมีความสุข มี 3 ระดับ คือ 1. ตัณหาในระดับพื้นฐาน เป็นระดับในการดำรงชีวิตให้ดำรงอยู่ได้ เช่น อยากได้ปัจจัย 4 เพื่อดำรงชีพ เป็นต้น 2. ตัณหาในระดับกลาง เป็นระดับที่สร้างแรงกระตุ้นให้มีการพัฒนาการเสพความสุข ความสะดวกสบาย 3. ตัณหาในระดับกิเลส เป็นระดับที่หมกมุ่น พุ่มเฟิย เพื่อสนองกิเลสที่ไม่รู้จักพอของตน

3. เปรียบเทียบแนวคิดของตัณหาในพุทธปรัชญาเถรวาทและปรัชญาจรวาก ดังนี้ พุทธปรัชญามองตัณหาว่า เป็นอกุศลธรรม เป็นรากเหง้าของความทุกข์ทั้งปวง มนุษย์ประสบความทุกข์เพราะมีตัณหา ดังนั้น พุทธปรัชญาจึงสอนให้ดับตัณหาที่เป็นเหตุแห่งความทุกข์ และเพื่อให้ถึงความสุข 3 ประการ คือ 1. ความสุขในโลกนี้ ได้แก่ ความสุขในปัจจุบันนี้ 2. ความสุขในโลกหน้า ได้แก่ สวรรค์ 3. สุขในพระนิพพาน ได้แก่ การดับกิเลสที่เป็นเหตุแห่งความทุกข์ ถึงสุขที่ไพบูลย์ ไม่ต้องประสบทุกข์ในวัฏสงสารอีกต่อไป ส่วนปรัชญาจรวากมองตัณหาว่า ไม่ใช่สิ่งชั่วร้าย แต่เป็นสิ่งที่ช่วยให้มนุษย์รู้จักการเสพสุข ตัณหาเกิดขึ้นพร้อมการเกิด และดับไป

พร้อมกับการตาย มนุษย์ผู้ฉลาดต้องรู้จักการนำตัณหามาใช้ประโยชน์ ดังนี้ 1. กระตุ้นให้มนุษย์ปรับตัวเพื่อความอยู่รอด 2. กระตุ้นให้เกิดการเสพสุข เช่น การคิดสูตรอาหารอร่อย เครื่องปรับอากาศ เป็นต้น 3. กระตุ้นให้เกิดการสร้างเทคโนโลยีและความสะดวกสบาย เช่น ผลิตรถยนต์ ผลิตโทรศัพท์เพื่อใช้สื่อสาร เป็นต้น ดังนั้น มนุษย์ผู้ฉลาดจึงต้องรู้จักนำตัณหาสร้างประโยชน์ ความสุข ความสะดวกสบายให้มากที่สุด 4. กระตุ้นให้เกิดการป้องกัน เช่น คิดค้นยารักษาโรค เป็นต้น ทั้งนี้ก็เพื่อต้องการมุ่งเน้นให้เสพสุขให้มากที่สุดและลดความทุกข์ให้เหลือน้อยที่สุดนั่นเอง

คำสำคัญ: ธรรมชาติของตัณหา, พุทธปรัชญาเถรวาท, ปรัชญาจารวาก,

ABSTRACT

This thesis entitled 'A Comparative Study of the Nature of Attachment in Theravada Buddhist Philosophy and Caravaka Philosophy' has three objectives: 1) to study the concept of the nature of Attachment in Theravada Buddhist Philosophy, 2) to study the concept of the nature of attachment in Caravaka Philosophy, and 3) to compare the concept of the nature of attachment in Theravada Buddhist philosophy and Caravaka Philosophy. This is a documentary research.

In the research, it was found that:

1) According to Theravada Buddhist philosophy, attachment basically means three kinds of desire: 1) craving for sensual pleasure, 2) craving for existence, and 3) craving for non-existence.

2) In Caravaka philosophy, attachment basically refers to three kinds of craving for happiness: 1) it means basic craving; this is regarded as the basic level where one wants to live life, such as four requisites, 2) it means the middle level of craving; one is motivated to search for certain happiness and comfortability, and 3) it refers to defilement; one becomes indulgent in whatever one really wants where unlimited desire is highly accelerated.

3) In the comparison the concept of the nature of attachment in Theravada Buddhist philosophy and Caravaka philosophy, it clearly showed that in Buddhist philosophy, such attachment is unwholesome by which the root of suffering is caused; man suffers because of desire. Therefore, Buddhist philosophy suggests man to uproot the attachment whereby three kinds of happiness, 1) the present happiness in this world, 2) the happiness in the next world, heaven, and 3) the happiness in the extinction of suffering where rebirth in the circle of life is not caused, can be obtained. As regards Caravaka philosophy, the mentioned attachment is not the evil, but the thing being conducive to happiness; such attachment arises at the time of rebirth and ceases to exist at the time of death, then one who is wise should make use of the attachment for his/her benefit in the following ways: 1) it motivates man to survive, 2) it gives happiness to man, delicious recipe, air condition, for instance, 3) it gives rise to new technological advancement and convenience, such as car production, mobile for communication. Therefore, one who is wise should know how to benefit through attachment where a hefty of happiness and convenience could be produced, 4) it leads to

protection, such as medicine to preventing diseases. All are more and more done for the sake of human being's happiness and thereby reducing suffering.

Keywords: The Nature of Attachment, Theravada Buddhist Philosophy, Caravaka Philosophy

1. บทนำ

ตัณหา เป็นหลักธรรมข้อหนึ่งในพุทธปรัชญา หมายถึง ความติดใจ ความอยาก ความยินดี ยินร้าย หรือ การติดในรสอร่อยของโลก ประกอบด้วยอำนาจความพอใจ เพลิดเพลินยิ่งนักในอารมณ์นั้นๆ และ ตัณหาย่อม เจริญแก่ผู้ประพาสประมาท ช่างไปในอารมณ์ต่างๆ ครอบงำบุคคลใด ความโศกทั้งหลาย ย่อมเจริญแก่บุคคล นั้น ดังนั้น เมื่อบุคคลยังถอนเชื่อตัณหาไม่ได้ความทุกข์ย่อมเกิดขึ้นบ่อย ๆ ในหลักปฏิจกสมุปปาท ตัณหาเกิด จากเวทนาเป็นปัจจัย ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย ตัณหาเมื่อเกิดขึ้นแก่ภิกษุ ย่อมเกิดขึ้นในที่ที่เกิด แห่งตัณหา 4 อย่างนี้ 4 อย่างเป็นไฉน ภิกษุทั้งหลาย ตัณหาเมื่อเกิดขึ้น แก่ภิกษุ ย่อมเกิดขึ้นเพราะเหตุแห่งจิวร 1 เพราะเหตุแห่งปิตตบาท 1 เพราะเหตุแห่งเสนาสนะ 1 หรือเพราะเหตุแห่งสมบัติและวิบัติ 1 ด้วยประการ ฉะนั้น ภิกษุทั้งหลาย ตัณหาเมื่อเกิดขึ้นแก่ภิกษุ ย่อมเกิดขึ้นในที่ที่เป็นที่เกิดแห่งตัณหา 4 อย่างนี้แล "ความ ปรากฏแห่งตัณหา นี้เป็นความเกิดขึ้นแห่งทุกข์ เป็นความตั้งอยู่แห่งโรค เป็นความปรากฏแห่งชราและมรณะ" (ส.ช. (ไทย) 17/319/332) ตัณหานั้นเป็นความรู้สึกอย่างหนึ่ง แต่ไม่ใช่ความรู้สึกอย่างเดียวกับเวทนาที่เกิดขึ้น โดยธรรมชาติ จากการรับรู้ในสิ่งที่ผัสสะ แต่เป็นความรู้สึก, ความปรารถนาจากภายใน ที่เกิดแต่ภายในตน คือ จากเหล่ากิเลสตัณหาที่เกิบบ้าง และทั้งสั่งสม อยู่ในรูปนอนเนื่องอยู่ในจิตนั่นเอง พระองค์ท่านจึงให้สังเกตรู้ ตัณหา โดยการให้จิตหรือสติเห็นจิตหรือจิตตสังขาร (จิตตานุปัสสนา) เช่น ความคิดนึกหรือ ธรรมารมณ์ที่ เกิดขึ้น ที่ย่อมประกอบด้วยตัณหาแล้ว เช่น จิตมีราคะ, จิตมีโทสะ, หรือจิตมีโมหะ จึงเป็นเครื่องสังเกตให้รู้เท่า ทันตัณหาที่เกิดขึ้นประกอบกับความคิด "เวทาทูลถาม ในปฐมชนสูตร ว่าด้วยสิ่งที่ทำคนให้เกิด ว่าอะไรเล่า ทำคนให้เกิด อะไรเล่าของคนนั้นย่อมพล่านไป อะไรเล่าเวียนว่ายในสงสาร อะไรเล่าเป็นภัยใหญ่ของคนนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ตัณหาทำคนให้เกิดจิตของคนนั้นย่อมพล่านไปสัตว์เวียนว่ายในสงสารทุกขเป็นภัย ใหญ่ของคนนั้น" (ส.ส.(ไทย) 15/55/69) ความสำคัญของตัณหา คือจิตไปยึดเหนี่ยว การติดความอยากในใจว่า อยากได้รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส (โณฏฐัพพะ) และธรรมารมณ์ ตัณหาว่าเป็นอุปกิเลสแห่งจิตว่า "ภิกษุทั้งหลาย ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจใน รูปตัณหา นี้เป็นอุปกิเลสแห่งจิต ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจ ในสัทตตัณหา ในคันธตัณหา ในรสตัณหา ในโณฏฐัพพตัณหา ในธรรมตัณหา นี้เป็นอุปกิเลสแห่งจิต" (ส.ช. (ไทย) 17/329/339) ความสำคัญของตัณหา คือความยินดีติดใจในอารมณ์ต่าง ๆ จะเป็นอารมณ์ที่เกิดขึ้นทาง ไหนก็ได้ จะเป็นอารมณ์ทางเพศหรือไม่ก็ได้ เช่น เห็นรูปที่ดีก็ติดใจในรูป ได้ยินเสียงที่ไพเราะก็ติดใจในเสียง เป็นต้น สัตว์ทั้งหลายย่อมมีตัณหาติดตัวมาด้วยกันทั้งนั้น และมีมากเสียด้วย ไม่ยกเว้นว่าใครทั้งนั้น เพราะเป็น สัตว์ชาติญาณอันติดตัวมาตั้งแต่เกิดมามีแล้ว จะกันมันให้ออกไปก็ไม่สำเร็จ เพราะเราได้อบรมให้มันฝังประทับ อยู่ในจิตใจอย่างแน่นหนามานับชาติไม่ได้ เพียงแต่กล่อมเกลามันบ้าง เพื่อให้อยู่ร่วมกันไปได้ในสังคมเท่านั้น ก็ เพราะตัวตัณหาอันเป็นความปรารถนาของหัวใจที่ไม่รู้จักอิ่ม ไม่รู้จักพอ ไม่รู้จักจิตจางนี้เอง จึงได้ก่อให้เกิดการ กระทำขึ้น ซึ่งสิ่งต่าง ๆ ตั้งแต่กระทำในเรื่องดี ๆ ไปจนถึงเรื่องร้าย ๆ และร้ายที่สุด จนถึงบางท่านรำพึงว่า ไม่น่าจะเป็นไปได้เลยในหมู่มนุษย์ ตัณหาหรือความอยากนั้น เป็นธรรมชาติของมนุษย์อย่างหนึ่ง เพราะเป็นเหตุ ทำให้เกิดความทุกข์ ซึ่งเป็นความอยากที่พุทธปรัชญาต้องการให้มนุษย์กำจัดทิ้งไป เพราะมนุษย์ถูกความอยาก ในแง่ที่ทำให้เกิดความทุกข์ ที่ชักนำอยู่ร่ำไป ดังที่มีพวกวาทาพุลถามพระพุทธเจ้าว่า "โลกอันอะไรหนอ ย่อม นำไป อันอะไรหนอย่อมเสียไป โลกทั้งหมดเป็นไปตามอำนาจของธรรมอันหนึ่งคืออะไร" พระผู้มีพระภาค

ตรัสตอบว่า "โลกอันตัณหาห้อมนำไป อันตัณหาห้อมเสือกใส่ไปโลก ทั้งหมดเป็นไปตามอำนาจของธรรมอันหนึ่งคือตัณหา" (ส.ส (ไทย) 15/63/74)

ปรัชญาจารย์วาก หรือลัทธิโลกายัต เป็นพวกวัตถุนิยม หรือสสารนิยม (materialism) ตามรูปคำ "จารย์วาก" หมายถึง ปรัชญาปากหวาน หรือคำพูดที่ไพเราะสุภาพ น่าอภิรมย์ยินดี เป็นปรัชญาแสวงหาความสุขการกิน การดื่ม และการแสวงหาความสุขในทางกามารมณ์ เพราะหลักปรัชญานี้เป็นข้อความสั้น ๆ ตื้น ๆ ฟังรื่นหูชวนให้หลงเชื่อได้ง่ายเป็นปรัชญาแบบชาวบ้าน เป็นไปตามกระแสโลก เช่น หลักปรัชญาข้อหนึ่งว่า จงกิน จงดื่ม และจงหาความสุขให้พอเพียงในชาตินี้ เพราะชาติหน้าเราไม่รู้ว่ามีหรือไม่ ผู้ก่อตั้งลัทธินี้คือฤทธิพลทัสบัติ ท่านผู้นี้ นับเป็นคนแรกที่มีทรรศนะว่า สสารเป็นอันติมะสังจะ เป็นสภาพความจริงสูงสุด แนวความคิดของลัทธิโลกายัตในสมัยนั้น บางครั้งเป็นที่ตลกขบขัน บางครั้งก็เป็นทีเกลียดชังของพวกนักคิดในสมัยเดียวกัน เพราะในสมัยนั้นนักคิดต่าง ๆ ทุกสำนักจะเป็นพวกจิตนิยม (Idealism) กันทั้งนั้น พวกจารย์วากเหล่านี้สอนประชาชนให้หลงใหลกับการประกอบพิธีกรรมบูชาโยธู ทั้งนี้เพื่อพวกตนจะได้มีปัจจัยไทยธรรมเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง หาได้มีประโยชน์อันใด ที่พึงเกิดขึ้นจากการประกอบพิธีกรรมบูชาโยธูเหล่านั้นแต่ประการใด คติการดำเนินชีวิตของพวกจารย์วากมีปรัชญาชีวิตว่า กิน ดื่ม และรื่นเริงสำราญ มีความสุขทางเนื้อหนังเป็นจุดหมายปลายทาง มนุษย์เกิดหนเดียวตายหนเดียว ไม่มีโลกหน้า ไม่มีการเกิดใหม่ หลังจากตายแล้ว คนใดคนชั่วมีจุดสุดท้ายของชีวิตอย่างเดียวกันคือความตาย ดังนั้น มนุษย์จึงควรรีบตักตวงแสวงหาความสุขให้เต็มที่ ตั้งแต่ยังมีชีวิตอยู่ กินให้เป็นสุข ดื่มให้เป็นสุข และสนุกให้เต็มอิม ตายแล้วก็สิ้นสุดกัน จะดื่มสนุกสนานอะไรไม่ได้อีกแล้ว ลัทธินี้สอนตรงกับความต้องการของปุถุชนทั่ว ๆ ไป พวกนี้ยอมรับเอาหลักปรัชญาชีวิตของจารย์วาก มาปฏิบัติได้โดยไม่รู้สีกตัวและง่ายตาย จารย์วากยังสอนให้คนเราแสวงหาทรัพย์ เพราะว่าทรัพย์สมบัติทำให้เราสามารถแสวงหาความสุขสนุกสนาน ในชีวิตได้อย่างเต็มที่ ความสุขทางเนื้อหนัง หรือความสุขทางกามารมณ์เป็นความสุขสูงสุด คุณธรรมไม่เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิต เพราะคนใดคนชั่วก็จบลงด้วยความตายเท่ากัน โมกษะ คือความหลุดพ้นจากความทุกข์ไม่จำเป็นต้องรีบแสวงหาในขณะนี้ และไม่มีประโยชน์อันใดด้วยผู้ที่ยอมทนทุกข์ทรมานหรือยอมสละความสุขทางโลกียวิสัย เพื่อแสวงหาความหลุดพ้นบรรลุมอกษะ ได้ชื่อว่าเป็นคนโง่เง่าเต่าตุ่นตามทรรศนะของพวกจารย์วาก การแสดงความเคารพภักดีและอ่อนน้อมบูชาพระผู้เป็นเจ้า ไม่ว่าจะมิหนามอย่างไร ล้วนเป็นความโง่เง่าทั้งสิ้น เพราะความตายเท่านั้นที่เป็นมอกษะอันแท้จริงของคนทุกคน ดังนั้น บุคคลจึงควรแสวงหาความสุขสนุกสนานเพลิดเพลิน กินให้เป็นสุข สนุกให้เต็มอิม ตั้งแต่ยังมีชีวิตอยู่ เมื่อความตายมาปลิดฉีกชีวิตก็เป็นอันหมดกันไป ร่างกายก็สูญสลายไปตามอากาศธาตุ ที่กล่าวมานี้คือแนวปรัชญาการดำเนินชีวิตของลัทธิโลกายัตหรือจารย์วาก ต่อมาสาธุศิษย์ของฤทธิทัสบัติ "จารย์วาก" ได้นำมาฟื้นฟูคำสอนว่า "ความตาย คือมอกษะหรือความหลุดพ้น ที่ทุกคนมีโอกาสบรรลุถึงได้เท่ากัน โดยไม่ต้องแสวงหา บุคคลจึงควรแสวงหาความสุขสนุกสนานเพลิดเพลินให้เต็มอิมเสีย ตั้งแต่ยังมีชีวิตอยู่ ตั้งแต่เวลาที่ความตายยังไม่มาถึง นี่คือนิยามคติซึ่งเป็นสิ่งกำหนดแนวทางแห่งจริยศาสตร์ของปรัชญาจารย์วาก" (พระครูปลัดสุวัฒนพุทธคุณ จันทาโก, 2555) , หน้า 57.) สรรพทรรศนะสังคหะ กล่าวตามแนวคำสอนของจารย์วากว่า ไม่มีสวรรค์ ไม่มีความสุขหลุดพ้น (มอกษะ) ไม่มีวิญญานใด ๆ อยู่ในโลกอื่น ไม่มีการกระทำใด ๆ ก่อให้เกิดผลกรรม การบูชาไฟ การปฏิบัติตามพระเวท การร่ายมนต์ของนักบวช และการทาตัวด้วยขี้เถ้า เป็นอุบายวิธีการหาเลี้ยงชีพของคนโง่และคนไร้ยางอาย ถ้าหากสัตว์ที่ถูกฆ่าบูชาจะได้ไปเกิดในสวรรค์จริง ทำไมไม่ทำพิธีบูชาโยธูบิดามารดาของตนเอง เพื่อให้ท่านไปสวรรค์ ดังนั้นมนุษย์ทุกคนควรแสวงหาความสุขในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ จงแสวงหาความสุขจากกามารมณ์ให้มากที่สุด แม้จะต้องเป็นหนี้สินก็ตาม เพราะเมื่อร่างกายแตกสลาย กลายเป็นเถ้าถ่านแล้ว จะไม่กลับฟื้นคืนชีพมาอีกเลย ปรัชญาจารย์วาก ไม่เชื่อเรื่องสวรรค์ที่ศาสนากล่าวถึง หรือจะได้ไปพบหลังจากตายแล้ว อย่างที่ศาสนาทั้งหลายในอินเดียสอน แต่เชื่อว่าหากจะมีสวรรค์ สวรรค์นั้นก็อยู่ในโลกนี้แหละ เรานั้นเองที่

จะเป็นผู้สร้างสวรรค์ให้แก่ตนเอง ซึ่งมีแนวความคิดแตกต่างจากคติอินเดียโบราณซึ่งถือว่ามนุษย์มีความปรารถนา 4 ที่สำคัญในชีวิต ได้แก่

1. ธรรมะ การมีชีวิตอยู่อย่างถูกต้องทำนองคลองธรรมและตามหน้าที่ของตน
2. อรรถะ การแสวงหาความสุขจากวัตถุ
3. กามะ การแสวงหาความสุขจากความรัก
4. โมกษะ การหลุดพ้นความปรารถนาทั้งปวง เพื่อความสุขในโลกหน้า

ปรัชญาจารย์เห็นว่าทั้ง 4 อย่างนี้สิ่งที่สำคัญมีแค่ 2 อย่างคือ อรรถะ กับ กามะ ในที่นี้กามะ ก็คือตัณหานั่นเอง

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องธรรมชาติของตัณหาในพุทธปรัชญาเถรวาท
- 2.2 เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องธรรมชาติของตัณหาในปรัชญาจารย์
- 2.3 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องธรรมชาติของตัณหาในพุทธปรัชญาเถรวาทและปรัชญาจารย์

3. เหตุที่ทำให้เกิดตัณหา

พุทธปรัชญา หากจะกล่าวว่า “ตัณหาเกิดมาจากอะไรนั้น” ตามหลักของปฏิจจสมุปบาท กล่าวว่า “ตัณหาเกิดมาจากเวทนา (ความรู้สึก การเสวยอารมณ์) เวทนาเกิดมาจากผัสสะ (การกระทบ การสัมผัส) ผัสสะเกิดมาจากสฬายตนะ (การเชื่อมต่อของอายตนะภายนอกและอายตนะภายใน) สฬายตนะเกิดมาจากนามรูป นามรูปเกิดมาจากสังขาร (การปรุงแต่ง) สังขารเกิดมาจากอวิชชา (ความไม่รู้ในอริยสัจ 4)”

ปรัชญาจารย์ ไม่อยากทราบ ว่า “ตัณหาเกิดมาจากอะไร? จะกำจัดได้ไหม? กำจัดด้วยวิธีใด?” แต่ปรัชญาจารย์มองว่า “ตัณหา” ไม่ได้เป็นปัญหา ไม่ได้ก่อให้เกิดความทุกข์ แต่กลับทำให้มนุษย์รู้จักวิธีเสพสุขที่ยิ่งกว่า จึงอาศัยประโยชน์ให้ตัณหากระตุน ทำการคิดค้น กรรมวิธีในการดื่มด่ำกับความสุข ความสะดวกสบาย ความปลอดภัย และความเพลิดเพลินต่าง ๆ เช่น การบ่มเพาะไวท์ที่รสชาติดี และนุ่มละมุน การคิดค้นสูตรอาหารรสเลิศ เป็นต้น

4. เหตุที่ทำให้ตัณหาดับ

1. พุทธปรัชญา มีแนวคิดที่ว่า “ตัณหาเป็นบ่อเกิดของความทุกข์ ให้สุขนิดเดียว แต่ให้ทุกข์มหันต์ ตัณหาเป็นเหยื่อล่อให้สัตว์โลกผู้มีตม่นไปด้วยกิเลส (ราคะ โทสะ โมหะ) จึงสร้างกรรมที่ดีบ้าง ชั่วบ้าง จากนั้นก็เป็นผู้รับกรรม (วิบาก) ที่เป็นสุขบ้าง ทุกข์บ้าง เมื่อประสบกับวิบากที่เป็นสุขก็ยึดติด (อุปาทาน) อยากเสพอารมณ์ที่ชื่นชอบนาน ๆ หากประสบกับวิบากที่เป็นทุกข์ก็อยากหลุด อยากพ้นไปจากอารมณ์ที่ไม่ชื่นชอบ เมื่อได้เสวย (รับผลกรรม) จึงมีการสร้างกรรมที่ดีบ้าง ชั่วบ้าง แล้วเสวยสุขทุกข์ในสุดติทุกติ คละเคล้าอย่างไม่มีวันจบสิ้น ผู้ที่ถูกกิเลสตัณหาครอบงำ ย่อมไม่สามารถจะพาตนเองออกไปจากวัฏฏสงสารได้”

เมื่อตัณหาเป็นต้นเหตุที่ทำให้ติดอยู่ในวัฏฏทุกข์ จึงพยายามหาวิธีกำจัดตัณหาด้วยวิธีต่าง ๆ มี 5 ได้แก่ (คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เลี้ยงเชียง, 2551)

1. การมองในแง่ดี (ตทังควิมุตติ) เป็นการหลุดพ้นได้ชั่วคราว เช่น เมื่อเกิดความโกรธ ก็แก้ด้วยการมองประโยชน์ของเมตตา พิจารณาโทษของความโกรธ เมื่อเกิดความกำหนัด ให้พิจารณาโทษของกาม(ความกำหนัด) และคุณของการสำรวมในกามคุณ เป็นต้น

2. การข่มไว้ (วิกขัมภนวิมุตติ) เป็นการข่มไว้ด้วยอำนาจของฌาน ได้แก่ วิตก วิจารณ์ สุข ปิติ และเอกกัคคตา การข่มด้วยฌานนี้ อาจจะสามารถข่มไว้ได้นาน ๆ แต่เมื่อฌานเสื่อม กิเลสย่อมมีกำลังเกิดขึ้นได้อีกเหมือนเอาหินทับหญ้า เมื่อเอาหินออกหญ้าก็งอกขึ้นเหมือนเดิม

3. การตัดขาด (สมุจเฉทวิมุตติ) หลุดพ้นได้อย่างเด็ดขาด คือ พ้นจากกิเลสด้วยอำนาจของอริยมรรค กิเลสตัวที่ถูกตัดขาดแล้วนั้นไม่สามารถกลับมาเกิดอีกได้ เช่น สักกายทิฐิเมื่อถูกตัดขาดแล้วจะไม่กลับมาอีกได้

4. ความสงบ (ปฏิบัติสัทธีวิมุตติ) การหลุดพ้นด้วยความสงบ คือ พ้นจากกิเลสด้วยอำนาจของอริยผล ไม่ต้องขวนขวายที่จะต้องละกิเลสอีก เพราะกิเลสได้สงบไปแล้วอย่างถาวรเช่น เมื่อสำเร็จเป็นพระโสดาบัน กิเลส 3 อย่าง คือ สักกายทิฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส ก็จะถูกกำจัดไปอย่างถาวร เป็นต้น

5. การออกไป (นิสสรณวิมุตติ) การหลุดพ้นจากกิเลสด้วยการออกไป คือหลุดพ้นจากกิเลสทั้ง 10 (สังโยชน์ 10) ได้อย่างถาวร คือบรรลุนิพพาน (เป็นพระอรหันต์) เมื่อถึงคราวสิ้นชีวิตจะไม่เกิดในภพไหน ๆ

มนุษย์มีศักยภาพในการเข้าถึงความหลุดพ้นจากบ่วงตัณหา ทั้ง 5 ประการ, ข้อที่ 1-2 เป็นการหลุดพ้นจากตัณหาได้ชั่วคราว, ข้อ 3 เป็นการหลุดพ้นด้วยอริยมรรค, ข้อ 4 เป็นการหลุดพ้นด้วยอริยผล (สืบเนื่องมาจากข้อ 3), ข้อ 5 หลุดพ้นจากการและบ่วงแห่งมาร พ้นแล้วจากสังโยชน์ 10 ประการ แล้วเข้าสู่ นิพพาน (สิ้นทั้งกิเลสทั้งสังขารร่างกาย ไม่เกิดอีกในภพไหน ๆ)

5. ทำไมพุทธปรัชญามองตัณหาในแง่ร้าย

พุทธปรัชญามอง ว่า ตัณหาเป็นต้นเหตุแห่งทุกข์ (สมุทัย) คนเราต้องประสบความโศก ความร่ำไรราพัน ความไม่สบายกาย ความไม่สบายใจ เป็นทุกข์ ทุกข์เหล่านี้ล้วนมีบ่อเกิดจากตัณหาทั้งสิ้น ได้แก่

1. กามตัณหา เป็นความใคร่อยากเห็นรูปสวย ๆ อยากได้ยินเสียงที่ไพเราะ อยากดมดอกไม้กลิ่นที่หอม ๆ อยากลิ้มรสที่อร่อยถูกใจ อยากได้สัมผัสที่นุ่มนวลอ่อนละมุนละไม

เมื่อชอบใจก็จะอยากได้อีก อยากสัมผัสอีก อยากครอบครอง แม้ได้ครอบครองแล้ว ก็อยากมีอีก อยากได้อีกไม่รู้จักพอ

เมื่อไม่ได้ย่อมเกิดการดิ้นรน ทรมานทรมานแสวงหาในทางที่ชอบ เช่น มีทรัพย์ก็ซื้อหามาเซ�ชมได้ บางทีก็แสวงหาในทางที่ไม่ชอบ เช่น จี้ ปล้น ชิง ใช้กำลัง เพื่อให้ได้ครอบครอง เป็นต้น ย่อมเป็นทุกข์ถูกเขาติดตาม ถูกเจ้าของทำร้าย หรือติดคุก เป็นต้น

เมื่อเวลาผ่านไป จากที่ชอบก็เกิดเบื่อหน่าย อยากได้สิ่งอื่นอีก เรื่อยไปไม่มีวันสิ้นสุดลงได้ หากเราวิ่งตามกระแสนะอยากได้ของตน จำต้องดิ้นรน ลำบากในการแสวงหาเพื่อให้ได้มา

2. ภวตัณหา ความอยากได้สิ่งต่าง ๆ ไว้ครอบครอง เช่น อยากมีลาภ อยากมียศ อยากมีตำแหน่ง อยากให้คนสรรเสริญ เป็นต้น ตามปกติเป็นสิ่งต่าง ๆ ในโลกล้วนตกไปสู่อำนาจของไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ความไม่เที่ยงแท้ ทุกขัง ความแปรเปลี่ยน อนัตตา ความไม่มีตัวตนที่หาประโยชน์ได้ เมื่อมีได้ลาภ ก็มีเลื่อมลาภ เมื่อมียศ ก็มีเลื่อมยศ เมื่อมีสรรเสริญ ก็มีนินทา เมื่อมีสุข ก็มีทุกข์ เป็นของคู่กัน หากไม่ได้สิ่งที่ปรารถนาก็เกิดทุกข์ขึ้น

3. วิภวตัณหา ความอยากหลุดพ้นจากสิ่งที่เป็นทุกข์ทั้งหลาย เช่น อยากพ้นไปจากความจน อยากพ้นไปจากความไข้ไม่สบาย ความอยากพ้นไปจากความทุกข์ เป็นต้น ความทุกข์ต่าง ๆ ที่ว่านี้ เป็นสิ่งคู่โลก เรียกว่า “โลกธรรม” มีดีบ้าง มีไม่ดีบ้าง คละเคล้ากันไป ไม่สามารถบังคับบัญชา สั่งการได้ตามที่เราปรารถนา

ทั้งกามตัณหา ภวตัณหา และวิภวตัณหา เมื่อเกิดขึ้นแล้ว เมื่อเราไม่สามารถเปลี่ยนแปลง ไม่สามารถบังคับบัญชาได้ จำต้องทำใจ รู้จักสันโดษ พอใจในสิ่งที่มีอยู่ วางใจให้สมำเสมอในโลกธรรม เมื่อได้ ก็ไม่ตีใจจนเกินเหตุ เมื่อสูญเสียไป ก็ไม่เสียใจร้องไห้ฟูมฟายจนไม่เป็นอันทำอะไรเลย การพัฒนาจิตใจนี้ พุทธปรัชญาเรียกว่า “การเจริญภาวนา” เมื่อจิตใจได้รับการพัฒนาแล้ว ย่อมไม่หลงยึดถือในอุปาทาน ว่า “ของตน ของของตน” เมื่อกระทบโลกธรรม (สุข ทุกข์ นินทา สรรเสริญ ได้ยศ เลื่อมยศ ได้ลาภ เลื่อมลาภ) ก็ให้รู้ว่า “ตัณหา” รู้จักการบริโภคะ ใช้สอยอย่างเหมาะสม ไม่ละโมภจนกินไม่ได้นอนไม่หลับ (เป็นทุกข์) เมื่อมีสติพิจารณาหา

สาเหตุของความทุกข์ (สมุทัย) เมื่อทราบสาเหตุก็หาวิธีดับทุกข์ (นิโรธ) จากนั้นก็ดำเนินตามหนทางสายกลาง เพื่อไปสู่ความดับทุกข์ (มรรค)

6. ประโยชน์สูงสุดของปรัชญาจรวาก

ปรัชญาจรวากมองไปที่ประโยชน์สุขในปัจจุบันเท่านั้น ไม่เชื่อชีวิตหลังความตาย ปรัชญาจรวากจึงมุ่งเน้นความสุขในปัจจุบัน ความสุขที่มองเห็น (จับต้องได้) ด้วยเหตุนี้ จึงเรียกว่า “สสารนิยม หรือวัตถุนิยม” ความสุขนี้ ได้แก่ การได้เห็นสิ่งที่สวย ๆ งาม ๆ เสียงที่ไพเราะ กลิ่นหอม ๆ รสชาติถูกใจ และสัมผัสที่น่าหลงใหล เรียกสั้น ๆ ว่า “รีบกิน รีบดื่ม รีบหาความสุขเถิด” พຽ່ນนี้อาจจะไม่มีชีวิตอยู่ก็ได้ ขณะมีชีวิตอยู่ต้องทำงานดิ้นรน เพื่อให้มีทรัพย์ เมื่อมีทรัพย์ก็ซื้อความสุขให้ตนเองและครอบครัว จงรีบกิน รีบดื่ม รีบหาความสุขเถิด ไม่ต้องให้ญาติเอาอาหารดี ๆ มาให้ในเวลาตายแล้ว ไม่ต้องทำบุญให้ เพราะไม่รู้ว่าจะได้รับหรือไม่ ขณะมีชีวิต ขออยู่อย่างมีความสุข

ชีวิตของคนที่เกิดมาชาติเดียว ตายครั้งเดียว หากไม่รีบหาความสุขใส่ตนแล้ว ย่อมเสียทีที่ได้เกิดมา เพราะเมื่อตายไป ทุกสิ่งทุกอย่างก็จบสิ้น ถูกนำไปปาเข้าหรือเข่งตะกอน ส่วนทรัพย์สมบัติที่หามาตลอดชีวิต อาจถูกทายาทนำไปล้างผลาญ เมื่อหาทรัพย์ด้วยความลำบาก ก็ควรได้ใช้ทรัพย์เพื่อหาประโยชน์สุขใส่ตน

ความสุขของปรัชญาจรวากนี้ ได้แก่ ความสุขที่เกิดจากการไปเสพสุขทางประสาทสัมผัส 5 คือ 1. ตา ได้เห็นรูปสวย ๆ 2. หูได้ยินเสียงที่พอใจ 3. จมูกได้ดมกลิ่นที่หอม ๆ 4. ลิ้นได้ลิ้มรสที่ถูกปาก และ 5. กายสัมผัสที่น่าปรารถนา ในการแสวงหาทรัพย์ ก็เพื่อนำทรัพย์เหล่านั้นมาใช้จ่ายเพื่อให้ได้สุขทางสัมผัสทั้ง 5 เหล่านี้ เมื่อมีชีวิตอยู่ต้องทำงานหาทรัพย์ หากไม่ใช้จ่ายทรัพย์แล้ว ทรัพย์นั้นอาจถูกขโมยลักเอาไป ถูกไฟไหม้ไป ถูกน้ำกัดเซาะไป ถูกลูกหลานล้างผลาญ

ดังนั้น เมื่อมีทรัพย์ก็ควรใช้ทรัพย์ในการดูแลตนเองให้มีความสุข ไม่ต้องห่วงบุญที่เขาจะอุทิศให้เมื่อตายไปแล้ว หรือไม่ต้องรอให้ญาตินำอาหารดี ๆ มาให้ที่หลุมศพ เพราะกินไม่ได้และไม่มีประโยชน์ วันนี้เป็นประโยชน์สำหรับวันนี้ พຽ່ນนี้จะมีชีวิตอยู่หรือไม่ ก็ไม่ทราบ ดังนั้น วันนี้ “จงกิน จงดื่ม จงมีความสุขสำราญเถิด”

7. สรุปผลการวิจัย

การศึกษาเปรียบเทียบ “แนวคิดธรรมชาติของต้นหา ในพุทธปรัชญาเถรวาทและปรัชญาจรวาก” นี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) จากการศึกษาค้นคว้า จากพระไตรปิฎก ตลอดถึงแนวคิดและหลักการที่เกี่ยวกับธรรมชาติของต้นหาจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้สรุป เปรียบเทียบแนวคิด เรื่องธรรมชาติของต้นหาในพุทธปรัชญาและปรัชญาจรวาก ดังนี้

จากการศึกษาวิจัย เรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิด เรื่องธรรมชาติของต้นหาในพุทธปรัชญาและปรัชญาจรวาก มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องธรรมชาติของต้นหาในพุทธปรัชญาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องธรรมชาติของต้นหาในปรัชญาจรวาก 3) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องธรรมชาติของต้นหาในพุทธปรัชญาเถรวาทและปรัชญาจรวาก

จากการศึกษาวิจัยแนวคิด สรุปผลการวิจัยเรื่องดังกล่าวได้ดังต่อไปนี้

ประการที่หนึ่ง จากศึกษาแนวคิดเรื่องธรรมชาติของต้นหาในพุทธปรัชญาเถรวาท สรุปผลได้ 3 ประการ คือ 1. ธรรมชาติของต้นหา เป็นชื่อของอกุศลธรรม (ธรรมฝ่ายไม่ดี) กั้นขวางไม่ให้มนุษย์บรรลุความดีสูงสุด (นิพพาน) ต้นหาได้หลอกล่อสรรพสัตว์ให้หลงวนเวียนในสังสารวัฏ ไม่สามารถหลุดออกไปจากกองทุกข์ไปได้ เพราะเกิดจากความไม่รู้วิชา (อวิชชา) 8 ประการ ได้แก่ 1. ความไม่รู้จักทุกข์ 2. ความไม่รู้จักสมุทัย 3. ความไม่รู้จักนิโรธ 4. ความไม่รู้จักมรรค 5. ความไม่รู้อดีต 6. ความไม่รู้อนาคต 7. ความไม่รู้ทั้งอดีตทั้งอนาคต 8. ความไม่รู้จักปัจจุสมุปบาท 2. ประโยชน์ของการดับต้นหา ต้นหาเป็นรากเหง้าหรือต้นตอของความชั่ว

เรียกว่า “อกุศลมูล ได้แก่ รากะ โทสะ โมหะ” ตัณหาเป็นเครื่องหมักดองจิตของสัตว์ให้ร้อนเนื่อง ทัฬหะจิตให้อยู่ในวิภวทุกขอย่างยาวนาน เรียกว่า “อาสวะ ได้แก่ กามาสวะ ภวาสวะ ภิภวาสวะ และอวิชาสวะ” ตัณหาเป็นเหมือนกระแสน้ำท่วมทับใจสัตว์ให้ถึงความพินาศไป เรียกว่า “โอหะ ได้แก่ กาโมหะ ภโวหะ ภิภวโอหะ และอวิชโอหะ” ตัณหาเป็นเครื่องประกอบสัตว์ให้ติดอยู่ในวิภวทุกข เรียกว่า “โยคะ ได้แก่ กามโยคะ ภวโยคะ ภิภวโยคะ อวิชโยคะ” ตัณหาเปรียบเหมือนความสุขของคนไข้ได้กินของแผลง เมื่อกินตอนแรกได้รับความสุข แต่ตอนปลาย โรคกำเริบทำให้ทุกข์ทรมานถึงปางตาย (กามสุข) เป็นความสุขที่ปรารถนาความใคร่ในกามคุณ 5 ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ” ตัณหาเปรียบเหมือนความสุขของคนเดินทางไกลในฤดูร้อนได้หลบพักใต้ต้นไม้ใหญ่ใบดกหนาในระหว่างทาง (ฉานสุข) เป็นเพ่งอารมณ์ให้เป็นอารมณ์เดียว หรือการเพ่งกิเลสอย่างหยาบ ได้แก่ กามฉันทะ พยาบาท ถีนมิทธะ อุจจจะกุกกจะ และวิจิกิจฉา ส่วนการดับตัณหาเปรียบเหมือนการเดินทางถึงเป้าหมายของบุคคลผู้เดินทางไกล ได้หยุดพักผ่อน กินข้าว อาบน้ำชำระร่างกาย (นิพพาน) เป็นความสุขที่เกิดจากการดับกิเลสตัณหาทั้งปวง ทำลายรากเหง้าของอกุศลธรรมให้หมดสิ้น เพราะพิจารณานาม-รูป เห็นพระไตรลักษณ์ ดับต้นตอของความทุกข์ทั้งมวล ดังคำไวพจน์ของนิพพาน เช่น “ธรรมเป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหา เรียกว่า “ตัณห์กโย”, สภาวะธรรมที่พ้นจากตัณหาเรียกว่า “นิพพาน”, ธรรมที่ทุกข์เบียดเบียนไม่ได้เรียกว่า “อัพยาปิขโณ”, ธรรมที่ปราศจากรากะเรียกว่า “วิราโค”, ธรรมที่ปราศจากตัณหาเรียกว่า “อนาลโย”, ความดับทุกข์เรียกว่า “นิโรธ” เป็นต้น” ทั้งหมดนี้ล้วนมีความหมายอย่างเดียวกันกับตัณหา ได้แก่ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา

ประการที่สอง จากการศึกษาแนวคิดเรื่องธรรมชาติของตัณหาในปรัชญาจรวาก สรุปผลได้ 3 ประการ คือ 1. ธรรมชาติของตัณหา จรวากมีมุมมองว่า ตัณหาไม่ใช่ความชั่วร้าย แต่เป็นธรรมชาติมีอยู่ในตัวมนุษย์ ผังอยู่ในโครโมโซม DNA ของมนุษย์ มนุษย์ไม่สามารถกำจัดตัณหาได้ ดังนั้น มนุษย์จึงต้องอยู่กับตัณหา เพราะตัณหามีส่วนช่วยให้มนุษย์รู้จักวิธีหาความสุข 2. ประโยชน์ของตัณหา จรวากมีแนวคิดว่า ตัณหาไม่พร้อมกับการเกิดและแตกสลายไปเมื่อตาย ดังนั้น จึงนำประโยชน์จากตัณหามาใช้ คือ 1. ตัณหาช่วยเกิดการปรับตัวเพื่อให้เผ่าพันธุ์ดำรงอยู่ได้ ผู้ที่ปรับตัวไม่ได้ยอมล้มหายตายจากโลกและสูญพันธุ์ 2. ตัณหาทำให้มนุษย์พัฒนาสิ่งประดิษฐ์ที่ให้ความสะดวกสบาย เช่น พัฒนาหลอดไฟให้แสงสว่าง พัฒนารถยนต์เพื่อใช้ในการเดินทาง 3. ทำให้มนุษย์คิดค้นหาสูตร วิธีในการรักษาโรค พัฒนาการแพทย์ให้มนุษย์มีอายุยืนยาว ร่างกายแข็งแรง 4. ทำให้มนุษย์คิดค้น ตระเตรียมสถานการณ์ฉุกเฉิน เมื่อประสบภัย เช่น การสะสมอาวุธ การคิดวิธีถนอมอาหาร การตระเตรียมเชื้อเพลิงไว้ใช้ในหน้าหนาว เป็นต้น 5. การบันเทิงและพักผ่อนหย่อนใจ ต้องการผ่อนคลาย ต้องการพักผ่อนหาความสุข จึงมีการคิดค้นหาสูตรเด็ดอาหารอร่อย หาสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าตื่นตา เป็นต้น 3. เป้าหมายของชีวิต ความสุขที่แท้จริงไม่ได้อยู่ที่โลกหน้า ไม่ได้อยู่บนสวรรค์ และไม่ใช่วิตหลังความตาย เพราะใคร ๆ ไม่สามารถพิสูจน์ชีวิตหลังความตายได้ว่า “มีจริง” แต่ที่เป็นจริง คือ การมีความสุขขณะนี้ ตอนนี้ วันนี้ ชาตินี้ ก่อนที่มัจจุราช (ความตาย) มาถึง มนุษย์ควรรีบแสวงหาความสุข เมื่อตายก็ยอมหมดโอกาสที่จะหาความสุข ชีวิตมีชีวิตเดียว ตายครั้งเดียว ร่างกายของคนจบลงที่ป่าช้าไม่มีอะไรเหลืออยู่อีกเลย ที่ตายไปแล้วก็แล้วกันไป ไม่สามารถกลับมารวมตัวกันใหม่ การทำดี การทำชั่ว มีผลเท่ากัน คือ ไม่ได้ไปทั้งสวรรค์ ทั้งนรก แต่สุดท้ายไปรวมตัวกันที่ป่าช้าเท่านั้น เมื่อชาติหน้าไม่มี นรกสวรรค์ไม่มี ความดีความชั่วไม่มี เราควรแสวงหาความสุขในปัจจุบันด้วยการ กิน ดื่ม สุขสำราญเถิด ดังนั้น เมื่อมีทรัพย์ก็ควรใช้ทรัพย์ในการดูแลตนเองให้มีความสุข ไม่ต้องหวังบุญที่เขาจะอุทิศให้เมื่อตายไปแล้ว หรือไม่ต้องรอให้ญาตินำอาหารดี ๆ มาให้ที่หลุมศพ เพราะกินไม่ได้และไม่มีประโยชน์ วันนี้เป็นประโยชน์สำหรับวันนี้ พรุ่งนี้จะมีชีวิตอยู่หรือไม่ มาทราบ วันนี้ “จงกิน จงดื่ม จงมีความสุขสำราญเถิด”

ประการที่สาม จากการศึกษาเปรียบเทียบแนวคิด เรื่องธรรมชาติของตัณหาในพุทธปรัชญาเถรวาทและปรัชญาจรวาก สรุปผลได้ว่า พุทธปรัชญาเถรวาท มีมุมมองว่า 1. มนุษย์สามารถเข้าถึงความสุข ได้ 3 ประการ คือ สุขในโลกนี้ 1 สุขในโลกหน้า (ชาติหน้า) 1 สุขอย่างยิ่ง (พระนิพพาน) 1 การที่จะไปถึงสุขในโลกนี้ด้วยทานและศีล การเข้าถึงสุขในโลกหน้าด้วยทาน ศีล ภาวนา (สมถกรรมฐาน) การเข้าถึงสุขอย่างยิ่งด้วยทาน ศีล ภาวนา (สมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน) การเข้าถึงเป้าหมายได้จะต้องสร้างความเห็นที่ถูกต้องเสียก่อน โดยอาศัยปัจจัย 2 ประการ คือ 1. พรโตโมสะ การฟังพระสัทธรรมจากผู้อื่น การคบนักปราชญ์ เพื่อให้ท่านเหล่านั้นแนะนำในทางที่ถูกต้อง มองเห็นประโยชน์ในโลกนี้(ชาติปัจจุบัน) ประโยชน์ในโลกหน้า(ชาติหน้า) ประโยชน์อย่างสูงสุด (นิพพาน) 2. โยนิโสมนสิการ คือ การพิจารณาโดยใช้อุบายวิธี คิดหาเหตุผล ใช้ปัญญาขบคิดพิจารณา เห็นปฏิจสมุปบาท (เห็นกระบวนการเกิดและดับแห่งทุกข์) โดยสามารถสาวจากเหตุไปหาผล และสาวจากผลไปหาเหตุ เรียกว่า “โดยอนุโลมและปฏิโลม” ปัญญานี้ช่วยให้สามารถครองตนให้มีความสุขในโลกนี้ ความสุขในโลกหน้า และความสุขในพระนิพพาน

ตารางเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างแนวคิดเรื่องตัณหา

แนวคิดเรื่องตัณหา	ความเหมือนกัน	ความแตกต่าง
1. การเกิดตัณหา	ตัณหาเกิดจากการสัมผัสทั้ง 5 ทำให้เกิดการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส การถูกต้อง แล้วเกิดความพอใจ ไม่พอใจ (ห้าข้อแรกเหมือนกัน)	1. ปรัชญาพุทธ มองว่า ตัณหาเกิดจากอายตนะ 6 คือ การเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส การถูกต้อง การนึกคิด 2. ปรัชญาจรวาก มองว่า ตัณหาไม่ได้เกิดทางจิตใจ (การคิด)
2. ประเภทของตัณหา		1. ปรัชญาพุทธ ตัณหา มี 3 ประเภท คือ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา 2. ปรัชญาจรวาก ตัณหา มี 2 ประเภท คือ ระดับพื้นฐานเทียบได้กับกามตัณหา และระดับกลางเทียบได้กับภวตัณหา
3. การดับตัณหา		1. ปรัชญาพุทธ ดับตัณหา 2 อย่าง คือ การหลุดพ้นชั่วคราว การหลุดพ้นอย่างถาวร 2. ปรัชญาจรวาก ดับตัณหาอย่างเดียว คือ การหลุดพ้นชั่วคราว
4. เป้าหมาย		1. ปรัชญาพุทธ มีเป้าหมายด้วยการเข้าถึงประโยชน์ 3 คือ ประโยชน์ในโลกนี้ ประโยชน์ในโลกหน้า ประโยชน์สูงสุด 2. ปรัชญาจรวาก มุ่งประโยชน์ในโลกนี้เท่านั้น

ปรัชญาจรวากมีมุมมองที่ต่างจากปรัชญาพุทธ ด้วยการมองประโยชน์สุขในชาติปัจจุบันเท่านั้น ดังนั้นจึงปฏิเสธสิ่งที่มองไม่เห็น ปฏิเสธกรรมและผลของกรรม (วิบาก) ที่จะส่งผลไปที่ชาติหน้า แต่ก็ไม่ได้ปฏิเสธผลของกรรมในชาติปัจจุบัน เช่น ช่วยคนข้ามถนนหากได้รับผลตอบแทน หรือมีคนสรรเสริญจะถือว่าเป็นความดี

การทำงานจะต้องได้รับผลตอบแทน หรือเงินเดือน เป็นต้น ปรัชญาจารย์วาทะมุ่งเอาผลที่จะมองเห็นในปัจจุบันเท่านั้น หากการกระทำแล้วไม่ได้รับผลตอบแทนจะไม่ทำ เพราะไม่ใช่ความดี ปรัชญาจารย์วาทะจึงมุ่งเน้นการกระทำที่ก่อให้เกิดการตอบแทนที่ให้ผลทันตา มุ่งแสวงหาความสุขทางประสาทสัมผัส 5 ได้แก่ สุขจากการได้เห็นของสวยงาม สุขจากการได้ยินเสียงที่ไพเราะ สุขจากการได้กลิ่นที่หอม สุขจากการได้รับรสชาติที่พอใจ สุขจากการได้รับสัมผัสที่น่าชื่นชม นอกจากนี้แล้วปรัชญาจารย์วาทะยังช่วยในการพัฒนาสิ่งต่าง ๆ เพื่อสนองตัณหาของคน เช่น การคิดค้นสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น รถ เครื่องจักร การพัฒนาทางวิทยาศาสตร์และการแพทย์ด้วยการผลิตยารักษาโรค ทางเศรษฐศาสตร์ด้วยระบอบทุนนิยม

บรรณานุกรม

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ฉลองสิริราชสมบัติ 50 ปี. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.
- คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เชียงใหม่. (2551). **นักธรรม-ธรรมศึกษาชั้นโท**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เชียงใหม่.
- พระครูปลัดสุวัฒนพุทธคุณ จันทาโก. (2555). **การศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาจารย์วาทะ**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กลยุทธ์การปรับตัวองค์กรเข้าสู่ยุค 4.0 The Strategy for Organization Adjustment in 4.0 Era

จักรี ศรีจารุเมธีญาณ

Chakkree Sricharumedhiyan

ชุตินา ศรีจารุเมธีญาณ

Chutima Sricharumedhiyan

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Faculty of Social Sciences, Mahamakut Buddhist University

E-mail: chakkree_2532@hotmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 30 มีนาคม 2563

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 14 พฤษภาคม 2563

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 13 มิถุนายน 2563

บทคัดย่อ

ทุกการเปลี่ยนแปลงของการทำงาน ก็คือความท้าทายให้ได้ลองทำสิ่งใหม่ๆ ดังนั้นยุค 4.0 ก็เหมือนการไต่ป็นขึ้นภูเขาที่สูงขึ้นเรื่อยๆ แต่ถ้ามัวยืนมองอยู่ด้านล่าง คุณก็จะมีวันรู้เลยว่ายอดเขานั้นสวยงามขนาดไหน ซึ่งในบางครั้งอาจทำให้เหนื่อยหรือรู้สึกท้อบ้าง แต่เมื่อไปถึงวันที่ประสบความสำเร็จ คุณจะรู้สึกภูมิใจและเป็นคนใหม่ที่เก่งขึ้น มีความสามารถที่สูงขึ้น ที่สำคัญคุณจะสามารถพัฒนาความสามารถของตนเองให้มากขึ้นเรื่อยๆ ต่อไปได้ไม่ยากเลย เพราะฉะนั้น ยุค 4.0 จะไม่น่ากลัวอีกต่อไป ถ้าคุณให้ความสำคัญกับการปรับตัวการทำงานเป็นทีม การสร้างภาวะผู้นำและการพัฒนาเพื่อต่อยอด และไม่ว่าจะอยู่ในยุค 4.0 หรืออยู่ในยุคใดก็จะมีอะไรมาแทนที่ความสามารถของคุณได้อย่างแน่นอน

คำสำคัญ : กลยุทธ์, การปรับตัว, องค์กร, ยุค 4.0

Abstract

Every change in work is a challenge for trying a new thing. Therefore, the 4.0 era is like climbing the higher mountain. If you are at the bottom, you will never know how beautiful the mountain top is. Sometimes you will feel tired, but when you reach the goal, you will be proud and be a better person with higher potential that can continuously develop yourself. Therefore, the 4.0 era will not be scary anymore If you value the self-adaptation, teamwork, creating leadership and the development. Whether it is in the 4.0 or any era, there is nothing that can replace for your potential

Keywords : Strategy, Adaptation, Organization, 4.0 Era

1. บทนำ

ในยุคนี้ใครๆก็พูดถึงโลกยุค 4.0, ประเทศไทย 4.0 หรือ Thailand 4.0 ที่มีประเด็นสำคัญมุ่งเน้นไปที่วิสัยทัศน์ในการพัฒนา ให้ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม ความคิดสร้างสรรค์ และเทคโนโลยี โดยเฉพาะภาคเศรษฐกิจและการดำเนินธุรกิจที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางดังกล่าวมากขึ้นทุกขณะ การบริหารจัดการด้านต่างๆ มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ควบคู่กัน ส่งผลให้ผู้ประกอบการเปลี่ยนแปลงจาก SMEs รูปแบบเดิมๆ ไปสู่ Smart Enterprise หรือผู้ประกอบการที่มีศักยภาพสูง และแรงงานทั่วไปก็กำลังพัฒนาสู่แรงงานที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และทักษะที่สูงขึ้นตามลำดับ

เมื่อบริบทของการดำเนินธุรกิจเปลี่ยนแปลงไปเช่นนี้ แน่แน่นอนว่าการบริหารทรัพยากรบุคคลก็ต้องการปรับตัวตามไปด้วยเช่นกัน เพราะคนคือหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กร ทุกองค์กรจึงต้องหันมาปรับกลยุทธ์กันอีกครั้งในช่วงเวลาของการเปลี่ยนผ่านสู่ยุค 4.0 นี้ เพื่อให้สอดคล้องกับกระแสโลกและทิศทางการดำเนินงานขององค์กรให้เติบโตได้อย่างมั่นคงและมีประสิทธิภาพสูงสุด (วารสาร HR Society Magazine, 2559)

2. ความหมายของกลยุทธ์

คำว่า กลยุทธ์ หรือ Strategy ในภาษาอังกฤษ มาจากรากศัพท์ ภาษากรีก ว่า “Strategia” ซึ่งแปลเป็นภาษาอังกฤษว่า “Generalship” ซึ่งถือว่าเป็นศัพท์ทางการทหาร อาจกล่าวได้ว่าจุดกำเนิดของกลยุทธ์ที่ใช้ในการบริหารในปัจจุบันมาจากแนวคิดของทางทหาร George Steiner ซึ่งเขียนหนังสือเรื่อง Strategic Planning มองว่ากลยุทธ์คือสิ่งที่ทำเพื่อตอบโต้ หรือตอบสนองต่อการปรับตัวหรือเคลื่อนไหวของคู่แข่ง

กลยุทธ์ (strategy) หรือ ยุทธศาสตร์ เป็นศัพท์ที่มีกำเนิดในทางทหาร หมายถึง แผนการปฏิบัติซึ่งวางเพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์จำเพาะ กลยุทธ์หรือยุทธศาสตร์ในทางทหารนั้นแตกต่างจากยุทธวิธี ซึ่งว่าด้วยการดำเนินการรบปะทะ (engagement) ขณะที่ยุทธศาสตร์นั้น ว่าด้วยวิธีการเชื่อมโยงการรบปะทะต่างๆ เข้าด้วยกัน คำถามที่ว่า "จะสู้รบอย่างไร" เป็นปัญหาทางยุทธวิธี แต่ข้อกำหนดและเงื่อนไขซึ่งมีการสู้รบกันและความเหมาะสมในการสู้รบกันนั้นเป็นปัญหาทางยุทธศาสตร์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการสงคราม (warfare) มี 4 ระดับ ได้แก่ วัตถุประสงค์ทางการเมืองหรือยุทธศาสตร์หลัก, ยุทธศาสตร์, ปฏิบัติการและยุทธวิธี นักคิดคนหนึ่งนิยามยุทธศาสตร์ไว้ว่าเป็น "วิธีอย่างครอบคลุมในอันที่จะพยายามปฏิบัติเพื่อผลเบื้องปลายทางการเมือง รวมทั้งการข่มขู่หรือการใช้กำลังอย่างแท้จริง ในวิภาษวิธีแห่งเจตจำนง ซึ่งจำต้องมีอย่างน้อยสองฝ่ายในความขัดแย้งหนึ่ง ๆ ฝ่ายเหล่านี้มีปฏิสัมพันธ์กัน และดังนั้น ยุทธศาสตร์จะประสบความสำเร็จน้อยครั้งหากไม่แสดงความสามารถในการดัดแปลง (Beatrice Heuser, 2010)

Therdpong Changsirivathanathamrong (2017) ได้ให้ความหมาย กลยุทธ์ คือ การกำหนดเป้าหมายและวิธีการเดินทางสู่เป้าหมาย ที่ผ่านการวิเคราะห์ภาพรวมทั้งภายในและภายนอก องค์กรประกอบและปัจจัยตัวแปรที่เกี่ยวข้องทั้งหมด

รศ.ดร.พสุ เดชะรินทร์ (ออนไลน์) ได้ให้ความหมาย กลยุทธ์ หมายถึง แนวทางที่ทำให้องค์กรประสบความสำเร็จหรือเกิดการได้เปรียบทางการแข่งขัน ซึ่งกลยุทธ์เป็นการตอบคำถามง่ายๆ สองประการ ได้แก่

1. องค์กรจะเข้าไปแข่งขันที่ไหน (Where to compete) เพื่อบอกให้รู้ว่าองค์กรจะเติบโตอย่างไรและเติบโตเข้าไปในธุรกิจไหนอย่างไร และการเติบโตเข้าไปในธุรกิจนั้นจะช่วยทำให้องค์กรประสบความสำเร็จได้อย่างไร

2. องค์กรจะแข่งขันในธุรกิจนั้นอย่างไร (How to compete) เพื่อบอกให้รู้ว่าองค์กรจะสร้างความแตกต่างและคุณค่าในสายตาของลูกค้าอย่างไร

Ausa Sitsanguan (ออนไลน์) ได้ให้ความหมาย กลยุทธ์ (Strategy) เป็นรูปแบบของการปฏิบัติ และการจัดสรรทรัพยากรที่ออกแบบเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร การกำหนดกลยุทธ์ในทุกระดับต้องพิจารณา ถึงภารกิจ (Mission) ขององค์กร และผลลัพธ์ จากการวิเคราะห์สถานการณ์

สรุปได้ว่ากลยุทธ์ หมายถึง เป้าประสงค์เชิงปฏิบัติการรวมถึงนโยบาย แผนปฏิบัติการของแผนงานที่รัฐบาลหรือเอกชนกำหนดไว้โดยคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงาน

3. การนำกลยุทธ์ไปใช้

การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติเป็นขั้นตอนที่ดำเนินงานต่อจากการกำหนดกลยุทธ์ เพื่อให้กลยุทธ์ที่กำหนดขึ้นเป็นความจริงและประสบความสำเร็จตามต้องการ การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติเป็นขั้นตอนที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของกลยุทธ์ กลยุทธ์ที่ถูกกำหนดขึ้นอย่างดีโดยนักกลยุทธ์มีอาจประสบความล้มเหลวในการปฏิบัติ ถ้าการวางแผนปฏิบัติการและการตัดสินใจดำเนินกลยุทธ์ผิดพลาด ในทางตรงกันข้ามกลยุทธ์ระดับพื้นฐานที่ไม่มีความโดดเด่นหรือมีช่องว่างอยู่บ้างอาจจะนำไปสู่การประสบความสำเร็จได้

(ศาสตราจารย์ เสนาะ ดีเยาว์, 2543) การนำกลยุทธ์ไปใช้เป็นเรื่องยากเพราะเหตุผล 4 ประการคือ ประการแรกคือ การต่อต้านการเปลี่ยนแปลงของคนในองค์กรซึ่งเป็นเรื่องปกติของคนในทุกสังคม แต่จะอยู่ในระดับมากหรือน้อยอยู่ที่วิธีการนำไปใช้ ประการที่สอง มีปัจจัยหลายอย่างเข้ามาเกี่ยวข้องจึงจะทำให้การนำไปใช้สมบูรณ์ ประการที่สาม ปัจจัยต่างๆ มีความสัมพันธ์กันซึ่งยากที่จะระบุว่าความสัมพันธ์เหล่านั้นทำให้การนำเอากลยุทธ์ไปใช้ก่อให้เกิดตามที่ต้องการหรือไม่ ประการสุดท้าย เกิดจากความใจร้อนของคนที่ยากให้ทุกอย่างสำเร็จด้วยระยะเวลาอันสั้น ซึ่งตามความเป็นจริงแล้วการนำไปใช้ทุกอย่างต้องใช้เวลาพอสมควร

การนำเอากลยุทธ์ไปใช้แยกได้เป็น 3 หัวข้อที่สำคัญคือ การเปลี่ยนแปลงโดยการวิวัฒนาการกับการปฏิวัติ การเรียนรู้องค์กรและการใช้ความเป็นผู้นำเป็นเครื่องมือ

1. การเปลี่ยนแปลงโดยการวิวัฒนาการกับการปฏิวัติ (adaptive and generative change) การเปลี่ยนโดยวิวัฒนาการ (evolutionary) เป็นการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไปโดยการทำงานในระบบ (working in the system) ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงในวงแคบและใช้เวลายาวนาน การเปลี่ยนแปลงโดยการปฏิวัติ (revolutionary) เป็นการเปลี่ยนแปลงแบบฉับพลันทันทีโดยการทำงานทั้งระบบ (on the system) ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงในวงกว้างและทำให้เกิดสิ่งใหม่ในระยะเวลาสั้น การเปลี่ยนแปลงทั้งสองอย่างมีทั้งข้อดีและข้อเสียซึ่งควรใช้ทั้งสองอย่างแล้วแต่สถานการณ์

2. การเรียนรู้องค์กร (organizational learning) หมายถึง การที่องค์กรเปลี่ยนแปลงหรือนำเอากลยุทธ์มาใช้โดยเรียนรู้จากอดีตขององค์กรเอง และจากองค์กรอื่นแล้วเลือกเอาวิธีการที่เหมาะสมมาใช้แยกเป็น 2 ขั้นคือ

2.1 การค้นพบ (discovery) เป็นการที่เรียนรู้ว่าทฤษฎีหรือสมมติฐานที่จะนำมาใช้จะต้องมีการทดสอบแล้วนำมาสรุปเป็นเนื้อหาหรือหลักการที่จะนำไปใช้ ตามปกติวิธีการบริหารงานจะมีหลายวิธี แต่ละวิธีจะต้องเลือกมาทดสอบและค้นหามีผลดีผลเสียอย่างไร การค้นพบจะต้องเรียนรู้ความผิดพลาดในอดีตสำหรับใช้เป็นบทเรียนไม่ให้ความผิดพลาดนั้นเกิดขึ้นอีก

2.2 เมื่อค้นพบความรู้หรือหลักการแล้วก็นำมาดำเนินการในองค์กรเพื่อปรับปรุงให้ดีขึ้น เช่นเดียวกับกลยุทธ์เมื่อกำหนดกลยุทธ์แล้วก็ต้องนำเอากลยุทธ์นั้นมาใช้ เพื่อให้ผลการดำเนินงานขององค์กรดีขึ้น

3. การใช้ความเป็นผู้นำเป็นเครื่องมือ (instrumental leadership) การเปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะเกิดช้าหรือเร็วย่อมต้องอาศัยความเป็นผู้นำในระดับหนึ่ง ยิ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วความเป็นผู้นำมีความสำคัญมาก โดยเฉพาะแบบของผู้นำที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจะทำให้การนำกลยุทธ์ไปใช้เกิดผลเร็ว

4. การปรับตัว

มนุษย์จำเป็นต้องรู้จัก “ การปรับตัว ” เพื่อให้ทันต่อสถานการณ์ และสังคมรอบข้างและไร้ซึ่งการมี ปัญหา หรืออุปสรรคในการใช้ชีวิต

ลักขณา สรวิวัฒน์ (2544, หน้า 105) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การปรับตัว คือ การที่บุคคลสามารถสร้าง หรือขัดเกลาพฤติกรรมให้เข้ากับแบบแผนของสังคม หรือสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง ให้สามารถบรรลุจุดหมาย ที่ต้องการ ทำให้มีชีวิตอยู่อย่างปกติสุขทั้งทางกายและจิตใจ ไม่เกิดผลเสียทั้งต่อตนเองและผู้อื่น

โคลแมน (Coleman, 1981 : 109) กล่าวว่า การปรับตัว หมายถึง ผลของความพยายามของบุคคลที่ พยายามปรับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ตน ไม่ว่าปัญหานั้นจะเป็นปัญหาด้านบุคลิกภาพ ด้านความต้องการหรือ ด้านอารมณ์ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่บุคคลนั้นอยู่

เบอร์นาร์ด (Bernard, 1960) ให้ความหมายของ การปรับตัว ว่าเป็นการที่บุคคลสามารถปรับตัวให้เข้า กับตนเอง และโลกภายนอกได้อย่างดี ความพึงพอใจ ความแจ่มใสอย่างสูงสุด มีพฤติกรรมที่เหมาะสมกับสภาพ สังคม มีความสามารถที่จะเผชิญและยอมรับความจริงของชีวิต

สรุปได้ว่า การปรับตัว หมายถึง การที่บุคคลพยายามปรับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ตนเอง และพยายาม เปลี่ยนพฤติกรรมของตนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นและเป็นไปตามความต้องการของตนเอง จนสามารถ ดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข ปราศจากความคับข้องใจ

5. สาเหตุของการปรับตัว

คนเราจะปรับตัวเมื่อเกิดความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ เกิดความวิตกกังวล (Anxiety) เกิดความคับข้อง ใจ (Frustration) และเกิดความเครียด (Tension) ซึ่งอาจจะเกิดจากสิ่งต่อไปนี้

สุตารัตน์ เป้ทุ่ง (ออนไลน์) คนเราจะปรับตัวเมื่อเกิดความไม่สบายใจ ความวิตกกังวล (Anxiety) ความ คับข้องใจ (Frustration) และความเครียด (Tension) ซึ่งอาจจะเกิดจากสิ่งต่อไปนี้

1. ไม่สามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐาน (need) ของตนได้

- 1.1 ความต้องการทางด้านร่างกาย

- 1.2 ต้องการความปลอดภัย

- 1.3 ต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ

- 1.4 ต้องการได้รับการยกย่องนับถือ

- 1.5 ต้องการผู้ทำสัญญาแห่งตน

2. เกิดจากความขัดแย้ง

ความขัดแย้ง หมายถึง การที่บุคคลไม่สามารถจะตัดสินใจเลือกกระทำทั้ง 2 อย่างได้ ในขณะเดียวกัน แต่จะต้องเลือกกระทำเพียงอย่างเดียว กล่าวคือไม่สามารถจะสนองความต้องการของคนได้เด็ดขาดลงไป ความขัดแย้งมี 3 ลักษณะ

- 2.1 เป็นความขัดแย้งที่เกิดจากการที่จะต้องเลือกเพียงอย่างเดียว ในสิ่งที่ตัวชอบเท่าๆ กัน ตั้งแต่ 2 - 3 อย่างขึ้นไป จะไม่เลือกก็ได้ เลือกไปแล้วก็ไม่สบายใจเพราะสิ่งต่างๆ เหล่านั้นเราไม่ชอบเลยแต่เราก็ต้อง เลือกอย่างใดอย่างหนึ่ง

- 2.2 เกิดจากการที่ตัวเองต้องเลือกในสิ่งที่ไม่ชอบเลยตั้งแต่ 2 - 3 อย่างขึ้นไป จะไม่เลือกก็ได้ เลือก ไปแล้วก็ไม่สบายใจ เพราะสิ่งต่างๆ เหล่านั้นเราไม่ชอบเลย แต่เราก็ต้องเลือกอย่างใดอย่างหนึ่ง

- 2.3 เกิดขึ้นในกรณีสิ่งต่างๆ หรือบุคคลหรือสัตว์ ที่เราต้องเลือกนั้นมีทั้งถูกใจและไม่ถูกใจเราในระดับ ที่เท่าๆ กันทั้งหมดตั้งแต่ 2 อย่างขึ้นไป แต่เราก็ต้องเลือกเพียงอย่างเดียว

6. องค์กร

องค์กร (organization) หมายถึง บุคคลกลุ่มหนึ่งที่มารวมนตัวกัน โดยมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างร่วมกัน และดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกันอย่างมีขั้นตอนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์นั้น โดยมีทั้ง องค์กรที่แสวงผลกำไร คือ องค์กรที่ดำเนินกิจกรรมเพื่อการแข่งขันทางเศรษฐกิจ เช่น บริษัท ห้างหุ้นส่วน ห้างสรรพสินค้า ร้านค้าต่างๆ และ องค์กรที่ไม่แสวงผลกำไร คือ องค์กรที่ดำเนินกิจกรรมเพื่อสาธารณประโยชน์เป็นหลัก เช่น สมาคม สถาบัน มูลนิธิ เป็นต้น (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, ออนไลน์)

(Articlekey, 2017) องค์กร หมายถึง กลุ่มของคนที่ยมาร่วมกันทำให้บรรลุเป้าหมายเดียวกันด้วยวิธีการที่มีระบบที่ช่วยประสานงาน หรืออีกนัยหนึ่งองค์กรประกอบไปด้วยคนตั้งแต่สองคนขึ้นไปที่มาร่วมมือกันเพื่อที่จะได้บรรลุเป้าหมายที่มีอยู่ร่วมกันโดยที่เมื่อคนมารวมมือกันนั้นจะก่อให้เกิดผลที่ดีมากกว่าการที่แต่ละคนต่างคนต่างทำ แล้วค่อยนำผลได้มารวมกันภายหลัง หรือที่เรียกว่าเกิด “งานร่วม” (Synergy) เนื่องจากการที่เมื่อคนมาทำงานร่วมกันโดยให้แต่ละคนทำในสิ่งที่ตนมีความสามารถ และในขณะเดียวกันก็ให้สิ่งที่ตนจุดอ่อนของตนถูกชดเชยด้วยสมาชิกคนอื่นในองค์กรที่มีความสามารถในการทำสิ่งนั้น

องค์กร หมายถึง การดำเนินกิจการใดๆ หรือภารกิจใดๆ นั้น หากจะสามารถประสบความสำเร็จให้ได้ นอกจากจะขึ้นอยู่กับหลักการ นโยบาย การวางกลยุทธ์และการบริหารแล้ว สิ่งสำคัญอันจะสามารถทำให้เป้าหมายสำเร็จลุล่วงได้ดียิ่งขึ้น เกิดความรวดเร็ว และเกิดความละเอียดของเนื้อหา รวมถึงเกิดความแน่นของโครงสร้างได้มากขึ้น โดยเฉพาะการดำเนินการธุรกิจใดหรือภารกิจใด ในระดับของเสกที่มีขนาดใหญ่ขึ้นนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่สุดที่จะต้องใช้การประสานความร่วมมือกัน แบ่งหน้าที่กัน มีการจัดการอย่างเป็นระบบโครงสร้าง ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะสามารถก่อให้เกิดเป็นองค์กรที่ประกอบด้วยผู้คนหลากหลายและปัจจัยหลากหลายที่มาวมผนึกกำลังต่อกันได้โดยองค์กรนั้นมีความหมายถึง การประกอบเชื่อมโยงกันอย่างมีระเบียบ และเป็นระบบ โดยส่วนประกอบต่างๆ และมีเหตุผลของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือกลุ่มคนใดมารวมกลุ่มกันอย่างมีเหตุผล อันมีจุดประสงค์ที่จะปฏิบัติเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ให้สำเร็จ อีกทั้งยังมีการกำหนดอำนาจของการบริหาร การแบ่งหน้าที่ และขั้นตอนต่างๆ เอาไว้อย่างชัดเจน และแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ โดยควบคุมผ่านผู้บังคับบัญชาในแต่ละระดับชั้น (<https://intrend.co/ธุรกิจ/องค์กรหมายถึง>)

7. ปรากฏการณ์ที่น่าสนใจในช่วงเวลาเปลี่ยนผ่านสู่ยุค 4.0

ผู้ปฏิบัติงานด้านการบริหารทรัพยากรบุคคล (Human Resources) ต้องจับตามองเหตุการณ์และแนวโน้มสำคัญ ที่จะเกิดขึ้นในยุค 4.0 เพื่อทำความเข้าใจ เรียนรู้ และสร้างกลยุทธ์ใหม่ๆ ให้ก้าวทันกับทุกกระแส ใครรู้ก่อน ลงมือก่อน พร้อมปรับตัวได้ ก็ยิ่งได้เปรียบอย่างแน่นอน

1. สังคมผู้สูงอายุ อีกประมาณ 8 ปีข้างหน้า ประเทศไทยจะก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มตัว ปรากฏการณ์ที่อัตราการเกิดต่ำ ผกผันกับอัตราผู้สูงอายุที่มีอายุยืนมากขึ้น ย่อมส่งผลกระทบต่อทรัพยากรบุคคลในองค์กรอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ในขณะที่พนักงานรุ่นใหม่ก้าวเข้าสู่องค์กรน้อยลง บุคลากร Gen BB (Baby Boomers) ก็ได้เวลาเกษียณอายุ ส่งผลให้องค์กรต้องสูญเสียองค์ความรู้ เทคนิค ประสบการณ์ และชั่วโมงบินที่สั่งสมในตัวบุคลากรเหล่านั้นตามไปด้วย องค์กรจึงต้องแสวงหาวิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้เหล่านั้นจากพนักงานรุ่นเก่าไปสู่พนักงานรุ่นใหม่ รวมถึงไปทบทวนช่วงเวลาการเกษียณอายุใหม่ให้เกินกว่า 60 ปี อีกด้วย

2. พลังรุ่นใหม่ คน Gen Y กลุ่มคนส่วนใหญ่ในองค์กรยุคปัจจุบัน ก็คือกลุ่ม Gen Y ที่มีอายุระหว่าง 20 – 37 ปี โจทย์ที่ท้าทายขององค์กรไม่ใช่ประเด็นที่ว่า จะทำอย่างไรกับคน Gen Y ที่เข้ามาในองค์กร แต่ประเด็นที่ควรมุ่งเน้นก็คือ ทำอย่างไรองค์กรจึงจะผูกใจคน Gen Y ให้ทำงานกับองค์กรได้อย่างยั่งยืน และทำอย่างไรให้

คน Gen Y ที่เติบโตในยุค ดิจิทัล ทำงานร่วมกันกับคนที่อาวุโสกว่าอย่าง Gen X และ Baby Boomers ได้อย่างลงตัว

3. เศรษฐกิจ 4.0 รูปแบบเศรษฐกิจและการดำเนินธุรกิจในยุค 4.0 จะเปลี่ยนแปลงไปจากรูปแบบอุตสาหกรรมที่เน้นการผลิตปริมาณมากและแรงงานราคาถูก ไปสู่ธุรกิจที่ต้องผสมผสานความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรม และเทคโนโลยี เป็นจุดเด่นที่ดึงดูดผู้บริโภค ดังนั้น บุคลากรที่จะเติบโตในองค์กรได้อย่างโดดเด่น จะต้องเป็นนักคิดนักปฏิบัติที่สามารถสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ๆ ในการทำงานได้อยู่เสมอ

4. กระแสโลกาภิวัตน์ที่ไม่หยุดนิ่ง เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในโลกจะเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและคาดเดาไม่ได้มากขึ้น เหตุการณ์หนึ่ง ๆ อาจส่งผลกระทบต่ออีกเป็นลูกโซ่ และเชื่อมโยงถึงกันเสมอไม่ว่าจะอยู่บนที่ใดของโลก องค์กรจึงต้องรู้เท่าทันทุกการเปลี่ยนแปลง และพร้อมปรับตัวตลอดเวลา

5. งานออนไลน์ที่ทำงาน ข้อมูลต่างๆ จะเชื่อมโยงกันในโลกอินเทอร์เน็ต ฐานข้อมูลและคลังความรู้สามารถเข้าถึงได้ง่ายเพียงปลายนิ้ว องค์กรต้องขับเคลื่อนคนให้พร้อมในโลกยุค ดิจิทัล ก้าวสู่การเป็น Digital Workplace อย่างสมบูรณ์ ตลอดจนบริหารจัดการการทำงานผ่านระบบออนไลน์ให้เกิดประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กร

6. ย่อโลกในฝ่ามือ Smart Life Smart Phone ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าชีวิตในโลกทุกวันนี้ Lifestyle ของเราผูกติดกับสมาร์ทโฟนอย่างแยกไม่ออก กิจกรรมต่างๆ การทำธุรกิจ-ธุรกรรม หรือการทำงานหลากหลายรูปแบบ สามารถดำเนินการผ่านสมาร์ทโฟนได้มากขึ้นเรื่อยๆ องค์กรจึงต้องเตรียมพร้อมปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานตามวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป

7. ไม่มีเส้นแบ่งระหว่างงานกับเวลาส่วนตัว วิถีชีวิตของคนทำงานในอนาคต งานและชีวิตจะไม่มีขอบเขตและเส้นแบ่งที่ชัดเจนอีกต่อไป แนวคิด Work-Life Balance จะปรับเปลี่ยนสู่ “Weisure Time” (Work + Leisure) ด้วยความก้าวหน้าของเทคโนโลยีทำให้ทำงานที่ไหน เมื่อไหร่ และเวลาใดก็ได้ ไม่แน่ว่าในอนาคตเราอาจไม่ต้องเดินทางจากบ้านไปทำงานทุกวัน เพราะที่ไหน ๆ ก็สามารถเป็นที่ทำงานของเราได้ トラบเท่าที่มีสัญญาณอินเทอร์เน็ตให้ connect ถึงเจ้านาย ทีมงาน และลูกค้าได้ตลอด

8. ร่วมแรง แบ่งปัน สร้างสรรค์ไอเดีย สังคม Social Network ทำให้การแสดงความคิดเห็น การแลกเปลี่ยนความรู้ การแบ่งปันไอเดีย สามารถทำได้ง่าย ทำได้ตลอดเวลา และทำได้อย่างอิสระมากขึ้น องค์กรสามารถนำแนวทางของโลก Social มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาและสร้างสรรค์นวัตกรรม ตลอดจนการดำเนินงานภายในองค์กรให้มีประสิทธิภาพ สร้างวัฒนธรรมของการมีส่วนร่วมของบุคลากรในองค์กรให้เป็นรูปธรรมได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

9. การเรียนรู้ผ่านสื่อออนไลน์ ยุคของ “e” decade ได้มาถึงแล้ว ไม่ว่าจะเป็น e-Learning, e-Book, e-Commerce ฯลฯ ต่อเนื่องเชื่อมโยงกับ “s” decade หรือยุคของ Social Network, Social Media รวมไปถึง Social Learning คนทำงานยุคใหม่ต้องสามารถเข้าถึงสื่อเรียนรู้ออนไลน์ และสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตัวเอง เรียนรู้ได้ทุกที่ และทุกเวลา

10. องค์กรเติบโต สังคมยั่งยืน Trend ของการทำธุรกิจในโลกยุคใหม่ ผู้ประกอบการไม่อาจใส่ใจแค่ตัวเลขผลกำไรเพียงอย่างเดียวเช่นในอดีตอีกต่อไป แต่ยังต้องคำนึงถึงความรับผิดชอบต่อสังคม พร้อมทั้งต้องปลูกฝังค่านิยมดังกล่าวไปสู่พนักงานภายในองค์กร ให้มีความรับผิดชอบต่อทุกคน ชุมชน สิ่งแวดล้อม และสังคมรอบข้าง ผนวกเป็นส่วนหนึ่งในวัฒนธรรมการทำงานให้เป็นไปในทิศทางของความยั่งยืน

หัวใจสำคัญที่จะทำให้องค์กรปรับตัวสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในยุค 4.0 ได้ ก็คือวิสัยทัศน์ที่สอดคล้องกับเทคโนโลยี นวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์ อย่าง jobsDB เองก็เป็นอีกหนึ่งตัวอย่างของการทำงานในยุค 4.0 ด้วยการนำเทคโนโลยีมาเป็นตัวช่วยสำคัญในการสร้างงานผ่านระบบออนไลน์ ให้ทุกคนสามารถพบ

งานที่ใช้ ผู้ประกอบการได้เห็นคนทำงานที่มีศักยภาพที่กำลังมองหา เชื่อมโยงทุกคนถึงกันได้เพียงปลายนิ้ว click ให้เราก้าวเข้าสู่ยุค 4.0 อย่างมั่นใจไปพร้อมๆกัน (วารสาร HR Society Magazine, 2559)

8. วิวัฒนาการของโลกจากยุค 1.0 ถึง 4.0

กรุงเทพฯ (2562 : ออนไลน์) เสนอว่า ตั้งแต่ 1.0 2.0 มาจนถึง 4.0 ในปัจจุบัน โลกนับจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งใหญ่ที่เกิดขึ้น โดยโลกของเราผ่านการปฏิวัติอุตสาหกรรมมาแล้ว 3 ครั้ง

ครั้งที่ 1 หรือยุค 1.0 คือสมัยที่โลกค้นพบเครื่องจักรแรงดันไอน้ำและถือเป็นนวัตกรรมแห่งยุคที่เข้ามาช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และได้กลายเป็นพื้นฐานของอุตสาหกรรมหนักในเวลาต่อมา

ครั้งที่ 2 หรือยุค 2.0 คือการค้นพบเครื่องจักรพลังงานไฟฟ้าและวิธีการผลิตแบบสายพาน คือหนึ่งคนทำหนึ่งหน้าที่แล้วส่งต่อไปเรื่อย เทคนิคการผลิตแบบนี้ทำให้โลกเข้าสู่ยุคอุตสาหกรรมการผลิตเต็มตัวและเป็นที่มาของคำว่า Mass Production กลไกการตลาดจึงตกไปอยู่ในมือของผู้ที่ผลิตได้มากกว่าด้วยต้นทุนที่ต่ำกว่า

ครั้งที่ 3 หรือยุค 3.0 คือยุคโลกที่มีคอมพิวเตอร์มาส่วนร่วมในการดำรงชีวิตมากขึ้น ทั้งในด้านการทำงาน การควบคุมการผลิต โดยเฉพาะการผลิตอุปกรณ์หรือแผงวงจรอิเล็กทรอนิกส์ที่มีความยุ่งยากซับซ้อน มีการใช้หุ่นยนต์ผลิตของแทนมนุษย์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตไปอีกขั้น

ก่อนที่โลกจะไปถึงยุค 4.0 มีการปฏิวัติครั้งใหญ่อีกครั้งซึ่งเรียกกันว่า ยุค 3.5 หรือยุคที่มีอินเทอร์เน็ตเกิดขึ้นนั่นเอง อินเทอร์เน็ตได้เข้ามาเปลี่ยนแปลงโลกอย่างมหาศาลในด้านต่างๆ เช่น ช่วยให้มนุษยชาติจากทุกมุมโลกเชื่อมโยงถึงกันอย่างไร้ข้อจำกัด ช่วยลดระยะเวลาและอุปสรรคในการเข้าถึงข้อมูลต่างๆ ช่วยให้ธุรกิจเข้าถึงโอกาสใหม่ ตลาดใหม่ได้ง่ายขึ้น และช่วยให้ผู้บริโภคเข้าถึงข้อมูลได้อย่างไร้ขีดจำกัด

ครั้งที่ 4 หรือยุค 4.0 ที่เรากำลังได้ยินกันจนติดหูในปัจจุบัน คือยุคที่เทคโนโลยีดิจิทัลและอินเทอร์เน็ตกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตในทุกๆช่วงเวลา ทุกภาคส่วน ทั้งในกระบวนการผลิตสินค้า การใช้ชีวิตประจำวัน Keyword สำคัญของยุค 4.0 คือ Personalization หรือยุคสมัยที่เทคโนโลยีการผลิตสามารถเชื่อมความต้องการของผู้บริโภคแต่ละรายโดยตรง พุดง่าย ๆ ก็คือ โรงงานยุค 3.0 สามารถผลิตของที่อยากและซับซ้อนจำนวนมากในเวลาพริบตาเดียว แต่ผู้ผลิตยุค 4.0 จะสามารถผลิตของหลากหลายรูปแบบแตกต่างกัน (ตามความต้องการเฉพาะของผู้บริโภคแต่ละราย) โดยใช้กระบวนการผลิตที่ประหยัดและมีประสิทธิภาพด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลครบวงจร (Smart Factory) การใช้ชีวิตสะดวกสบายขึ้นจากการที่เทคโนโลยีเข้ามาปรับเปลี่ยนวิถีการใช้ชีวิตแบบเดิมเช่นอยากได้อะไรสามารถกดสั่งได้แค่ปลายนิ้วโดยไม่ต้องออกจากบ้านไปซื้อ ซึ่งรูปแบบการใช้ชีวิตแบบนี้เรียกว่า Smart Life

9. การปรับตัวองค์กรเข้าสู่ยุค 4.0

การปรับตัวสู่อนาคตเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ประกอบการจำเป็นต้องเข้าใจและปรับตัวเพื่อธุรกิจพร้อมแข่งขันในยุค 4.0 สิ่งที่ต้องเปลี่ยนอย่างเร่งด่วน ได้แก่

1. ปรับตัวผู้นำ ผู้นำต้องเร่งศึกษาถึงความเปลี่ยนแปลงที่กำลังจะเกิดขึ้นในอุตสาหกรรมของตนเอง พร้อมกับปรับวิสัยทัศน์ขององค์กรให้สอดคล้องทิศทางของธุรกิจที่กำลังจะเดินต่อไป อย่าฝืนหรือปฏิเสธเทคโนโลยี แต่จงทำความเข้าใจและหาทางนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์

2. ปรับโครงสร้างองค์กรการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้คือ การนำเทคโนโลยีมาเป็นส่วนหนึ่งของระบบปฏิบัติงานขององค์กร งานบางอย่างจำเป็นต้องนำหุ่นยนต์หรือ AI มาแทนที่คนในขณะที่เร่งพัฒนาศักยภาพบุคลากรให้เน้นการสร้างนวัตกรรม เน้นความคิดสร้างสรรค์และทำงานเชิงคุณภาพมากกว่าปริมาณ

3. ปรับระบบการจัดการใช้เทคโนโลยีเข้ามายกระดับการทำงานในทุกส่วนเพื่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มแก่ธุรกิจและผู้บริโภคมากขึ้น เช่น การนำเทคโนโลยีมาพัฒนากลยุทธ์การขายให้เป็นแบบผสมผสานระหว่าง Online กับ Offline หรือที่เรียกว่า Omni-Channel หรือการใช้ข้อมูลเชิงลึกมาวิเคราะห์พฤติกรรมผู้บริโภคอย่างละเอียดเพื่อนำมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ตรงกับความต้องการมากขึ้นไปเรื่อยๆ

หัวใจสำคัญที่จะทำให้ผู้ประกอบการพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงในยุค 4.0 ได้ ก็คือวิสัยทัศน์ที่ให้ความสำคัญกับเทคโนโลยี นวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์ และการปรับตัวไปสู่การเป็นองค์กรยุค 4.0 นั้น เป็นเรื่องของการปรับแนวคิดและทัศนคติซึ่งเป็นธุรกิจเล็กหรือธุรกิจใหญ่ก็ทำได้เหมือนกัน (กรุงเทพฯ, 2562 : ออนไลน์)

10. บทสรุป

ยุคที่เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทมากขึ้น มนุษย์จึงมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่พัฒนาเพื่อความสะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น องค์กรต่างๆ จึงต้องเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลง โดยคิดค้นวิธีการพัฒนาองค์กรใหม่ๆ เพื่อสร้างความประทับใจอยู่เสมอ ซึ่งหลายคนอาจเคยได้ยินถึงขั้นว่า Thailand 4.0 จะมีเทคโนโลยีเข้ามาทำงานแทนที่มนุษย์เลยทีเดียว และหากเป็นเช่นนั้น องค์กรก็คงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องจ้างงานมนุษย์อีกต่อไป แล้วเราจะทำอย่างไร ?

จริงๆ แล้ว Thailand 4.0 ไม่ได้น่ากลัวเลย เพราะเมื่อใดที่มนุษย์ยังมีความคิดสร้างสรรค์ที่ไม่สิ้นสุด ก็ไม่มีอะไรสามารถแทนที่มนุษย์ได้ เคล็ดลับดีๆ ที่จะช่วยให้คุณได้พัฒนาความสามารถให้ทันยุค Thailand 4.0 คุณก็ไม่ต้องกังวลอีกต่อไปว่าจะมีอะไรมาแทนที่ จากขั้นตอนง่ายๆ 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การปรับตัว : เมื่อเทคโนโลยียุค Thailand 4.0 มีการพัฒนาโดยนำนวัตกรรมใหม่ๆ เข้ามา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของเทคโนโลยีขั้นนั้นให้มีความสะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น คุณจึงต้องปรับตัวเพื่อพัฒนาตัวเองให้ทันและเปิดใจยอมรับเพื่อเรียนรู้และค้นหาแนวความคิดสร้างสรรค์ใหม่ๆ อยู่ตลอด เช่น หากองค์กรนำหุ่นยนต์เข้ามาทำงานร่วมกับคุณ นอกจากคุณจะต้องเรียนรู้เพื่อให้สามารถทำงานกับหุ่นยนต์ได้แล้ว คุณก็ต้องคิดพัฒนาเพิ่มเติมอีกว่า จะต้องทำอย่างไรเพื่อให้งานที่เกิดจากการร่วมงานระหว่างคุณกับหุ่นยนต์มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นเรื่อยๆ มิเช่นนั้นคุณอาจกลายเป็นคนที่รู้เพียงวิธีการเปิดปิดการทำงานของหุ่นยนต์เท่านั้น

2. การทำงานเป็นทีม : การทำงานร่วมกับคนหมู่มาก หรือที่เรียกว่า Teamwork ซึ่งจะไม่สมบูรณ์ หากขาด “ผู้นำ” เพื่อชี้แนะและวางแผนแนวทางให้ team นั้น เดินหน้า work อย่างมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จ แต่ปัจจุบันนี้เป็นเทรนด์ของ Hybrid workplace หรือการทำงานออฟฟิศแบบยืดหยุ่นที่สามารถทำงานที่ไหนก็ได้ โดยใช้เทคโนโลยีเป็นศูนย์รวมของการ Brainstorming มากกว่าห้องประชุม ดังนั้นคำว่า Teamwork ในยุค Thailand 4.0 จึงต้องมีคำว่า Collaboration (การร่วมมือ) ด้วย เพราะงานจะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อทุกคนในทีมให้ความร่วมมือ

3. การสร้างภาวะผู้นำ : มีความกล้าคิดในแบบที่แตกต่างและดีกว่าเดิม โดยใช้ทักษะ Critical thinking หรือทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ ซึ่งเป็นการคิดที่เริ่มจากความสงสัยหรือมีข้อโต้แย้งแล้วค้นหาคำตอบอย่างมีเหตุผล ไม่สร้างความแตกแยกทางความคิด และยุค Thailand 4.0 นี้ ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร หัวหน้างาน หรือระดับพนักงานก็จะต้องมีทักษะในการพูด สามารถนำเสนอแนวความคิดกับผู้ร่วมงานทุกคนให้เข้าใจและสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. การพัฒนาต่อยอด : งานทุกชิ้นจะต้องวัดผลได้ เพื่อนำผลที่ได้ไปปรับปรุงและพัฒนาต่อยอด แต่การพัฒนานั้นจะต้องไปในทิศทางเดียวกับองค์กร เพราะถ้าทำแต่อะไรซ้ำๆ ย่ำอยู่กับที่ ความก้าวหน้าในหน้าที่การงานก็คงไม่เกิดและคุณก็อาจถูกแทนที่ด้วยเทคโนโลยี Thailand 4.0 อีกด้วย

บรรณานุกรม

เอกสารภาษาไทย

ลักขณา สรีวัฒน์. (2544). **จิตวิทยาในชีวิตประจำวัน**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

ศาสตราจารย์ เสนาะ ตีเยาว์. (2543). **หลักการบริหาร : การวางแผน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เว็บไซต์

กรงไทย. (2562). **กลยุทธ์ปรับตัวองค์กรเข้าสู่ยุค 4.0**. สืบค้นเมื่อ 15 ตุลาคม 2562. จาก <https://sme.ktb.co.th/sme/productListAction.action?command=getDetail&cateMenu=KNOWLEDGE&catelid=42&itemId=165>.

พสุ เดชะรินทร์. รศ.ดร. (2562). **กลยุทธ์**. สืบค้นเมื่อ 16 ตุลาคม 2562. จาก <http://www.chulapedia.chula.ac.th/index.php?title=กลยุทธ์>.

วารสาร HR Society Magazine. (2559). **บริหารคนอย่างไรให้ก้าวทันยุค 4.0**. สืบค้นเมื่อ 16 ตุลาคม 2562. จาก <https://th.jobsdb.com/th-th/articles/บริหารคนให้ทันยุค4จุด0>.

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2562). **องค์การ**. สืบค้นเมื่อ 16 ตุลาคม 2562. จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/องค์การ>.

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2562). **องค์กร**. สืบค้นเมื่อ 16 ตุลาคม 2562. จาก <https://intrend.co/ธุรกิจ/องค์กรหมายถึง/>.

สุดารัตน์ เป้ทุ่ง. (2562). **สาเหตุของการปรับตัว**. สืบค้นเมื่อ 16 ตุลาคม 2562. จาก <https://sites.google.com/site/educationalpsychology2555/bth-thi-3-khwam-taek-tang-taela-bukhkh/3-2-sahetu-khxng-kar-prab-taw>.

Articlekey. (2017). **ความหมายขององค์การ**. สืบค้นเมื่อ 16 ตุลาคม 2562. จาก <https://articlekey.com/2017/11/15/ความหมายขององค์การ/>.

Ausa Sitsanguan. (2562). **การกำหนดกลยุทธ์ขององค์การ**. สืบค้นเมื่อ 16 ตุลาคม 2562.

จาก <https://sites.google.com/site/ausa5721236013/home/kar-brihar-cheingkl-yuthth/kar-kahnd-klyuthth-khxng-xngkhkar>

Therdpong Changsirivathanathamrong. (2017). **Strategy กลยุทธ์ คำที่ใครๆก็พูดถึง**. สืบค้นเมื่อ 16 ตุลาคม 2562. จาก <https://medium.com/@jointash/strategy-กลยุทธ์-คำที่ใครๆก็พูดถึง-d6d0e73971e9>.

เอกสารภาษาอังกฤษ

Beatrice Heuser. (2010). **The Evolution of Strategy: Thinking War from Antiquity to the Present**. Cambridge University Press.

Bernard, Harold W.Mental. (1960). **Health for Classroom**. New York : McGraw-Hill Book Company.

Coleman, James C, and Hammen. (1981). **Abnormal Psychology and Modern Life**. New York : Bombay.

พุทธศาสนา : แนวคิดเรื่องสันติสุข Buddhism : The Concept of Peace

ประภาส แก้วเกตุพงษ์

Prapas Kaewketpong

วิเชียร แสนมี

Wichian Sanmee

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University

E-mail: prapakae@kku.ac.th

วันที่รับบทความ (Received) : 2 เมษายน 2563

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 20 พฤษภาคม 2563

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 13 มิถุนายน 2563

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาพุทธศาสนาแนวคิดเรื่องการสร้างสันติสุข จากการศึกษา พบว่า สันติสุขสามารถเกิดขึ้นได้โดยยึดหลักธรรมาธิปไตย ด้วยการปฏิบัติตามหลักศีล 5 หลักทศ 6 หลักไตรสิกขา และสัปปุริสธรรมหรือคุณสมบัติของคนดี ทั้งพระสงฆ์และฆราวาสสามารถที่จะนำมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติให้กับบุคคลในสังคมทุกฐานะไม่ว่าจะเป็นพระสงฆ์หรือฆราวาส เพื่อพัฒนาชีวิตของทุกคนในสังคม ให้มีศรัทธา หิริโอตตปปะ พุสสัจจะ วิริยะ สติ ปัญญา สันติสุข เป็นความสงบสุขภายนอกและภายใน เป็นสุขทางกายและสุขทางใจ โดยหลักพุทธธรรม ตามที่กล่าวมาเป็นแนวทางให้เห็นหลักธรรมปฏิบัติที่จะนำสังคมไปสู่ความสงบสุข การขจัดความเป็นอกุศลจิตที่เกิดจากความคับแค้น พยาบาท ด้วยความรู้ ความเข้าใจ ในโทษภัยและคุณประโยชน์ จึงต้องพัฒนาไปพร้อมกันทั้งสองด้านจึงจะพบสันติสุขทั้งในปัจจุบันและอนาคต

คำสำคัญ: พุทธศาสนา, สันติสุข, ปัญญา

ABSTRACT

This article is intended to, Study Buddhism the concept of peace. **From the study found that** Sustainable peace can be achieved by adhering to the principles of sovereignty by observing the 5 precepts, Direction 6, Threefold principle and the Sappuris dharma or the qualities of good people, both monks and lay people can be a guideline for everyone in every position of society. Whether monks and laymen. To improve the lives of everyone in the society. To have faith, conscience, multi-faith, perseverance, wisdom, peace. It is peace outside and inside. Physical and mental happiness by important Buddhist principles. As mentioned, it is a guideline showing principles of practice that will lead society to peace. Eliminating mental cruelty caused by revenge with knowledge and understanding in danger and benefit. Must develop at the same time on both sides and then find peace, both now and in the future.

Keywords: Buddhism, Peace, Wisdom

1. บทนำ

ท่ามกลางสภาวะการณ์ทางสังคมปัจจุบัน พร้อมกับการเปลี่ยนแปลงพื้นฐานทางเศรษฐกิจและบริบททางสังคมที่เป็นยุควัตถุนิยมที่มีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์อย่างเต็มรูปแบบ ทำให้วิถีการดำเนินชีวิตค่อย ๆ เปลี่ยนไปตามกระแสสังคม การดำเนินชีวิตที่เคยเรียบง่ายสงบสุขค่อย ๆ ลดน้อยถอยลง เพราะถ้าไม่มีการปรับตัวพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว การดำเนินชีวิตก็จะอยู่ด้วยความยากลำบากและไม่ทันต่อสถานการณ์ของโลกปัจจุบัน ประเด็นก็คือ ทำอย่างไรเราจะอยู่ในสังคมที่สับสนวุ่นวายนี้ได้อย่างมีความสุข เมื่อเราย้อนไปในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติจะเห็นได้ว่า ความขัดแย้งเป็นปัญหาที่คู่กับสังคมมนุษย์มาอย่างยาวนาน เนื่องจากธรรมชาติของมนุษย์ย่อมมองหาสิ่งที่ดีกว่าเสมอ อย่างไรก็ตาม การมองหาสิ่งที่ดีกว่านั้น อาจจะนำมาซึ่งความได้เปรียบกับฝ่ายหนึ่ง แต่ในขณะเดียวกันกลับสร้างความเสียเปรียบให้กับอีกฝ่ายหนึ่ง ความไม่เหมาะสมของความไม่เท่าเทียมหรือความยุติธรรม เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ดีกว่า นำไปสู่ความขัดแย้ง หากทั้งสองฝ่าย หรือหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องสามารถบริหารความขัดแย้ง ด้วยการแบ่งปันสิ่งที่ดีกว่าอย่างเหมาะสมเป็นที่พอใจต่อทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องแล้ว ความขัดแย้งนั้นก็จะกลายเป็นความขัดแย้งเชิงบวกนำไปสู่การสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ที่มีประโยชน์ ในทางตรงกันข้ามหากไม่สามารถบริหารความขัดแย้งและระดับความขัดแย้งเพิ่มมากขึ้น (เสฐียรพงษ์ วรรณปก, 2555, 236) ความขัดแย้งนั้นก็จะก่อให้เกิดผลเชิงลบ เช่น ก่อให้เกิดการทะเลาะเบาะแว้ง จนอาจจะถึงขั้นรุนแรง นั่นคือการรบราฆ่าฟันในขอบเขตที่จำกัดหรือขยายขอบเขตไปสู่สงครามขนาดใหญ่

จากธรรมชาติของมนุษย์ดังที่กล่าวมา มนุษย์ส่วนหนึ่งจะมุ่งค้นคว้าศึกษาหาหนทางในการบริหารความขัดแย้ง เพื่อสร้างสรรค์สังคมให้อยู่ในสภาวะสมดุล ที่เราทุกคนเรียกกันว่า “สันติสุข” คำว่าสันติสุขเป็นคำพูดที่ถูกพูดถึงบ่อยมาก เราได้ยินคำนี้ควบคู่กับคำว่าสันติภาพอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน อย่างไรก็ตามความหมายของคำว่า “สันติสุข” ค่อนข้างเป็นนามธรรม ดังนั้นผู้คนส่วนใหญ่ จึงมีความเข้าใจเกี่ยวกับ สันติสุข ในบริบทที่หลากหลาย นำมาสู่ความคิดและการปฏิบัติ เพื่อนำมาสู่การสร้างสันติสุข เพื่อให้เกิดสันติภาพไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อม เราทราบกันดีแล้วว่า สันติภาพ คือ การปราศจากภาวะความรุนแรงทางตรง ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง และความรุนแรงทางวัฒนธรรม สันติภาพคือการแปรเปลี่ยนความขัดแย้งที่ไม่ใช้ความรุนแรง และสร้างสรรค์ จากความหมายของคำว่า “สันติภาพ” ข้างต้น จะเห็นได้ว่า สภาวะของความเป็นสันติภาพ ปฏิเสธความรุนแรง 3 รูปแบบ นั่นคือ ความรุนแรงทางตรง ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง และความรุนแรงทางวัฒนธรรม (จำนงค์ ทองประเสริฐ, 2551, 131) แต่มิได้ปฏิเสธเรื่องความขัดแย้งในสังคม แต่ความขัดแย้งนั้นต้องเป็นความขัดแย้งที่ไม่ใช้ความรุนแรง ต้องเป็นความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดสันติสุข และสันติสุขของคนในสังคมจะเกิดขึ้นได้อย่างไร ผู้เขียนจึงอยากศึกษาแนวทางการสร้างสันติสุขเพื่อเป็นแนวทางสร้างสันติภาพให้แก่มนุษยชาติต่อไป

2. ความหมายของสันติสุข

ขอกล่าวถึงความหมายของคำว่า “สันติสุข” ซึ่งประกอบขึ้นจากคำว่าสันติ 1 ศัพท์ กับ สุข อีก 1 ศัพท์ ดังนี้

คำว่า “สันติ” ในภาษาบาลีคือ “สนฺติ” สันติระงับ นิพพานความระงับเป็นไปในอรรถ คือ 1. โมกข (นิพพาน) 2. สิว (ดี, งาม) 3. สม (ความสงบ)

ความสงบระงับ ระงับดับหาย ความสงบ สุข ความสบายความสำราญ ผู้พึงพึง สงบ ระงับ ประเสริฐ คนมีปัญญา สัตบุรุษ สันติเป็นชื่อของพระนิพพาน พระนิพพาน คือ ความสงบความระงับ ความรำงับ ความสงบระงับ ความราบคาบ ความดี ความงาม

ความสงบ ความราบคาบ ความสงบราบคาบ สันติภาพ “สันติ” แปลว่า ความสงบอาจหมายถึง สถานะแห่งความเงียบ ภาษาสันสกฤต ศานติ แปลว่า ความสงบ

สันติความสงบ “สันติ” ความสงบ (มาจากศานติในภาษาสันสกฤต) เช่นอยู่ร่วมกันโดยสันติ “ศานติ” ซึ่งเป็นคำสันสกฤตเป็นภาษาที่ชาวฮินดูนิยมใช้มีความหมายเช่นเดียวกับสันติในภาษาบาลีแปลความหมายว่า “ความสงบ” แต่คำว่า “ศานติ” ในสันสกฤตยังหมายรวมถึง “การระลึกถึงพระผู้เป็นเจ้าของด้วยอาการสงบ” (หลวงวิจิตรวาทการ, 2510, 98) ในพุทธศาสนาสุทธาปิฎกที่ว่า นตฺถิ สนฺติปริ สฺขํ แปลว่า สุขอื่นยิ่งกว่าความสงบไม่มี หมายถึง ความสุขเป็นสิ่งที่ทุกคนแสวงหาและปรารถนาที่จะได้มาครอบครองเป็นของตนให้ยาวนานที่สุดเท่าที่จะนานได้ ข้อสำคัญต้องสร้างขึ้นมามีด้วยตนเอง ตามขั้นตอนอย่างเป็นระบบระเบียบตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า อันกำหนดไว้เป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติ โดยเริ่มตั้งแต่ขั้นพื้นฐานจนถึงขั้นสูงสุด จะได้สุขมากสุขน้อย ขึ้นอยู่กับสติปัญญาของแต่ละคนที่จะพิจารณาว่าต้องการสุขแบบใด มีทั้งความสุขชั่วคราว สุขบ้าง ทุกข์บ้าง และความสงบสุขหรือสุขถาวร ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยของแต่ละคน(พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2552, 453)

สันติ ความสงบ ความระงับดับหายหมดไปแห่งความพลุ่งพล่านเร้าร้อนกระวนกระวาย ภาวะเรียบรื่นไร้ความสับสนวุ่นวาย ความระงับดับไปแห่งกิเลสที่เป็นเหตุให้เกิดความเร้าร้อนวุ่นวุ่นหมุ่นหมุ่น เป็นไวยากรณ์หนึ่งของนิพพาน

ส่วนคำว่า “สุข” ในภาษาบาลี คือ สุขํ ความสุข สุข สํ สุข สุขาวโห นำสุขมาให้ สุขี ผู้นำมาซึ่งความสุข ความสบาย ความสำราญ ความปราศจากโรค ในอังคุตตรนิกาย ทุกกนิบาต สุขวรรค พระพุทธเจ้าทรงแสดงความสุขให้ภิกษุทั้งหลายฟัง โดยจำแนกความสุขไว้เป็นคู่ ๆ พอสรุปได้ ดังนี้

1. คิหิสุข สุขของคฤหัสถ์หรือสุขของชาวบ้าน กับบรรพชาสุขหรือบรรพชิตสุขสุขจากการบวชหรือสุขของนักบวช
2. กามสุข สุขเกิดจากกาม กับ เนกขัมมสุข สุขเกิดจากความปลอดโปร่งจากกาม
3. อุปธิสุข สุขกลัวทุกข์ ได้แก่ สุขในไตรภูมิหรือโลกียสุข กับ นิรุปธิสุข สุขกลัวทุกข์ ได้แก่ โลกุตตรสุข
4. สาสวสุข สุขก่ออาสวะ กับ อนาสวสุข สุขไม่ก่ออาสวะหรือไร้อาสวะ
5. สามีสุข สุขอิงอาศัยอามิสหรือสุขอาศัยเหยื่อล่อสุขทางเนื้อหนัง กับ นิรามิสสุข สุขไม่อิงอาศัยเหยื่อล่อ หรือสุขไม่ขึ้นต่อสิ่งเสพเสวย
6. อริยสุข สุขของพระอริยะ กับ อนิรยสุข สุขของผู้ไม่เป็นอริยะหรือสุขของปุถุชน
7. กายิกสุข สุขทางกาย กับ เจตสิกสุข สุขทางใจ
8. สัมปัตติกสุข สุขเจือปิติ ได้แก่ สุขในฌานที่ 1 และที่ 2 กับ นิปปัตติกสุข สุขไม่เจือปิติ ได้แก่ สุขในฌานที่ 3 และในฌานที่ 4
9. สาทสุข สุขมีรสขึ้นปิติ ได้แก่ สุขในฌาน 3 ขั้นต้น แต่น่าจะได้แก่ สุขตั้งแต่ฌานที่ 3 มาทั้งหมดกับอุเบกขาสุข สุขเกิดแต่อุเบกขา คือ สุขเมื่อจิตได้ดุลเต็มที่มีองดูเฉยอย่างเป็นกลาง พร้อมทั้งจะเห็นตามเป็นจริงและวินิจฉัยโดยถูกต้อง เหมือนคนมีปัญญาผู้มองจากนอกเหตุการณ์ท่านว่า ได้แก่ สุขในฌาน
10. สมามิสุข สุขเกิดจากสมามิ ไม่ว่าอุปจาระหรืออัปปนาก็ตามกับ อสมามิสุข สุขที่ไม่ถึงสมามิ
11. สัมปัตติการัมมณสุข สุขเกิดแก่ผู้พิจารณาฌานที่ 2 ขั้นแรก ที่มีปิติ กับ นิปปัตติการัมมณสุข สุขเกิดแก่ผู้พิจารณาฌานที่ 3 และที่ 4 ซึ่งไม่ปิติ สุข สะดวก สบาย สำราญ สบายกายสบายใจ เย็นใจง่าย
12. สาทารัมมณสุข สุขเกิดแก่ผู้พิจารณาฌาน 3 แรกที่มีรสขึ้นกับ อุเบกขารัมมณสุข สุขเกิดแก่ผู้พิจารณาฌานที่ 4 ซึ่งมีอุเบกขา

13. รูปารัมมณสุข สุขมีรูปธรรมหรือรูปฌานเป็นอารมณ์ กับ อรูปารัมมณสุข สุขมีอรูปธรรมหรือรูปฌานเป็นอารมณ์ จะเห็นได้ว่าข้อความในพระสูตร ความสุขแต่ละคู่จะมีคำสรุปว่า สุขอย่างหลังเป็นเลิศกว่า (พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต), 1989, 203)

รวมคำว่า “สันติ+สุข” คือ ความสงบ ความสบาย ความสำราญ สงบระงับดับหายไปแห่งความพลุ่งพล่านเร่าร้อนกระวนกระวาย ภาวะเรียบปรึนไร้ความสับสนวุ่นวาย ความสุข ความสะดวก ความเย็น ความสุขมีหลายแบบ กล่าวคือ สุขของชาวบ้านกับบรรพชิตสุข สุขจากการบวชหรือสุขของนักบวช สุขทางกายกับสุขทางใจ สุขเกิดจากสมาธิไม่ว่าอุปจาระหรืออัปปนาก็ตามกับอสมาสีสุข สุขที่ไม่ถึงสมาธิ ความระงับดับไปแห่งกิเลสที่เป็นเหตุให้เกิดความเร่าร้อนวุ่นวุ่น มัว สันติสุข ความสุขที่เกิดจากความสงบ เช่น รัฐบาลบริหารประเทศเพื่อสันติสุขของประชาชน (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554, 2556, 1206)

ดังนั้น “สันติสุข” จึงหมายถึง ความสุขที่มีลักษณะแห่งความเงียบ ความสะดวก ความเย็นใจ โดยที่สุขมีหลายระดับ สุขของชาวบ้านอันเกิดจากกาม สุขจากการบวชอันปลอดโปร่งจากกาม สุขทางกาย สุขทางใจ ความระงับดับไปแห่งกิเลสที่เป็นเหตุให้เกิดความเร่าร้อนวุ่นวุ่น มัว ความสงบระงับทางกายและทางใจ เป็นความสุขที่เกิดจากภาวะแห่งความสงบ

1) ความหมายตามคำที่เป็นไวยากรณ์

“สันติสุข” นี้ยังมีคำที่หมายถึงสันติสุขในความหมายอื่น ๆ อีก ซึ่งถือว่าเป็นคำที่เป็นไวยากรณ์ของสันติสุข ซึ่งผู้เขียนได้ประมวลพบคือคำว่า พระนิพพาน ซึ่งถือเป็นบรมธรรมของพระพุทธศาสนาที่พระบรมศาสดาได้ตรัสไว้นั้น ยังปรากฏมีคำที่ถือเป็นไวยากรณ์ของพระนิพพานอีกมากมาย เช่น ในสังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค ทรงตรัสถึงพระนิพพานด้วยคำต่าง ๆ ดังนี้

ก. ความหมายเชิงบวก เช่น วิมุตติ

ข. ความหมายเชิงลบ เช่น ภาวะที่ไม่มีปัจจัยปรุงแต่ง

คำว่า “อนันตะ” แปลว่า ไม่มีที่สุด โมกขะ พ้นไป ทุกขะยะ สิ้นทุกข์ เกวละ ครบถ้วน ซึ่งมีกล่าวไว้ในคัมภีร์ อภิธัมมกถาปริเฉทที่ 1 เป็นต้น ซึ่งใช้ในความหมายของคำว่าสันติ หรือ สันตะ

ดังนั้น คำว่า “สันติสุข” มีคำที่เป็นไวยากรณ์ คือคำว่า พระนิพพาน เป็นคำแสดงคุณลักษณะของนิพพาน “นิพพานอันผู้บรรลุเห็นได้เอง ไม่ขึ้นกับกาล เรียกให้มาคู่ได้ ควรน้อมเอาเข้ามาไว้ อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน” สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้บรรยายภาวะแห่งนิพพานไว้ในพุทธธรรมอย่างยาวและเห็นภาพตามนั้น ซึ่งขอยกคำบางคำที่เป็นภาวะลักษณะมาพอสังเขป “เมื่อวิชาตันทหาอุปาทานนั้นดับหายไปแล้ว ก็เกิดปัญญาเป็นวิสาสว่างแจ้งขึ้น มองเห็นสิ่งทั้งหลาย กล่าวคือ โลกและชีวิตถูกต้องชัดเจนตามที่มันเป็นของมัน ไม่ใช่ตามที่อยากให้เป็นหรือตามอิทธิพลของสิ่งที่เคลือบแฝงกำบัง การมองเห็นการรับรู้ต่อโลกและชีวิต ก็จะเปลี่ยนไป ความรู้สึกทำที่ต่าง ๆ ก็เปลี่ยนไป เกิดเป็นความรู้เห็นใหม่ ๆ จิตใจเปิดเผยกว้างขวางไม่มีประมาณโปร่งโล่ง เป็นอิสระ เป็นภาวะที่แจ่มใสสะอาดสว่างสงบละเอียดอ่อน ประณีตลึกซึ้ง”

2) ความหมายในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา

ความหมายของคำว่า “สันติสุข” ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท คือ พระไตรปิฎก รวมถึงในชั้นนรรธกถาและฎีกาต่าง ๆ ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลความหมายของ “สันติสุข” จากคำที่เป็นไวยากรณ์ คือ พระนิพพาน (บุญมี แท่นแก้ว, 2546, 75) ดังต่อไปนี้

สันติ ในพระพุทธศาสนามีหลายประเภทตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกที่พระพุทธเจ้าและพระสาวกได้แสดงไว้ในที่ต่าง ๆ ซึ่งจะนำมาแสดงไว้ ดังนี้ คือ

1) ในพระวินยปิฎกมหายวรรค ได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า ความสงบ คือ พระนิพพาน

2) ในคัมภีร์วิมุตติมรรค ได้กล่าวถึงความสงบอันเกิดจากสัมมาสมาธิที่เกี่ยวเนื่องด้วยอภิญญา 5 สมาธิ 5 ว่าเป็นผลแห่งปัจจุบันสุขและอนาคต สุขเกิดขึ้นเพราะปัญญาพิจารณา ดังนี้

สมาธิเป็นธรรมที่ก่อให้เกิดความสุขและสงบมากที่สุด เป็นธรรมที่ประกอบด้วยความสงบ (ปัสสัทธิ) นิพพาน ชื่อว่าเป็นวิมุตติ เพราะหลุดพ้นจากสังขตธรรมทั้งปวง

3) ในพระสูตรตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้กล่าวถึงคำว่า ความสงบอย่างยิ่ง หมายถึง พระนิพพาน

4) ในพระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค ว่าด้วยชีวิตถูกขรณำเข้าไป ได้กล่าวถึงคำว่า สันติ หมายถึง นิพพาน

5) ในพระสูตรตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้แสดงธรรมเรื่อง การบรรลุอรหัตผล โดยทรงกล่าวถึงสัจจะอันยอดเยี่ยมในที่นี้ หมายถึง นิพพานสัจจะ

6) ในพระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค พระผู้มีพระภาคตรัสถึงคำว่า อมตะ ซึ่งหมายถึง นิพพาน

7) ในพระสูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ฉักกนิบาต ได้อธิบายขยายความคำว่า ตัณห์ขยยะ คือ ความสิ้นตัณหา

8) ในพระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค ได้กล่าวถึงความหมายของ สังวรในพระปาติโมกข์ มี อรรถาธิบายแต่ละคำ ดังนี้ สังวร หมายถึง การไม่ล่วงละเมิดทางกาย และทางวาจา ปาติโมกข์ หมายถึง ศีลสิกขาบทที่เป็นเหตุให้ผู้รักษาหลุดพ้นจากทุกข์ ปาติ=รักษา+โมกขะ= ความหลุดพ้นไป

9) ในพระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย สุตตนิบาต กล่าวถึง เภวละไม่กลัวระคน สมบูรณ์ในตัว ในพระพุทธศาสนาเป็นแต่เรียกผู้บรรลุนิพพานว่า “เกวลี” บ้าง “เกพลี” บ้าง ในหลายแห่ง

10) ปัสสัทธิ คือ ความสงบระงับ สงบเยือกเย็น สงบกาย สงบใจ

11) ทุกข์ขยยะ คือ ความสิ้นทุกข์

12) อนาสวะ คือ ไม่มีอาสวะ

พระพุทธเจ้านำคำนั้น ๆ มาใช้เรียกนิพพาน เพื่อเป็นสื่อเชื่อมโยงความคิดกับคนต่าง ๆ สรุปว่า คำว่า “สันติสุข” ตามความหมายในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ที่มีความหมายเป็นคำไวพจน์ของสันติสุข หมายถึง ความสุขที่เกิดจากความสงบ คือ “พระนิพพาน” ความสงบอันเกิดจากสัมมาสมาธิที่เกี่ยวเนื่องด้วยอภิญญา 5 สมาธิ 5 ว่าเป็นผลแห่งปัจจุบันสุขและอนาคตสุขเกิดขึ้นเป็นวิมุตติ เพราะหลุดพ้นจากสังขตธรรมทั้งปวง สัจจะอันยอดเยี่ยม หมายถึง นิพพาน สัจจะตัณห์ขยยะ คือ ความสิ้นตัณหา โมกขะ ความหลุดพ้นไป เภวละ ไม่กลัวระคน ปัสสัทธิ ความสงบระงับ สงบเยือกเย็น สงบกาย สงบใจ ทุกข์ขยยะ ความสิ้นทุกข์ อนาสวะ ไม่มีอาสวะ ความสงบอย่างยิ่ง สันติ หมายถึง นิพพาน ความสุขที่เกิดจากความสงบ คือ “พระนิพพาน” (ธีรปัญญา ภิคุ, 2535, 64)

3. ประเภทของสันติสุข

พุทธทาสภิกขุได้บรรยายแก่คณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ณ สวนโมกขพลารามเมื่อ 4 กันยายน 2527 ในหัวข้อ “เป้าหมายชีวิตในสังคม” ไว้สั้น ๆ ว่า “เป้าหมายของชีวิต คือ สันติสุขของบุคคล เป้าหมายของสังคมก็คือสันติภาพของสังคม” ผู้ศึกษาเห็นว่า สันติสุขที่เกิดขึ้นจะต้องเริ่มจากบุคคลต้องมีความสุขก่อน แล้วจึงแผ่ขยายไปสู่สันติสุขในสังคมได้ โดยจะขออ้างอิงจากการศึกษาประเภทสันติสุขในพระพุทธศาสนาเป็นเบื้องต้น ดังนั้น จากการศึกษาดังกล่าว มีการแบ่งประเภทของสันติสุขเป็น 2 ประเภท คือ 1) โลภียสันติสุข และ 2) โลกุตตรสันติสุข ดังนี้

1) โลกียสันติสุข

โลกียสุข คือ สุขที่เนื่องด้วยโลกียธรรม หมายถึง ความสุขอันเป็นวิสัยของโลก สุขที่อิงอาศัยโลกเป็นความสุขที่เกี่ยวกับภพและภูมิภพ ในที่นี้หมายถึงโลกเป็นที่ของสัตว์ ภาวะของชีวิตของสัตว์ (พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต), 2532, 198) ภูมิหมายถึงชั้นหรือระดับจิตใจระดับชีวิตของสัตว์ที่จะไปเกิด ซึ่งจำแนกโดยภูมิมี 3 ภพ คือ กามภพ รูปภพและอรุภพ เป็นการแสดงให้เห็นลำดับขั้นของความสุข-ทุกข์ ในชั้นโลกียะที่เป็นรูปธรรมชัดเจน (บุญมี แทนแก้ว, 2546, 89)

โลกียภูมิอันเป็นชั้นแห่งจิต ระดับจิตใจ ระดับชีวิตในภูมิ ดังนี้ 1) กามาวจรภูมิ ชั้นที่ท่องเที่ยวอยู่ในกาม ระดับจิตใจที่ยังปรารถนากามเป็นอารมณ์ คือ ยังเกี่ยวข้องกามคุณ ระดับจิตใจของสัตว์ในกามภพทั้ง 11 ชั้น 2) รูปาวจรภูมิ ชั้นที่ท่องเที่ยวอยู่ในรูป ระดับจิตใจที่ปรารถนารูปธรรมเป็นอารมณ์ ระดับจิตใจของท่านผู้ได้ฌานหรือผู้อยู่ในรูปภพทั้ง 16 ชั้น) และ 3) อรูปาวจรภูมิ ชั้นที่ท่องเที่ยวอยู่ในอรูป ระดับจิตใจที่ปรารถนารูปธรรมเป็นอารมณ์ ระดับจิตใจของท่านผู้ได้อรูปฌานหรือผู้อยู่ในอรุภพทั้ง 4 ชั้น) ทั้ง 3 ภูมิ นี้เป็นความสุขที่จัดอยู่ในความสุขประเภทโลกียสุข มีลำดับความเข้มข้นของความสุข มีความหมายและความละเอียดประณีตต่างกัน สุดแต่กรรมที่แต่ละคนกระทำไว้ แต่ความสุขดังกล่าว ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงตามกฎไตรลักษณ์ ไม่ทำให้พ้นทุกข์ ดังนั้น ความสุขโดยนัยนี้ ผู้ศึกษาเห็นว่า เป็นความสงบ เป็นสุขที่เข้าข่ายสันติสุข จึงขอเรียกว่า “โลกียสันติสุข” อย่างไรก็ตาม ก็ยังคงเป็นสุขที่ยังเนื่องอยู่ในกระแสโลก ไม่ยั่งยืน จึงควรแสวงหาความสงบความสุข และสันติที่เป็นอิสระ พ้นจากสิ่งทั้งปวง อันเป็นสันติสุขที่สูงขึ้นไป

2) โลกุตตรสันติสุข

โลกุตตรสุข คือ ความสุขที่อยู่เหนือวิสัยชาวโลก หมายถึง ความสุขอันเป็นเรื่องภายในจิตใจที่เกิดจากการปฏิบัติด้วยสติปัญญา เป็นความสงบ สันติอันนี้เกิดขึ้นภายในจิตใจโดยแท้ ความสุขนี้ เป็นความสงบระงับ เป็นสันติภาวะ จึงขอเรียกว่า “โลกุตตรสันติสุข” ซึ่งในระดับนี้ จะเข้าถึงได้ด้วยหลักอริยมรรคอันเป็นแนวทางแห่งการปฏิบัติของบุคคล เพื่อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ที่เรียกว่า “ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา” ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ได้แก่ อริยมรรค ซึ่งแปลว่า มรรคหรือหนทางอันประเสริฐ (ปิ่น มุทุกันต์, 2535, 62) ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ปฏิปทาสายกลางนั้นที่ตัดขาดได้ตรัสรู้แล้วด้วยปัญญาอันยิ่ง ทำดวงตาให้เกิด ทำญาณให้เกิด ย่อมเป็นไปเพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้แลเป็นทุกขอริยสัจ..เป็นทุกขสมุทัย อริยสัจ...ทุกข์นิโรธอริยสัจ...เป็นทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ คือ อริยมรรคมีองค์ 8 นี้แล” (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, (ป.อ. ปยุตโต), 2561, 544)

ในชั้นนี้โลกุตตรภูมิอันเป็นชั้นแห่งจิต ระดับจิตใจระดับชีวิตในภูมิ 4 ดังได้กล่าวมาแล้ว คือ ชั้นที่พ้นจากโลกระดับแห่งโลกุตตรธรรม ระดับจิตใจของพระอริยเจ้าอันพ้นแล้วจากโลกียภูมิ 3 ข้างต้น

4. ความสำคัญของสันติสุข

สันติสุขมีความสำคัญในลักษณะทำให้เกิดความสบาย ความเย็นใจ ความสงบระงับ เป็นความสุขที่เกิดจากภาวะแห่งความสงบและสามารถพัฒนาให้ก้าวหน้า ไปถึงความอิสระจากปัจจัยทั้งปวง สันติสุข มีความสำคัญที่ต้องมีความเข้าใจ เห็นชอบถูกต้องในเรื่องโลกและชีวิต เมื่อมีความเห็นที่ถูกต้องแล้ว การดำเนินชีวิตก็จะเป็นไปอย่างถูกต้องทางความคิด คำพูด และการกระทำ ก็จะปรากฏออกมาในทางที่ดีงาม การเข้าใจในวิชาการทางโลก ยังไม่จัดว่าเป็นสันติสุข ต่อเมื่อใดมีความเข้าใจในเรื่องโลก เรื่องชีวิตอย่างถูกต้อง เมื่อนั้นจึงจะเป็นสันติสุข ปรากฏว่ามีการแสดงความสำคัญของสันติสุข จึงขอนำมาแสดงไว้ 5 ข้อ ดังนี้ (ปิ่น มุทุกันต์, 2535, 145) คือ

1. สันติสุข เป็นความรุ่มเย็น การเว้นการกระทำที่ชั่ว การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคม การมีศีล คือ การสำรวมระวังยับยั้งกายวาจา การแสดงออกด้วยพรหมวิหารธรรมมีเมตตากรุณา เป็นต้น มุ่งเน้นสันติสุขความรุ่มเย็นเป็นสุขของสังคม ความอยู่เย็นเป็นสุขของบุคคล การประสบความเจริญก้าวหน้าในชีวิตในทางโลก เช่น ลาภ ยศ เกียรติ สรรเสริญ และการไปเกิดในภพที่มีความสุข เรียกว่า อยู่ในขั้นมนุษย์สมบัติและสวรรค์สมบัติ หรือทิฐฐัมมิกัตถะ และส่วนเบื้องต้นของสัมปรายิกัตถะ ศีลธรรมที่กล่าวนี้ก็คือ ศีล เมื่อยุติได้ปัญหาก็จะหมดไป (ปิยทัสสี ภิกขุ, 2540, 65)

2. สันติสุข เป็นความสุขคนทั่วไป มีความสุขพื้นฐานเป็นความสุขโดยตัวของมันเองและเป็นฐานรองรับที่ช่วยให้ได้รับความสุขจากการเสพอารมณ์ต่าง ๆ ความสุขพื้นฐานนี้ ได้แก่ ภาวะที่จิตใจปลอดโปร่งผ่องใสเจิดจ้า ไม่มีความมัวหมองวุ่นวายหรือเรื่องติดค้างกังวลใจใด ๆ มีความสะอาดสว่างสงบ อย่างไรก็ตาม ผู้มีภาวะจิตใจเช่นนี้ย่อมเรียกว่า เป็นผู้มีความสุข

3. สันติสุข เป็นความสงบ สันติสุขเป็นสุขที่ถูกค้นหาปรุงแต่ง อยู่ใต้อิทธิพลของตัณหา คือ เนื่องด้วยความชอบใจ ไม่ชอบใจที่สัมผัสไว้เป็นความเคยชิน ภาวะเช่นนี้ นำไปสู่ปัญหาต่าง ๆ เช่น ความขัดแย้งภายในจิตใจบุคคล ความกระทบกระทั่งระหว่างบุคคล เป็นต้น เป็นต้นต่อของความยุ่งยากเดือดร้อนวุ่นวายเป็นอันมาก ซึ่งตรงข้ามกับความสุขไร้อาภิส ด้านในเกิดแก่ใครเมื่อใดก็มีแต่เป็นคุณ ให้ความสบายเป็นที่พอใจแก่ผู้นั้นทันที และเกื้อกูลแก่ผู้อื่นทุกคนที่เกี่ยวข้อง ยิ่งเป็นสุขกันได้มาก คนก็ยิ่งดีมีแต่ส่งเสริมให้เป็นสุขกันยิ่งขึ้น เพราะไม่มีอะไรจะต้องแก่งแย่งช่วงชิงกัน จึงมีแต่จะนำไปสู่การระงับปัญหา และมีแต่ความสงบสุข (พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตฺโต), 2532, 154)

4. สันติสุข เป็นการพัฒนาจิตไปสู่ความอิสระจากปัจจัยทั้งปวง เมื่อคนวางใจถูกต้องตาม คลายความติดพันในกามคุณ เลิกหมกมุ่นในกามสุขได้ เขาก็มีสิทธิหรือเป็นผู้พร้อมที่จะทำความรู้จักกับมานุสขที่ประณีตลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป และมานุสขนั้น ต้องอาศัยความตั้งงาม เมื่อเขาได้รับมานุสขแล้วจิตของเขาจะดื่มด่ำน้อมดิ่งไปในอารมณ์ของมานุสขอันประณีตลึกซึ้งกว่ากันขึ้นไปตามลำดับ จนถึงขั้นสูงสุดภูมิขั้นแห่งการบรรลุเช่นนี้ นับว่าประเสริฐที่สุดสูงสุด เลิศ ยากที่ใคร ๆ จะเข้าถึงได้ ผู้ที่สามารถปล่อยวางละความติดใจพัวพันในภาวะเลิศล้ำของมานุสขบาติเหล่านี้ได้ คือ ถอนความติดในกามมาได้ขั้นหนึ่งแล้ว ยังถอนความติดในสมาบัติได้อีก ไม่มีความเกี่ยวเกาะติดพันในสิ่งใด ๆ เลย เขาก็จะถึงภาวะหลุดพ้นเป็นอิสระโดยสมบูรณ์ นี่ก็ภาวะ เรียกว่า นิพพาน

5. สันติสุข เป็นเหตุปัจจัยให้กุศลธรรมอื่น ๆ ได้เกิดขึ้น สุขที่ยังเป็นสุขเวทนาหรือสุขที่ยังเสวยอารมณ์ล้วนเป็นทุกข์ทั้งสิ้นที่ล้วนเป็นสังขารธรรม จึงย่อมเป็นทุกข์ทั้งสิ้น เมื่อรู้เข้าใจตามความเป็นจริงว่า สุขก็ดี ทุกข์ก็ดี อทุกข์ขมสุขก็ดี ล้วนไม่เที่ยงตามกฎไตรลักษณ์ ต้องดับไปเป็นธรรมดาแล้วหมดใคร่หาติดในเวทนาทั้ง 3 นั้น จนจิตหลุดพ้นเป็นอิสระได้แล้ว เมื่อนั้นจึงจะประสบสุขเหนือเวทนาหรือสุขที่ไม่เป็นเวทนาไม่อาศัยการเสวยอารมณ์ที่เป็นขั้นสูงสุด จิตใจที่ปราศจากสิ่งมัวหมองรบกวนไม่มีอะไรค้างค้ำกังวล ไม่เกาะเกี่ยวกับอารมณ์ที่เสพเสวยอย่างใด ๆ ย่อมปลอดโปร่งเปิดกว้างแผ่ออกไปได้อย่างไร้ขีดจำกัด มีลักษณะอย่างที่ท่านเรียกว่า มีจิตใจไร้เขตแดน ภาวะจิตเช่นนี้จะเป็นสุขผ่องใสเบิกบานโปร่งโล่งอย่างไรเป็นประสบการณ์เฉพาะที่ผู้หลุดพ้นแล้วมีเป็นพิเศษ ต่างจากปุถุชนทั้งหลาย ซึ่งปุถุชนไม่เคยประสบ จึงยากจะคาดคะเน แต่ก็พอจะนึกถึงได้ว่าเป็นภาวะที่เลิศล้ำอย่างหนึ่ง เสวยวิมุตติสุขที่ประเสริฐกว่า

สรุปได้ว่า ความสำคัญของสันติสุข คือ มีเป้าหมายที่ก่อให้เกิดความรุ่มเย็น เป็นความสุขสะอาดสงบ เป็นความสุขที่ไร้อาภิสเกื้อกูลแก่ผู้อื่นทุกคนที่เกี่ยวข้อง เป็นการพัฒนาจิตไปสู่ความอิสระแห่งการรู้แจ้งอริยสัจเป็นเหตุปัจจัยให้กุศลธรรมอื่น ๆ ได้เกิดขึ้น เพราะความเห็นเป็นจุดเปลี่ยนแปลงที่อาจนำวิถีชีวิตและสังคมมนุษย์ไปสู่ความดีความเจริญ หรือไปสู่ความเสื่อมก็ได้ ดังนั้น การได้ศึกษาความสำคัญของสันติสุขเป็นเบื้องต้นจึงช่วยให้เกิดความเข้าใจไปตามลำดับ เป็นพื้นฐานต่อไป

5. เป้าหมายของสันติสุข

สันติสุขในความหมายตามตัวอักษร หมายถึง ความสุขที่มีลักษณะแห่งความเยียบ ความสะดวก ความเย็นใจ ความระงับดับไป ห่างจากกิเลสที่เป็นเหตุให้เกิดความเร่าร้อนว่าวุ่นซุนมัว ความสงบระงับ สงบกาย สงบใจ เป็นความสุขที่เกิดจากภาวะแห่งความสงบ อันเป็นผลจากสัมมาทิฐิและองค์ธรรมปฏิบัติที่เกี่ยวข้องความสุข มีที่มาได้ 2 ทาง คือ 1) ความสุขภายในเป็นความสุขเป็นความสงบสันติที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับการณ์ หรือไม่มีปัจจัยภายนอกโดยตรง มักจะเป็นความสุขในระดับจิตและปัญญา และ 2) ความสุขภายนอกมักจะสัมพันธ์กับปัจจัยต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน และปัจจัยทางสิ่งแวดล้อม การมีสติเมื่อรู้ตัวเองก็สามารถกำกับให้ปฏิบัติได้ถูกต้อง ทั้งทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางปัญญา หรือที่เรียกว่า ภาวนา (วริยา ชินวรโรณ, 2546, 102) หรือการทำให้เจริญ 4 ประการ อันก่อให้เกิดประโยชน์สุขอย่างยั่งยืน แต่สันติภาวะที่สูงที่สุด คือ พระนิพพาน

6. แนวทางการสร้างสันติสุขอย่างยั่งยืนในพระพุทธศาสนา

ผู้ศึกษาได้แบ่งปัจจัยที่ทำให้เกิดสันติสุขเป็น 2 ระดับ คือ 1) ปัจจัยภายนอก และ 2) ปัจจัยภายใน ดังนี้

1) ปัจจัยภายนอกที่ก่อให้เกิดสันติสุข

สันติสุข ตามที่ได้กล่าวถึงไว้ในความหมายตามตัวอักษร หมายถึง ความสุขที่มีลักษณะแห่งความเยียบ ความสะดวก ความเย็นใจ ความระงับดับไปแห่งกิเลสที่เป็นเหตุให้เกิดความเร่าร้อนว่าวุ่นซุนมัว ความสงบระงับ สงบกาย สงบใจ เป็นความสุขที่เกิดจากภาวะแห่งความสงบ และโดยที่สันติสุขในระดับนี้จะมีความสุขสงบของฆราวาสหรือคนธรรมดา ซึ่งในที่นี้ใช้แนวทางเดียวกับปัจจัยที่ทำให้เกิดสัมมาทิฐิ นั่นคือ การมีกัลยาณมิตร ในสังคาลสูตรหรือหลักทศ 6 (อุตตรทศ) ได้แสดงคุณลักษณะของมิตรแท้ไว้ ดังนี้

1. มิตรมีใจงาม คือ มิตรมีอุปการะมิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ มิตรแนะนำประโยชน์มี ดังนี้ มิตรมีใจงามชนิดอุปการะมี 4 แบบ คือ 1. เพื่อนประมาทช่วยรักษา 2. เพื่อนประมาทช่วยรักษาทรัพย์สินของเพื่อน 3. เพื่อนมีภัยเป็นที่พึ่งพำนักได้ 4. เมื่อมีกิจจำเป็นช่วยออกทรัพย์ให้เกินกว่าที่ออกปาก

2. ทมะ คือ หลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์ คือ การฝึกฝนการข่มใจ ฝึกนิสัยปรับตัวรู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดตัดนิสัยแก้ไขข้อบกพร่องปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา

3. มิตรมีใจงามชนิดมีใจรักมี 4 แบบ คือ 1. เพื่อนมีทุกข์พลอยไม่สบายใจ 2. เพื่อนมีสุขพลอยแช่มชื่นยินดี 3. เขาติเตียนเพื่อนช่วยยับยั้งแก้ไข 4. เขาสรรเสริญเพื่อนช่วยพูดเสริม

4. สัจจะ คือ ความจริงซื่อตรงซื่อสัตย์จริงใจพูดจริงทำจริง

5. ขันติ คือ ความอดทนตั้งหน้าทำหน้าที่การงานด้วยความขยันหมั่นเพียรเข้มแข็งทนทานไม่หวั่นไหวมั่นในจุดหมาย ไม่ท้อถอย

6. มิตรมีใจงามชนิดร่วมทุกข์ร่วมสุขมี 4 แบบ คือ 1. บอกความลับแก่เพื่อน 2. รักษาความลับของเพื่อน 3. มีภัยอันตรายไม่ละทิ้ง 4. แม้ชีวิตก็สละได้เพื่อประโยชน์ของเพื่อน

7. มิตรมีใจงามชนิดแนะนำประโยชน์มี 4 แบบ คือ 1. ห้ามปรามจากความชั่ว 2. ให้ตั้งอยู่ในความดี 3. ให้ได้ฟังได้รู้สิ่งที่ยังไม่เคยรู้เคยฟัง 4. บอกทางสวรรค์ให้ ธรรมที่เป็นคุณสมบัติของคนดีประกอบด้วย สัทธรรม 7 ประการ คือ 1. มีศรัทธา 2. มีhiri 3. มีโอตตปปะ 4. เป็นพหูสูต 5. มีความเพียรอันปรารถนาแล้ว 6. มีสติมั่นคง 7. มีปัญญา

พระภิกษุสงฆ์หรือสมณชีพราหมณ์ ก็พึงทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรของชาวบ้าน ดังจะเห็นว่า หน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์ต่อกุลบุตรตามหลักทศเบื้องต้น ตรงกันทุกข้อกับลักษณะของมิตรแท้ประเภทมิตรแนะนำประโยชน์ ซึ่งหน้าที่ของพระสงฆ์นั้น จะมีเพิ่มเข้ามาอีก 2 ข้อรวมเป็น 6 ข้อ คือ 1. ห้ามปราม คือ สอนให้เว้นจากความชั่ว 2. แนะนำสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความดี 3. อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี 4. ให้ได้ฟังได้รู้สิ่งที่ยังไม่

เคยรู้เคยฟัง 5. ชี้แจงสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง 5. สอนวิธีดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จ บอกทางสวรรค์ (ที.ป. 11, 204, 206)

สำหรับคนสามัญนั้น ต้องอาศัยการชี้แนะ การแนะนำจากผู้ที่เป็นคนดีมีปัญหา มีคุณธรรมทำหน้าที่ช่วยเหลือแนะนำสั่งสอนให้ผู้อื่นมีความเห็นถูก และคล้อยไปตามคำแนะนำชักจูงที่ฉลาดได้ง่ายและจะต้องฝึกหัดให้สามารถใช้ความคิดอย่างถูกวิธีด้วยตนเองได้ นอกจากนี้ บุคคลสามารถเข้าหาหรือคบหาคนดีตามหลักธรรม สิ่งที่น่าจะสำคัญก็คือ ความมีอิทธิพลชักจูงกันในด้านความคิดเห็น ทศนคติ ค่านิยมความรู้ ความเข้าใจต่าง ๆ ที่ดีงาม ที่ถูกต้อง เป็นประโยชน์ มิตรที่มีอิทธิพลชักจูงให้ไปในทางชั่ว ก็เป็นมิตรไม่ดี แต่ถ้ามิตรใดชักนำให้ทำความดี คิดดี เห็นชอบ ก็เป็นมิตรแท้หรือกัลยาณมิตรโดยแท้ มีบ่อย ๆ ที่มีมิตรชนิดในเรือน คือ มารดาบิดาหรือแม้แต่ครูอาจารย์ที่มีอิทธิพลชักนำความคิดเห็นถูกนี้ น้อยกว่ามิตรชนิดเพื่อนที่คบหาเที่ยวเล่น ชุมนุมด้วยกัน แต่บางครั้งก็ปรากฏว่า แม้แต่เพื่อนชนิดที่คบหานั้น กลับมีอิทธิพลน้อยไปกว่ามิตรที่ตัวอยู่ห่าง แต่มีพลังแรงเข้าถึงใจ ได้แก่ มิตรสื่อมวลชนต่าง ๆ มาทางสิ่งบันเทิงเริงรมย์ หนังสือ หรือในปัจจุบันสื่อจากอินเทอร์เน็ตโลกออนไลน์ เช่น เฟสบุ๊ก เป็นต้น (นิตย จารุสร, 2537, 74-75)

ในปัจจุบันนี้ ตัวเชื่อมที่ทำให้มิตรนั้นเข้ามามีอิทธิพลชักจูงได้หรือปัจจัยตัวเชื่อมต่อระหว่างมิตรกับอิทธิพลที่เกิดขึ้นในใจ ได้แก่ ความเชื่อถือ ความเลื่อมใส ความนิยมชมชอบ ความซาบซึ้งใจที่เรียกว่า “ศรัทธา” เมื่อมีศรัทธาแล้ว ถึงตัวมิตรแม้จะอยู่ไกลไม่ได้คลุกคลีก็มีอิทธิพลได้ ถึงตัวมิตรจะอยู่ใกล้ แต่ถ้าไม่ศรัทธา ก็ไม่สามารถมีอิทธิพลชักจูงได้ ซึ่งการคบมิตรที่ดีมีประโยชน์ เป็นปัจจัยให้เกิดศรัทธา การที่เราฟังคนอื่น เช่น ฟังพระพุทธรเจ้า ก็เพื่อทำตัวให้เราฟังตนเองได้ พระพุทธรเจ้าช่วยให้เราฟังตนเองนั่นเอง จุดหมายคือ ฟังตนเองได้เป็นอิสระ ความคิดเห็นถูกเห็นชอบเกิดจากความรู้ความเข้าใจเหตุผล โดยอาศัยการอบรมสั่งสอน ปลุกฝังสืบ ๆ กันมาในสังคม ช่วยให้เกิดความประพฤติดีประพฤติดชอบ ในด้านพฤติกรรมเกี่ยวกับชีวิตภายนอกนี้ให้เราเป็นที่พึ่งแก่คนอื่นได้ พร้อมกับเราต้องพึ่งคนอื่นด้วย ให้สังคมเป็นสังคมที่พึ่งพาอาศัยกันและกัน เป็นกัลยาณมิตรของกันและกัน โดยแต่ละคนก็มีอะไรให้คนอื่นได้พึ่งบ้าง ต่างก็เกื้อหนุนกันให้สังคมอยู่อย่างผาสุกและให้แต่ละคนมีโอกาสพัฒนายิ่งขึ้นไป ในไตรสิกขาเพื่อให้แต่ละคนมีอิสรภาพพึ่งตนเองได้แท้จริง ในทางจิตใจและปัญญา จึงเป็นสังคมที่ดีและการดำเนินชีวิตที่ดีงาม ทำให้สังคมสงบเรียบร้อย คนอยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็นเป็นสุข

2) ปัจจัยภายในที่ก่อให้เกิดสันติสุข

ปัจจัยทางสังคมแม้จะมีความสำคัญมาก แต่ก็ต้องไม่มองข้ามความสำคัญของปัจจัยภายในตัวบุคคล ปัจจัยที่ดีงามทั้งทางสังคมและภายในตัวบุคคล ต่างก็สามารถเป็นจุดเริ่ม ซึ่งทำให้เกิดความประพฤติปฏิบัติและการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องได้ ความจริงทั้งสองอย่างย่อมสนับสนุนซึ่งกันและกัน การปฏิบัติชอบหรือชีวิตที่ดีงามเกิดจากการปรุงผสมผสานปัจจัยทางสังคมและปัจจัยภายในตัวบุคคลเข้าด้วยกัน สำหรับมนุษย์ทั่วไปโดยส่วนใหญ่การปฏิบัติชอบหรือชีวิตที่ดีงาม จะตั้งต้นขึ้นได้ก็ด้วยอาศัยปัจจัยทางสังคม ปัจจัยดีงามทางสังคมนั้น เป็นการจุดประกายความรู้จักคิดที่เรียกว่า “โยนิโสมนสิการ” ในเบื้องต้น และเป็นเครื่องประดับประดาประกอบคอยเสริมเติมและกระตุ้นการคิดพิจารณาอย่างแยบคายนั้นต่อ ๆ ไป ในด้านวิธีปฏิบัติหรือดำเนินชีวิตเพื่อถึงจุดหมาย คือ สันติสุขขั้นต่าง ๆ นั้น พระพุทธรเจ้าก็ได้ทรงสั่งสอนไว้ครบถ้วนทุกระดับรวมเข้าอยู่ในไตรสิกขา 3 คือ ข้อที่จะต้องศึกษาฝึกหัดอบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญา ให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน (หลวงวิจิตรวาทการ, 2510, 112) ดังนี้

1. อธิศีลสิกขา คือ ศีลอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง
2. อธิจิตตสิกขา คือ จิตอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรม เช่น สมาธิอย่างสูง
3. อธิปัญญาสิกขา คือ ปัญญาอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญา เพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง

นอกจากนี้ ยังมีข้อธรรมอื่นที่สนับสนุนให้เกิดสันติอีก เช่น หลักธรรมที่เป็นไปเพื่อได้ทิฐิธรรมมีกัตถะ 4 ประการ คือ ความขยันหมั่นเพียร รู้จักใช้ปัญญาจัดการดำเนินกิจการ เรียกว่า อุตฺธานสัมปทา รู้จักเก็บรักษาทรัพย์สินและผลแห่งกิจการงานให้รอดพ้นอันตรายไม่เสื่อมเสีย เรียกว่า อารักขสัมปทา รู้จักเสวนาคบหาคนดีที่เกื้อกูลแก่การงานความดีและความก้าวหน้าของชีวิต เรียกว่า กัลยาณมิตรตฺตา รู้จักเลี้ยงชีวิตแต่พอดีให้มีความสุขได้ โดยไม่สุรุ่ยสุร่ายฟุ่มเฟือย สามารถประหยัดทรัพย์ไว้ให้เพิ่มพูนขึ้นได้ เรียกว่า สมชีวิตา และหลักธรรมที่เป็นไปเพื่อได้สัมปรายิกัตถะ 4 ประการ คือ มีความเชื่อประกอบด้วยเหตุผลถูกหลักพระศาสนา ชาบซึ้งในคุณพระรัตนตรัย มีสิ่งดีงามเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจ เรียกว่า ศรัทธาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศีล มีความประพฤติดีงาม เลี้ยงชีพโดยทางสุจริต มีระเบียบวินัย สมควรแก่ภาวะแห่งการดำเนินชีวิตของตน เรียกว่า ศีลสัมปทา ประกอบด้วยความเสียสละรู้จักเผื่อแผ่แบ่งปัน พร้อมทั้งจะช่วยเหลือคนที่ควรได้รับการช่วยเหลือ เรียกว่า จาคสัมปทา ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา รู้จักคิดรู้จักพิจารณาใช้วิจารณ์ญาณรู้เท่าทันโลกและชีวิต สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระได้ตามโอกาส เรียกว่า ปัญญาสัมปทา ชาวพุทธทั้งหลายย่อมรับมาปฏิบัติได้ทันที ไม่มีข้อใดที่จะขัดข้องและชาวพุทธชาวบ้านเอง ก็ย่อมสามารถที่จะเสริมแต่งปรับปรุงเพิ่มขยายข้อปฏิบัติระดับนี้ให้ได้ผลดี เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ ไป (ปิ่น มุกกันต์, 2535, 132)

โดยที่ปัจจัยภายในที่ทำให้เกิดสันติสุขได้นั้น จะช่วยบรรเทาความโลภ โกรธ หลง ให้เบาบางลง ทำจิตใจให้ปลอดโปร่งผ่องใส รู้จักวางใจ วางท่าทีต่อโลกและชีวิตดีขึ้น จะมีความสุขมากขึ้น เป็นวิถีลดการเบียดเบียน แย่งชิงและความทุกข์ความเดือดร้อนของโลก พระพุทธเจ้าทรงจัดวางแบบไว้ คือ สังคมสงฆ์ เป็นสังคมตัวอย่างแห่งการที่แต่ละคนพยายามพัฒนาตนเองให้มีอิสรภาพทางจิตใจ และปัญญา โดยที่ชีวิตทางด้านพฤติกรรมนั้น พึงพาอาศัยเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เป็นการเกื้อหนุนกันให้ก้าวไปได้ผลแท้งกว่าวิสัยบังในระบอบที่เรียกกันว่า ศีลธรรม เป็นผลดีทั้งแก่ตนและสังคม คนที่มีอิสรภาพทางจิตใจและปัญญาเท่านั้น จึงจะสร้างสรรค์สังคมอย่างนี้และอยู่กันด้วยดีในสังคมได้

7. บทสรุป

สันติสุข หมายถึง ความสุขที่มีลักษณะแห่งความสุขสงบ เยือก ความสะดวก ความเย็นใจ ความระงับดับไปทางกิเลสที่เป็นเหตุให้เกิดความเร่าร้อนวุ่นวุ่นขุ่นมัว ความสงบระงับ สงบกายสงบใจ ความสงบความสุขมีที่มาได้ 2 ทาง คือ 1) ความสุขภายใน 2) ความสุขภายนอก วัตถุประสงค์ของสันติสุขเป้าหมายของชีวิต คือ สันติสุขของบุคคล ในเป้าหมายของสังคมก็คือ สันติสุขของสังคม เพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ส่วนรวม กล่าวคือ สันติสุขย่อมเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก ความสำคัญของสันติสุขมีเป้าหมายที่ก่อให้เกิดความร่มเย็น เป็นความสุขสะอาดสงบ เป็นความสุขที่ไร้อาภิส เกื้อกูลแก่ผู้อื่นทุกคนที่เกี่ยวข้อง เป็นการพัฒนาจิตไปสู่ความเป็นอิสระ ประเภทของสันติสุขมี 2 ประเภท (1) โลภียสันติสุข คือ สุขที่เนื่องด้วยโลภียธรรม หมายถึง ความสุขอันเป็นวิสัยของโลก สุขที่อิงอาศัยโลก เป็นความสุขที่เกี่ยวกับภพและภูมิภพใน หมายถึง โลกเป็นที่อยู่ของสัตว์ ภาวะของชีวิตของสัตว์ผู้ศึกษาเห็นว่า เป็นความสงบ เป็นสุขที่เข้าข่ายสันติสุข จึงขอเรียกว่า “โลภียสันติสุข” อย่างไรก็ดีตาม ก็ยังคงเป็นสุขที่ยังเนื่องอยู่ในกระแสโลก ไม่ยั่งยืน จึงควรแสวงหาความสงบความสุขและสันติที่เป็นอิสระพ้นจากสิ่งทั้งปวง อันเป็นสันติสุขที่สูงขึ้นไป (2) โลภุตตรสันติสุข คือ ความสุขที่อยู่เหนือวิสัยชาวโลก หมายถึง ความสุขอันเป็นเรื่องภายในจิตใจที่เกิดจากการปฏิบัติด้วยสติปัญญา เป็นความสงบสันติอันเกิดขึ้นภายในจิตใจโดยแท้ ส่วนสันติสุขที่ยั่งยืนสามารถเกิดขึ้นได้ไม่ว่าพระสงฆ์หรือฆราวาสจะต้องยึดหลักธรรมาธิปไตย ด้วยการปฏิบัติตามหลักทศ 6 และสัปปุริสธรรมหรือคุณสมบัติของคนดี เป็นแนวปฏิบัติให้กับบุคคลในสังคมทุกฐานะ ไม่ว่าจะเป็นประชาชน นักบริหาร นักการปกครอง นักการเมือง เพื่อพัฒนาชีวิตของทุก ๆ คนในสังคม ให้สอดคล้องประสานสัมพันธ์กันด้วยอำนาจแห่งความดีของคนดี ผู้ที่มีความสมบูรณ์ในคุณธรรมตามที่กล่าวมา จะคิดทำสิ่งใด ๆ จะพูด หรือจะปรึกษาหารือ

ใคร ก็จะไม่เป็นไปเพื่อความเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น จะมีความเห็นชอบถูกต้องตามทำนองคลองธรรมในกฎแห่งกรรมของความเป็นจริง และจะให้ทานโดยเคารพเอื้อเฟื้อ

กล่าวโดยสรุป โลภียสุข คือความสุขที่ยังประกอบด้วยอัสวกิเลสที่หมักหมมอยู่ในสันดาน ไหลซึมผ่านไปยังอิมจิตตามกระแสที่เกิดดับต่อเนื่องกัน เมื่อประสมกับอารมณ์ต่าง ๆ ซึ่งมีอวิชชาคือความหลงอันเป็นเหตุไม่รู้ ตามความจริงของอริยสัจ 4 เป็นต้น จึงเป็นเหตุให้สุขบ้าง ทุกข์บ้าง กระวนกระวายไปตามอารมณ์ที่ได้สัมผัส ส่วนความสุขที่แท้จริงคือ นิรามิสสุข หมายถึง สุขไม่เจือปนอามิส สุขไม่ต้องอาศัยเครื่องหล่อหรือกามคุณ นิรามิสสุขนี้เป็นความสุขภายในที่ไม่ต้องอาศัยวัตถุภายนอกมาเสนอความอยากเป็นความสุขขณะที่ใจมีลักษณะดังนี้ 1. สะอาด-ไม่มีกิเลสเจือปน 2. สงบ-ไม่ดิ้นรนกระวนกระวาย 3. เสรี-เป็นอิสระ โปร่งเบาสบาย ไม่คับแคบ 4. สว่างไสว-ประกอบด้วยปัญญา เห็นสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง 5. สมบูรณ์-ไม่รู้สีกขาดแคลน ไม่รู้สึกบกพร่อง ไม่ว่าเหว มีแต่ความแช่มชื่นเบิกบาน อิ่มเอิบในใจ อันนี้คือความสุขที่แท้จริงที่ก่อให้เกิดความสงบไม่ก่อปัญหาใด ๆ ตามมา ทั้งยังช่วยขจัดปัญหาต่าง ๆ ด้วย ผู้ที่มีความสุขชนิดนี้ต้องมีสภาพจิตที่สงบ ไม่ดิ้นรน คือมีสันโดษก่อน ยิ่งสันโดษในอามิสสุขเท่าไร ก็ยิ่งจะได้นิรามิสสุขเท่านั้นอันเป็นสันติสุขอย่างยั่งยืนตามหลักทางพระพุทธศาสนา

บรรณานุกรม

- จำนงค์ ทองประเสริฐ. (2551). **พระพุทธเจ้ากับแผนการกู้อิสรภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : เอดิสันเพรส โพรดักส์.
- เดชปัญญา ภิกขุ. (2535). **อริยสัจเพื่อมวลมนุษย**. ชลบุรี : อาศรมพุทธบุตร.
- นิตย จารุศร. (2537). **สารธรรม**. กรุงเทพมหานคร : เจริญบุญการพิมพ์.
- บุญมี แท่นแก้ว. (2546). **พุทธปรัชญาเถรวาท**. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮาส์.
- ปิ่น มุทุกันต์. (2535). **พุทธศาสตร์ (ภาค 2)**. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ปิยทัสสี ภิกขุ. (2540). **วิมุตติธรรม**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา.
- พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต). (2532). **พจนานุกรมพุทธศาสนาฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2552). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2525). **พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล**. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554**. กรุงเทพมหานคร : ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน).
- วริยา ชินวรรณ. (2546). **จริยธรรมในวิชาชีพ**. กรุงเทพมหานคร : ชวนพิมพ์.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต). (2561). **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**. กรุงเทพมหานคร : ผลิตัมม์.
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. **พุทธศาสนา: ธรรมและวิจารณ์**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร : มติชน.
- หลวงวิจิตรวาทการ. (2510). **ศาสนาสากล**. พระนคร : ลูก ส.ธรรมภักดี.

การถอดบทเรียนโครงการแก้ไขจุดเสี่ยงทางถนนในชุมชน
โดยหน่วยจัดการร่วม (NODE) ศูนย์เรียนรู้สุขภาวะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
Lessons learned of Local Community Road Safety Project
by Pra Nakhon Sri Ayutthaya Province's NODE, Health Learning Center,
Thai Health Promotion Foundation

อุดมกฤษณ์ ศรีนนท์

Udomkrit Srinon

คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Faculty of Liberal Arts and Science, Kasetsart University

รัศมี ศรีนนท์

Rassamee Srinon

วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ราชบุรี
Borromarajajonnani College of Nursing, Ratchaburi

เสกสรรค์ ดีชวนะเลิศ

Seksan Deechawanalert

โรงพยาบาลอุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
Uthai Hospital, Pra Nakorn Sri Ayutthaya Province

สมคิด เซาว์ช่างเหล็ก

Somkid Chaochanglek

กระทรวงวัฒนธรรม

Culture Ministry

ทวี เลี้ยวประโคน

Thawee Leawprakon

คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Faculty of Religion and Philosophy, Mahamakut Buddhist University

E-mail: faasuds@ku.ac.th

วันที่รับบทความ (Received) : 4 เมษายน 2563

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 29 พฤษภาคม 2563

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 13 มิถุนายน 2563

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาการถอดบทเรียน โครงการแก้ไขจุดเสี่ยงทางถนนในชุมชนภายใต้การดำเนินงานของหน่วยจัดการร่วม NODE ศูนย์เรียนรู้สุขภาวะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เป็นการถอดบทเรียนสรุปการดำเนินงานของโครงการจุดจัดการ จากการดำเนินงานโครงการเป็นระยะเวลา 18 เดือน ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2561 – มีนาคม 2563 ผลการถอดสรุปบทเรียนของทุกพื้นที่จำนวน 6 พื้นที่ชุมชนที่เข้าร่วมโครงการ พบว่า ทุกพื้นที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงานโครงการ โดยมีอัตราการเกิดอุบัติเหตุเป็น 0 หลังดำเนินโครงการ การศึกษาวิจัยนี้มีข้อเสนอแนะว่า ควรส่งเสริมให้ชุมชนทำวิจัยโครงการอย่างเป็นระบบด้วยชุมชนเอง เช่น การออกแบบวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลและการแปลผลการวิจัยเพื่อให้โครงการประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนมากขึ้น

คำสำคัญ : การถอดบทเรียน, โครงการชุดความรู้การป้องกันจุดเสี่ยงทางถนนในชุมชน, จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ABSTRACT

This study aims to report lessons learned of Local Community Road Safety Project by Pra Nakhon Sri Ayutthaya Province's NODE under the administration of Health Learning Center, Thai Health Promotion Foundation. It reports the lessons learned and summary of the project which was run from October 2018- March 2020. The results of the study showed that 6 local communities which participated in the project were successful in running their projects. The death rate of drivers in each community was at zero after running the project. It is suggested that all communities should be encouraged to do the project with a research based process such as research design, data collection, data analysis and interpretation to ensure that the project success will be more sustainable.

Keywords: Lessons learned, Local Community Road Safety Project, Pra Nakhon Sri Ayutthaya Province

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเกิดอุบัติเหตุทางถนนในชุมชนเป็นอีกหนึ่งปัญหาสำคัญที่ทำให้ประเทศไทยสูญเสียโอกาสทางสังคมและเศรษฐกิจ เกิดการสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สินของประชากรในทั่วทุกภูมิภาค ศูนย์เรียนรู้สุขภาวะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) จึงได้พัฒนาโครงการชุดความรู้การป้องกันจุดเสี่ยงทางถนนในชุมชนขึ้นมาและนำร่องทดลองใช้ใน 5 จังหวัด และจังหวัดพระนครศรีอยุธยาก็เป็นหนึ่งในจังหวัดนำร่องที่ได้รับการคัดเลือกให้เข้าร่วมโครงการนำร่องเพื่อนำชุดความรู้การแก้ไขจุดเสี่ยงบนถนนในชุมชนไปประยุกต์ใช้และแก้ปัญหาในพื้นที่ประจําปีงบประมาณ 2561-2563

หน่วยจัดการร่วม (NODE) ศูนย์เรียนรู้สุขภาวะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นองค์กรสาธารณะหนึ่งที่ได้เข้าร่วมโครงการดังกล่าวของศูนย์เรียนรู้สุขภาวะฯ และได้ดำเนินการคัดเลือกชุมชน 6 แห่งเข้าร่วมโครงการ คือ ชุมชน ต.ลุมพินี อ.พระเมืองพระนครศรีอยุธยา ชุมชน ต.ภูเขาทอง อ.เมืองพระนครศรีอยุธยา ชุมชน ต.บ้านสร้าง อ.บางปะอิน ชุมชน ต.พระยาบันลือ อ.ลาดบัวหลวง ชุมชน ต.ปากจั่น อ.ท่าหลวง และชุมชนต.อุทัย อ.อุทัยของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้ดำเนินโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาคัดเสี่ยงทางถนนในชุมชนโดยใช้ชุดความรู้ที่ศูนย์เรียนรู้สุขภาวะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) พัฒนาขึ้นตั้งแต่เดือนตุลาคม 2561 – มีนาคม 2563 รวมระยะเวลา 18 เดือน โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันผ่าน NODE จังหวัด

พระนครศรีอยุธยาตั้งแต่กระบวนการต้นน้ำ คือการเรียนรู้ชุดเครื่องมือ กลางน้ำ คือ การนำความรู้ชุดความรู้ไปลงปฏิบัติแก้ปัญหาจุดเสี่ยงทางถนนในชุมชน และปลายน้ำ คือ การประเมินผลโครงการ

2. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

อุบัติเหตุทางถนนในชุมชนในประเทศไทยถือว่าเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมาอย่างยาวนาน ทำให้เกิดความสูญเสียทางทรัพยากรมนุษย์ เศรษฐกิจและสังคมอย่างมากมาย อัตราการเกิดอุบัติเหตุบนถนนในชุมชนของประเทศไทยเพิ่มขึ้นอย่างน่าตกใจ หลายสิบปีที่ผ่านมาสำนักงานตำรวจแห่งชาติรายงานการตายจากคดีจราจร ๖ ปีละประมาณหมื่นคน แต่ล่าสุด เมื่อมีความพยายามเชื่อมโยงข้อมูลมรณะบัตร ข้อมูลคดีจราจรฯ และข้อมูลจากประกันภัยเข้าด้วยกัน พบว่า จำนวนคนตายในปี 2555 สูงถึง 23,601 คน หรือคิดเป็น 37 คนต่อแสนประชากร ตัวเลขนี้เกินค่าเฉลี่ยโลก 2 เท่า (ทั่วโลกมีค่าเฉลี่ยการตายบนถนนประมาณ 18 คนต่อแสนประชากร) และในปีเดียวกันบนถนนมีผู้บาดเจ็บสาหัสอีกกว่าแสนคนและบาดเจ็บเล็กน้อยอีกกว่าล้านคน (ศูนย์วิชาการเพื่อความปลอดภัยทางถนน (ศวปถ.) และมูลนิธินโยบายถนนปลอดภัย (มนป.), 2559) นอกจากนี้ สำนักงานนโยบายและแผนการขนส่งและการจราจร (สนข.) ชี้ว่า ในรอบ 8 ปีที่ผ่านมา การเสียชีวิตโดยมาก ไม่ได้เกิดขึ้นบนถนนหลวง ทางด่วนหรือทางหลวงชนบท หากแต่เกิดบนถนนในเขตเมือง เขตเทศบาล เขตชุมชน เกิดขึ้นระหว่างการเดินทางใกล้ๆ บนถนนสายสั้นๆ การเดินทางที่เรามักจะมองข้ามเรื่องความปลอดภัยและโดยมักคิดว่า “ใกล้แค่นี้ ไม่เป็นไร” “ขับใกล้แค่นี้ไม่เป็นไร”

จากสถานการณ์ดังกล่าว จุดเสี่ยงทางถนนในชุมชนจึงเป็นสาเหตุหลักอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดการสูญเสียของประชากรในประเทศไทย จุดเสี่ยงอันตรายในที่นี้คือ ตำแหน่งที่เกิดอุบัติเหตุบ่อยครั้งและ/หรือมีความสูญเสียจากอุบัติเหตุสูง (วิชุดา เสถียรนามและคณะ, 2559) กล่าวคือ จุดเสี่ยงคือ ตำแหน่งที่เกิดอุบัติเหตุบ่อยครั้ง มีความสูญเสียจากอุบัติเหตุสูง เช่น ทางโค้งหน้าศาลาอาญา ถนนรัชดาภิเษก หรือแยกจุดตัดระหว่างทางหลวง แม้มีสัญญาณไฟอยู่ก็ตาม หรือแยกวัดใจต่างๆ หรือโค้งหักศอก (ธนะพงศ์ จินวงษ์ และคณะ, มปป.) ส่วนสุรางค์ศรี ศิตมาโนชญ์และคณะ (2555) ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับจุดเสี่ยงว่า จุดเสี่ยง หมายถึง บริเวณที่มีการเกิดอุบัติเหตุจราจรซ้ำที่บริเวณเดิมบ่อยครั้ง หรือเป็นบริเวณที่มีความเสี่ยงสูงที่จะเกิดอุบัติเหตุจราจร ซึ่งกำหนดโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจในพื้นที่ ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า การจัดการจุดเสี่ยง เป็นมาตรการทางวิศวกรรมในการลดความสูญเสียจากอุบัติเหตุบนถนนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อกระบวนการนี้เกิดขึ้นบนถนนในชุมชน สิ่งสำคัญในระดับต้นๆ จะเป็นอย่างไรเสียไม่ได้ หากไม่ใช่ เจ้าของชุมชนนั่นเองที่ลุกขึ้นมาจัดการและสร้างความ เป็นเจ้าภาพร่วมกัน ในประเด็นดังกล่าว วิชุดา เสถียรนามและคณะ (2559) กล่าวว่า กระบวนการจัดการจุดเสี่ยงในชุมชน ถือได้ว่า เป็นกระบวนการที่เริ่มต้นจากฐานของชุมชนท้องถิ่นที่ประสบภัยจากการบาดเจ็บล้มตายบนถนน การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน ในฐานะเจ้าของปัญหา ให้ลุกขึ้นมาวิเคราะห์ปัญหาความปลอดภัยของตัวเองร่วมกันแสวงหาทางออกของปัญหาก็ได้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ และผสมผสานความรู้เชิงวิชาการจากภายนอก ร่วมกันแก้ไขในส่วนที่ทำได้ รวมทั้งสามารถส่งต่อปัญหาส่วนที่เกินกำลังไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กระบวนการเหล่านี้จะนำมาซึ่งการพัฒนาที่เน้นการพึ่งตนเอง และสร้างวัฒนธรรมความปลอดภัยบนท้องถนน ที่เกิดจากส่วนเล็กที่สุดในสังคม แต่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงและขยายผลในวงกว้าง อันจะนำมาสู่การสร้างความปลอดภัยทางถนนในชุมชนได้อย่างยั่งยืน

ในด้านการวิจัยเกี่ยวกับการแก้ไขจุดเสี่ยงในชุมชน ผู้วิจัยพบว่า มีการวิจัยหลายชิ้นที่ทำการวิจัยในเรื่องดังกล่าวด้วยประเด็นที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งสามารถอภิปรายและสรุปได้ดังนี้

ภูวดล พลศรีประดิษฐ์ และมะลิ โพธิ์พิมพ์ (2561) ได้ทำการศึกษา การจัดการจุดเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุทางถนนในชุมชนเขตเมือง กรณีศึกษาชุมชนโคราชคฤหาสน์ทองภายใต้ 2 กระบวนหลักคือ 1) กระบวนการค้นหาปัญหา 2) กระบวนการจัดการจุดเสี่ยง ซึ่งได้กำหนดเครื่องมือที่สำคัญ อาทิ แบบสำรวจจุด

เสี่ยงในชุมชน แบบบันทึกการเกิดอุบัติเหตุ การประชุม การประชุมกลุ่มย่อย การสนทนากลุ่มเป็นต้น ผลการศึกษาพบว่า จุดเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุทางถนนมีทั้งหมด 7 ลักษณะ คือ ถนนที่มีผิวถนนไม่เรียบ, ถนนเป็นหลุมเป็นบ่อ, เป็นทางสี่แยก, ทางสามแยก, ถนนมีสิ่งกีดขวางวิสัยทัศน์, ถนนมีจุดมุมมืด แสงสว่างน้อย, และถนนที่มีลักษณะเป็นทางโค้งโดยเป็นจุดเสี่ยงที่ชุมชนจัดการได้เอง และต้องให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ โดยจุดเสี่ยงที่ชุมชนสามารถจัดการได้เอง ชุมชนได้ดำเนินการในรูปแบบต่างๆ ส่วนลักษณะที่ชุมชนไม่สามารถจัดการได้เอง ชุมชนได้ส่งต่อข้อมูลและประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการต่อ การจัดการจุดเสี่ยงเกิดจากการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน การเสริมพลังชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการจุดเสี่ยง อย่างไรก็ตามงานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า ในระดับหน่วยงานที่ต้องนำนโยบายมาสู่การปฏิบัติ การมีส่วนร่วมของชุมชนถือเป็นจุดสำคัญที่จะช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมายและสามารถป้องกันและลดปัญหาการเกิดอุบัติเหตุทางถนนในชุมชนได้อย่างยั่งยืน

Thai PBS (2553) ได้รายงานเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาจุดเสี่ยงทางถนนสี่แยกหนองน้ำใสที่ไม่มีสัญญาณไฟจราจร ใน อ.บ้านไผ่ จ.ขอนแก่น เป็นจุดเสี่ยงทำให้เกิดอุบัติเหตุทางถนน ซึ่งทำให้มีผู้เสียชีวิตทุกเดือนจนชาวบ้านเรียกที่นี่ว่าสี่แยกวัดใจของคนชุมชนหนองน้ำใสกับคนในเทศบาลเมืองบ้านไผ่ ที่ต้องขับรถไปมาหากัน แต่เมื่อทีวีไทยได้นำเสนอปัญหานี้ไปเมื่อเดือนตุลาคมปีที่แล้วก็ทำให้หลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น อำเภอำนวยการทาง และโรงพยาบาล ร่วมมือกันแก้จุดเสี่ยงนี้ด้วยการปิดสี่แยกอันตรายอย่างถาวร แล้วเปิดช่องทางกลับรถทั้ง 2 ฝั่งเมื่อเดือนมกราคมที่ผ่านมาแม้ชาวบ้านบางส่วนจะไม่เห็นด้วยในช่วงแรก ทุกวันนี้จุดเสี่ยงแยกหนองน้ำใสกลับกลายเป็นถนนปกติที่ไม่มีอุบัติเหตุรุนแรงจนถึงขั้นเสียชีวิต และมีเพียงอุบัติเหตุเล็กน้อยที่เกิดขึ้น ความร่วมมือของชุมชนและท้องถิ่น ทำให้จุดเสี่ยงหลายจุดคลี่คลายลงไปได้ ส่วนกระทรวงคมนาคมก็มีนโยบายที่จะแก้ปัญหามจุดเสี่ยงในท้องถนนด้วยเช่นกันทางโค้งบนถนนกลับรถพิษณุ ในกรุงเทพมหานครที่มีลักษณะโค้งเป็นรูปตัวเอสแห่งนี้ทำให้เกิดอุบัติเหตุขึ้นบ่อยครั้งไม่ถ้วน กรมทางหลวงชนบท จึงรื้อแนวถนนสายนี้ใหม่พร้อมปรับปรุงแนวโค้งให้น้อยลง เพื่อให้จุดเสี่ยงนี้มีความปลอดภัยมากขึ้น แต่กระทรวงคมนาคม ก็ยังพบว่าขณะนี้ประเทศไทยมีจุดเสี่ยงอยู่กว่า 875 จุด แต่กรมทางหลวงและกรมทางหลวงชนบทสามารถแก้ไขจุดเสี่ยงในถนนไปได้เพียงแค่ร้อยละ 39 เท่านั้น แม้จะไม่สามารถแก้จุดเสี่ยงได้ทั้งหมดในเวลานี้ แต่ปลัดกระทรวงคมนาคมยืนยันว่าจะพยายามให้กรมทางหลวงแก้ปัญหาในจุดที่มีการจราจรสูงและเกิดอุบัติเหตุซ้ำซากก่อน ส่วนกรมทางหลวงชนบท ซึ่งดูแลถนนสายรองในท้องถิ่นและมีงบประมาณน้อยกว่าก็จะแก้ปัญหาด้วยติดป้ายจราจรในจุดเสี่ยงให้มากขึ้นไปก่อน

นอกจากนี้ นิวัติ สร้อยมาลี (2556) ได้ศึกษาลักษณะจุดเสี่ยงและเพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดเสี่ยงของประชาชนในเขตตำบลโบสถ์ อำเภอนพมิตร จังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุ 31 – 40 ปีส่วนใหญ่ใช้เส้นทางเพื่อประกอบอาชีพโดยใช้รถยนต์เป็นยานพาหนะในการเดินทางช่วงเวลาที่ใช้นถนนมากที่สุดคือเวลาเร่งด่วน (07.00-8.00 น. และ 15.00-16.00 น.) ส่วนใหญ่ใช้เส้นทาง 4-6 ครั้ง/สัปดาห์และใช้ความเร็วในการขับรถยนต์ หรือจักรยานยนต์ประมาณ 80-89 กิโลเมตร/ชั่วโมงผลการศึกษาระดับความเหมาะสมของป้ายเครื่องหมายจราจรและสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่า ระดับความเหมาะสมของไฟฟ้าแสงสว่างมีค่าสูงสุด ในขณะที่ระดับความเหมาะสมของสิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยสำหรับคนเดินเท้ามีค่าเฉลี่ยต่ำสุดผลการศึกษาทัศนคติเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดอุบัติเหตุพบว่าปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดอุบัติเหตุมากที่สุดผลการทดสอบความแปรปรวนพบว่าอายุของผู้ตอบแบบสอบถามมีผลต่อระดับความเหมาะสมของการมองเห็นป้ายจราจรและระดับตำแหน่งของเครื่องหมายจราจรอย่างมีนัยสำคัญ

ในด้านความปลอดภัยทางถนนในชุมชนเมือง ศิริชัย ชูนาคา (2558) ได้ทำการศึกษาความปลอดภัยทางถนนในชุมชนเมือง : กรณีศึกษาบ้านคลองแวง อ.สะเตา จ.สงขลา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาและสืบค้นสาเหตุของประเด็นปัญหาทางกายภาพของถนนในชุมชน และเพื่อเสนอแนวทางป้องกันและแก้ไขเพื่อลดจำนวนและความรุนแรงจากอุบัติเหตุ ในการศึกษาครั้งนี้ได้รวบรวมข้อมูลอุบัติเหตุจากสถานีตำรวจ กรมทางหลวง และได้สอบถามข้อมูลอุบัติเหตุจากประชาชนในพื้นที่โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมประชุมในการระบุงจุดเสี่ยงและอันตราย แล้วทำการตรวจสอบประเด็นปัญหาด้านความปลอดภัย ผลการศึกษา พบว่า ถนนสายหลักมีความเร็วในการสัญจรสูงกว่า 70 กม. ต่อ ชม. เมื่อวิ่งตัดผ่านบริเวณชุมชน ปริมาณการสัญจรยานพาหนะที่เข้าออกบริเวณข้างทางและกลับรถค่อนข้างสูง และมีการสัญจรของยานพาหนะที่มีความเร็วสูงและต่ำปะปนกันบนถนนสายเดียวกัน ทำให้เพิ่มความเสี่ยงในการเกิดอุบัติเหตุ แนวทางการแก้ไขและปรับปรุงเพื่อลดความเร็วในการสัญจรขณะผ่านบริเวณชุมชน รวมถึงการติดตั้งป้ายจราจรเตือนพร้อมกับติดตั้งอุปกรณ์ลดความเร็ว เช่น แถบเตือนลูกระนาดก่อนเข้าเขตชุมชน หรือใช้เทคนิคการสยบจราจร เช่น เนินชะลอความเร็วบนถนนสายรองที่มีการเข้าออก หรือลดขนาดช่องจราจรบนทางหลวงสายหลักเมื่อผ่านชุมชน

สุรางค์ศรี ศิริมโนชญ์ และคณะ (2555) ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบการแก้ไขปัญหาการเสียชีวิตจากอุบัติเหตุจราจรอย่างมีส่วนร่วมโดยอาศัยทรัพยากรและศักยภาพในพื้นที่ วงรอบที่ 3 จังหวัดภูเก็ต เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ 3 วงรอบในระหว่างเดือนมกราคม 2551 – ธันวาคม 2554 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคือตัวแทนคณะกรรมการและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาอุบัติเหตุจราจรจังหวัด จำนวน 28 คน สุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ตัวแทนสมาชิกครอบครัวจากชุมชนจุดเสี่ยง (7 จุด) จำนวน 100 คน และกลุ่มเยาวชนจำนวน 298 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบบันทึก แบบรายงาน แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถามซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้น เก็บรวบรวมข้อมูลในเดือนกันยายน 2552 – พฤษภาคม 2555 วิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ผลการศึกษา พบว่า วงรอบที่ 1 ในปี 2551 การพัฒนาแบบเริ่มจากคณะผู้วิจัยใช้ข้อมูลจาก Dead case conference มาเป็นจุดเชื่อมและเริ่มต้นการแก้ไขปัญหาอุบัติเหตุจราจรสร้างทีมพี่เลี้ยง เครือข่ายทั้งแนวราบและแนวตั้ง วางเป้าหมายร่วมกัน ลงพื้นที่สำรวจจุดเสี่ยง และหรือประชุมร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่หาแนวทางการแก้ไขปัญหาอุบัติเหตุจราจร มอบหมายหรือประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินกิจกรรม จากนั้นมีการติดตามและประเมินผล ในวงรอบนี้มีการดำเนินการแก้ไขในด้านวิศวกรรมจราจร การบังคับใช้กฎหมาย และการแพทย์ฉุกเฉิน แต่ส่วนใหญ่เน้นแก้ไขสาเหตุของสภาพถนนและสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก ภายในปีแรกหลังดำเนินงานจำนวนผู้เสียชีวิตจากอุบัติเหตุจราจรลดลงจาก 200 รายเป็น 154 รายหรือลดลงร้อยละ 23.0 วงรอบที่ 2 ในปี 2552-2553 คณะผู้วิจัยยังคงวางแผนแนวทางการทำ Dead case conference แต่เพิ่มการใช้ข้อมูลจากรายงานของโรงพยาบาลและตำรวจ เพื่อทราบถึงขนาดและความรุนแรงของปัญหาในภาพรวม ทำให้เกิดมาตรการเพิ่มความเข้มงวดของการบังคับใช้กฎหมาย สำรวจพื้นที่ออกแบบและปรับปรุงวิศวกรรมจราจร สร้างแหล่งเรียนรู้ด้านป้องกันอุบัติเหตุจราจร สร้างกระแสและความตระหนัก ของการป้องกันอุบัติเหตุจราจรโดยสื่อท้องถิ่น ถอดบทเรียนและเสริมสร้างศักยภาพชมรมเหยื่อเมาแล้วขับหลังดำเนินงานในวงรอบที่ 2 ปีงบประมาณ 2552 มีจำนวนผู้เสียชีวิตลดลงร้อยละ 9.1 และ 30.0 เมื่อเปรียบเทียบกับปี 2551 และ 2550 ภาควิชาเครือข่ายการดำเนินงานจากจำนวน 8 หน่วยงานเป็น 16 หน่วยงาน วงรอบที่ 3 ในปี 2554 คณะผู้วิจัยเพิ่มการใช้ข้อมูลจุดเสี่ยงจากสถานีตำรวจภูธรทุกแห่งมาเป็นจุดเชื่อมประสานการบูรณาการงบประมาณ เพื่อการแก้ไขด้านวิศวกรรมจราจรทั้งจังหวัด ใช้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเฉพาะเรื่อง (หมวก เมา ย้อนศร) ความคิดเห็นชุมชนและเยาวชน มาสร้างความมีส่วนร่วมและกระตุ้นชุมชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมวางแผนเป้าหมายและแนวทางการแก้ไขปัญหา ดำเนินการแก้ไขจุดเสี่ยงและการสวมหมวกนิรภัยทั้งจังหวัด และเริ่มเข้มงวดการบังคับใช้กฎหมายต่อผู้ดื่มแล้วขับ จากนั้นติดตามประเมินผลการ

เปลี่ยนแปลง นำเสนอความก้าวหน้าของการดำเนินการให้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหาฯ หลังดำเนินงานในรอบที่ 3 ภาครัฐเครือข่ายการดำเนินงานจากจำนวน 16 หน่วยงานเป็น 20 หน่วยงาน จำนวนผู้เสียชีวิตลดลงร้อยละ 37.0 เมื่อเปรียบเทียบกับปี 2550 ดัชนีการเสียชีวิตลดลงจาก 0.0133 เป็น 0.0087 (ปี 2550 และ 2554 ตามลำดับ)

คณะผู้วิจัยสรุปผลการศึกษาว่า การพัฒนารูปแบบการแก้ไขปัญหาการเสียชีวิตจากอุบัติเหตุจราจรของจังหวัดภูเก็ต เริ่มจากการสร้างภาคีเครือข่ายการใช้ข้อมูลผู้เสียชีวิตจากอุบัติเหตุจราจรมาเป็นจุดเริ่มต้น เชื่อมด้วยข้อมูลที่เป็นสาเหตุการเกิดอุบัติเหตุ เช่น หมวก เมา หรือจุดเสี่ยง ส่วนสำคัญประกอบด้วย คือ ความมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย การประสานงานที่ดีและติดตามด้วยข้อมูลอย่างต่อเนื่อง รูปแบบฯ นี้สามารถลดอัตราการเสียชีวิตจากอุบัติเหตุจราจรลงได้และสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่อื่น ทั้งนี้จะขึ้นกับบริบทเป้าหมาย และศักยภาพของหน่วยงานในแต่ละพื้นที่

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่มุ่งศึกษาระบบการจัดการความปลอดภัยบนถนนในชุมชนโดยมีภาครัฐ ภาคหน่วยงานวิชาการเป็นผู้นำในการดำเนินโครงการ มีงานวิจัยส่วนน้อยที่มุ่งศึกษาการแก้ปัญหาโดยกระบวนการของชุมชนเอง ดังนั้น งานวิจัยนี้ จึงพยายามที่จะเติมเต็มช่องว่างการวิจัยดังกล่าวโดยมุ่งศึกษาถอดบทเรียนการใช้เครื่องมือและการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหลัก เป็นการแก้ไขปัญหาโดยยึดเอาชุมชนเป็นฐาน เป็นการแก้ไขปัญหาโดยชุมชนและเพื่อชุมชน

3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อถอดบทเรียนการดำเนินโครงการการแก้ไขจุดเสี่ยงทางถนนในชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามมาตรการ 8 ประการในคู่มือการแก้ไขจุดเสี่ยงทางถนนในชุมชนซึ่งพัฒนาโดยศูนย์การเรียนรู้สุขภาวะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1.1 ในการดำเนินงานโครงการแก้ปัญหาจุดเสี่ยงทางถนนในชุมชนของ Node จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้ดำเนินการตามมาตรการในคู่มือชุดความรู้การแก้ไขปัญหาดูแลจุดเสี่ยงทางถนนในชุมชนที่สร้างและพัฒนาโดยศูนย์เรียนรู้สุขภาวะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) โดยดำเนินการตามประเด็นการแก้ไขปัญหาดูแลจุดเสี่ยงทางถนนในชุมชน 8 มาตรการ ดังนี้ 1. เรียนรู้ชุดความรู้และแผนที่จุดเสี่ยงเบื้องต้นในชุมชน 2. ค้นหารูปแบบการชนที่เกิดขึ้นบ่อยบริเวณจุดเสี่ยง 3. ค้นหาปัจจัยเสี่ยงจากถนน (ทางแยก/ทางโค้ง/ทางตรง) 4. สรุปปัจจัยที่ก่อให้เกิดการชน (คน/รถ/ถนน) 5. ร่วมกันเรียนรู้จากอดีต ค้นหาต้นเหตุเดิมในพื้นที่ และชวนคนมาทำงาน 6. จัดทำแผนปฏิบัติการแก้ไขจุดเสี่ยงในชุมชน 7. จัดการปัญหาและส่งต่อปัญหาที่เกินกำลัง 8. มีมาตรการประเมินผล เฝ้าระวังและติดตามผลการดำเนินงานโครงการ

4.1.2 ในการดำเนินการโครงการ NODE จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้เลือกพื้นที่ 6 ตำบล จาก 5 อำเภอของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเข้าร่วมโครงการคือ ต.ลุมพินี อ.เมืองพระนครศรีอยุธยา ต.ภูเขาทอง อ.เมืองพระนครศรีอยุธยา ต.อุทัย อ.อุทัย ต.พระยาบันลือ อ.ลาดบัวหลวง ต.ปากจั่น อ.ท่าหลวง และ ต.บ้านสร้าง อ.บางปะอิน โดยแต่ละพื้นที่มีตัวแทนเข้าร่วมโครงการด้วยความสมัครใจจำนวน 60 คน

4.1.3 ในการเริ่มต้นโครงการซึ่งเป็นช่วงระยะต้นน้ำนั้น หน่วยจัดการร่วม Node จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้จัดให้มีการปฐมนิเทศขึ้นที่โรงแรมไทยเอเชีย วันที่ 10 ตุลาคม 2561 เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินโครงการและมอบสื่อชุดความรู้แก้ไขปัญหาดูแลจุดเสี่ยงในถนนในชุมชนซึ่งพัฒนาโดยศูนย์การเรียนรู้สุขภาวะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ให้แต่ละชุมชน หลังจากนั้น NODE

จังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้จัดอบรมครั้งแรก โดยทำการจัดสอบ Pretest แบบมีตัวเลือกจำนวน 20 ข้อ เกี่ยวกับความรู้และมาตรการต่างๆ ในชุดความรู้และจัดอบรมให้ความรู้ในสื่อชุดความรู้การแก้ไขปัญหาดูแลเสี่ยงในถนนในชุมชนจำนวน 6 ครั้ง ระหว่างเดือนตุลาคม 2561- มีนาคม 2562 โดยมีวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิหลักจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์จำนวน 1 ท่านและจากวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ราชบุรี จำนวน 1 ท่าน และผู้ทรงคุณวุฒิและปรึกษาของโครงการจำนวน 3 ท่าน ที่คอยให้คำแนะนำชี้แนะ ในการอบรมดังกล่าว มีการเรียนรู้การแก้ไขปัญหาดูแลเสี่ยงตามมาตรการทั้ง 8 ที่ได้กล่าวแล้ว และในช่วงมีนาคม 2562 NODE จังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างพื้นที่และได้มีการจัดสอบ Posttest เกี่ยวกับชุดความรู้การแก้ไขดูเสี่ยงในถนนในชุมชนด้วยเพื่อเป็นการทดสอบว่า ผู้เข้าร่วมอบรมในพื้นที่มีความรู้เพิ่มขึ้นมากน้อยเพียงใดเกี่ยวกับชุดความรู้การแก้ไขปัญหาดูแลเสี่ยง โดย วิทยากรได้ทบทวนความทรงจำผู้เข้าร่วมโครงการโดยกล่าวถึงกิจกรรมต่างๆ ที่ทำร่วมกันมาในรอบ 6 เดือน โดยครั้งที่ 1 เดือนตุลาคม 2561 เป็นการพบกันระหว่างบุคลากรชุมชนคณะทำงานโครงการพัฒนาจุดกลไกจัดการ (NODE) ศูนย์เรียนรู้สุขภาวะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และผู้ทรงคุณวุฒิ ครั้งที่ 2 เดือนพฤศจิกายน 2561 จัดตั้งคณะทำงานและเรียนรู้ชุดความรู้เบื้องต้นการแก้ไขปัญหาดูแลเสี่ยงถนนในชุมชน โดยมีการทำ Pretest เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาดูแลเสี่ยงทางถนนในชุมชนด้วย ครั้งที่ 3 เดือนธันวาคม 2561 เป็นการเรียนรู้ไปงานร่วมกันเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาดูแลเสี่ยงบนถนนในชุมชน ครั้งที่ 4 เดือนมกราคม 2562 เป็นการเรียนรู้ไปงานต่อเนื่องร่วมกัน ครั้งที่ 5 เป็นการเรียนรู้การเขียนโครงการและนำเสนอโครงการแก้ไขปัญหาดูแลเสี่ยงทางถนนในชุมชนโดยมีการวิพากษ์วิจารณ์จากทรงคุณวุฒิและเครือข่ายภาคี และครั้งที่ 6 เดือนมีนาคม 2562 เป็นการสรุปและทบทวน/ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับไปงานและมาตรการการแก้ไขปัญหาดูแลเสี่ยงทางถนนในชุมชน โดยเน้นฐานคิดกระบวนการจัดการดูเสี่ยงในชุมชน ว่า เป็นกระบวนการที่เริ่มต้นจากฐานของชุมชนท้องถิ่นที่ประสบปัญหาอุบัติเหตุจากถนนภายในชุมชนหรือจากถนนที่เป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างชุมชน ต้องให้ชุมชนเป็นฐานในการทำงาน (Community Based Road Safety) ชุมชนเป็นเจ้าของ (Ownership/Empowerment) ต้องการการจัดการร่วม ที่ประกอบด้วยภาคีหลากหลายจากภาคส่วน (Management Input) ต้องมีข้อมูล ดำเนินการบนพื้นฐานหลักวิชาการที่ถูกต้อง (Information/Technical Input) ต้องมีการเรียกร้องและสร้างความตระหนักรู้ร่วม ; ความทุกข์เชิงสังคม; Risk Society (Advocacy/Awareness) ต้องมีมาตรการ และมีการปฏิบัติการ (Enforcement) และการปฏิบัติการสามารถทำได้ในส่วนที่ทำได้ (กำจัดปัญหา หรือชี้ให้เห็นปัญหา) หรือส่งต่อ/สะท้อนปัญหาในส่วนที่เกินกำลังไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

โดยในการฝึกอบรมนั้นวิทยากรได้สรุปประเด็นว่า ทำไมต้องการจัดการดูเสี่ยง เพราะชุมชนสามารถจัดการแก้ไขปัญหาดูแลเสี่ยงได้ด้วยพลังของชุมชน เป็นการแก้ไขปัญหาดูแลเสี่ยงโดยชุมชน เพื่อชุมชน และสามารถทำให้อุบัติเหตุลดลงหรือเป็นศูนย์ได้ โดยกระบวนการแก้ปัญหาดูแลเสี่ยงทางถนนในชุมชนนั้น สามารถจัดทำได้เป็น 3 ระยะคือ 1. ระยะต้นน้ำ เป็นการสร้างความเป็นเจ้าภาพร่วมกัน สร้างแรงบันดาลใจ สร้างทีม 2. ระยะกลางน้ำ เป็นการค้นหาข้อมูล การสำรวจดูเสี่ยง วิเคราะห์ สร้างแผนปฏิบัติการดูเสี่ยง 3. ระยะปลายน้ำ เป็นการประเมินผล เฝ้าระวัง สรุปบทเรียน ส่งต่องาน โดยในระยะต้นน้ำนั้น มีรายละเอียดย่อยคือ สำรวจชุมชนเบื้องต้น การค้นหาและสร้างทีมงาน การศึกษาข้อมูลบริบทชุมชน และสถานการณ์อุบัติเหตุ การประชุมชี้แจงโครงการการอบรมเทคนิค การค้นหาและวิเคราะห์ดูเสี่ยงฯ และการศึกษาดูงานพื้นที่ต้นแบบ ระยะกลางน้ำ มีรายละเอียดย่อยคือ การค้นหาดูเสี่ยง การวิเคราะห์ดูเสี่ยง การสรุป ปัจจัยจากคน รถ ถนน การวางแผนปฏิบัติการ การปฏิบัติการดูเสี่ยง และการส่งต่อปัญหาที่เกินกำลัง ระยะปลายน้ำ มีรายละเอียดย่อยคือ กระบวนการเฝ้าระวัง และติดตามผล การสรุปบทเรียน และการประกวดนวัตกรรม จากนั้น วิทยากรได้ชวนให้ที่ประชุมสรุปไปงาน (มาตรการ) การแก้ไขปัญหาดูแลเสี่ยงถนนในชุมชนร่วมกัน โดยสรุปสาระสำคัญของแต่ละ

ในงาน และให้ผู้นำชุมชนสะท้อนคิดในแต่ละใบงานว่า ได้ทำอะไรไปบ้างแล้ว โดยในใบงานที่ 1 เป็นการกำหนดพื้นที่ และคัดเลือกจุดเสี่ยงในชุมชน ซึ่งในการอบรมครั้งนี้ ผู้นำชุมชนก็ได้สรุปการกำหนดพื้นที่จุดเสี่ยงในชุมชนของตนเองเบื้องต้นได้ดี บางชุมชนได้ลงพื้นที่ในชุมชนและเริ่มประชุมพูดคุยกับชาวบ้านในชุมชนแล้ว เช่น ชุมชนบ้านสร้าง ชุมชนปากจั่น เป็นต้น จากนั้น วิทยากรได้สรุปสาระสำคัญในส่วนใบงานที่ 2 ซึ่งเป็นการค้นหารูปแบบการชนที่เกิดขึ้นบ่อยในชุมชน ใบงานที่ 3 การค้นหาปัจจัยเสี่ยงบนถนนทางแยก การทำทางแยกให้ปลอดภัย การค้นหาปัจจัยเสี่ยงบนถนนทางโค้ง การทำทางโค้งให้ปลอดภัย การค้นปัจจัยเสี่ยงบนถนนทางตรง การทำทางตรงให้ปลอดภัย ใบงานที่ 4 สรุปปัจจัยที่ก่อให้เกิดการชน (คน/รถ/ถนน) ใบงานที่ 5 เรียนรู้จากอดีต ค้นหาต้นตอเดิมในพื้นที่ ชวนใครมาทำงาน ใบงานที่ 6 การจัดทำแผนปฏิบัติการการแก้ไขจุดเสี่ยงในชุมชน การสร้างแผนปฏิบัติการที่มีพลัง ใบที่ 7 การจัดการจุดเสี่ยงทำเองได้ / ส่งต่อปัญหาที่เกินกำลัง ใบงานที่ 8 มาตรการประเมินผลเฝ้าระวังและติดตามผล

จากมาตรการทั้งหมดนั้น วิทยากรได้สรุปวิธีการจัดการจุดเสี่ยงต่างๆ 4 ขั้นตอน คือ 1. ค้นหาว่าอยู่ที่ไหน 2. วิเคราะห์จุดเสี่ยงอันตราย 3. การปรับปรุงจุดเสี่ยงอันตราย 4. การเฝ้าระวังติดตามผล และยึดโยงกับระยะเวลาการดำเนินงานดังนี้คือ 1. ระยะ 6 เดือนแรก เป็นการวางแผนการดำเนินงาน (อบรม/ให้ความรู้/เสริมสร้างความรู้ด้านการทำงานและวิจัยให้แก่นำในการแก้ปัญหา) 2. ระยะ 6 เดือนต่อมา เป็นการลงพื้นที่/ทำงานในพื้นที่/แก้ปัญหาในพื้นที่ 3. ระยะ 6 เดือนสุดท้าย เป็นการประเมินผลโครงการในพื้นที่/เสนอผลการดำเนินโครงการ/นวัตกรรม/สรุปผล-รายงานผลการดำเนินการแต่ละโครงการ

ในช่วงสุดท้ายของการฝึกอบรม วิทยากรได้สรุปมาตรการ 8 มาตรการในการแก้ไขปัญหาจุดเสี่ยงทางถนนในชุมชน โดยให้แต่ละชุมชนรายงานความคืบหน้าของการดำเนินการแต่ละมาตรการ และให้ผู้นำชุมชนและสมาชิกใหม่ที่เข้าร่วมโครงการได้สะท้อนคิดแนวทางและวิธีการแก้ปัญหาจากการที่ได้เรียนรู้ร่วมกันมาเป็นระยะเวลา 6 เดือน ซึ่งทุกกลุ่มได้สะท้อนคิดและแลกเปลี่ยนรู้กันได้อย่างน่าสนใจในการเข้าใจปัญหาและบริบทในแต่ละชุมชนซึ่งมีความหลากหลายและแตกต่างกัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า การแก้ปัญหาต่างๆ ต้องขึ้นอยู่กับบริบทและสิ่งแวดล้อมของแต่ละชุมชน โดยทุกชุมชนมีพันธะสัญญาร่วมกันที่จะดำเนินการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาชุมชนโดยชุมชนและเพื่อชุมชน

4.1.4 ในช่วง 6 เดือนถัดมา เป็นช่วงเวลาระยะกลางน้ำ ระหว่างเดือนเมษายน 2562 – เดือนกันยายน 2562 ทุกพื้นที่ชุมชนได้ลงพื้นที่ของตนเองเพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาจุดเสี่ยงในชุมชนตามมาตรการที่ได้เรียนรู้ในชุดความรู้ โดยมีเจ้าหน้าที่ NODE จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นพี่เลี้ยงคอยหนุนเสริม คอยติดตามแนะนำการทำงานโครงการ ในระหว่างนี้ NODE จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำงานของแต่ละพื้นที่ ณ โรงแรมอยุธยาโรเวอร์วิวเพลส ในวันเสาร์อาทิตย์ รวม 4 ครั้ง โดยให้แต่ละพื้นที่ได้สะท้อนการทำงานของตน ความก้าวหน้าของโครงการและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน โดยมีวิทยากรและวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิคอยให้คำแนะนำชี้แนะ

4.1.5 ในช่วง 6 เดือนสุดท้ายซึ่งเป็นช่วงระยะปลายน้ำระหว่างเดือนตุลาคม 2562 – มีนาคม 2563 NODE จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผลการดำเนินโครงการที่โรงเรียนป้อมเพชรและโรงแรมอยุธยาโรเวอร์วิวเพลส รวม 2 ครั้ง เพื่อให้ทุกพื้นที่ได้นำเสนอผลการดำเนินโครงการ โดยมีวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิของโครงการ และผู้ประเมินจากศูนย์เรียนรู้สุภาพะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ได้ร่วมให้คำชี้แนะและให้ผลย้อนกลับแก่ทุกพื้นที่ และในเดือนมีนาคม 2563 NODE จังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้จัดเวทีถอดบทเรียนการดำเนินงานเป็นครั้งสุดท้าย ณ โรงแรมอยุธยาโรเวอร์วิวเพลส โดยเป็นการเสวนาแลกเปลี่ยนรู้ระหว่างพื้นที่ สรุปผลการดำเนินงานและจัดแสดงผลงานที่ได้ดำเนินการมา โดยมี

ผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นเกียรติเป็นประธานในพิธีและมอบเกียรติบัตรให้กับทุกพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ ในการจัดเวทีสัมมนาดังกล่าว และมีการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการด้วย

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

คณะผู้วิจัยได้รวบรวม สังเคราะห์และวิเคราะห์ข้อมูลจากเวทีสรุปบทเรียนจำนวน 2 ครั้ง ที่หน่วยจัดการร่วม (NODE) จังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้จัดขึ้นในช่วง 6 เดือนแรกและ 6 เดือนสุดท้าย โดยได้สังเคราะห์วิเคราะห์ข้อมูลออกมาในรูปแบบการถอดบทเรียนการดำเนินโครงการและนำเสนอผลวิจัยการถอดบทเรียนในรูปแบบการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

5. สรุปผลการวิจัย

5.1 สรุปผลการถอดบทเรียน

จากการดำเนินการวิจัย NODE จังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้จัดเวทีการถอดบทเรียนขึ้น 2 ครั้ง ณ โรงแรมอยุธยาเรอริวเพลส และโรงเรียนป้อมเพชร สามารถสรุปผลการถอดบทเรียนตาม 8 มาตรการในชุดความรู้เพื่อดำเนินงานการแก้ไขจุดเสี่ยงทางถนนในชุมชน โดยในการถอดบทเรียน คณะผู้ดำเนินงานโครงการได้ตั้งคำถาม 7 คำถามกับผู้เข้าร่วมโครงการทุกพื้นที่เพื่อช่วยกันสรุปบทเรียนที่ได้จากการดำเนินงานโครงการ โดยมีวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิประจำโครงการ คือ ดร.อุดมกฤษณ์ ศรีนนท์ เป็นผู้นำการสรุปการเรียนรู้ของชุมชนทั้ง 6 ชุมชนที่เข้าร่วมโครงการคือ ชุมชนตำบลพระยาบันลือ ชุมชน ตำบลภูเขาทอง ชุมชน ตำบลบ้านสร้าง ชุมชน ตำบลอุทัย ชุมชนตำบลปากจั่นและชุมชน ตำบลลุมพินี จังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยชุมชนที่เข้าร่วมเข้าโครงการทั้งหมดได้ร่วมกันสะท้อนคิดการดำเนินงานโครงการตามข้อคำถามต่างๆ ดังต่อไปนี้

คำถามที่ 1 ท่านมีความคิดเห็นต่อการอบรมและการนำชุดความรู้ไปปฏิบัติ : ชุมชนต่างๆ ได้สะท้อนการทำงานและการดำเนินโครงการในประเด็นดังนี้คือ

ด้านวัตถุประสงค์ของโครงการและการดำเนินงาน : ชุมชนที่เข้าร่วมโครงการขาดความเข้าใจที่ดีในด้านวัตถุประสงค์ของโครงการในช่วงแรกๆ อย่างไรก็ตาม ในระยะต่อไป ผู้เข้าร่วมโครงการเข้าใจวัตถุประสงค์ของโครงการมากขึ้นจากการอบรมที่หน่วยจัดการร่วม ศูนย์สุขภาวะ จ.พระนครศรีอยุธยา จัดขึ้น เกิดการทำความเข้าใจผ่านการเรียนรู้ในชุดการเรียนรู้ บางชุมชนสะท้อนว่า การอบรมไม่ตรงเป้าหมาย โดยเสนอแนะว่าผู้เข้าร่วมโครงการต้องศึกษาคู่มือและทำความเข้าใจให้มากขึ้นว่า ทำได้หรือทำไม่ได้ อย่างไรก็ตาม ผู้เข้าโครงการบางชุมชนสะท้อนว่า การจัดการประชุมอบรมโดยศูนย์ฯ ทำได้ดี แต่การสร้างเครือข่ายในระดับพื้นที่ยังไม่ชัดเจน ควรมีการศึกษาคู่มือคุยกับผู้รู้มากขึ้น เพราะในคู่มือยังบอกไม่ชัดเจนว่าสามารถนำไปใช้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้อย่างไร กล่าวคือ คู่มือยังเขียนได้ไม่ครอบคลุม และเป็นแบบวิชาการมากเกินไป แต่อย่างไรก็ตาม ก็พอสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้โดยควรเพิ่มบางจุดบางประเด็นเข้าไป เช่น เน้นวิธีการจัดเพิ่มในการซ่อมแซมถนนหนทาง การหาตัวอย่างการจัดเส้นทางจราจรที่มีปัญหาให้หลากหลายในคู่มือ และควรเพิ่มความรู้อหรือแนวคิดด้านการจัดการความปลอดภัยเรื่องถนนต่างระดับด้วย

ด้านการสร้างเครือข่ายการทำงานและดำเนินโครงการ : ชุมชนต่างๆ ได้ร่วมกันสะท้อนคิดว่า โครงการอบรมของศูนย์ฯ ทำให้รับทราบว่า ชุมชนต่างๆ มีปัญหาแตกต่างกันออกไป เป็นปัญหาของส่วนรวมที่ต้องช่วยกันแก้ไข ทำให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือ ซึ่งเป็นสิ่งที่ดีมากในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

คำถามที่ 2 ท่านมีความคิดเห็นต่อชุดความรู้อย่างไร : ชุมชนต่างๆ ได้สะท้อนแนวคิดและข้อเสนอต่อชุดความรู้ในประเด็นต่างๆ ดังนี้

ชุดความรู้การอบรม : ชุมชนต่างๆ ได้ร่วมกันสะท้อนเกี่ยวกับชุดความรู้การอบรมว่า ควรสั้น กระชับ เข้าใจง่าย ชุดความรู้เขียนดี แต่เอาไปใช้ในชุมชนไม่ค่อยได้ ออกแบบวิชาการมากเกินไป ผู้จัดทำควรปรับให้เข้าใจง่าย เนื้อหาไม่ควรเยอะ แต่สาระสำคัญ จากการนำชุดความรู้ไปใช้ พบว่า ทีมงานของพื้นที่ย่อยต้อง

นำความรู้ไปถ่ายทอดต่อชุมชน โดยการพูดสอดแทรก หรือเป็นภาษาชุมชน แล้วทำสรุปย่อเป็นเอกสารแจกชุมชนอีกที

การพัฒนาปรับปรุงชุดความรู้ : บางชุมชนได้สะท้อนว่า ชุดความรู้ไม่ค่อยตรงประเด็น ตัวหนังสือเล็ก แต่ข้อดีของชุดความรู้คือ เป็นเครื่องมือที่นำเข้าไปสู่หน่วยงาน องค์กรต่างๆ ได้ง่ายขึ้น เป็นเหมือนตัวนำทางที่ดี เพราะมีความน่าเชื่อถือในรูปแบบองค์กรระดับชาติ มีการพัฒนาและดำเนินการเป็นขั้นตอน อย่างไรก็ตาม มีข้อเสนอแนะว่าต้องนำชุดความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันออกไป นอกจากนี้ ชุมชนได้สะท้อนว่า ชุดความรู้เป็นแนวทางในการทำงานเพื่อประโยชน์ของคนในชุมชน และยังสามารถขยายไปยังชุมชนอื่นได้

คำถามที่ 3 ท่านมีการนำแต่ละมาตรการไปใช้อย่างไร : ชุมชนต่างๆ ได้สะท้อนแนวคิดและข้อเสนอต่อชุดความรู้ในประเด็นต่างๆ ดังนี้

กระบวนการทำงานตามมาตรการในชุดความรู้ : ชุมชนต่างๆ ได้สะท้อนว่า ทุกพื้นที่วิเคราะห์ปัญหาและตั้งคณะทำงาน โดยเอาปัญหาการจราจรในชุมชนเป็นตัวหลัก มีการเรียนรู้ชุดความรู้ พูดคุย ลงพื้นที่ ประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในเบื้องต้นชุมชนได้ทำแผนที่ชุมชนที่เป็นจุดเสี่ยงด้านการจราจรก่อน ทำให้มองเห็นปัญหาของชุมชน เอาปัญหาเป็นตัวนำ วิเคราะห์ปัญหาก่อนแล้วจึงหาหน่วยงานที่รับผิดชอบ อย่างไรก็ตาม ชุมชนบางชุมชนได้สะท้อนข้อเท็จจริงว่า อาจไม่ได้ดำเนินโครงการเรียงตามมาตรการ แต่ใช้กระบวนการจับรวมทุกมาตรการในการดำเนินงาน แต่อย่างไรก็ตาม ทุกพื้นที่ ทุกชุมชนที่เข้าร่วมโครงการ ได้พยายามใช้ทุกมาตรการที่ได้ระบุไว้ในหนังสือคู่มือชุดความรู้ บางชุมชนได้สะท้อนว่า การมีชุดความรู้ เป็นตัวนำ ทำให้การทำงานเป็นระบบ เข้าใจง่ายและชุมชนสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับชุดความรู้และมาตรการในชุดความรู้ : ชุมชนที่เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่ได้สะท้อนว่า การมีชุดความรู้เป็นสิ่งที่ดี แต่เวลานำไปใช้ ชุมชนอาจจะปรับเปลี่ยนให้เข้ากับบริบทของตนเอง โดยอาจจะมีการใช้ภาษาที่เข้าใจได้ง่ายขึ้นเวลาลงทำงานในพื้นที่ เพราะภาษาวิชาการในชุดความรู้ นั้น อาจจะเหมาะสมกับคณะทำงานในระดับนโยบาย แต่ในระดับปฏิบัติการอาจจะต้องปรับชุดความรู้ให้อ่านง่ายและเข้าใจมากขึ้น ไม่ควรจะมีเนื้อหาเยอะ ควรมีเนื้อหาที่สั้น กระชับ ทั้งนี้เพื่อเกิดประโยชน์สูงสุดในด้านงบประมาณที่ได้ทุ่มเทลงไป

คำถามที่ 4 ปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินการในแต่ละมาตรการอย่างไร : ชุมชนต่างๆ ได้สะท้อนปัจจัยแห่งความสำเร็จในการดำเนินการในแต่ละมาตรการดังนี้

การดำเนินการตามมาตรการในชุดความรู้ : ทุกชุมชนที่เข้าร่วมโครงการได้สะท้อนว่า ได้ใช้และปฏิบัติตามมาตรการที่ระบุไว้ในชุดความรู้ บางพื้นที่ได้ทำสำเร็จแล้ว ส่วนบางพื้นที่กำลังรอผลงานจากการดำเนินโครงการ อย่างไรก็ตาม บางมาตรการดำเนินการไม่สำเร็จด้วยเงื่อนไขและปัจจัยต่างๆ ตามสภาพชุมชน แต่การดำเนินการตามมาตรการส่วนใหญ่ประสบความสำเร็จอย่างดี เป็นที่ชื่นชมของคนในชุมชน เพราะเป็นโครงการที่ชุมชนได้ดำเนินการเอง มีความเป็นเจ้าของ เกิดความสำเร็จจากการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยการประชุมหรือประชาคม กล่าวคือ ประชาชนมีความเข้าใจมากขึ้นได้รับความร่วมมือมากขึ้น เห็นภาพจุดเสี่ยง ชัดเจนขึ้น หน่วยงานต่าง ๆ ให้ข้อมูลมากขึ้น ภาคประชาชนมีบทบาทมากขึ้น หน่วยงานอื่นรับรู้มากขึ้น

ความสำเร็จในการสร้างและขยายเครือข่าย (Networking and change agents) ในการดำเนินโครงการตามมาตรการในชุดความรู้ : ทุกชุมชนที่เข้าร่วมโครงการได้สะท้อนว่า การดำเนินโครงการแก้ไขจุดเสี่ยงทางถนนในชุมชนสามารถขยายผลต่อกลุ่มเยาวชนและภาคส่วนประชาชนต่างๆ ในชุมชนได้ดี เช่น ชุมชนตำบลพระยาบันลือ ชุมชนตำบลปากจั่น เป็นต้น ทำให้ชุมชนและประชาชนเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีใน

บางจุดที่สามารถแก้ไขได้ ประชาชนให้ความร่วมมือมากขึ้น ชุมชนช่วยกันเฝ้าระวังมากขึ้น นับว่าเป็นการสร้างแนวร่วมในการทำงานและการดำเนินโครงการได้เป็นอย่างดี

คำถามที่ 5 ในการดำเนินงานแต่ละมาตรการมีปัญหาและอุปสรรคอย่างไร และแก้ไขอย่างไร: ชุมชนต่างๆ ได้สะท้อนการดำเนินงานในแต่ละมาตรการ รวมถึงปัญหาอุปสรรคและวิธีการแก้ไขปัญหาในการดำเนินงานตามชุดความรู้ดังนี้

ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินโครงการ : ทุกชุมชนที่เข้าร่วมโครงการได้สะท้อนว่า ยังมีปัญหาเชิงพื้นที่หลายประการที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานโครงการ กล่าวคือ คณะทำงานต้องสร้างความน่าเชื่อถือต่อองค์กรที่เข้าไปดำเนินงานด้วย ปัญหาการสร้างความเข้าใจกับคน ไม่เพิ่มภาระงาน ให้ชุมชนมองเห็นประโยชน์ อยากมีส่วนร่วมในโครงการ นอกจากนี้ ยังมีปัญหาเรื่องเศรษฐกิจปากท้องชุมชน คณะผู้ดำเนินงานโครงการต้องย่ำบ่อยๆ ให้ชุมชนทำหรือแก้ปัญหาาร่วมกัน นอกจากนี้ ยังมีปัญหาเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพถนนในชุมชนอยู่บ่อยๆ จากองค์กรในชุมชน ปัญหาคนต่างด้าวไม่เข้าใจภาษา ปัญหาการขับเคลื่อนด้วยความเร็วโดยเยาวชน (เด็กแว้น) สภาพถนนที่ขาดการซ่อมแซม ปัญหาคนนอกพื้นที่ที่ไม่เข้าใจเรื่องการทำงานโครงการ ปัญหาด้านการเบิกจ่ายเงินที่จะใช้ดำเนินการแต่ละมาตรการ การไม่เข้าใจในระบบการเงิน ปัญหาการส่งต่อปัญหาต่อหน่วยงานในพื้นที่ ปัญหาร้านค้าริมถนนที่มีมาก

การแก้ไขปัญหาและข้อเสนอแนะ : ชุมชนต่างๆ ที่เข้าร่วมโครงการได้สะท้อนแนวทางการแก้ไขปัญหาต่างๆ โดยการทำความเข้าใจกับประชาชนในพื้นที่ เช่น การจัดการรณรงค์การสวมหมวกนิรภัย การส่งต่อปัญหาต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการแจ้งหรือรายงานปัญหาที่อยู่นอกเหนืออำนาจการแก้ไขต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ปัญหาที่เกี่ยวกับการเบิกจ่ายเงินในโครงการ บางชุมชนได้ดำเนินการสำรองจ่ายไปก่อนด้วยเงินของผู้นำโครงการ ปัญหาเด็กแว้นในบางชุมชนได้ดำเนินการแก้ไขโดยให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วม นอกจากนี้จากการประชุมสะท้อนการดำเนินงาน ชุมชนต่างๆ ที่เข้าร่วมโครงการได้เสนอแนะว่า ปัญหาหลายเรื่องเช่น ปัญหาด้านการเบิกจ่ายเงินงบประมาณในโครงการ ควรมีกระบวนการชี้แจงที่ทำให้เข้าใจง่ายขึ้นกว่านี้และควรเพิ่มระยะเวลาในการทำความเข้าใจในเรื่องต่างๆ ด้วย

คำถามที่ 6 ท่านมีข้อเสนอแนะในแต่ละมาตรการอย่างไร : ชุมชนต่างๆ ได้สะท้อนข้อคิดและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานโครงการในแต่ละมาตรการดังนี้

การสร้างความเข้าใจในดำเนินงานและการสร้างจิตสำนึก : ทุกชุมชนที่เข้าร่วมโครงการได้สะท้อนแนวคิดและข้อเสนอแนะจากการดำเนินงานในแต่ละมาตรการเป็นในทิศทางเดียวกันคือ ต้องสร้างความเข้าใจในแต่ละมาตรการอย่างจริงจัง นอกจากนี้การดำเนินงานตามมาตรการนั้น ควรมีการปลูกฝังหรือสร้างจิตสำนึกกับชุมชน มีการสื่อสารในการทำงานให้ชัดเจนเข้าใจการทำงานของชุมชนให้มากขึ้น ส่งเสริมให้ชุมชนทำด้วยจิตอาสาควรลดขั้นตอน/กฎบางอย่าง ยอมรับความเป็นจริง ให้มีความยืดหยุ่นแต่ละมาตรการ/ยืดความถูกต้อง

คำถามที่ 7 ผู้เข้าร่วมโครงการของท่านนำความรู้ในชุดความรู้ไปปฏิบัติอย่างไร: ชุมชนต่างๆ ที่เข้าร่วมโครงการ ได้สะท้อนว่า คณะทำงานในโครงการทุกคนสามารถขยายผลโครงการต่อได้ดี มีการนำความรู้จากชุดความรู้ไปใช้และแนะนำผู้อื่นได้ เป็นแนวปฏิบัติในชุมชนได้ดี ผู้นำตระหนักถึงปัญหาและกลุ่มผู้นำนำไปกระจายต่อกลุ่มอื่นและองค์กรอื่น

คำถามที่ 8 ผู้เข้าร่วมโครงการของท่านนำความรู้ในชุดความรู้ไปปฏิบัติอย่างไร : ชุมชนต่างๆ ที่เข้าร่วมโครงการ ได้สะท้อนว่า เกิดการเชิญประชาคมเป็นภาคีเครือข่าย มีศักยภาพในการทำงานมากขึ้น เกิดเครือข่ายในการทำงานมากขึ้น เกิดความน่าเชื่อถือในการทำงาน เป็นที่ยอมรับมากขึ้น นอกจากนี้ ยังได้สะท้อนว่า เกิดการนำชุดความรู้ไปขยายผลต่อในระดับหมู่บ้าน หรือชุมชนอื่นได้ จัดให้มีการอบรมระดับชุมชนร่วมเป็นเครือข่าย ชุมชนตลาดให้การสนับสนุน และเห็นความสำคัญมากขึ้น นำไปขยายในส่วนราชการ, หน่วยงานด้าน

ขนส่ง เชื่อมโยงไปในโรงเรียน และเป็นแบบอย่างที่ดี และประการสำคัญคือ ผู้เข้าร่วมโครงการนำไปขยายผลกับเยาวชน ทำความเข้าใจกับเยาวชน และเกิดผลที่ดีตามมาในที่สุด

5.2 สรุปผลการดำเนินโครงการ

จากการดำเนินงานโครงการของทุกพื้นที่ และการถอดบทเรียนการดำเนินงาน สามารถสรุปผลการดำเนินงานได้ดังปรากฏในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สรุปผลการดำเนินโครงการ

ตำบล	ผลลัพธ์เชิงคุณภาพ	ผลลัพธ์เชิงปริมาณ	
		สถิติ	Change Agent (CA)
1. ลุมพินี	-การสร้าง ความตระหนักรู้แก่ประชาชน -การสร้างเครือข่ายภาครัฐ -คณะกรรมการดำเนินงานเกิดจากจิตอาสา	อุบัติเหตุ = 0 ตาย = 0	CA 1 = 6 (100%) CA 2 = 6 (100%) CA 3 = 6 (100%)
2. ภูเขาทอง	-การสร้าง ความตระหนักรู้แก่ประชาชน -การสร้างเครือข่ายภาครัฐ -คณะกรรมการดำเนินงานเกิดจากจิตอาสา	อุบัติเหตุ = 0 ตาย = 0	CA 1 = 6 (100%) CA 2 = 6 (100%) CA 3 = 6 (100%)
3. พระยาบันลือ	-เยาวชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา -ผู้นำมีศักยภาพสูงในการประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและพื้นที่	อุบัติเหตุ = 10 เหลือ 5 ตาย = 0	CA 1 = 6 (100%) CA 2 = 5 (100%) CA 3 = 5 (100%)
4. ปากจั่น	-ผู้นำมีศักยภาพสูงในการประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและพื้นที่ -มีกิจกรรมเสริมสร้างความตระหนักรู้ด้านการป้องกันอุบัติเหตุในชุมชนโดยเน้นการเกิดประโยชน์ร่วม -ประสาน Stakeholders (ผู้มีส่วนร่วม)	อุบัติเหตุจาก 31 เหลือ 13	CA 1 = 6 (100%) CA 2 = 13 70 (100%) CA 3 = 100 (100%)
5. บ้านสร้าง	-กลไกการทำงานระหว่างภาครัฐและภาคประชาชน -การประสานงานกับเทศบาล	อุบัติเหตุ = 25 เหลือ 15 ตาย = 0	CA 1 = 6 (100%) CA 2 = 50 (100%) CA 3 = 6 (100%)
6. อุทัย	-ผู้นำมีศักยภาพในการประสานงานสูง -การทำงานกับ พชอ.	อุบัติเหตุ = 0 ตาย = 0	CA 1 = 6 (100%) CA 2 = 15 (100%) CA 3 = 6 (100%)

จากตารางที่ 1 เห็นได้ว่า ภาพรวมของทุกโครงการประสบความสำเร็จร้อยละ 100% ทุกพื้นที่ใช้ข้อมูลชุมชนในการขับเคลื่อนการทำงานในการแก้ไขปัญหาจุดเสี่ยงทางถนนในชุมชนนอกจากนี้ ยังได้ขยายเครือข่ายการทำงานไปสู่ Change agents ต่างๆ เพื่อให้ทำงานแก้ไขปัญหาเกิดความยั่งยืน

ตารางที่ 2 สรุปปัจจัยแห่งความสำเร็จของการใช้คู่มือการแก้ไขปัญหาจุดเสี่ยงทางถนนในชุมชน

มาตรการที่	ประโยชน์	ข้อจำกัด
1. ทำแผน และคัดเลือก “จุดเสี่ยง” ในชุมชน	ทุกพื้นที่ใช้ได้ดี โดยให้คนในชุมชนไปขับเคลื่อนจุดเสี่ยงชุมชนสามารถกำหนด/คัดเลือกบุคคลที่มีความสามารถในการขับเคลื่อนมาตรการอื่น ๆ ได้	-
2. ค้นหาอุปสรรควิธีการที่เกิดขึ้นบ่อยบริเวณ “จุดเสี่ยง”	มีการเรียนรู้มาตรการนี้ แต่ไม่ได้สังเกตหรือบันทึกข้อมูลในสถานการณ์จริง	1. พื้นที่ไม่สามารถเขียนในรายงานได้ เนื่องจากไม่อยู่ในเหตุการณ์จริง 2. บทบาทหน้าที่นี้มีเจ้าหน้าที่เฉพาะด้านดำเนินการ(ตำรวจ) ทำน้อยสุด
3. ค้นหาปัจจัยเสี่ยงจากถนน (ทางตรง/ทางโค้ง/ทางแยก)	มีการดำเนินการตามมาตรการในทุกพื้นที่ที่มี ทำให้เกิดการนำไปใช้ กับคนในชุมชน พระยาบันลือ - ถนน รด, ปากจั่น คน การให้ความรู้ ผลประโยชน์ร่วมกัน	-
4. สรุปปัจจัยที่ก่อให้เกิดการชน (คน/รถ/ถนน)	มีการดำเนินการตามมาตรการในทุกพื้นที่มี อบรมให้ความรู้	-
5. เรียนรู้จากอดีต ต้นทุนเดิมจะชวนใครมาทำงาน	มีการดำเนินการตามมาตรการในทุกพื้นที่มี CA1 คณะทำงานดีทุกพื้นที่ บ้านสร้าง ชวนคนไปทำ ชื่นชม	-
6. จัดทำแผนปฏิบัติการแก้ไขจุดเสี่ยงในชุมชน	ทุกพื้นที่มีการจัดทำแผนปฏิบัติการ บางพื้นที่เขียนแต่แผนงาน แต่แผนปฏิบัติการไม่มี บางที่เขียนแต่ไม่ได้มีการเขียนแผน แต่ละพื้นที่ความละเอียดแตกต่างกัน	คลุมเครือ
7. จัดการจุดเสี่ยงที่ทำเองได้/ส่งต่อปัญหาที่เกินกำลัง	มีการดำเนินการในทุกพื้นที่	-
8. การประเมินผล เฝ้าระวัง และติดตามผล	มีการดำเนินการในทุกพื้นที่ กำหนดขอบเขตเนื้อหาการสรุป	ทำยากสุด

หมายเหตุ. มาตรการ 1, 3, 4, 5 ทุกพื้นที่นำไปปฏิบัติและเกิดการเรียนรู้จริง

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่าทุกพื้นที่ได้ดำเนินการตามมาตรการทุกมาตรการ แต่บางมาตรการทำได้ยาก เช่น การประเมินผล เฝ้าระวังและติดตามผล ซึ่งต้องอาศัยหลักวิชาการและการทำวิจัยร่วมด้วย โดยเฉพาะการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นระบบ

6. อภิปรายผล

จากการดำเนินการวิจัยโครงการแก้ไขจุดเสี่ยงทางถนนในชุมชน พบว่า การดำเนินการประสบความสำเร็จเป็นที่น่าสนใจ แม้ว่าบางพื้นที่อาจจะพบปัญหาในการดำเนินการตามมาตรการบางมาตรการ ประเด็นที่น่าสนใจและอาจจะต้องส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินการคือ การให้ความรู้ชุมชนที่เข้าร่วมโครงการเกี่ยวกับการวิจัย กระบวนการวิจัย การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การแปลผลข้อมูลและการวิจัย ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอย่างมากในการที่จะทำให้โครงการประสบความสำเร็จมากขึ้น กล่าวคือ NODE จังหวัดพระนครศรีอยุธยาต้องเสริมสร้างกระบวนการวิจัยในชุมชนเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ในประเด็นการวิจัยชุมชนนี้ อุทัย ดุลยเกษม (2563) กล่าวว่า การวิจัยเป็นสิ่งที่ชาวบ้านหรือสมาชิกส่วนใหญ่ของชุมชนท้องถิ่นไม่มีความคุ้นเคยหรือไม่มีความรู้ความเข้าใจและมีทักษะในการทำวิจัยไม่เพียงพอ ด้วยเหตุดังนั้น จึงต้องออกแบบสร้างการทำงานสำหรับโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นนี้เพื่อช่วยเหลือสนับสนุนและส่งเสริมชาวบ้านหรือสมาชิกของชุมชนโดยจัดให้มีสำนักงาน “ระบบพี่เลี้ยง” หรือ “Coach” ไว้ในท้องถิ่นต่างๆ ทั่วประเทศไทยตามความจำเป็นกับเนื้อหา ในประเด็นดังกล่าว อุทัย ดุลยเกษม ได้กล่าวว่า การทำวิจัยโดยชุมชนหรือโดยชาวบ้านในท้องถิ่นอาจจะมีข้อจำกัดเนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่คุ้นเคยกับการทำวิจัยในลักษณะนี้ ด้วยเหตุดังนั้น บทบาทและความรับผิดชอบของ NODE คือการส่งเสริม สนับสนุนและช่วยเหลือชาวบ้านในชุมชนในเรื่องต่อไปนี้

1. ชักชวนและส่งเสริมให้ชาวบ้านในท้องถิ่นรวมตัวกันเพื่อมาพูดคุยและวิเคราะห์สถานการณ์และปัญหาของชุมชนที่ชาวบ้านเผชิญร่วมกันอยู่ในขณะนั้น แต่การที่เจ้าหน้าที่ NODE จะทำหน้าที่ที่หรือบทบาทนี้ได้เป็นอย่างดีและมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์กับชาวบ้านจริงก็ต่อเมื่อเจ้าหน้าที่ NODE ต้องมีการศึกษาวิเคราะห์ชุมชน (Community Analysis) มาก่อนอย่างละเอียดพอสมควรเพื่อจะได้มี “ต้นทุน” ในการนำเสนอแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับชาวบ้านในชุมชน

2. ชักชวนและส่งเสริมให้ชาวบ้านในท้องถิ่นเห็นถึงความจำเป็นหรือความสำคัญหรือประโยชน์ที่จะได้จากการที่ชาวบ้านทำวิจัยเอง แต่การที่ NODE จะทำบทบาทหรือหน้าที่นี้ได้ก็ต่อเมื่อ NODE มีความรู้ความเข้าใจในสาระของการทำวิจัยว่ามีอะไรบางอย่างละเอียดพอสมควรหรืออย่างเพียงพอที่จะช่วยโน้มน้าวใจให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการทำวิจัยได้โดยมองเห็นประโยชน์ที่จะได้จากการทำวิจัยด้วยตนเอง มิใช่เป็นการ “บอกหรือสั่งให้ทำ” ของเจ้าหน้าที่ NODE

3. ชักชวนให้ชาวบ้านในท้องถิ่นหาข้อยุติระหว่างชาวบ้านเองให้ได้ว่า ในการทำวิจัยแต่ละครั้งนั้นชาวบ้านต้องการ “รู้คำตอบอะไร” ให้ชัดเจน และช่วยให้ชาวบ้านแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันว่า เพราะเหตุใดจึงเลือกตั้งคำถามการวิจัยที่ตกลงกันเอง เช่น “คำตอบ” ที่อยากรู้มีความสำคัญหรือมีประโยชน์อะไรกับตัวชาวบ้านเองหรือชุมชนท้องถิ่นโดยรวม เป็นต้น การดำเนินการในเรื่องนี้จะช่วยฝึกให้ชาวบ้านได้มีวิธีคิดที่เป็นเหตุเป็นผลและมีหลักฐานในการนำมาสนับสนุนในการโต้แย้งของตน กระบวนการดังกล่าวนี้มีความสำคัญมากในกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นการ “เสริมพลัง” ให้กับชาวบ้าน ในขั้นตอนนี้ บทบาทของ “พี่เลี้ยง” หรือ “ผู้ปฏิบัติงานประจำ” NODE มีความสำคัญมากในการนำเสนอแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถ้า “พี่เลี้ยง” หรือ “ผู้ปฏิบัติงาน” ประจำ NODE ไม่มีความรู้เรื่องของชุมชนและไม่มีทักษะในการจับประเด็นในการนำเสนอโอกาสที่จะตั้งคำถามวิจัย โดยชาวบ้านเอง เป็นเรื่องที่ไม่ถนัด เพราะฉะนั้น “พี่เลี้ยง” หรือ “ผู้ปฏิบัติงาน” ประจำ NODE ต้องมีการเตรียมตัวอย่างดีจึงจะได้ผล

4. เมื่อชาวบ้านตกลงร่วมกันว่าต้องการอยากรู้ “คำตอบอะไร” ชัดเจนแล้ว เจ้าหน้าที่ NODE อาจจะช่วยในการเขียน “คำถามการวิจัย” ที่เป็นลายลักษณ์อักษร ไม่ว่าจะเป็นคำถามการวิจัยในลักษณะใดก็ตาม เพราะการเขียนอาจจะไม่ใช่ทักษะที่ชาวบ้านมีมากพอ และเมื่อเขียน “คำถามการวิจัย” เสร็จแล้ว ขั้นตอนมาก็เป็นการเขียนถึง “เหตุผลหรือความสำคัญของการวิจัย” ในเรื่องที่ตกลงกันว่าจะทำให้ชัดเจนและมีน้ำหนักพอเพียงพอต่อการขอรับทุนวิจัย

5. หลังจากมีการตั้งคำถามการวิจัยและอธิบายให้เห็นถึงความจำเป็นหรือความสำคัญของการเลือกประเด็นการทำวิจัยเสร็จแล้ว เจ้าหน้าที่ NODE จะต้องชวนชาวบ้านที่ร่วมทำวิจัยคุยกันถึงระเบียบวิธีหรือวิธีวิทยาการวิจัยว่า ทีมวิจัยชาวบ้านจะใช้วิธีการอย่างไรบ้างในการแสวงหา “คำตอบ” ต่อ “คำถามการวิจัย” ที่ตั้งไว้เพื่อให้ได้คำตอบที่น่าเชื่อถือ

6. เมื่อจัดทำ “ข้อเสนอโครงการวิจัย” (Research Project Proposal) เรียบร้อยแล้ว วิธีการที่พึงพิจารณาของ NODE ประการหนึ่ง คือ จัดเวทีให้มีการนำเสนอ “ข้อเสนอโครงการวิจัย” ดังกล่าวให้มีการวิพากษ์โดยนักวิชาการในท้องถิ่นหรือผู้ทรงคุณวุฒิที่เชิญมาก็ได้ เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่า “ข้อเสนอโครงการวิจัย” มีความถูกต้องและมีน้ำหนักมากพอต่อการสนับสนุนด้านงบประมาณ กิจกรรมส่วนนี้เป็นบทบาทหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ NODE ก่อนที่จะเสนอขอรับทุน

7. เมื่อ “ข้อเสนอโครงการวิจัย” ได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณเรียบร้อยแล้ว เจ้าหน้าที่ NODE จะต้องเชิญนักวิจัยประจำโครงการวิจัยทั้งหมดมาประชุมร่วมกันเพื่อวางแผนการทำงานตามขั้นตอนต่างๆ โดยอาจจะมีการแบ่งความรับผิดชอบกันทำงานในแต่ละกิจกรรม เช่น การเก็บรวบรวมข้อมูล การบันทึกข้อมูล การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล การตรวจสอบความพอเพียงและความครอบคลุมของข้อมูลในประเด็นที่เกี่ยวข้อง การวิเคราะห์ข้อมูลและการเขียนรายงานผลการวิจัยอันเป็นกิจกรรมสุดท้ายของกระบวนการวิจัย ในขั้นตอนนี้จะเป็นช่วงระยะเวลาที่นานตามขนาดและความซับซ้อนของคำถามการวิจัย เพราะฉะนั้น เจ้าหน้าที่ NODE ต้องทำหน้าที่เป็น “พี่เลี้ยง” หรือ “Coach” อย่างใกล้ชิดและสม่ำเสมอ เพราะช่วงนี้เป็นช่วงของกระบวนการเรียนรู้อย่างแท้จริง

อุทัย ดุลยเกษม ยังได้กล่าวเพิ่มเติมว่า การบริหารจัดการเพื่อการดำเนินงานโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้บรรลุเป้าหมาย ต้องคำนึงถึงเรื่องต่อไปนี้ 1. การพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในโครงการอย่างเป็นระบบและอย่างต่อเนื่องทั้งในด้านความรู้ความเข้าใจและทักษะที่เกี่ยวข้องกับงานที่ตนเองรับผิดชอบอย่างได้มาตรฐาน 2. จัดให้มีระบบ “การประเมิน” ผลการปฏิบัติงานของบุคลากรทุกระดับอย่างจริงจังและเป็นธรรมอย่างสม่ำเสมอ 3. อาจจัดให้มีโครงสร้าง “สนับสนุน” ระบบการบริหารจัดการทั้งในระดับส่วนกลางและระดับพื้นที่ 4. จัดให้มีเวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคนทำงานในแต่ละพื้นที่อย่างจริงจังและมีสาระ (มิใช่การเยี่ยมเยียนเพื่อการท่องเที่ยว) 5. มีการสรุปบทเรียนการทำงานของแต่ละพื้นที่อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องเพื่อการปรับปรุงและพัฒนาระบบการทำงานให้มีประสิทธิภาพและมีคุณภาพเพิ่มขึ้น 6. จัดให้มีช่องทางการเผยแพร่ผลการวิจัยทั้งเป็น “ความรู้” และการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาชุมชนให้เป็นที่รับรู้กันในวงกว้าง 7. ดึงหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจและภาคประชาสังคมในพื้นที่ให้เข้ามามีส่วนร่วมในด้านต่างๆ ในอันที่จะช่วยให้การทำโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นบรรลุเป้าหมายตามเจตนารมณ์ได้จริง

อุทัย ดุลยเกษม (2561) ได้กล่าวโดยสรุปว่า การใช้กิจกรรมการวิจัยเพื่อการเสริมพลังให้กับสมาชิกของชุมชนและให้แก่ชุมชนที่ทำการวิจัย เป็น “ยุทธวิธี” ที่ถือว่า “เป็นนวัตกรรม” ประการหนึ่งในวงการวิจัย เพราะในวงการวิจัย โดยทั่วไปจะให้ความสำคัญหรือจุดเน้นกับการ “ผลิตความรู้ใหม่” เพื่อเป็นการต่อยอดหรือพัฒนาการด้านความรู้ให้มีพรหมแดนของความรู้ในเรื่องนั้นๆ ให้กว้างขวางออกไป (Advancement of knowledge) หรือไม่ก็เป็นการทำวิจัยเพื่อวัตถุประสงค์ด้านการค้าและการพาณิชย์ เป็นต้น แต่การวิจัยเพื่อ

ท้องถิ่นมีจุดมุ่งหมายที่มีความชัดเจนคือกระบวนการวิจัยเพื่อสร้างโอกาสการเรียนรู้ให้กับชาวบ้านและเป็น “เสริมพลัง” ให้กับตัวชาวบ้านเองและเป็นการเสริมพลังให้แก่ชุมชนโดยการปกป้องรักษาและการใช้ประโยชน์ (Nurturing) จาก “ทุนของชุมชน” อย่างยั่งยืน (Sustainable Use of Community Capitals) ด้วยเหตุ ดังนั้น เพื่อให้เจตนาธรรมของการส่งเสริมและสนับสนุนให้ชาวบ้านได้ทำวิจัยด้วยตนเองเพื่อการ “เสริมพลัง” ให้กับชาวบ้านและให้แก่ชุมชนที่ทำการวิจัยประสบความสำเร็จอย่างที่ตั้งใจไว้ ประเด็นต่างๆ ที่ได้นำเสนอมาทั้งหมดนี้จึงควรได้รับการพิจารณาอย่างมีนัยสำคัญ

จากการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยพบว่า NODE จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้พยายามดำเนินการโครงการแก้ไขจุดเสี่ยงบนถนนในชุมชนโดยมีชุมชนต่างๆ เข้าร่วมโครงการดังได้กล่าวแล้ว และการดำเนินโครงการก็ประสบความสำเร็จและน่าพอใจในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตาม เพื่อให้การดำเนินโครงการในอนาคตประสบความสำเร็จแบบยั่งยืนมากขึ้น หน่วยจัดการร่วม NODE จังหวัดพระนครศรีอยุธยาควรมีการเสริมพลังชุมชนในการทำงานให้ประสบความสำเร็จมากขึ้นด้วยกระบวนการวิจัยชุมชนดังที่ได้กล่าวแล้วและขยายเครือข่ายไปยังชุมชนพี่น้อง หากสามารถทำได้อย่างเป็นระบบ การแก้ไขปัญหาดังกล่าวในชุมชนก็จะมีผลที่ยั่งยืนและเกิดผลลัพธ์อย่างยั่งยืน

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 สื่อชุดความรู้พัฒนารูปแบบได้สวยงาม อย่างไรก็ตาม ชุมชนที่เข้าร่วมโครงการสะท้อนว่า เนื้อหาและตัวหนังสือเล็ก ดังนั้น ควรปรับตัวอักษรให้ใหญ่ขึ้น และสื่อชุดความรู้เป็นภาษาวิชาการมากเกินไป ควรปรับภาษาให้เข้าใจง่าย เหมาะสมกับระดับชุมชนชาวบ้าน

7.2 ควรมีการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นระบบมากขึ้นในชุดความรู้ อาจจะใช้ QR Code แทนแผ่นซีดี ตัวใบงานมีประโยชน์ แต่ควรมีกิจกรรมการเรียนรู้เป็นกลุ่ม (Group Learning) มากกว่าการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-learning) และควรมีการกำหนดชั่วโมงในการเรียนรู้ในชุดคู่มือ

7.3 ควรมีการรวบรวมมาตรการในชุดความรู้ เช่น มาตรการ 1 และ 2 ควรอยู่รวมในมาตรการเดียวกัน และควรมีการนำเสนอผลลัพธ์ของโครงการเพื่อการขยายผล (สร้างเป็นมาตรการที่ 9)

7.4 ควรมีการขยายเครือข่ายทำงานโดยนำผลลัพธ์การจัดทำโครงการเสนอส่วนราชการจังหวัดเพื่อนำไปพัฒนาต่อยอดในการทำงานส่วนราชการจังหวัดต่อไป (พขอ.)

7.5 สำหรับการนำเครื่องมือไปใช้ในอนาคต ศูนย์การเรียนรู้สุภาพะ สำนักงานกองทุนส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) ควรมีบุคลากร/หน่วยงานที่สามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับประชาชน ควรมีเครือข่ายวิทยากรและควรมีการสนับสนุนส่งเสริมให้ชุมชนพัฒนาโครงการวิจัยงานวิจัยในระดับท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ

บรรณานุกรม

เอกสารภาษาไทย

- ธนพงษ์ จินวงษ์และคณะ. (มปป.). **คู่มือการแก้ไขจุดเสี่ยงทางถนนในชุมชน (Starter Pack for Road Safety)**. ศูนย์วิชาการเพื่อความปลอดภัยทางถนน (ศวปถ.) และมูลนิธินโยบายถนนปลอดภัย (มนป.).
- นิวัติ สร้อยมาลี. (2556). **การศึกษาจุดเสี่ยงการเกิดอุบัติเหตุภายในพื้นที่ตำบลโบสถ์ อำเภอมายา จังหวัดนครราชสีมา**. วิทยานิพนธ์วิศวกรรมศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- วิชุดา เสถียรนาม และคณะ. (2559). **คู่มือจัดการจุดเสี่ยงทางถนนในชุมชน (ฉบับปรับปรุงใหม่)**. ศูนย์วิชาการเพื่อความปลอดภัยทางถนน (ศวปถ.) และมูลนิธินโยบายถนนปลอดภัย (มนป.).
- สิริชัย ชูนาคา. (2559). **การศึกษาความปลอดภัยทางถนนในเขตชุมชนเมือง : กรณีศึกษาบ้านคลองแวง อำเภอสระเตา จังหวัดสงขลา**. วิทยานิพนธ์วิศวกรรมศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

สุรางค์ศรี ศีตมาโนชญ์และคณะ. (2555). รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการ การพัฒนารูปแบบการแก้ไขปัญหาการเสียชีวิตจากอุบัติเหตุจราจรอย่างมีส่วนร่วม โดยอาศัยทรัพยากรและศักยภาพในพื้นที่ วงรอบที่ 3 จังหวัดภูเก็ต. ศูนย์วิชาการเพื่อความปลอดภัยทางถนน มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.

อุทัย ดุลยเกษม. (2560). กรองความคิดด้านการศึกษาลดชีวิตในสังคมไทย ยุค 4.0. บรรณาธิการ ดร.พีรเทพ รุ่งคุณากร. ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

อุทัย ดุลยเกษม. (2563). สารของการวิจัย (The Essence of Research). บรรณาธิการ พระครูสุนทรธรรมโสภณ (รศ.ดร.วิเชียร ปัญญาจุฑาโฒ). โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วารสาร

ภูวดล พลศรีประดิษฐ์ และมะลิ โพธิพิมพ์. (2561). การจัดการจุดเสี่ยงการเกิดอุบัติเหตุทางถนนชุมชนเขตเมือง : กรณีศึกษาชุมชนโคราชคฤหาสน์ทอง ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา. วารสารวิจัยและพัฒนาด้านสุขภาพ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครราชสีมา ปีที่ 4 ฉบับที่ 1, หน้า 66-77.

เว็บไซต์

Thai PBS. (2553). รายงานการแก้ไขปัญหาดูแลความปลอดภัยทางถนน ออกอากาศทางสถานีวิทยุโทรทัศน์ไทยพีบีเอส. สืบค้นเมื่อวันที่ 16 สิงหาคม. จาก <https://news.thaipbs.or.th/content/216844>.

พฤติกรรมการรักษาศีล 5 ของชาวบ้านในชุมชนวังทรัพย์สิน
ตำบลชะแมบ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
The Behavior of Five-Precept Practice of the People in Ban Wang Sub Sin
Community in Cha Maeb Subdistrict, Wang Noi District,
Phra Nakhon Si Ayutthaya

พระครูสิทธิวิธราคม

Phrakhru Sitthiwarakhom

พระณานิพิทย อินทจารี

Phra Chanipit Intachari

สุชาติ อ่อนสร้อย

Suchart Onsoi

อาทิตย์ ชูชัย

Artit Choochai

วรุฒิ สุขสมบูรณ์

Worawut Suksomboon

สอาด ภูนาสรณ์

Saard Poonasorn

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

Mahamakut Buddhist University, Mahavajiralongkorn Rajavidyalaya Campus

E-mail: artitchoochai@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 6 เมษายน 2563

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 10 มิถุนายน 2563

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 13 มิถุนายน 2563

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาพฤติกรรมและเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นต่อพฤติกรรม
การรักษาศีล 5 ของชาวบ้านในชุมชนบ้านวังทรัพย์สิน ตำบลชะแมบ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผลการวิจัย พบว่า พฤติกรรมการรักษาศีล 5 ของชาวบ้านในชุมชนบ้านวังทรัพย์สิน โดยภาพรวม อยู่
ในระดับมาก และรายด้านมีพฤติกรรมการรักษาศีล 5 อยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือ ด้าน
ความสนใจในการรักษาศีล รองลงมาคือ ด้านผลของการรักษาศีล ส่วนด้านที่มีความคิดเห็นต่ำสุดคือด้านศีล 5

ผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมการรักษาศีล 5 ของชาวบ้านในชุมชนบ้านวังทรัพย์สิน ตำบลชะแมบ
อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามเพศ โดยภาพรวมมีความคิดเห็นต่อพฤติกรรมรักษา
ศีล 5 แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยเพศชายมีความ
คิดเห็นต่อพฤติกรรมรักษาศีล 5 สูงกว่าเพศหญิง

จำแนกตามระดับการศึกษา โดยภาพรวมมีความคิดเห็นต่อพฤติกรรมการรักษาศีล 5 แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ชาวบ้านในชุมชนบ้านวังทรัพย์สินที่มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี มีความคิดเห็นสูงกว่าระดับปริญญาตรี และระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านความสนใจในการรักษาศีล มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ด้านผลของการรักษาศีล มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านศีล 5 มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

คำสำคัญ : พฤติกรรม, ศีล 5, ชาวบ้านชุมชนวังทรัพย์สิน

ABSTRACT

This research is aimed to study and compare the level of opinions towards the Five-Precept practice of the people in Ban Wang Sub Sin Community in Cha Maeb Subdistrict, Wang Noi District, Phra Nakhon Si Ayutthaya

The findings reveal that the behavior of the Five-Precept practice of the people in Ban Wang Sub Sin Community in Cha Maeb Subdistrict, Wang Noi District, Phra Nakhon Si Ayutthaya in general is in a high level. The aspect of the interest in the Five-Precept Practice falls in the highest level. The less higher level falls on the aspect of the outcome of the Five-Precept Practice. The lowest score falls on the aspect of the Five-Precept.

The result of the comparison between the behavior of the Five-Precept Practice in Cha Maeb Subdistrict, Wang Noi District, Phra Nakhon Si Ayutthaya with the gender aspect in general shows the statistically and significantly difference at 0.01 level which is based on the previous hypothesis in which the male group shows a higher level of the behavior of the Five-Precept Practice than the female group.

The result of the comparison between the behavior of the Five-Precept Practice with the education level in general shows the statistically and significantly difference at 0.05 level which is based on the previous hypothesis. The people in Ban Wang Sub Sin Community with the education level under the undergraduate degree shows a higher level than those with the undergraduate degree. When considering into each aspect, the aspect of the interest in the Five-Precept Practice shows the statistically and significantly difference at 0.01 level. The aspect of the outcome of the Five-Precept Practice shows the statistically and significantly difference at 0.05 level. While in the aspect of the Five Precepts does not show any difference.

Keyword : Behavior, Five-Precept, Ban Wang Sub Sin Community

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในสังคมไทย ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ การดำเนินชีวิตของคนไทยและวัฒนธรรมต่างๆ ได้รับอิทธิพลหล่อหลอมด้วยหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา ซึ่งอยู่ในความคิดหรือชีวิตจิตใจของคนไทยเป็นเวลานานสามารถสังเกตได้จากผลสะท้อนที่ปรากฏออกมาในด้านต่างๆ เช่นวิถีชีวิต ทศนคติ พฤติกรรม นิสัยใจคอของชาวไทยตลอดจนถึงวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ลักษณะดังกล่าว

ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากหลักธรรมในพระพุทธศาสนา โดยการนำมาปฏิบัติดัดแปลงให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิต (สมเด็จพระญาณสังวรญาณมุนี ป.ธ. 9 : 7)

ศีล 5 ถือได้ว่าเป็นกฎระเบียบอยู่คู่กับสังคมพุทธของไทย มาก่อนที่จะมีการร่างกฎหมายขึ้นมาเพื่อบังคับใช้ ซึ่งตัวศีลเองนอกจากจะเป็นพื้นฐานของปัจเจกบุคคลแล้ว ศีลยังถือได้ว่าเป็นหมวดธรรมที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับสังคมอีกด้วย ดังนั้น ศีลจึงครอบคลุมเรื่องการจัดระเบียบชีวิตภายนอกทั้งหมด และช่วยทำให้สภาพความเป็นอยู่โดยทั่วของชุมชนสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมที่เกื้อกูลแก่ความเจริญงอกงามของชีวิตด้านใน จึงสอดคล้องกับการมีชีวิตด้านในที่เจริญงอกงามนั้นสะท้อนผลดีงามออกมาแก่ชีวิตด้านนอกคือเหมาะแก่การที่ทุกๆ คนจะพากันปฏิบัติตามหลักศีล สมาธิ ปัญญา โดยเฉพาะการฝึกจิตและปัญญาให้เจริญ เพื่อจะได้ประสบกับชีวิตที่มีความสุขอย่างแท้จริง พร้อมด้วยจิตใจที่เป็นอิสระผ่องใสเบิกบานในท่ามกลางสังคมและสภาพแวดล้อมที่สงบเรียบร้อย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). 2549 : 448)

สังคมปัจจุบันนี้ พฤติกรรมและอารมณ์ของบุคคลในสังคมนั้นวันจะมีความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ เพราะขาดการพัฒนาทางด้านพฤติกรรม ทางด้านร่างกาย และจิตใจ พฤติกรรมยังเป็นผลของพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อมที่หล่อหลอมมาโดยแต่ละคนไม่อาจจะเลือกสิ่งแวดล้อมของตนได้ ทำให้พฤติกรรมของบุคคลแต่ละคนมีทั้งที่สังคมยอมรับและไม่ยอมรับ เช่น ปัญหาพิษสุราเรื้อรัง สิ่งเสพติด การฆ่าคน เป็นต้น (สุพัตรา สุภาพ. 2549 : 13) อย่างไรก็ตามถ้าเราได้ดูข่าวจากหน้าหนังสือพิมพ์ ฟังจากวิทยุโทรทัศน์ ซึ่งมักจะพบเรื่องวุ่นวายนานัปการ เช่น ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาการเมือง การว่างงาน การลักขโมย การฆ่าข่มขืนกระทำชำเรา ประกอบอาชญากรรม การทำร้ายอัตตะวินิบาตตนเอง และการติดสิ่งเสพติด การฉ้อโกง การขายบริการทางเพศ นักศึกษายกพวกตีกัน (จำลอง ดิษยวณิช. 2544 : 4) จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะต้องเร่งแก้ไขอย่างเร่งด่วน และในโลกปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่า ศาสนานั้นมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์เป็นอย่างมาก พฤติกรรมทางศาสนาเป็นองค์ประกอบภายในโครงสร้างพฤติกรรมที่สามารถกำหนดรูปแบบทางการแสดงออกต่าง ๆ ของมนุษย์ได้ เช่น ความเชื่อ ความศรัทธา ค่านิยมต่างๆ อันเป็นวิถีชีวิตที่มนุษย์ยึดถือปฏิบัติอยู่ในสังคมเหล่านี้ ซึ่งมีบทบาทต่อการแสดงออกที่เป็นปฏิริยาตอบสนองให้เกิดการสร้างสรรคอื่น ๆ การเรียนรู้ ความรู้สึกนึกคิด การตัดสินใจหรือแม้แต่การเสริมสร้างให้สมาชิกในสังคม ยังพบว่า ศาสนามีบทบาทต่อด้านพฤติกรรมที่ขัดต่อสังคมและสามารถบันดาลใจให้มนุษย์เปลี่ยนพฤติกรรมด้านต่างๆ เช่น เศรษฐกิจ การเมือง สังคม และสิ่งแวดล้อม (วาริญา ภวภูตานนท์ ณ มหาสารคาม. 2544 : 1-2) ดังนั้นความสำคัญของการพัฒนาพฤติกรรมทางด้านร่างกายจิตใจและสังคมจึงมีหลักการที่สำคัญสำหรับการดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นอย่างมาก สุขภาพกายและสุขภาพจิตของผู้ใดมีสุขภาพสมบูรณ์ สามารถควบคุมร่างกายและจิตใจได้เป็นอย่างดีจิตจะทำหน้าที่ควบคุมและสั่งการทำงานทุกอย่างของร่างกายให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ (รังสรรค์ แสงสุขและคณะ. 2544 : 188) ในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข พระพุทธศาสนาจึงมีหลักศีล 5 ที่เรียกว่า เบญจศีลเป็นแนวทางเบื้องต้น เพื่อให้คุณธรรมเหล่านี้ขัดเกลานิสังยใจคอกให้มนุษย์มีความประณีตยิ่งขึ้น มีความประพฤติและการกระทำที่งดงามรู้จักยับยั้งชั่งใจ จะกระทำ จะพูด จะคิด ก็ต้องไตร่ตรองให้รอบคอบดีเสียก่อน (บุญมี แทนแก้ว. 2547 : 5-6)

เมื่อกล่าวถึงชาวบ้านในชุมชนบ้านวังทรัพย์สิน ตำบลชะแมบ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่อยู่รวมกันจำนวนหลายหลังคาเรือน มีวิถีชีวิตประจำวันตามความเชื่อในทางพระพุทธศาสนานิยายเถรวาท มีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีร่วมกัน และมีค่านิยมที่เปลี่ยนไปจากเดิมในอดีต ซึ่งในภาพรวมไม่สนใจในเรื่องของการรักษาศีล 5 อันเนื่องมาจากความไม่เข้าใจในความสำคัญของการรักษาศีล 5 อย่างแท้จริง

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา เรื่องการศึกษาพฤติกรรมการรักษาศีล 5 ของชาวบ้านในชุมชนบ้านวังทรัพย์สิน ตำบลชะแมบ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยศึกษาพฤติกรรมของชาวบ้านใน

ชุมชนบ้านวังทรัพย์สิน และเพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมพฤติกรรมในการรักษาศีล 5 อันจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันด้วยเมตตาที่เกิดจากปัญญาที่เข้าใจกัน การให้โอกาสแก่กันและกัน ซึ่งเป็นทางนำไปสู่ความสงบได้มากยิ่งขึ้น

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการรักษาศีล 5 ของชาวบ้านในชุมชนบ้านวังทรัพย์สิน ตำบลชะแมบ อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2. เพื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นต่อพฤติกรรมการรักษาศีล 5 ของชาวบ้านในชุมชนบ้านวังทรัพย์สิน ตำบลชะแมบ อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามเพศ อายุ และระดับการศึกษา

3. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร ได้แก่ ชาวบ้านในชุมชนบ้านวังทรัพย์สิน ตำบลชะแมบ อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 2,800 คน จำแนกตามตัวแปรที่ศึกษา

2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ชาวบ้านในชุมชนบ้านวังทรัพย์สิน ตำบลชะแมบ อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 338 คน โดยขนาดของกลุ่มตัวอย่างใช้ตารางสำเร็จ Krejcie and Morgan

4. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ผู้ศึกษาใช้แบบสอบถามที่ได้สร้างขึ้นเพื่อสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมการรักษาศีล 5 ของชาวบ้านในชุมชนบ้านวังทรัพย์สิน ตำบลชะแมบ อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ (1) ด้านศีล 5 (2) ด้านความสนใจในการรักษาศีล 5 และ (3) ด้านผลของการรักษาศีล 5 แล้วรวบรวมและนำไปวิเคราะห์ข้อมูลให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย และขอบเขตของการศึกษาวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งประกอบด้วย เพศ อายุ และระดับการศึกษา

ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมการรักษาศีล 5 ของชาวบ้านในชุมชนบ้านวังทรัพย์สิน ตำบลชะแมบ อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ (1) ด้านศีล 5 (2) ด้านความสนใจในการรักษาศีล 5 และ (3) ด้านผลของการรักษาศีล 5 รวมทั้งสิ้น 30 ข้อ โดยใช้วิธีแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ซึ่งแบ่งเป็น 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

5. การสร้างและการหาคุณภาพของเครื่องมือ

1. การสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาวิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1.1 หลังจากผู้ศึกษาได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ต้องการศึกษาพฤติกรรมการรักษาศีล 5 ของชาวบ้านในชุมชนบ้านวังทรัพย์สิน ตำบลชะแมบ อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1.2 นำผลการศึกษาดังกล่าวข้างต้นมาสร้างแบบสอบถาม โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 3 ตอน โดยพิจารณาเนื้อหาให้ครอบคลุมกับความมุ่งหมายของการศึกษาวิจัย และสมมติฐานของการวิจัย

1.3 นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นตามกรอบแนวคิดที่กำหนด นำเสนอผู้เชี่ยวชาญ เพื่อพิจารณาความถูกต้อง และครอบคลุมเนื้อหาของการศึกษา เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขตามที่อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญแนะนำเพิ่มเติม

1.4 ผู้ศึกษาวิจัย นำแบบสอบถามตามที่ได้ปรับปรุงแล้วเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบความถูกต้อง และความเที่ยงตรงของเครื่องมือ ครอบคลุมเนื้อหาในเรื่องที่จะวัดจากผู้เชี่ยวชาญ

1.5 ผู้วิจัยนำมาปรับปรุงแก้ไขเนื้อหาแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะที่ผู้เชี่ยวชาญให้คำแนะนำและตรวจสอบความถูกต้อง

2. การหาคุณภาพเครื่องมือ

2.1 นำแบบสอบถามที่สร้างเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญชุดเดิมประเมินความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม (IOC) โดยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

ให้คะแนน +1 เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามนั้นวัดตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

ให้คะแนน 0 เมื่อไม่แน่ใจว่าข้อคำถามนั้นวัดตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

ให้คะแนน -1 เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามนั้นไม่วัดตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

จากนั้นพิจารณาคัดเลือกคำถามที่ค่า IOC ตั้งแต่ .50-1.00 จากผู้เชี่ยวชาญที่ให้คะแนน จำนวน 30 ข้อ แล้วจึงนำเสนอท่านอีกครั้ง

2.2 นำแบบสอบถามไปทดสอบใช้ (Try-out) ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน

2.3 หาความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability) โดยการวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น(Reliability) ใช้สัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach)

3. จัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างต่อไป

6. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้ศึกษาดำเนินการเก็บและรวบรวมข้อมูลตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. ขอหนังสือจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรราชวิทยาลัย เพื่อขอความอนุเคราะห์จากผู้บริหาร เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง

2. ผู้ศึกษานำส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

3. ผู้ศึกษาชี้แจงวัตถุประสงค์ ของการเก็บรวบรวมข้อมูล ให้กลุ่มตัวอย่างได้ทราบในการตอบแบบสอบถามและเข้าใจตรงประเด็น โดยให้ผู้ตอบแบบสอบถามส่งแบบสอบถามคืนภายใน 1 สัปดาห์

4. นำแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาตรวจสอบจำนวนและความสมบูรณ์ของข้อมูลเพื่อเตรียมพร้อมในขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

7. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับเพศ อายุ และระดับการศึกษา โดยหาความถี่และค่าร้อยละ

2. วิเคราะห์พฤติกรรมมารักษาสิล 5 ของชาวบ้านในชุมชนบ้านวังทรัพย์สิน ตำบลชะแมบ อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และนำมาเทียบกับค่าเฉลี่ย 5 ระดับ

3. วิเคราะห์เปรียบเทียบพฤติกรรมมารักษาสิล 5 ของชาวบ้านในชุมชนบ้านวังทรัพย์สิน ตำบลชะแมบ อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามเพศ โดยการทดสอบที (t – test แบบ Independent Samples)

4. วิเคราะห์การเปรียบเทียบพฤติกรรมมารักษาสิล 5 ของชาวบ้านในชุมชนบ้านวังทรัพย์สิน ตำบลชะแมบ อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ระดับการศึกษา โดยการทดสอบความแปรปรวนทางเดียว ใช้สถิติ F-test (One-Way ANOVA) เมื่อพบมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่โดยวิธีของเชฟเฟ (Scheffe')

8. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ได้แก่

1.1 ค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับนิยามศัพท์เฉพาะ (IOC : Index of Consistency)

1.2 ค่าอำนาจจำแนกของแบบสอบถามเป็นรายข้อ โดยหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อย่างง่ายระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวม (Item–Total Correlation)

1.3 ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach)

2. สถิติพื้นฐาน ได้แก่

2.1 ความถี่ (Frequency)

2.2 ร้อยละ (Percentage)

2.3 ค่าเฉลี่ย (Mean)

2.4 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

3. สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน ได้แก่

3.1 t-test (Independent Samples)

3.2 F-test (One-way ANOVA) เมื่อพบมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่โดยวิธีของเชฟเฟ (Scheffe')

9. สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมการรักษาศีล 5 ของชาวบ้านในชุมชนบ้านวังทรัพย์สิน ตำบลชะแมบ อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้สรุปผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. พฤติกรรมการรักษาศีล 5 ของชาวบ้านในชุมชนบ้านวังทรัพย์สิน โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก และรายด้านมีพฤติกรรมรักษาศีล 5 อยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือ ด้านความสนใจในการรักษาศีล รองลงมาคือ ด้านผลของการรักษาศีล ส่วนด้านที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือ ด้านศีล 5 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ปรากฏผลดังนี้

1.1 ด้านศีล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยข้อที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือ ท่านมีเจตนางดเว้นจากการทรมาน หมายถึงการประพฤติอย่างเห็นแก่ตัวเคร่งครัดอย่างไม่มีปรานีให้ได้รับความทุกข์ยากลำบาก รองลงมาคือท่านมีเจตนาเว้นจากการ ตู ได้แก่ การอ้างหลักฐานพยานเท็จเอาทรัพย์สินของคนอื่น และ ข้อ ได้แก่ การทำอุบายฉ้อฉลให้เจ้าทรัพย์ตามไม่ทันแล้วเอาทรัพย์สิน ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือท่านมีเจตนางดเว้น ในการทำผิดศีล 5 ได้อย่างบริบูรณ์

1.2 ด้านความสนใจในการรักษาศีล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยข้อที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือ ท่านสนใจในรักษาศีล 5 เป็นบางครั้งคราว รองลงมาคือ เห็นผู้ปฏิบัติธรรมรักษาศีล ทำให้เกิดความสนใจที่จะปฏิบัติตามอย่างเหมาะสม ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือ ท่านสมาทานศีล 5 และนำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันอย่างสม่ำเสมอ

1.3 ด้านผลของการรักษาศีล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยข้อที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือการรักษาศีลทำให้พูดอะไร มีผู้เคารพเชื่อถือ คำพูดมีเสน่ห์เป็นที่จับใจไพเราะ ด้วยสัจด้วยศีล รองลงมาคือการรักษาศีลทำให้การดำเนินชีวิตระหว่าง ลูก หลาน สามเณร อยู่ด้วยกันเป็นผาสุก ไม่มีผู้คอยล่วงล้ำกลักรายต่างครองกันอยู่ด้วยความสุข ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือการรักษาศีลเป็นประจำความรู้สึกอันนั้นย่อมฉายออกมาทางใบหน้าและแววตา ย่อมก่อให้เกิดเป็นเสน่ห์ดึงดูดให้ผู้อื่นมีความรักใคร่

2. ผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมการรักษาศีล 5 ของชาวบ้านในชุมชนบ้านวังทรัพย์สิน จำแนกตามเพศ โดยภาพรวมมีความคิดเห็นต่อพฤติกรรมการรักษาศีล 5 แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยเพศชายมีความคิดเห็นต่อพฤติกรรมการรักษาศีล 5 สูงกว่าเพศหญิง

3. ผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมการรักษาศีล 5 ของชาวบ้านในชุมชนบ้านวังทรัพย์สิน ตำบลชะแมบ อำเภอลำดวน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามระดับการศึกษา โดยภาพรวมมีความคิดเห็นต่อพฤติกรรม การรักษาศีล 5 แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ชาวบ้านใน ชุมชนบ้านวังทรัพย์สินที่มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี มีความคิดเห็นสูงกว่าระดับปริญญาตรี และระดับ การศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านความสนใจในการรักษาศีล มีความคิดเห็นแตกต่าง กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ด้านผลของการรักษาศีล มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านศีล 5 มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

10. อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรม การรักษาศีล 5 ของชาวบ้านในชุมชนบ้านวังทรัพย์สิน ตำบลชะแมบ อำเภอลำดวน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีประเด็นสำคัญที่ควรนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. พฤติกรรม การรักษาศีล 5 ของชาวบ้านในชุมชนบ้านวังทรัพย์สิน โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก และ รายด้านมีพฤติกรรม การรักษาศีล 5 อยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือ ด้านความสนใจในการ รักษาศีล รองลงมาคือ ด้านผลของการรักษาศีล ส่วนด้านที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือ ด้านศีล 5 ทั้งนี้อาจเป็น เพราะชาวบ้านเห็นผู้ปฏิบัติธรรมรักษาศีล ทำให้เกิดความสนใจที่จะปฏิบัติตามอย่างเหมาะสม สอดคล้อง กับแนวคิดของสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (2548 : 20-22) ได้กล่าวอีก ว่าอานิสงส์ของศีล 5 มีดังกล่าวกว่าสำหรับศีล 8 ศีล 10 และศีล 227 ก็ย่อมมีอานิสงส์เพิ่มพูนมากยิ่งขึ้น ขึ้น ตามระดับและประเภทของศีลที่รักษา แต่ศีลนั้นแม้จะมีอานิสงส์เพียงไรก็ยังไม่เพียงพอการบำเพ็ญบุญบารมี ในชั้นกลางๆ ในพระพุทธศาสนาเท่านั้น เพราะเป็นแต่เพียงระบบหรือกติกาที่จะรักษากายและวาจาให้สงบ ไม่ ก่อให้เกิดทุกข์โทษขึ้นทางกายวาจาเท่านั้น ส่วนทางจิตใจนั้นศีลยังไม่สามารถที่จะควบคุมหรือทำให้สะอาด บริสุทธิ์ได้ ฉะนั้น การรักษาศีลจึงยังได้บุญน้อยกว่าการภาวนา เพราะการภาวนานั้น เป็นการรักษาใจ รักษาจิต และชักพอกจิตให้เบาบางจนหมดกิเลสคือ ความโลภ โกรธ และหลง อันเป็นเครื่องร้อยรัดให้บรรดาสรรพสัตว์ ทั้งหลายต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏ การภาวนาจึงเป็นการบำเพ็ญบุญบารมีที่สูงที่สุด ประเสริฐที่สุด ได้บุญมากที่สุด เป็นกรรมอันยิ่งใหญ่ เรียกว่า “มหัคคกรรม” อันเป็นมหัคคตกุศล สอดคล้องกับงานวิจัยของ วิไลพร อุ่นเจ้าบ้าน (2554 : ข) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาพฤติกรรม การนำศีล 5 ไปใช้ในชีวิตประจำวันของ ผู้บริหารและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร ผลการศึกษา พบว่า ผู้บริหารและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตรมีพฤติกรรม การนำศีล 5 ไป ใช้ในชีวิตประจำวันโดยรวมอยู่ในระดับมาก

2. ผลการเปรียบเทียบพฤติกรรม การรักษาศีล 5 ของชาวบ้านในชุมชนบ้านวังทรัพย์สิน จำแนกตามเพศ โดยภาพรวมมีความคิดเห็นต่อพฤติกรรม การรักษาศีล 5 แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยเพศชายมีความคิดเห็นต่อพฤติกรรม การรักษาศีล 5 สูงกว่าเพศหญิงเมื่อ จำแนกตามระดับการศึกษา โดยภาพรวมมีความคิดเห็นต่อพฤติกรรม การรักษาศีล 5 แตกต่างกันอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ วิไลพร อุ่นเจ้าบ้าน (2554 : ข) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาพฤติกรรม การนำศีล 5 ไปใช้ในชีวิตประจำวันของผู้บริหารและสมาชิก องค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร ผลการศึกษา พบว่า ผู้บริหารและสมาชิกสภา องค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตรที่มีเพศ ตำแหน่ง อายุ เคยบวชเป็นภิกษุ สามเณร

หรือบวชชีพรหมณ์ถือศีลอุโบสถในพระพุทธศาสนา แตกต่างกัน มีระดับพฤติกรรมการนำศีล 5 ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ไม่แตกต่างกัน ผู้บริหารและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร ที่ปฏิบัติงานอยู่สำนักงานอบต. ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน แตกต่างกัน มีระดับพฤติกรรมการนำศีล 5 ไปใช้ในชีวิตประจำวัน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

11. ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยพฤติกรรมการรักษาศีล 5 ของชาวบ้านในชุมชนบ้านวังทรัพย์สิน ตำบลชะแมบ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งมีข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการวิจัยเชิงนโยบาย

1.1 ภาครัฐควรมีการรณรงค์และส่งเสริมให้เกิดหมู่บ้านศีล 5 กันมากขึ้น หรือกำหนดให้หมู่บ้านทุกหมู่บ้านในประเทศไทย เป็นหมู่บ้านศีล 5 ต่อไป

1.2 ผู้นำชุมชน หรือผู้ปกครองท้องถิ่น ควรให้ความสำคัญและมีการประชาสัมพันธ์ รณรงค์ให้ประชาชนในความรับผิดชอบของตนมีพฤติกรรมในการรักษาศีล 5 มากยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาแนวทางในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับพฤติกรรม การรักษาศีล 5 ของชาวบ้านในชุมชนบ้านวังทรัพย์สิน ตำบลชะแมบ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2.2 ควรทำการศึกษาเชิงคุณภาพในประเด็นที่เกี่ยวกับพฤติกรรม การรักษาศีล 5 ของชาวบ้านในชุมชนตำบลชะแมบ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยใช้การสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

2.3 ควรทำการศึกษาเปรียบเทียบเกี่ยวกับพฤติกรรม การรักษาศีล 5 ของชาวบ้านในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

บรรณานุกรม

จำลอง ดิษยวณิช. (2544). **จิตวิทยาของความดับทุกข์**. เชียงใหม่ : กลางเวียงการพิมพ์ จำกัด.

บุญมี แทนแก้ว. (2547). **พระพุทธ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โอ. เอ.พรินต์ติ้ง เฮ้า.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2549). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด.

รังสรรค์ แสงสุขและคณะ. (2544). **ความรู้คู่คุณธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

วาริญา ภาณุตานนท์ ณ มหาสารคาม. (2544). **จิตวิทยาพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เมดาร์ท.

วิไลพร อุ่นเจ้าบ้าน. (2554). **“ศึกษาพฤติกรรมการนำศีล 5 ไปใช้ในชีวิตประจำวันของผู้บริหารและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร”**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. (2548). **วิธีสร้างบุญบารมี**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์นพรัตน์.

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า. (2516). **จามเทวีวงศ์ พงศาวดารเมืองทริภุญไชย**. พระนคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดบรรณกิจเทรดดิ้ง.

สุพัตรา สุภาพ. (2549). **ปัญหาสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 20. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.

การจูงใจตนเองในแนวทางหลังนวยุค Self-Motivation : Postmodern Approach

เมธา หริมเทพาธิป

Metha Harimtepathip

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Graduate School, Suan Sunandha Rajabhat University

E-mail: metha.ang@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 7 เมษายน 2563

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 13 มิถุนายน 2563

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 13 มิถุนายน 2563

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีการจูงใจตนเอง 2) เพื่อศึกษาปรัชญาหลังนวยุค และ 3) เพื่อวิเคราะห์การจูงใจตนเองในแนวทางหลังนวยุคสายกลาง วิธีการศึกษาเป็นแบบเชิงคุณภาพ โดยศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการจูงใจตนเองและปรัชญาหลังนวยุค จากนั้นทำการวิเคราะห์เพื่อสรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า 1. แนวคิดเกี่ยวกับการจูงใจที่สำคัญ เช่น แนวคิดเกี่ยวกับแรงจูงใจที่สำคัญ ได้แก่ 1) แนวคิดของกลุ่มพฤติกรรมนิยม เชื่อว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจูงใจคือความต้องการผลตอบแทนที่จะได้รับ 2) แนวคิดของกลุ่มมนุษยนิยม เชื่อว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจูงใจคือแรงผลักดันจากภายในตัวบุคคล 3) แนวคิดของกลุ่มปัญญานิยม เชื่อว่า การจูงใจในการทำพฤติกรรมของบุคคลเป็นผลมาจากการที่บุคคลใช้ความคิดพิจารณา 4) แนวคิดของกลุ่มการเรียนรู้ทางสังคม เชื่อว่า การจูงใจเป็นผลมาจากความคาดหวังและคุณค่าของผลตอบแทนที่จะได้รับ 2. ปรัชญาหลังนวยุค เป็นปรัชญากระบวนทรรศน์ที่ 5 ของมนุษยชาติซึ่งมีปรัชญาอยู่ 2 สาย คือ ปรัชญาหลังนวยุคสายสุดขั้วและปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง 3. การจูงใจตนเองในแนวทางหลังนวยุคสายกลางเป็นการจูงใจบนพื้นฐานทางปรัชญาไม่ยึดมั่นถือมั่น ใช้อรรถปริวรรตเป็นเครื่องมืออย่างมีวิจารณ์ญาณ มีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ส่งเสริมให้มีการจูงใจตนเองด้วยพลังสร้างสรรค์ มีพลังปรับตัว พลังร่วมมือ และพลังแสวงหา เพื่อสร้างความเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา

คำสำคัญ: การจูงใจตนเอง, หลังนวยุค, กลุ่มปัญญานิยม

ABSTRACT

This research article serves three proposes which are ; 1) To study Self-motivation approach 2) To study Postmodern philosophy 3) To analyze Self-motivation in Postmodern approach. The research Methodology of the study would be qualitative analysis. It involves the study of relevant information from books and research papers regarding Self-motivation and Postmodern philosophy. The analysis, then, will be used and find the conclusion.

The research results are as follows; 1. The important approaches that involve in the motivation concept such as 1) Behavioral Approach believes that the factor influencing human motivation is a need for the expected return 2) Humanistic Approach believes that the factor influencing human motivation is the inner force in each person 3) Cognitive Approach believes that the motivation of human behavior is a result of cognitive forces 4) Social Learning Approach believes that the motivation is a result of the expectation and the value of the expected return 2. The philosophy of postmodernism is The 5th paradigm worldview for humanity, consisting two forms which are Extreme Postmodernism and Moderate Postmodernism 3. Self-Motivation in Postmodern Approach is the motivation based on the philosophy of detachment. It uses hermeneutics considerably as research instruments. Its proposes are to improve Well-Being and boost people to have self-motivation with Creativity. Having self-energy for Adaptivity, Collaboration and Requisitivity is also important to create “understanding-Connecting-Development”

Keywords: Self-Motivation, Postmodern, Cognitive Approach

1. บทนำ

ปัจจุบันโลกเข้าสู่ยุคสังคมดิจิทัลอย่างแท้จริงประกอบกับนโยบายรัฐบาลได้เร่งผลักดันให้นำนวัตกรรมดิจิทัลมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่งยั่งยืนและให้ความสำคัญต่อการพัฒนาวิจัยและการใช้ประโยชน์จากนวัตกรรม ทั้งนี้ตามแผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมของไทย มุ่งเน้นการมีกฎหมาย กฎเกณฑ์และมาตรฐานที่มีประสิทธิภาพ ทันสมัย สอดคล้องกับหลักการสากล รองรับการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์และพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ เพื่ออำนวยความสะดวก ลดอุปสรรคและเพิ่มประสิทธิภาพในการทำธุรกรรมออนไลน์ รวมทั้งสร้างความเชื่อมั่นและคุ้มครองสิทธิ์แก่ผู้ใช้บริการ อย่างไรก็ตามด้วยนวัตกรรมใหม่ที่พัฒนาอย่างรวดเร็ว และ Disrupt โครงสร้างสังคมและธุรกิจแบบเดิม ๆ ส่งผลให้เกิดรูปแบบของอาชญากรรมในยุคดิจิทัลที่เปลี่ยนแปลงไปจากอาชญากรรมในรูปแบบเดิมอย่างสิ้นเชิง ทั้งรูปแบบ วิธีการกระทำความผิด ความซับซ้อนของการกระทำความผิด การใช้เทคโนโลยีเป็นช่องทางในการกระทำความผิดและมีลักษณะเป็นอาชญากรรมข้ามชาติ ทำให้มีความยากในการบังคับใช้กฎหมายในการติดตามการกระทำความผิดบนโลกออนไลน์ไร้พรมแดน การสืบสวนสอบสวน การรวบรวมหลักฐาน รวมทั้งการพิสูจน์พยานหลักฐานทางอิเล็กทรอนิกส์ รูปแบบของอาชญากรรมยุคดิจิทัล อาทิ การก่ออาชญากรรมไซเบอร์ การโจรกรรมข้อมูล การยักยอกเงินจากระบบออนไลน์ การปล่อยมลพิษเพื่อเงิน เรียกค่าไถ่ การใช้เงินดิจิทัลซื้อขายสินค้าผิดกฎหมาย การฟอกเงินผ่านการโอนเงินอิเล็กทรอนิกส์หรือเงินดิจิทัล ซึ่งอาชญากรรมในรูปแบบใหม่ๆ นี้เป็นสิ่งต้องเฝ้าระวัง เพราะประเทศกำลังมุ่งไปสู่ยุคดิจิทัลย่อมจะมีโอกาสเผชิญกับอาชญากรรมดังกล่าวสูงขึ้น จึงเป็นความท้าทายในการบังคับใช้กฎหมายเพื่อรับมือกับปัญหาอาชญากรรมยุคดิจิทัล (สมาคมรัฐศาสตร์ แห่งมหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์, 2563, <https://thailawtraining.com/course17.html>) จากสถานการณ์ดังกล่าวนี้ ทุกภาคส่วนได้พยายามแสวงหาความรู้ความเข้าใจและทักษะเกี่ยวกับนวัตกรรมทางเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายดิจิทัลเพื่อให้รู้เท่าทัน และสามารถรับมือกับปัญหาอาชญากรรมดิจิทัล แต่มีน้อยคนที่จะคำนึงถึงระบบภูมิคุ้มกันภายในที่มาจากการสร้างแรงจูงใจอย่างมีจริยธรรมเพื่อให้เกิดความมั่นคงทางใจที่จะไม่ไหลไปตามกระแสความพึงพอใจอันเกิดจากความอยากเกินความพอดี

หากสังคมไทยก้าวสู่ยุคดิจิทัลบนความไม่พร้อมทางด้านจริยธรรมและแรงจูงใจที่เหมาะสมต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต แม้เทคโนโลยีจะก้าวล้ำสมัยเพียงใดก็ไม่อาจทำให้คนไทยมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ การปราบปรามทางกฎหมายก็เป็นเพียงการแก้ที่ปลายเหตุเท่านั้น จึงจำเป็นต้องหาแนวทางในการสร้างแรงจูงใจควบคู่ไปด้วยและต้องมีความเหมาะสมทันยุคทันสมัยในปัจจุบันด้วย

ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาแนวทางการจูงใจตนเองในแนวทางหลังนวยุค เนื่องจากปรัชญาหลังนวยุคเป็นปรัชญาที่ทันสมัยและมีความเหมาะสมต่อการสร้างเสริมให้เกิดวิจรรย์ญาณและจริยธรรมดูแลแก่สังคมส่วนรวม โดยผู้วิจัยหวังว่าผลการวิจัยในครั้งนี้จะเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถนำไปพัฒนาต่อยอดเป็นหลักสูตรอบรมให้เกิดการเรียนรู้และดูแลซึ่งกันและกันของคนในสังคมได้ สร้างภูมิคุ้มกันแก่สังคมในโลกยุคดิจิทัลนี้

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีการจูงใจตนเอง
- 2) เพื่อศึกษาปรัชญาหลังนวยุค
- 3) เพื่อวิเคราะห์การจูงใจตนเองในแนวทางหลังนวยุคสายกลาง

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เอกสารวิชาการ เริ่มต้นจากการวางโครงสร้างการวิจัย ประกอบด้วยการศึกษาแนวคิดทฤษฎีการจูงใจตามแนวคิดจิตวิทยา และหลักปรัชญาหลังนวยุค จากนั้นรวบรวมสิ่งที่ได้ศึกษาเหล่านั้นมาวิเคราะห์ตีความเพื่อให้ทราบแนวทางการจูงใจตนเองในแนวทางหลังนวยุค อันได้แก่แนวทางการจูงใจด้วยปรัชญา 5 กระบวนทรรศน์ แนวทางการจูงใจด้วยพลังทั้ง 4 แนวทางการจูงใจด้วยคุณธรรมแม่บท 4 และแนวทางการจูงใจด้วยสัญญาตญาณ 4 สำหรับในท้ายบทจะเป็นข้อสรุปและข้อเสนอแนะสำหรับผู้สนใจ

4. สรุปผลการวิจัย

1) จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีการจูงใจตนเอง พบว่า แนวคิดเกี่ยวกับการจูงใจที่สำคัญ ได้แก่ 1) แนวคิดของกลุ่มพฤติกรรมนิยม เชื่อว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจูงใจคือความต้องการผลตอบแทนที่จะได้รับ 2) แนวคิดของกลุ่มมนุษยนิยม เชื่อว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจูงใจคือแรงผลักดันจากภายในตัวบุคคล 3) แนวคิดของกลุ่มปัญญานิยม เชื่อว่า การจูงใจในการทำพฤติกรรมของบุคคลเป็นผลมาจากการที่บุคคลใช้ความคิดพิจารณา 4) แนวคิดของกลุ่มการเรียนรู้ทางสังคม เชื่อว่า การจูงใจเป็นผลมาจากความคาดหวังและคุณค่าของผลตอบแทนที่จะได้รับ การจูงใจตามทฤษฎีแนวคิดจิตวิทยา มีนักทฤษฎีหลายท่านได้ร่วมกันอธิบายการเกิดแรงจูงใจโดยมุ่งเน้นไปที่การเกิดความต้องการของบุคคล การประเมินผลตอบแทน (1) Maslow theory (2) Alderfer theory (3) Herzberg theory (4) McClelland theory (5) Vroom's expectation theory และ (6) reinforcement theories of motivation (B.F.Skinner)

2) จากการศึกษาปรัชญาหลังนวยุค พบว่า ปรัชญาหลังนวยุค เป็นปรัชญากระบวนทรรศน์ที่ 5 ของมนุษยชาติซึ่งมีปรัชญาอยู่ 2 สาย คือ ปรัชญาหลังนวยุคสายสุดขั้วและปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง ในส่วนของปรัชญาหลังนวยุคสายสุดขั้ว มีความเชื่อแบบ “รื้อถอน” โครงสร้างเครือข่ายของกระบวนทรรศน์นวยุคทั้งหมด ส่วนปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง มีความเชื่อแบบ “รื้อสร้างใหม่” โดยย้อนอ่านใหม่หมด ไม่ทำลายสิ่งใด ใช้บรรทัดเป็นเครื่องมือในการตีความอย่างมีวิจรรย์ญาณ โดยถือคุณภาพชีวิตเป็นเป้าหมายสำคัญ

3) จากการวิเคราะห์การจูงใจตนเองในแนวทางหลังนวยุคสายกลาง พบว่า การจูงใจตนเองในแนวทางหลังนวยุคสายกลางเป็นการจูงใจบนพื้นฐานทางปรัชญาไม่ยึดมั่นถือมั่น ใช้บรรทัดเป็นเครื่องมืออย่างมีวิจรรย์ญาณ มีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ส่งเสริมให้มีการจูงใจตนเองด้วยพลังสร้างสรรค์ มีพลัง

ปรับตัว พลังร่วมมือ และพลังแสวงหา โดยพัฒนาทั้งด้านความคิดและความรู้สึกควบคู่กันไป เพื่อสร้างความเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนาทั้งในด้านสุขภาพจิตปัญญาและคุณธรรมสากล (คุณธรรมแม่บท 4)

5. อภิปรายผล

1. จากผลการศึกษาแนวคิดทฤษฎีการจูงใจตนเอง อภิปรายได้ว่า การจูงใจ ภาษาอังกฤษใช้คำว่า Motivation หมายถึง สภาวะภายในของบุคคลที่ปลุกเร้าและกำหนดทิศทางของพฤติกรรม ตลอดจนทำให้บุคคลมุ่งมั่นในการทำพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่ง (A.E. Woolfolk, 2004, p. 350) จะเห็นได้ว่าการจูงใจเกี่ยวข้องกับพลังภายในตัวบุคคล ทิศทางการแสดงออกของพฤติกรรมและความอดทนทำพฤติกรรมนั้น ๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเรื่องของความกระตือรือร้นและความมุ่งมั่นตั้งใจของบุคคล ที่ถูกกำหนดขึ้นโดยการผสมผสานระบบทางร่างกาย ทางความคิด และทางสังคม (R.M. Ryan & E.L. Deci, 2000, p. 68)

แหล่งที่มาของการจูงใจมาจาก 2 แหล่ง คือ การจูงใจภายนอก และการจูงใจภายใน การจูงใจภายนอก (Extrinsic Motivation) ได้แก่ 1) อิทธิพลทางครอบครัว (family impact) 2) อิทธิพลทางสังคม (social impact) 3) อิทธิพลทางวัฒนธรรม (culture impact) 4) อิทธิพลทางเศรษฐกิจ (economic impact) และ 5) อิทธิพลทางสิ่งแวดล้อม (environment impact) ส่วนการจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) ได้แก่ 1) ความต้องการ (need) 2) การรับรู้ (perception) 3) การเรียนรู้ (learning) 4) เจตคติ (attitude) และ 5) บุคลิกภาพ (personality) (Sheldon, Ryan, Rawsthorne & Hardi, 1997, pp. 1380-1393) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กิตติยา โมธรรมรักษา (2559, หน้า 17) เรื่อง “การศึกษาแรงจูงใจและความพึงพอใจมีผลต่อพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทย กรณีศึกษา ตลาดน้ำอโยธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” โดยอธิบายว่า “หากแบ่งตามเหตุผลของเบื้องหลังในการแสดงออกของพฤติกรรมสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ แรงจูงใจภายใน หมายถึง การที่บุคคลมองเห็นคุณค่าที่จะทำด้วยความเต็มใจ และแรงจูงใจภายนอก หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมเพราะต้องการสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่นำมาเร้าภายนอก เช่น รางวัล เกรด เป็นต้น แรงจูงใจภายในมีคุณค่าดีกว่าแรงจูงใจภายนอก แต่แรงจูงใจภายในปลุกฝังให้เกิดขึ้นกับบุคคลได้ยากกว่า”

แนวคิดเกี่ยวกับการจูงใจที่สำคัญ ได้แก่ (นุชลี อุปภัย, 2558, หน้า 108-109)

1) แนวคิดของกลุ่มพฤติกรรมนิยม (Behavioral Approaches to Motivation) อธิบายการเกิดการจูงใจในตัวบุคคล โดยเน้นไปที่รางวัล (Reward) หรือสิ่งล่อใจ (Incentive) Woolfolk ซึ่งถือเป็นสิ่งที่ควบคุมการเกิดพฤติกรรมของบุคคลในการทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง การที่บุคคลจะทำพฤติกรรมหรือไม่ หรือทำพฤติกรรมได้ดีมากน้อยเพียงใดมิได้ขึ้นอยู่กับความต้องการภายในตัวบุคคลเอง แต่ขึ้นอยู่กับความต้องการในผลตอบแทนที่จะได้รับ

2) แนวคิดของกลุ่มมนุษยนิยม (Humanistic Approaches to Motivation) มีแนวความคิดตรงกันข้ามกับกลุ่มพฤติกรรมนิยม โดยเชื่อว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจูงใจในการทำพฤติกรรมของบุคคล คือแรงผลักดันจากภายในตัวบุคคล (Intrinsic sources)

3) แนวคิดของกลุ่มปัญญานิยม (Cognitive Approaches to Motivation) กลุ่มนี้เชื่อว่า การจูงใจในการทำพฤติกรรมของบุคคลเป็นผลมาจากการที่บุคคลใช้ความคิดพิจารณา

4) แนวคิดของกลุ่มการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Approaches to Motivation) อธิบายการจูงใจว่า เป็นผลมาจากปัจจัย 2 ประการที่เกิดจากความคิดหรือการพิจารณาของบุคคลคือ 1) ความคาดหวังว่าตนเองจะสามารถทำให้บรรลุเป้าหมายได้ และ 2) คุณค่าของผลตอบแทนที่จะได้รับ

จากแนวคิดข้างต้นจะเห็นว่า ทุกแนวคิดล้วนแล้วแต่มีมุมมองที่น่าสนใจเกี่ยวกับการเกิดการจูงใจในตัวบุคคล ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างมากต่อผู้ศึกษาที่จะนำไปปรับใช้ในการสร้างการจูงใจให้เกิดขึ้นกับบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการให้ผลตอบแทน การกระตุ้นความต้องการภายใน การให้ข้อเสนอแก่บุคคลต่างๆ สำหรับนำไปคิดพิจารณาและทบทวนก่อนตัดสินใจในการกระทำกิจกรรมใด ๆ เป็นต้น

ทฤษฎีเกี่ยวกับการจูงใจ ได้แก่ การจูงใจตามทฤษฎีแนวจิตวิทยา มีนักทฤษฎีหลายท่านได้ร่วมกันอธิบายการเกิดแรงจูงใจโดยมุ่งเน้นไปที่การเกิดความต้องการของบุคคล การประเมินผลตอบแทน

1) Maslow theory ทฤษฎีลำดับขั้นแห่งความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Needs) แบ่งออกเป็น 5 ชั้น ได้แก่ (1) ความต้องการทางร่างกายหรือสรีระ (Physiological Needs) (2) ความต้องการความมั่นคงและปลอดภัย (Safety Needs) (3) ความต้องการความรักและความผูกพัน (Love and Belonging Needs) (4) ความต้องการการยกย่อง (Esteem Needs) (5) ความต้องการรู้จักตนเองอย่างแท้จริงและพัฒนาตนเองให้สมบูรณ์ (Need for self-actualization) (Boeree, 2006, p. 2)

2) Alderfer theory แอลเดอร์เฟอร์ (Alderfer) ได้นำทฤษฎีของมาสโลว์มาปรับและพัฒนาใหม่เป็นทฤษฎีการดำรงชีพ-สัมพันธภาพ-การงอกงาม (Existence-Relatedness-Growth Theory : ERG Theory) หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งได้ว่า ทฤษฎีความต้องการเชิงลำดับขั้นประยุกต์ของแอลเดอร์เฟอร์ (Alderfer's modified need hierarchy theory) โดยยู่บรวมความต้องการต่าง ๆ ของมนุษย์เป็น 3 กลุ่มดังนี้ (1) การดำรงชีพ (Existence) เป็นความต้องการที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยในการดำรงชีวิตของมนุษย์ เปรียบได้กับความต้องการต่าง ๆ ในขั้นที่ 1 (ความต้องการทางร่างกายหรือสรีระ) และขั้นที่ 2 (ความต้องการความมั่นคงและปลอดภัย) ของมาสโลว์นั่นเอง (2) สัมพันธภาพ (Relatedness) เป็นความต้องการที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น อันได้แก่ ความต้องการความรักและความผูกพัน (Love and Belonging Needs) และความต้องการการยกย่อง (Esteem Needs) ตามทฤษฎีของมาสโลว์นั่นเอง (3) การงอกงาม (Growth) เป็นความต้องการที่จะพัฒนาศักยภาพในตนเอง ซึ่งถ้าเปรียบเทียบกับทฤษฎีของมาสโลว์ได้แก่ ความต้องการการยกย่อง (Esteem Needs) และความต้องการรู้จักตนเองอย่างแท้จริงและพัฒนาตนเองให้สมบูรณ์ (Need for self-actualization) นั่นเอง (Porter, Bigley and Steers, 2003, p. 9)

3) Herzberg theory เฮิร์ชเบิร์กได้นำเสนอทฤษฎีที่แสดงถึงแรงจูงใจสองด้านที่มีต่อตัวบุคคล โดยมุ่งสร้างให้เกิดความพึงพอใจและลดความไม่พึงพอใจของบุคคลลง โดยแบ่งออกได้เป็น (1) ปัจจัยอนามัย (Hygiene factor) เป็นปัจจัยที่ตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานของบุคคล เป็นสิ่งที่ต้องจัดให้มี หากขาดซึ่งปัจจัยอนามัย เช่น อาหาร สถานที่พักผ่อน ความปลอดภัยต่าง ๆ ก็จะทำให้บุคคลเกิดความไม่พึงพอใจได้ เช่น พนักงานไม่ได้รับค่าจ้างที่เพียงพอ สถานที่ทำงานมีมลพิษ เขาก็จะเกิดความไม่พึงพอใจและลาออกในที่สุด (2) ปัจจัยจูงใจ (Motivation factor) เป็นปัจจัยที่มุ่งสร้างให้เกิดแรงจูงใจในการทำงาน เป็นการตอบสนองต่อความต้องการขั้นสูงของบุคคล เช่น หน้าที่การงาน อำนาจในการตัดสินใจ การชื่นชมยกย่อง การเลื่อนตำแหน่ง ซึ่งจะทำให้บุคคลมุ่งมั่นที่จะทำงานอย่างเต็มประสิทธิภาพ แต่หากขาดไปก็ไม่ได้ทำให้ความพึงพอใจในงานลดลง (เอนก สุวรรณบัณฑิต และภาสกร อดุลพัฒนกิจ, 2550, หน้า 157-158)

4) McClelland theory แมกคลีแลนด์ (McClelland, 2016) ได้แบ่งความต้องการดังกล่าวนี้ ออกเป็น 3 ประเภท คือ (1) ความต้องการความสำเร็จ (Need for Achievement : n-Ach) เป็นความต้องการที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ให้เต็มที่และดีที่สุดเพื่อความสำเร็จ มีความสมบูรณ์แบบและได้มาตรฐานดีเยี่ยม (2) ความต้องการการมีอำนาจ (Need for Power : n-Pow) เป็นความต้องการอำนาจเพื่อที่จะควบคุมสิ่งแวดล้อมและมีอิทธิพลเหนือผู้อื่น (3) ความต้องการสัมพันธภาพที่ดี (Need for Affiliation : n-Aff) เป็นความต้องการได้รับหรือมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น ต้องการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม แมกคลีแลนด์ เชื่อว่า แต่

ละคนมีความต้องการทั้ง 3 ส่วนประกอบกัน โดยบางคนอาจมีความต้องการอันใดอันหนึ่งเข้มข้นกว่าความต้องการอื่น และความต้องการที่เข้มข้นดังกล่าวก่อให้เกิดการจูงใจที่ผลักดันให้บุคคลแสดงพฤติกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการนั้นๆ อย่างเห็นได้ชัด (David C. McClelland, 1985, pp. 12-13)

5) Vroom's expectation theory วรูม (Victor H. Vroom) เชื่อว่าบุคคลจะถูกจูงใจได้เมื่อบุคคลนั้นประเมินแล้วว่าตนเองมีความสามารถที่จะกระทำตามเป้าหมายหรือไม่ เกิดเป็นความคาดหวังต่อความพยายามนั้น โดยแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ (1) ความคาดหวังส่วนแรก เป็นการประเมินผลการทำงานของตนเอง โดยคาดหวังว่าเมื่อสามารถใช้อุปกรณ์ เครื่องมือ เทคโนโลยีต่าง ๆ ร่วมกับความพยายามของตนเองแล้วจะสามารถประสบความสำเร็จในการทำงาน (2) ความคาดหวังส่วนที่สอง เป็นการประเมินผลของงานกับผลตอบแทน โดยคาดหวังว่าเมื่อทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีผลงานแล้วจะได้รับผลตอบแทนการทำงานนั้น (3) ความคาดหวังส่วนที่สาม เป็นการให้คุณค่ากับผลตอบแทนที่จะได้รับว่ามีความคุ้มค่ากับความพยายามในการทำงานนั้น หรือก่อให้เกิดความพึงพอใจได้ในระดับใด

6) reinforcement theories of motivation (B.F. Skinner) ทฤษฎีการเสริมแรงของสกินเนอร์ (Reinforcement theories of motivation) สกินเนอร์ได้นำเสนอการใช้การเสริมแรงเพื่อการจูงใจบุคคลให้เกิดพฤติกรรมใหม่ ทำพฤติกรรมซ้ำหรือหยุดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ตั้งเป็น law of effect โดยมองการเสริมแรงเป็น 2 ด้าน ได้แก่ (1) การเสริมแรงทางบวก (Positive reinforcement) เป็นการให้ผลตอบแทนในสิ่งที่บุคคลอยากได้ เช่น เงิน ค่ายกย่อง ความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน การเพิ่มสวัสดิการ การให้วันหยุด เป็นต้น เพื่อจูงใจให้บุคคลเกิดแรงจูงใจที่จะกระทำพฤติกรรมพึงประสงค์ต่าง ๆ (2) การเสริมแรงทางลบ (Negative reinforcement) เป็นการไม่ให้ผลตอบแทนที่บุคคลไม่ต้องการ โดยมีการกำหนดพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ต้องไม่กระทำและบทลงโทษต่าง ๆ เช่น ไล่ออก ตัดเงินเดือน ตักเตือน โดยที่หากบุคคลกระทำแต่พฤติกรรมพึงประสงค์ ก็จะไม่ให้ผลตอบแทนทางลบแก่ผู้นั้น

สกินเนอร์และคณะได้นำเสนอวิธีการให้การเสริมแรง (schedule of reinforcement) ไว้ 5 แบบ ได้แก่ (1) การให้อย่างต่อเนื่อง (continuous reinforcement) (2) การให้ตามปริมาณงาน (Fixed Ratio) (3) การให้ตามระยะเวลา (Fixed Interval) (4) การให้ตามปริมาณงานยืดยุ่น (Variable Ratio) และ (5) การให้ตามระยะเวลายืดหยุ่น (Variable Interval) (เอนก สุวรรณบัณฑิต และภาสกร อุดลพัฒน์กิจ, 2550, หน้า 158)

2. จากผลการศึกษาปรัชญาหลังนวยุค อภิปรายได้ว่า ปรัชญาหลังนวยุค มีสกุลความคิดสำคัญอยู่ 3 สกุลใหญ่ คือ สกุลความคิดหลังโครงสร้างนิยม (Poststructuralism) สายฝรั่งเศส (The French thought) สกุลความคิดของสำนักคิดแฟรงค์เฟิร์ต (Frankfurt School) สายเยอรมัน และสกุลความคิดหลังนวยุคนิยม (Postmodernism) ของอเมริกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เมธา หริมเทพาธิป (2559, หน้า 62) เรื่อง “การมีส่วนร่วมในมุมมองหลังนวยุค” ได้สรุปไว้ว่า “ปรัชญาหลังนวยุค มีสกุลความคิดสำคัญอยู่ 3 สกุลใหญ่ คือ สกุลความคิดหลังโครงสร้างนิยม สายฝรั่งเศส สกุลความคิดของสำนักคิดแฟรงค์เฟิร์ต สายเยอรมัน และสกุลความคิดหลังนวยุคนิยม ของอเมริกัน” ในช่วงแรกของกระบวนทรรศน์หลังนวยุคนั้น เป็นช่วงของลัทธิหลังนวยุค สายสุดขั้ว (Extreme Postmodernism or Deconstructionism) ที่ไม่เชื่อระบบเครือข่ายของกระบวนทรรศน์ นวยุค ฉะนั้นจึงมีความเชื่อพื้นฐานตรงกันข้ามว่า (1) ไม่เชื่อว่าเอกภพมีกฎตายตัว เป็นระบบเครือข่าย (2) ไม่เชื่อว่าสมองมนุษย์สามารถสร้างเครือข่ายความรู้ได้ (3) ไม่เชื่อว่าเราสามารถสร้างภาษาอุดมการณ์เป็นเครือข่ายโดยการนิยาม และ (4) ไม่เชื่อว่า ทั้ง 3 ระบบเครือข่ายข้างต้นตรงกัน คือ ระบบเครือข่ายของเอกภพ ปัญญา และภาษา ดังนั้น จะเห็นว่า ลัทธิหลังนวยุคสายสุดขั้วเป็นกลุ่มแนวคิดที่ตั้งป้อมเพื่อปฏิเสธ แนวคิดทุกอย่างของกระบวนทรรศน์นวยุค ดังนั้น ทุกสิ่งทุกอย่างจึงถือเอาเฉพาะหน้า ไร้หลัก ยึด

เหนียวใด ๆ จึงต้องเลื่อนกำหนดมาตรการไปเรื่อย ๆ (differing, difference) เฉพาะหน้า เห็นควรอย่างไร ก็ปฏิบัติไปอย่างนั้น (กิริติ บุญเจือ, 2551, หน้า 20)

ต่อมา ได้เกิดแนวคิดหลังนวยุคสายกลาง (Moderate Postmodernism or Reconstructionism) ขึ้น เนื่องจากเห็นว่าแนวคิดหลังนวยุคสายสุดขั้วนั้นไม่ก่อให้เกิดการพัฒนาหรือความก้าวหน้าทางวิชาการได้เพราะตั้งหน้าตั้งตา จะปฏิเสธระบบเครือข่ายอย่างเดียว ให้ความสำคัญเฉพาะในส่วนองงานศิลปะเท่านั้น ดังนั้น จึงเกิดการพัฒนาคำเชื่อพื้นฐานตามแนวคิดของ Dilthey ดังนี้ (กิริติ บุญเจือ, 2545, หน้า 45-46) (1) ไม่ให้การรับรองว่า โลกมีกฎเกณฑ์ตายตัวหรือไม่ ถ้ามีจริง กฎเกณฑ์ดังกล่าวนั้น ก็ต้องเปลี่ยนแปลงไปตามวิวัฒนาการ (ในทางจริยศาสตร์ เช่น คนชั่วอาจกลับเนื้อกลับตัวมาเป็น คนดีได้) และเมื่อเราตั้งกฎอะไรขึ้นมา เมื่อนำมาศึกษาจริง ๆ จะพบว่า มีข้อยกเว้นเสมอ ไม่มีกฎใด ที่เราตั้งขึ้นมาแล้วสามารถเดินตามกฎได้หมดทุกอย่าง เมื่อนำมาใช้แล้วจะพบว่าต่างก็มีข้อยกเว้นทั้งนั้น ซึ่งเป็นความจริงอย่างนั้นด้วย หากยกเว้นมากก็ต้องมีการสร้างกฎขึ้นมากำกับกันต่อไปอีก และเมื่อมีการสร้างกฎขึ้นมากำกับต่อไปอีก ก็จะมีกฎยกเว้นกันต่อไปอีกเรื่อยไป ไม่มีวันสิ้นสุด (2) ควรเลิกเชื่อว่า ปัญหาของมนุษย์แต่ละคนสามารถเข้าใจเอกภาพได้หมด คนเดียวเมื่อไม่สามารถจะเข้าใจได้ทั้งหมด เราต้องร่วมมือกันหลาย ๆ คน คือ ให้แต่ละคนพยายามสร้างระบบเครือข่าย (ส่วนตัว) ของแต่ละคน เพื่อให้เป็นประโยชน์ในด้านการศึกษามหาพื้นฐานของการแสวงหาจุดร่วม สงวนจุดต่าง กล่าวคือ ในส่วนความรู้ที่ตรงกันก็ให้นำมาปฏิบัติร่วมกัน เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ มวลมนุษยชาติในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ในส่วนที่ต่างกัน ก็ให้ถือว่าเป็นพรสวรรค์ของแต่ละฝ่ายไป ต่างฝ่ายต่างร่วมกันรับผิดชอบและพัฒนาให้เต็มศักยภาพ จากนั้นก็นำสิ่งที่ได้รู้และได้ศึกษามาแลกเปลี่ยนกัน คือ แลกเปลี่ยนความคิดและมุมมอง ของแต่ละฝ่าย ให้เกิดการต่อยอดความคิดหรือเข้าใจในระบบความรู้ได้ชัดเจนขึ้น นักวิชาการปัจจุบัน จึงชอบมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน (3) ต้องจำกัดบทบาทของภาษาที่สื่อระบบเครือข่ายให้อยู่ในวงการของคณิตศาสตร์และภาษาตรรกะ รวมเรียกว่า “ภาษาอุดมการณ์” และเพิ่มบทบาทของ “ภาษาสามัญ” ให้ครอบคลุม ทุกเรื่องที่มนุษย์เราอยากรู้ เพราะตรรกวิทยาเป็นศิลปะในการจูงใจให้เชื่อ (logic is the art of persuasion) เท่านั้น ถ้าเราอยากเข้าถึงความจริงแบบพหุนิยม จะต้องใช้ดุลพินิจในการตีความ แยกภาษาออกเป็นภาษาวิชาการ ภาษาศาสนา ภาษาคณิตศาสตร์ ภาษาในวรรณคดี เป็นต้น ที่ต้องใช้การวิเคราะห์ภาษาเข้าช่วย เพราะภาษากับความคิดเป็นของคู่กัน ภาษากำกับความคิด ก็สับสน วิธีนี้เองจะเป็นการช่วยให้เข้าใจกลไกของสมองได้ในที่สุด

หลังนวยุคนิยมสายกลาง เป็นกระแสความคิดที่ประนีประนอมความคิดเห็นอันสุดขั้วระหว่างลัทธิมนุษยนิยม (modernism) ที่มีความคิดเห็นว่า ความรู้หรือความจริง เป็นสิ่งสากล (universal) มีลักษณะเป็นปรนัย (objective) กับลัทธิหลังนวยุคนิยมสายสุดขั้วที่มีความคิดเห็นว่า ความรู้หรือความจริงเป็นสิ่งเฉพาะ (individual) ของแต่ละบุคคล มีลักษณะเป็นอัตนัย (subjective) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กิริติ บุญเจือและคณะ (2560, หน้า 68) เรื่อง “ปรัชญาธรรมมาภิบาลที่สนับสนุนพระบรมราชโองการ” ที่อธิบายไว้ว่า “กระบวนทรรศน์หลังนวยุค เป็นกระบวนทรรศน์แห่งการไม่ยึดมั่นถือมั่นอย่างมีวิจารณ์ญาณ จึงถือคติสายกลางว่า ยึดเหนี่ยวแต่ไม่ยึดติด คือ ยึดเหนี่ยวทางสายกลางที่เลือกส่วนดีจาก 2 ข้างที่สุดขั้ว เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นเรื่อยไปอย่างไม่ยึดติดในขั้นใดเลย”

3. จากผลการวิเคราะห์การจูงใจตนเองในแนวทางหลังนวยุคสายกลาง อภิปรายได้ว่า แนวทางของหลังนวยุคสายกลาง จะส่งเสริมให้เกิดวิจารณ์ญาณด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ในเชิงข้อเท็จจริง เช่น ข้อมูลดังกล่าวนี้สิ่งใดเป็นข้อเท็จจริง สิ่งใดเป็นทัศนคติหรือความคิดเห็น สิ่งใดเป็นค่านิยมหรือรสนิยม สิ่งใดเป็นอารมณ์ที่ปรุงแต่งประกอบเข้าไปกับข้อมูลที่ถูส่งมา อารมณ์ในที่นี้ เช่น ความกลัวหรือความกังวล ความคาดหวัง ความต้องการ เป็นต้น เมื่อเราแยกได้ว่าอะไรคือความจริง อะไรคือความกังวล เราจะไม่หยิบเอาความ

กังวลของผู้ที่ส่งข้อมูลเข้ามาปรุงแต่งต่อยอดเพื่อเพิ่มปัญหา การจงใจตนเองในแนวทางหลังนวยุคสายกลาง มุ่งเน้นการจงใจเพื่อให้เกิดการแก้ปัญหา เช่น ปลุกเร้าใจให้เกิดความกล้า เริ่มตั้งแต่กล้าเผชิญปัญหาหรือความจริง กล้าประเมินวิธีปฏิบัติ และกล้าลงมือทำด้วยความรับผิดชอบ การจงใจด้วยวิจาร์ณญาณจะทำให้เกิดความรอบคอบในการรับส่งข้อมูลต่าง ๆ อย่างระมัดระวัง มีสติรู้ตัวไม่ประมาท สามารถประเมินคำพูด การกระทำ ข้อมูล ความรู้ ข่าวสารต่าง ๆ ได้ว่า หากเชื่อและปฏิบัติตามในสิ่งเหล่านี้แล้วจะก่อให้เกิดคุณและโทษอย่างไร มีข้อดีข้อเสียอย่างไร เป็นไปเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตหรือไม่ เกิดความคุ้มค่าหรือเกิดประสิทธิผลอันสูงสุดได้หรือไม่ แล้วทำอย่างไรจึงจะเกิดประสิทธิภาพสูงสุดและคุ้มค่ากว่าที่เป็นอยู่ สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งแก่ตนเองและสังคมส่วนรวมได้

เมื่อจงใจตนเองให้เกิดความกล้าและวิจาร์ณญาณได้เช่นนี้ก็จะเป็นพื้นฐานที่มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ไม่ด่วนตัดสินความจริงของผู้อื่น หรือชี้ถูกชี้ผิด เพียงแต่ให้คำแนะนำด้วยการวิเคราะห์และประเมินเหตุปัจจัยในเชิงข้อเท็จจริง ในคราวที่มีโอกาสสนทนากับผู้อื่น อาจสามารถจงใจผู้อื่นให้ได้รับคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้ เช่น สามารถอธิบายได้ว่า

หากเชื่อเช่นนี้ ก็จะทำให้ปฏิบัติตามความเชื่อ

เมื่อปฏิบัติตามความเชื่อ วิถีชีวิตก็จะเป็นเช่นนี้

วิถีชีวิตที่เป็นเช่นนี้ ย่อมมีข้อดี-ข้อด้อย อย่างนี้ ๆ

แต่หากปรับเปลี่ยนความเชื่อและพฤติกรรมให้เป็นเช่นนี้ ชีวิตก็จะได้รับสิ่งดี ๆ เช่นนี้ และสามารถกำจัดจุดอ่อนอันเป็นข้อด้อยได้ด้วยเหตุผลดังนี้ เป็นต้น

ส่วนการตัดสินใจว่าจะเชื่อหรือปฏิบัติตามหรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับผู้ที่เราสนทนาด้วย คือไม่บีบบังคับ ไม่โน้มน้าวด้วยการชี้แนะ เพราะแต่ละคนมีฐานความเชื่อที่ต่างกัน ดังนั้นจึงทำแค่เพียงชี้แนะให้เกิดวิจาร์ณญาณ คือ สามารถวิเคราะห์และประเมินค่าตามสิ่งที่เราอธิบายได้ แม้ว่าเขายังไม่เปลี่ยนแปลงตนเองก็ไม่เกิดความเดือดร้อนเป็นทุกข์ แต่คอยให้กำลังใจ ให้ความหวังใจ เป็นกัลยาณมิตรกับทุกคนได้อย่างมีความสุข ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ รวิช ตาแก้ว และคณะ (2561, หน้า 29) เรื่อง “ปรัชญาสหวิทยาการที่สนับสนุนพระปฐมบรมราชโองการ” ระบุว่า “มนุษย์พัฒนากระบวนการคิดของตนเองเรื่อยมา การพัฒนาในระยะแรกเป็นไปตามสัญชาตญาณของสิ่งมีชีวิตที่ต้องการมีชีวิตรอด เมื่อรู้จักรู้คิด มองเห็นความแตกต่าง จึงรู้ว่าการรู้คิดเรื่องความแตกต่าง สามารถนำไปสู่การรู้จักแยกแยะภัยต่าง ๆ ว่ามีทั้งได้ประโยชน์และไม่ได้ประโยชน์ จึงใช้การรู้จากสัญชาตญาณมาพัฒนาต่อเป็นการรู้แบบต่าง ๆ ดังนั้น การพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อความสุขตามสัญชาตญาณจึงเป็นรูปแบบที่แตกต่างตามความเชื่อ”

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การจงใจตนเองในแนวทางหลังนวยุคสายกลางนั้น เป็นการจงใจตนเองเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมีรากฐานความคิดในการพัฒนาเพื่อคนหมู่มาก โดยเริ่มจากการระเบิดจากภายใน เพื่อให้แต่ละคนเข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น เป็นเบื้องต้น เป็นการทำให้ความคิดและจิตใจเปิดกว้าง แต่หนักแน่นมีเหตุผล มีวิจาร์ณญาณ และใช้วิจาร์ณญาณในการทำหน้าที่เพื่อประโยชน์ของหน้าที่โดยธรรม ทำด้วยจิตใจที่หวังดีต่อมนุษยโลก ทำโดยไม่คิดว่าผลประโยชน์นั้นจะมาถึงตัวเรา ทำเพื่อประโยชน์ของหน้าที่และเพื่อผู้อื่น ผู้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แล้วจะทำคุณประโยชน์ให้กับสังคมได้ก็โดยใช้วิจาร์ณญาณเพ่งพินิจพิจารณาว่าอะไรเป็นประโยชน์และอะไรเป็นภัยแก่ตนเองและสังคม โดยอาศัยพลังสร้างสรรค์ ปรับตัว ร่วมมือ และแสวงหา

บรรณานุกรม

เอกสารภาษาไทย

กิตติยา มโนธรรมรักษา. (2559). “การศึกษาแรงจูงใจและความพึงพอใจมีผลต่อพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวยาวชาวไทย กรณีศึกษา ตลาดน้ำอโยธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

กิริติ บุญเจือ. (2545). **ปรัชญาหลังนวยุค แนวคิดเพื่อการศึกษาแผนใหม่**. กรุงเทพฯ: ดวงกมล.

_____. และคณะ. (2560). “**ปรัชญาธรรมาภิบาลที่สนับสนุนพระปฐมบรมราชโองการ**”. รายงานวิจัย. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

นุชลี อุปภัย. (2558). **จิตวิทยาการศึกษา**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เมธา หริมเทพาธิป (2559). “**การมีส่วนร่วมในมุมมองหลังนวยุค**”. รายงานวิจัย. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

รวีช ตาแก้วและคณะ. (2561). “**ปรัชญาสหวิทยาการที่สนับสนุนพระปฐมบรมราชโองการ**”. รายงานวิจัย. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

เอนก สุวรรณบัณฑิต และภาสกร อุดุลพัฒน์กิจ. (2550). **จิตวิทยาบริการ**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อตุลพัฒน์กิจ.

วารสาร

Sheldon, K.M., Ryan, R.M., Rawsthorne, L. & Hardi, B. (1997). “Trait self and true self : cross-role variation in the big five traits and its relations with authenticity and subjective well-being”. *Journal of Personality and Social Psychology*. 73.

เว็บไซต์

สมาคมรัฐศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, (2563). “**โครงการอบรมหลักสูตรอาชญากรรมดิจิทัล (Digital Crimes) ”** . สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มกราคม 2563 . จาก <https://thailawtraining.com/course17.html>.

Boeree. C.G. (2006). **Abraham Maslow. (Online)**. Sources : <http://www.ship.edu/~cgboeree/maslow>. Html. Accessed 8th April, 2003.

เอกสารภาษาอังกฤษ

David C. McClelland. (1985). “**Methods of Measuring Human Motivation**”. in John W. Atkinson. ed. *Motives in Fantasy. Action and Society*. Princeton. N.J.: D. Van Nos-trand.

Porter, L.W. Bigley, G.A. and Steers, R.M. (2003). **Motivation and work behavior**. Boston : McGraw-Hill.

Ryan R.M. &Deci, E.L. (2000). “**Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being**”. *American Psychologist*. 55 (1).

Woolfolk, A.E. (2004). **Educational psychology**. 9th ed. Boston : Person Education, Inc.

การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 สาขาวิชาปรัชญา
: ศึกษากรณี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

Developing the Instructional Model in the 21st Century Program
in Philosophy : A Case Study of Mahamakut Buddhist University
Mahavajiralongkorn Rajavidyalaya Campus

อภิชัย พลายนาว

Apichai Phlainao

ชาญพัฒน์ ขำขัน

Charnphat Khamkhan

สาขาวิชาปรัชญา

Program in Philosophy

สำราญ ศรีคำมูล

Samran Srikammul

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

Mahamakut Buddhist University, Mahavajiralongkorn Rajavidyalaya Campus

E-mail: Samransri2011@hotmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 7 เมษายน 2563

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 7 มิถุนายน 2563

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 13 มิถุนายน 2563

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 สาขาวิชาปรัชญา: ศึกษากรณี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย มีวัตถุประสงค์1) เพื่อศึกษาการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 สาขาวิชาปรัชญา: ศึกษากรณี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 สาขาวิชาปรัชญา : ศึกษากรณี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย และ 3) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 สาขาวิชาปรัชญา : ศึกษากรณี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประชากรและกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยคือ อาจารย์ประจำหลักสูตรและอาจารย์ผู้สอน คณะศาสนาปรัชญา สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 10 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ แบบสัมภาษณ์ เทคนิคและวิธีการเลือกตัวอย่าง โดยใช้การสุ่มตัวอย่างโดยไม่ใช้ความน่าจะเป็น (Nonprobability sampling) วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

ผลการวิจัย พบว่า

1. อาจารย์ประจำหลักสูตรและอาจารย์ผู้สอน สาขาวิชาปรัชญา ส่วนมากเป็นอาจารย์ที่อายุมากใกล้เกษียณอายุราชการ มีรูปแบบการสอนแบบบรรยาย โดยให้ผู้เรียนนั่งฟังอย่างเดียว มีการถามตอบเป็นบางครั้ง นักศึกษามีส่วนร่วมน้อย สื่อการเรียนการสอนส่วนใหญ่เป็นเครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ (Overhead) หรือโปรเจ็คเตอร์(Projector) มีการสอนโดยใช้ช่องทาง Social Network, Facebook ,Line น้อย

2. การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 สาขาวิชาปรัชญา ได้ใช้ขั้นตอนในขั้นเตรียมการ โดยที่อาจารย์ผู้สอนจะต้องทำ มคอ.3 เพื่อบอกถึงจุดมุ่งหมายของรายวิชานั้นๆในการสอน บอกแผนการที่จะสอนกับนักศึกษา จนถึงขั้นสุดท้ายของการรายงานผล มอบหมายให้ทำงานกลุ่ม ค้นคว้าในประเด็นที่กำหนดให้ จากนั้นจะต้องนำเสนอหน้าชั้นเรียนให้เพื่อนๆทุกคนช่วยกันวิพากษ์ จากนั้นอาจารย์ผู้สอนจะเป็นผู้สรุปประเด็นที่สำคัญให้ผู้เรียนได้เข้าใจยิ่งขึ้น

3. ผลการทดสอบปัญหาหรือโจทย์วิจัย จะต้องพัฒนาอาจารย์ผู้สอนก่อน โดยเน้นไปที่การอบรมสัมมนา ให้นำสื่อเทคโนโลยีมาปรับใช้ในการเรียนการสอน เพราะหลักการเรียนรู้สมัยใหม่คือ Teach Less, Learn More สอนให้น้อยแต่ให้ผู้ศิษย์เรียนได้เยอะ นี่คือนวัตกรรมของการศึกษายุคใหม่

4. อาจารย์ผู้สอนส่วนมากเป็นผู้ที่มีอายุมาก ไม่มีความเชี่ยวชาญในด้าน ICT และวิทยาเขตมหาวิทยาลัย วรรณราชวิทยาลัย ควรให้นักศึกษามีการศึกษาดูงานในต่างประเทศ

คำสำคัญ : การพัฒนารูปแบบ, การเรียนการสอน, ศตวรรษที่ 21

ABSTRACT

The research entitled “Developing the Instructional Model in the 21st Century Program in Philosophy : A Case Study at Mahamakut Buddhist University Mahavajiralongkorn Rajavidyalaya Campus ” The research is aimed : 1) to study the Model Development of the Instructional Model in the 21st Century Program in Philosophy : A Case Study at Mahamakut Buddhist University Mahavajiralongkorn Rajavidyalaya Campus, 2) to analyze the Model Development of the Instructional Model in the 21st Century Program in Philosophy : A Case Study at Mahamakut Buddhist University Mahavajiralongkorn Rajavidyalaya Campus, and 3) to study on the recommendations about Developing the Instructional Model in the 21st Century Program in Philosophy : A Case Study at Mahamakut Buddhist University Mahavajiralongkorn Rajavidyalaya Campus. This research is the Qualitative Research. This research sample consists of 10 Lecturers in Philosophy Program and other Lecturers. This research instrument which is used to collect the data is Indebt Interview with Nonprobability sampling and Purposive Sampling method. The results are analyzed by Frequency, Percentage.

The results of the study review :

1. Most of the Lecturers in Philosophy Program and other Lecturers who mostly answered Indebt Interview are very old and about to retirement. The style of lecture is sitting with party communication. The Instruction media which was mainly used are the Overhead and the Projector Social Network such as facebook, Line are sometimes used.

2. The Instructional Model Development in the 21st Century was analyzed during preparation process. The Lecturers made the lesson Plan in order to inform the case

objectives, lesson plan and the report process. The students were assigned to do some group works to retrieve the assigned topics and present in the class with the peer review. The Lecturer others summarized important points for more comprehension

3. The testing results show that lecturers must be developed in which seminar concerning technology adaptation is focused due to the modern add an article principle “Teach Less, Learn More lecturers teach less while the students learn a lot which is the heart of Modern education.

4. Most of the lecturers are old aged with in ICT, Mahavajiralongkorn Rajavidyalaya Campus should support the students to have some fieldtrip abroad.

Keywords : Model, Instruction, The 21st Century

1. บทนำ

การให้การศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21 ต้องเปลี่ยนแปลงทัศนะ (perspectives) จากกระบวนทัศน์แบบดั้งเดิม (tradition paradigm) ไปสู่กระบวนทัศน์ใหม่ (new paradigm) ที่ให้โลกของนักเรียนและโลกความเป็นจริงเป็นศูนย์กลางของกระบวนการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้ที่ไปไกลกว่าการได้รับความรู้แบบง่าย ๆ ไปสู่การเน้นพัฒนาทักษะและทัศนคติ—ทักษะการคิด ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะองค์การ ทัศนคติเชิงบวก ความเคารพตนเอง นวัตกรรม ความสร้างสรรค์ ทักษะการสื่อสาร ทักษะและค่านิยมทางเทคโนโลยี ความเชื่อมั่นตนเอง ความยืดหยุ่น การจงใจตนเอง และความตระหนักในสภาพแวดล้อม และเหนืออื่นใด คือความสามารถใช้ความรู้อย่างสร้างสรรค์ (the ability to handle knowledge effectively in order to use it creatively) ถือเป็นทักษะที่สำคัญจำเป็นสำหรับการเป็นนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ถือเป็นสิ่งที่ท้าทายในการที่จะพัฒนาเรียนเพื่ออนาคต ให้นักเรียนมีทักษะ ทัศนคติ ค่านิยม และบุคลิกภาพส่วนบุคคล เพื่อเผชิญกับอนาคตด้วยภาพในทางบวก (optimism) ที่มีทั้งความสำเร็จและมีความสุข

ดังนั้น ครูผู้สอน และผู้จัดการศึกษาจะต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทจากการเป็นผู้ชี้แนะ ผู้ถ่ายทอดความรู้ ไปเป็นผู้ช่วยเหลือ ส่งเสริม และสนับสนุนผู้เรียนในการแสวงหาความรู้จากสื่อและแหล่งต่างๆ และให้ข้อมูลแก่ผู้เรียน เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นไปใช้สร้างสรรค์ความรู้ของตน ทั้งนี้ การจัดการเรียนรู้สาระวิทยาศาสตร์ มีกระบวนการและวิธีการที่หลากหลาย ครูผู้สอนต้องคำนึงถึงพัฒนาการทางด้านร่างกาย และสติปัญญา ความสนใจ และความสามารถของผู้เรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545 : 4/21) ครูจึงต้องยึดหลัก “สอนน้อย เรียนมาก” คือ ในการจัดกิจกรรม ต่าง ๆ ของเด็ก ครูต้องตอบได้ว่า ศิษย์ได้เรียนอะไร และเพื่อให้ศิษย์ได้เรียนสิ่งเหล่านั้น ครูต้องทำอะไร ไม่ทำอะไร ในสภาพเช่นนี้ ครูยิ่งมีความสำคัญมากขึ้น และท้าทายครูทุกคนอย่างที่สุดที่จะไม่ทำหน้าที่ครูผิดทาง คือ ทำให้ศิษย์เรียนไม่ สนุก หรือเรียนแบบขาดทักษะสำคัญ การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ต้อง “ก้าวข้ามสาระวิชา” ไปสู่การ เรียนรู้ “ทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21” (21st Century Skills) ที่ครูสอน ไม่ได้ นักเรียนต้อง เรียนเอง หรือพูดใหม่ว่าครูต้องไม่สอน แต่ต้องออกแบบ การเรียนรู้ และอำนวยความสะดวก (facilitate) ในการเรียนรู้ ให้นักเรียน เรียนรู้จากการเรียนแบบลงมือทำ แล้วการเรียนรู้ก็จะเกิดจากภายในใจและ สมองของตนเอง การเรียนรู้แบบนี้เรียกว่า PBL (Project-Based Learning) จากที่กล่าวมา อาจารย์ประจำหลักสูตรและอาจารย์ผู้สอน คณะศาสนาปรัชญา สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย ประสบกับปัญหาการเรียนการสอนแบบดั้งเดิมแบบบรรยายอย่างเดียว ซึ่งทำให้เกิดผลกระทบหลายประการ เช่น นักศึกษาที่เข้ามาศึกษาเล่าเรียนน้อย และเกิดการเปรียบเทียบกับสาขาวิชาอื่นๆ ที่มีการพัฒนาทักษะการเรียนการสอน ซึ่งเป็นสาเหตุที่อาจารย์ประจำ

หลักสูตรและอาจารย์ผู้สอนจะต้องมีการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนแนวใหม่ เพราะสังคมโลกปัจจุบันมีความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และมีการค้นพบวิธีใหม่ๆอย่างต่อเนื่องเป็นสังคมโลกาภิวัตน์ การเดินทาง การติดต่อสื่อสารกันเป็นไปอย่างสะดวกและรวดเร็วเกิดการแข่งขันทางด้านความรู้ ทำให้หน่วยงานต่างๆต้องปรับนโยบายและกลยุทธ์การทำงาน การสอน เพื่อให้รองรับกับการแข่งขัน มีการกำหนดคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษาของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างๆ

จากปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 สาขาวิชาปรัชญา : ศึกษารายกรณี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อที่ว่าอาจารย์ประจำหลักสูตร และอาจารย์ผู้สอนมีความรู้ในทักษะการจัดการเรียนการสอนและสามารถนำมาบูรณาการกับการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 แก่ผู้เรียนที่เป็นนักศึกษาของตนเองเพื่อให้ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 สาขาวิชาปรัชญา : ศึกษารายกรณี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

2. เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 สาขาวิชาปรัชญา : ศึกษารายกรณี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 สาขาวิชาปรัชญา : ศึกษารายกรณี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

3. ขอบเขตของการวิจัย

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 สาขาวิชาปรัชญา : ศึกษารายกรณี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย ต้องให้อาจารย์ผู้สอนพัฒนาตนเองตามรูปแบบการเรียนการสอน และผู้เรียนเกิดทักษะในศตวรรษที่ 21 ดังนี้

1. รูปแบบการเรียนการสอนมโนทัศน์ (Concept Attainment Model) หมายถึง การเรียนรู้มโนทัศน์ คือ การแสวงหาและ การจัดระบบคุณลักษณะต่างๆที่สามารถนำมาใช้แยกแยะ ระหว่างสิ่งที่เป็นตัวอย่าง (Exemplars) ออกจากสิ่งที่ไม่ใช่ตัวอย่าง (Nonexemplars) ของมโนทัศน์ที่ต้องการสอน โดยมีวัตถุประสงค์ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และเข้าใจมโนทัศน์ของเนื้อหาสาระต่างๆ และสามารถให้คำนิยามของมโนทัศน์นั้นด้วยตนเอง รูปแบบการเรียนการสอนดังกล่าวนี้ประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ 6 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1 : ขั้นเตรียม ขั้นที่ 2 : ขั้นอธิบาย ขั้นที่ 3 : ขั้นเสนอข้อมูลตัวอย่างของมโนทัศน์ ขั้นที่ 4 : ขั้นสร้างความคิดรวบยอด ขั้นที่ 5 : ขั้นสรุปคำจำกัดความ และขั้นที่ 6 : ขั้นอภิปราย

2. รูปแบบการเรียนการสอนกระบวนการแสวงหาความรู้เป็นกลุ่ม (Group Investigation Instruction Model) คือ ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความต้องการที่จะสืบค้นหรือเสาะแสวงหาความรู้คือตัวปัญหาซึ่งจะต้องมีลักษณะที่มีความหมายและท้าทายให้ผู้เรียนเกิดความต้องการ ที่จะแสวงหา คำตอบและเกิดความงุนงงสงสัยหรือก่อให้เกิดความขัดแย้งทางความคิด จะยิ่งทำให้ผู้เรียนเกิด ความต้องการที่จะแสวงหาความรู้หรือคำตอบมากยิ่งขึ้น ประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ 6 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 เสนอปัญหาหรือสถานการณ์ให้สนใจขั้นที่ 2 แสดงความคิดเห็นต่อปัญหาหรือสถานการณ์นั้นขั้นที่ 3 รวมกันวางแผนเป็นกลุ่มในการแสวงหาความรู้ ขั้นที่ 4 ผู้เรียนดำเนินการแสวงหาความรู้ตามแผนงานที่ได้กำหนดไว้ผู้สอนช่วยอำนวยความสะดวกให้คำแนะนำ และติดตามการทำงานของนักเรียน ขั้นที่ 5 ผู้เรียนวิเคราะห์ข้อมูล สรุปผลข้อมูล นำเสนอและอภิปรายผล และขั้นที่ 6 ผู้เรียนกำหนดประเด็นปัญหาที่ต้องการสืบเสาะหาคำตอบต่อไป

3. รูปแบบการเรียนการสอนตามทฤษฎีเงื่อนไขการเรียนรู้ (Conditions of Learning) ประกอบด้วย การดำเนินการเป็นลำดับขั้นตอน รวม 9 ขั้น ดังนี้ ขั้นที่ 1 การกระตุ้นและดึงดูดความสนใจ ขั้นที่ 2 การแจ้งวัตถุประสงค์ของการเรียน ขั้นที่ 3 การกระตุ้นให้ระลึกถึงความรู้เดิม ขั้นที่ 4 การนำเสนอสิ่งเร้าสำหรับเนื้อหาสาระใหม่ ขั้นที่ 5 การให้แนวการเรียนรู้หรือการจัดระบบข้อมูลใหม่มีความหมายทำให้ผู้เรียน สามารถทำความเข้าใจกับสาระที่เรียนได้ง่ายและเร็วขึ้น ขั้นที่ 6 การกระตุ้นให้ผู้เรียนแสดงความสามารถ ขั้นที่ 7 การให้ข้อมูลย้อนกลับ ขั้นที่ 8 การประเมินผล และขั้นที่ 9 การส่งเสริมความคงทนและการถ่ายโอนการเรียนรู้

กรอบความคิดเพื่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑
โดยภาสกรทิพย์ทิพย์และคณะ

3.2 ขอบเขตประชากร

ประชากรของการวิจัยครั้งนี้คือ อาจารย์ประจำหลักสูตรและอาจารย์ผู้สอน คณะศาสนาปรัชญา สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างของการวิจัยครั้งนี้คืออาจารย์ประจำหลักสูตรและอาจารย์ผู้สอน สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 10 รูป/คน โดยใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

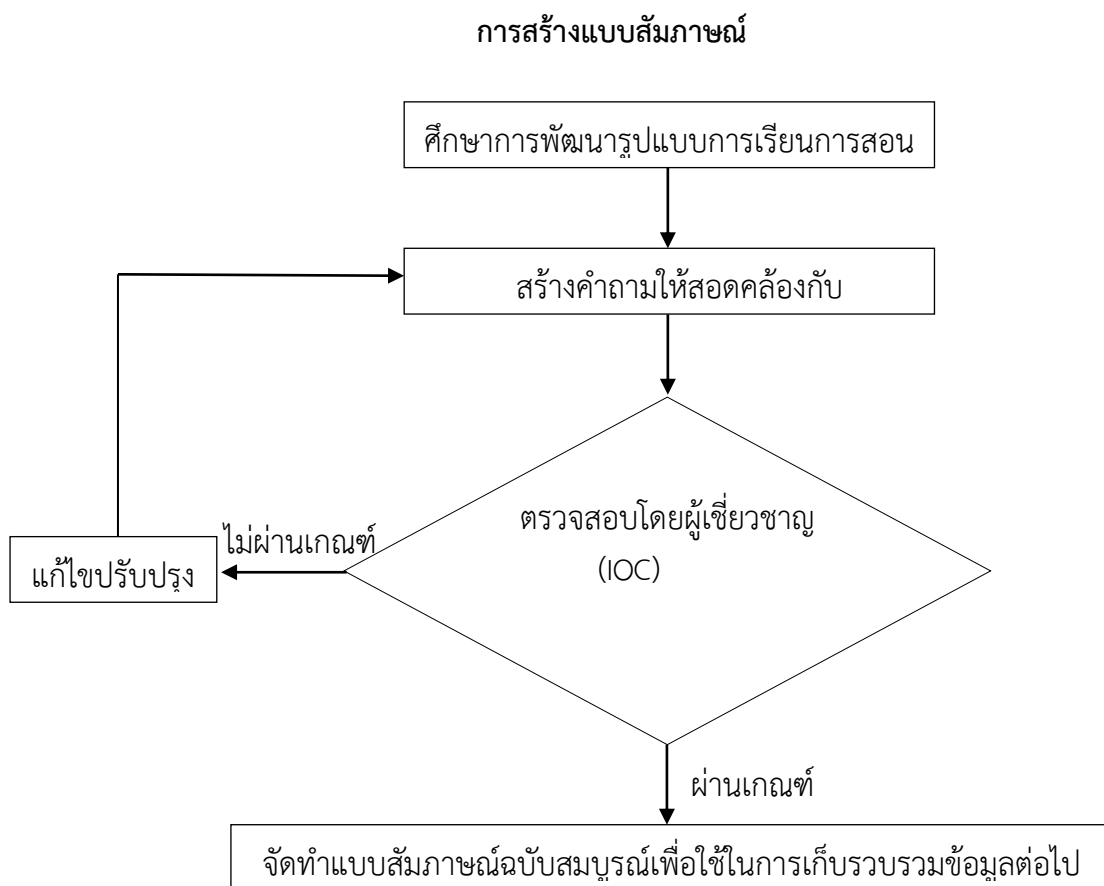
3.3 ขอบเขตด้านสถานที่ ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

4. เทคนิคและวิธีการเลือกตัวอย่าง

เทคนิคและวิธีการเลือกตัวอย่าง โดยใช้การสุ่มตัวอย่างโดยไม่ใช้ความน่าจะเป็น (Nonprobability sampling) (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2542:26) วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาจากการตัดสินใจของผู้วิจัยเอง ลักษณะของกลุ่มที่เลือกเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ในสาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน 10 รูป/คน

5. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ แบบสัมภาษณ์เพื่อศึกษาการพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอนใน ศตวรรษที่ 21 สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย รายละเอียดและขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือวิจัยมีดังนี้

6. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 สาขาวิชาปรัชญา: ศึกษากรณี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย สรุปผลได้ ดังนี้

6.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พบว่า ส่วนมากเป็นอาจารย์ที่ใกล้ชิดเกษียณอายุราชการ มีรูปแบบการสอนแบบบรรยาย โดยให้ผู้เรียนนั่งฟังอย่างเดียว มีการถามตอบเป็นบางครั้ง นักศึกษามีส่วนร่วมน้อย สื่อการเรียนการสอนส่วนใหญ่เป็นเครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ(Overhead) หรือโปรเจ็คเตอร์(Projector) มีเพียงอาจารย์ จำนวน 3 ท่านเท่านั้นที่ให้นักศึกษาค้นคว้าในรายวิชาที่ตนเองบรรยาย โดยมีการสอนโดยใช้ช่องทาง Social Network, facebook ,Line เป็นต้น ส่วนมากยังไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 ส่วนมากยังคงยึดการเรียนการสอนแบบเดิม คือให้นักศึกษาจดจำและให้ไปค้นคว้าทำรายงาน พร้อมกับนำเสนอหน้าชั้น กระบวนการนี้ทั้งนำเสนอคนเดียวและเสนองานกลุ่ม อาจารย์ส่วนมากจะมีรูปแบบคล้ายๆกัน ส่วนมากยังไม่มีการพัฒนาหรือปรับเปลี่ยนวิธีการสอนมากนัก และจะมีการพัฒนาอย่างนั้น อาจารย์ส่วนมากยังคิดว่ารูปแบบการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 นั้นคือการสอนที่นำเทคโนโลยีมาปรับใช้ในห้องเรียนเท่านั้น ซึ่งยังไม่ครอบคลุมกระบวนการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 ส่วนมากตอบในแนวความคิดเดียวกัน คือจะต้องพัฒนาอาจารย์ผู้สอนก่อน โดยเน้นไปที่การอบรมสัมมนาให้นำ

สื่อเทคโนโลยีมาปรับใช้ในการเรียนการสอน หลังจากนั้นให้ผู้สอนนำมาบูรณาการกับรายวิชาที่ตนเองรับผิดชอบ ซึ่งน่าจะพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน และทำให้ผู้เรียนไม่เบื่อนั่นเอง และส่วนมากชอบรูปแบบการเรียนการสอนตามทฤษฎีเงื่อนไขการเรียนรู้ (Conditions of Learning) ประกอบด้วยการดำเนินการเปลี่ยนลำดับขั้นตอน รวม 9 ขั้น ดังนี้ ขั้นที่ 1 การกระตุ้นและดึงดูดความสนใจ ขั้นที่ 2 การแจ้งวัตถุประสงค์ของการเรียน ขั้นที่ 3 การกระตุ้นให้ระลึกถึงความรู้เดิม ขั้นที่ 4 การนำเสนอสิ่งเร้าสำหรับเนื้อหาสาระใหม่ ขั้นที่ 5 การให้แนวการเรียนรู้หรือการจัดระบบข้อมูลใหม่มีความหมายทำให้ผู้เรียน สามารถทำความเข้าใจกับสาระที่เรียนได้ง่ายและเร็วขึ้น ขั้นที่ 6 การกระตุ้นให้ผู้เรียนแสดงความสามารถ ขั้นที่ 7 การให้ข้อมูลป้อนกลับ ขั้นที่ 8 การประเมินผล และขั้นที่ 9 การส่งเสริมความคงทนและการถ่ายโอนการเรียนรู้

6.2 ผลการวิเคราะห์การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 สาขาวิชาปรัชญา พบว่ารูปแบบการพัฒนา จำนวน 3 ด้าน 1.รูปแบบการเรียนการสอนมโนทัศน์ (Concept Attainment Model) อาจารย์ประจำหลักสูตรและอาจารย์ผู้สอน สาขาวิชาปรัชญา ได้ใช้ขั้นตอนขั้นที่ 1 : ขั้นเตรียม หมายถึง ขั้นที่ผู้สอนเตรียมข้อมูลเพื่อใช้ในการสอน โดยที่อาจารย์ผู้สอนจะต้องทำ มคอ.3 เพื่อบอกถึงจุดมุ่งหมายของรายวิชานั้นในการสอน บอกแผนการที่จะสอนกับนักศึกษา จนถึงขั้นสุดท้ายของการรายงานผล และการส่งเกรดพร้อมกับ มคอ.5 ของอาจารย์ผู้สอนด้วย ผลของการจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบนี้ ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้มโนทัศน์จาก การคิด วิเคราะห์และตัวอย่างที่หลากหลาย เกิดความเข้าใจ และมีทักษะการสร้ามโนทัศน์ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการทำความเข้าใจมโนทัศน์อื่น ต่อไปได้ รวมทั้งพัฒนาทักษะการใช้เหตุผล โดยการอุปนัย (Inductive Reasoning) 2.รูปแบบการเรียนการสอนกระบวนการแสวงหาความรู้เป็นกลุ่ม (Group Investigation Instruction Model) พบว่า อาจารย์ประจำหลักสูตรและอาจารย์ผู้สอน สาขาวิชาปรัชญา ส่วนมากได้ประสบและนำไปใช้ในชั้นเรียน โดยในขั้นที่ 1 เสนอปัญหาหรือสถานการณ์ให้ถ่วงงสัย ขั้นที่ 2 แสดงความคิดเห็นต่อปัญหาหรือสถานการณ์นั้น ขั้นที่ 3 รวมกันวางแผนเป็นกลุ่มในการแสวงหาความรู้ ขั้นที่ 4 ผู้เรียนดำเนินการแสวงหาความรู้ตามแผนงานที่ได้กำหนดไว้ผู้สอนช่วยอำนวยความสะดวกให้คำแนะนำและติดตามการทำงานของนักเรียน ขั้นที่ 5 ผู้เรียนวิเคราะห์ข้อมูล สรุปผลข้อมูล นำเสนอและอภิปรายผล และขั้นที่ 6 ผู้เรียนกำหนดประเด็นปัญหาที่ต้องการสืบเสาะหาคำตอบต่อไป ในส่วนของการวิเคราะห์รูปแบบนี้ อาจารย์ผู้สอนส่วนมากได้ใช้รูปแบบนี้โดยมอบหมายให้ทำงานกลุ่ม ค้นคว้าในประเด็นที่กำหนดให้ จากนั้นจะต้องนำเสนอหน้าชั้นเรียนให้เพื่อนๆทุกคนช่วยกันวิพากษ์ จากนั้นอาจารย์ผู้สอนจะเป็นผู้สรุปประเด็นที่สำคัญให้ผู้เรียนได้เข้าใจยิ่งขึ้น และ 3.รูปแบบการเรียนการสอนตามทฤษฎีเงื่อนไขการเรียนรู้ (Conditions of Learning) พบว่า อาจารย์ผู้สอน สาขาวิชาปรัชญา ได้ใช้รูปแบบนี้ด้วยเช่นกันทุกขั้นตอน แต่เนื่องจากวิธีการสอนยังเป็นแบบเดิมคือเน้นการบรรยาย ให้ผู้เรียนจำเป็นหลัก กระบวนการให้นักศึกษาคิดวิเคราะห์เลี่ยนน้อยเกินไป เหมือนกับการครอบงำทางความคิดของผู้เรียน ทำให้เกิดองค์ความรู้ที่น้อย ซึ่งยังไม่สอดคล้องกับรูปแบบการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 นั่นเอง

6.3 ผลการทดสอบปัญหาหรือโจทย์วิจัย ผลการวิเคราะห์และการทดสอบสมมติฐานปรากฏดังต่อไปนี้

โจทย์วิจัยข้อที่ 1 อาจารย์ประจำหลักสูตร และอาจารย์ผู้สอน มีการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 สาขาวิชาปรัชญาได้อย่างไร พบว่า จะต้องพัฒนาอาจารย์ผู้สอนก่อน โดยเน้นไปที่การอบรมสัมมนาให้นำสื่อเทคโนโลยีมาปรับใช้ในการเรียนการสอน หลังจากนั้นให้ผู้สอนนำมาบูรณาการกับรายวิชาที่ตนเองรับผิดชอบ ซึ่งน่าจะพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน และทำให้ผู้เรียนไม่เบื่อนั่นเอง และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย จะต้องให้อาจารย์ผู้สอน และผู้เรียนเกิดทักษะในศตวรรษที่ 21

โจทย์วิจัยข้อที่ 2 อาจารย์ประจำหลักสูตร และอาจารย์ผู้สอนมีการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 สาขาวิชาปรัชญาหรือไม่ พบว่า ส่วนมากยังไม่มีการพัฒนาหรือปรับเปลี่ยนวิธีการสอนมากนัก และจะมีการพัฒนาอย่างนั้น อาจารย์ส่วนมากยังคิดว่ารูปแบบการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 นั้นคือการสอนที่นำเทคโนโลยีมาปรับใช้ในห้องเรียนเท่านั้น ซึ่งยังไม่ครอบคลุมกระบวนการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 เพราะหลักการเรียนรู้สมัยใหม่คือ Teach Less, Learn More สอนให้น้อยแต่ให้ลูกศิษย์เรียนได้เยอะ นี่คือนิยามของการศึกษาสมัยใหม่

6.4 ผลการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไขการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 สาขาวิชาปรัชญา พบว่า

1) อาจารย์ประจำหลักสูตรและอาจารย์ผู้สอน สาขาวิชาปรัชญา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 6 รูป/คน ได้เสนอปัญหา ดังนี้ เนื่องจากอาจารย์ผู้สอนส่วนมากเป็นผู้ที่มีอายุมาก ไม่มีเชี่ยวชาญในด้าน ICT วิธีการสอนจึงเป็นแบบเดิม คือเน้นการบรรยาย ให้นักศึกษานั่งฟังเป็นส่วนมาก มีการถามตอบเป็นบางครั้ง ซึ่งอาจารย์หลายท่านตั้งข้อสังเกตว่าที่ผ่านมานักศึกษาส่วนมากที่สำเร็จไปแล้วก็ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน ไม่ตักเตือนจึงเสนอปัญหามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อย่าหลงประเด็นเพราะการสอนทางด้านศาสนา โดยเฉพาะสาขาวิชาปรัชญาเป็นเรื่องละเอียดพอสมควร จะต้องชัดเจน ทั้งในแง่ของการสอนและการกระทำที่เป็นแบบอย่างของสังคม

2) อาจารย์ประจำหลักสูตรและอาจารย์ผู้สอน สาขาวิชาปรัชญา ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ จำนวน 7 รูป/คน ได้ให้ข้อเสนอแนะ ดังนี้ ในสาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย ควรมีทุนสำหรับศึกษาดูงานในต่างประเทศของนักศึกษา โดยเฉพาะประเทศอินเดียที่เป็นบ่อเกิดของพุทธศาสนา เพราะการไปดูไปเห็นยิ่งกว่าการศึกษาจากตำราหลายเล่มเลยทีเดียว และควรเพิ่มสื่อการเรียนการสอนมากขึ้น

7. อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถนำมาอภิปรายผล ได้ดังนี้

1. รูปแบบการเรียนการสอนมโนทัศน์ (Concept Attainment Model) การนำประสบการณ์ หรือ ความรู้เดิมมาใช้ในประสบการณ์ใหม่ ดังนั้น ความรู้จึงเป็นสิ่งที่ค้นพบทางกระบวนการสืบสวน (Inquiry) โดยอาศัยความรู้และประสบการณ์เดิม เพื่อพัฒนาทักษะในการสืบสอบให้โตมาซึ่งความรู้ความเข้าใจ โดยอาศัยกลุ่มซึ่งเป็นเครื่องมือทางสังคมช่วยกระตุ้นความสนใจหรือความอยากรู และช่วยดำเนินการแสวงหาความรู้หรือคำตอบที่ต้องการ สอดคล้องกับงานวิจัยของ กาญจนา จันทระเสริฐ (2554) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนรูแบบนำตนเองโดยใช้ปัญหาเป็นฐานในการสอนวิชาฟิสิกส์วิทยาศาสตร์ชีวภาพ พบว่า 1) รูปแบบการเรียนรูแบบนำตนเองโดยใช้ปัญหาเป็นฐานในการสอนวิชาฟิสิกส์ วิทยาศาสตร์ชีวภาพที่พัฒนาขึ้นมีองค์ประกอบ 4 ประการ ได้แก่ (1) หลักการของรูปแบบ (2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ (3) กระบวนการจัดการเรียนการสอน ซึ่งประกอบด้วย 8 ขั้นตอน คือ (3.1) การเตรียมผู้เรียน (3.2) การเผชิญปัญหา (3.3) การวิเคราะห์ปัญหา (3.4) การวางแผนงาน (3.5) การสืบค้น (3.6) การสังเคราะห์ (3.7) การสรุป (3.8) การประเมินการเรียนรูและ (4) การประเมินผล 2) ประสิทธิภาพของรูปแบบแสดงด้วยการทดสอบค่า t-test ของคะแนนหลังเรียนของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมพบว่าแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และจากการวิเคราะห์ค่าสหสัมพันธ์และทดสอบทางสถิติโดยใช้ One-way ANOVA ระหว่าง (1) คะแนนหลังเรียนกับค่าเฉลี่ยความพร้อมในการเรียนรูแบบนำตนเองรายด้าน พบว่า มีค่าสหสัมพันธ์ทางบวก และ (2) คะแนนหลังเรียนกับค่าเฉลี่ยความพึงพอใจรายด้าน พบว่า มีค่าสหสัมพันธ์ทางบวก

2. รูปแบบการเรียนการสอนกระบวนการแสวงหาความรู้เป็นกลุ่ม (Group Investigation Instruction Model) คือ ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความต้องการที่จะสืบค้นหรือแสวงหาความรู้ก็คือตัวปัญหาซึ่งจะต้องมีลักษณะที่มีความหมายและท้าทายให้ผู้เรียนเกิดความต้องการ ที่จะแสวงหา คำตอบและเกิดความงุนงงสงสัย หรือก่อให้เกิดความขัดแย้งทางความคิด จะยิ่งทำให้ผู้เรียนเกิด ความต้องการที่จะแสวงหาความรู้หรือคำตอบ มากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ ประมวล รมิ ได้ทำวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ ของโรงเรียนมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย” พบว่า

1. ได้รูปแบบการจัดการเรียนการสอน 5 รูปแบบ เป็นรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่ดีและมีประสิทธิภาพ มีจุดเด่นและจุดด้อยแตกต่างกัน การนำมาปรับใช้ขึ้นอยู่กับบริบทของสถานศึกษาโรงเรียน ครูผู้สอน และผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยเรียนลำดับความมีประสิทธิภาพ ดังนี้ (1) รูปแบบการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร (2) รูปแบบการสอนแบบบูรณาการ (3) รูปแบบการสอนการเรียนรู้จากการทำโครงการ (4) รูปแบบการสอนที่เน้นเนื้อหา และ (5) รูปแบบการสอนภาษาเพื่อจุดประสงค์เฉพาะ

2. ผลการตรวจสอบรูปแบบการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษที่มีประสิทธิภาพได้รูปแบบการสอน ภาษาเพื่อการสื่อสาร เป็นรูปแบบที่ดีที่สุด และมีประสิทธิภาพสูงสุด ควรนำมาประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอน ภาษาอังกฤษของโรงเรียนมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย เพราะเป็นรูปแบบที่เน้นทักษะการเรียนการสอนทั้ง 4 ทักษะ ได้แก่ ทักษะการฟัง ทักษะการพูด ทักษะการอ่าน และทักษะการเขียน ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญในการ จัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ

3. รูปแบบการเรียนการสอนตามทฤษฎีเงื่อนไขการเรียนรู้ (Conditions of Learning)การเรียนรู้มีองค์ ประกอบ 2 ประการ คือ 1) มนุษย์มีความสามารถ 5 ประการคือทักษะทางปัญญา (Intellectual Skills) ซึ่ง ประกอบด้วยการจำแนกแยกแยะ การสร้างความคิดรวบยอด การสร้างกฎ และการสร้างกระบวนการหรือกฎ ขึ้นสูง กลวิธีในการเรียนรู้ (Cognitive Strategy) ภาษาหรือคำพูด (Verbal Information) ทักษะการ เคลื่อนไหว (Motor Skill) และเจตคติ (Attitudes) 2) มนุษย์มีกระบวนการจัดกระทำข้อมูลในสมอง ซึ่งจะใช้ ข้อมูลที่สะสมไวมาพิจารณา เลือกจัดกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และขณะที่กระบวนการจัดกระทำข้อมูลภายในสมอง กำลังเกิดขึ้นนั้น เหตุการณ์ภายนอกในร่างกายมนุษย์ มีอิทธิพลต่อการส่งเสริมหรือการยับยั้งการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น ภายในใด ดังนั้นจึงควรมีการจัดสภาพการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับการเรียนรู้แต่ละประเภท ซึ่งมีลักษณะ เฉพาะที่แตกต่างกัน และส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ภายในสมอง โดยจัดสภาพการณ์ ภายนอกให้ส่งเสริม กระบวนการเรียนรู้ภายในของผู้เรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณฤดี เนตรโสภา ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอนแบบผสมผสานเพื่อเสริมสร้าง สัมมาทิฐิของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ด้วย เทคนิคคำถาม R-C-A” ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการเรียนการสอนแบบ ผสมผสานมีองค์ประกอบ คือ 1) หลักการของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) กิจกรรมการเรียนการสอนของรูปแบบ 4) การวัดและ ประเมินผล มีกิจกรรมการเรียนการสอน แบบผสมผสาน 2 รูปแบบ คือ แบบออฟไลน์และแบบออนไลน์ ขึ้นตอนกิจกรรมการเรียนการสอน มี 4 ชั้น คือ 1) ชั้นสร้างแรงบันดาลใจ 2) ชั้นเรียนรู้ตามรูปแบบ 3) ชั้น อภิปรายและสรุป และ 4) ชั้นประเมินผล ได้ประสิทธิภาพของรูปแบบการเรียนการสอนแบบผสมผสาน เท่ากับ 81.20/82.72 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ 80/80 และดัชนีประสิทธิผลเท่ากับ 0.5133 นักเรียนกลุ่ม ทดลอง มีสัมมาทิฐิและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นกว่าก่อนเรียน และสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่ระดับนัยสำคัญ .05 สัมมาทิฐิกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีความ สัมพันธ์เชิงบวกในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ .01 และนักเรียน มีความพึงพอใจต่อรูปแบบการเรียนการสอน แบบผสมผสานโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากโดยมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการเรียนการสอนแบบผสมผสาน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน อยู่ในระดับมากที่สุด

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 สาขาวิชาปรัชญา : ศึกษารายกรณี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย จากผลการวิจัย พบว่า ส่วนมากเป็นอาจารย์ที่มีอายุมาก ใกล้เกษียณอายุราชการ มีรูปแบบการสอนแบบบรรยาย โดยให้ผู้เรียนนั่งฟังอย่างเดียว มีการถามตอบเป็นบางครั้งนักศึกษามีส่วนร่วมน้อย ควรให้มีการสอนโดยใช้ช่องทาง Social Network, Facebook ,Line เพิ่มมากขึ้น

2) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย จะต้องพัฒนาอาจารย์ผู้สอนก่อน โดยเน้นไปที่การอบรมสัมมนาให้นำสื่อเทคโนโลยีมาปรับใช้ในการเรียนการสอน

7.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

1) ควรทำวิจัยการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 ของอาจารย์ประจำหลักสูตรและอาจารย์ผู้สอนในสาขาวิชาอื่นๆ เพื่อนำมาเปรียบเทียบและนำมาใช้เป็นข้อมูลในการวิจัยต่อไป

2) ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำในเฉพาะวิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย ครั้งต่อไปอาจศึกษาวิจัยในวิทยาเขตอื่นๆที่เปิดทำการเรียนการสอน ในสาขาวิชาปรัชญา เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการวิจัยต่อไป

บรรณานุกรม

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.(2545). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542**

แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพมหานคร : ครูสภา ลาตพรว.

กัลยา วานิชย์บัญชา. (2542). **การวิเคราะห์สถิติ : สถิติเพื่อการตัดสินใจ.** พิมพ์ครั้งที่ 4.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์วิทยาลัย.

คุณ โทษณ์. (2537). **พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2525). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

พิไลวรรณ วุฒิกุล. (2540). **พื้นฐานการศึกษา.** โรงพิมพ์นิรันดร์การพิมพ์ ขอนแก่น.

ไสว มาลาทอง. (2542). **การศึกษาจริยธรรม.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.

กาญจนา จันทระประเสริฐ. (2554). **การพัฒนารูปแบบการเรียนรูแบบนำตนเองโดยไขปัญหาเป็นฐานในการสอนวิชาฟิสิกส์วิทยาศาสตร์ชีวภาพ.** หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยรังสิต.

ณฤดี เนตรโสภา. (2559). **การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนแบบผสมผสานเพื่อเสริมสร้าง สัมมาปฏิภาณของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ด้วยเทคนิคคำถาม R-C-A.** ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาคอมพิวเตอร์,มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ประมวล ริมี่. (2558). **รูปแบบการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพของโรงเรียนมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย.** หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

รพีพรรณ สุฐาปัญญกุล. (2558). **การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเทคนิคโดยวิธีการการสอนที่เน้นภาระงานและโครงการเพื่อพัฒนาการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจและความคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษาปริญญาตรี.** เอกสารประกอบการประชุมนำเสนอผลงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ระดับชาติ, วิทยานิพนธ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

The Administration of Archaeological Sites in Buddhist Monasteries for Sustainable Development

Phramaha Mongkholkan Khangphanom

Phrakhrupalad charoen vatdhano

Phralikit Thinnapanyo

Poonsak Kamol

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: mongkholkan1977@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 8 เมษายน 2563

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 13 มิถุนายน 2563

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 13 มิถุนายน 2563

ABSTRACT

The study aimed at the Administration of Archaeological Sites in Buddhist Monasteries for Sustainable Development will focus on Buddhist monasteries that have archaeological sites within to have a good model for sustainable development.

Therefore, the duty of abbots to participate in sustainable development in the form of cultural conservation manner which is suitable for the image and identity of such archaeological sites will be extremely important together with the understanding and cooperation with villagers and local organizations to perform as a leader who creates harmony sustainably as so far.

Keywords: Administration, Archaeological, Buddhist Monasteries,
Sustainable Development

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการบริหารวัดของเจ้าอาวาสที่มีโบราณสถานในการบริหารจัดการโบราณสถานในวัดเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเน้นความสำคัญของวัดที่มีโบราณสถานเพื่อสร้างความยั่งยืนในการบริหารจัดการและพัฒนาให้เกิดขึ้น

ดังนั้นหน้าที่ของเจ้าอาวาสในการบริหารวัด จึงต้องการเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมและมีการพัฒนาที่ยั่งยืนในรูปแบบของการอนุรักษ์ในเชิงวัฒนธรรมและอนุรักษ์โบราณสถานอันเป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของสถานที่นั้น ๆ จึงมีความสำคัญเป็นอย่างมากในการที่จะเข้าใจ และให้การร่วมมือของเจ้าของถิ่นอันมีประชาชนและองค์กรท้องถิ่น โดยมีเจ้าอาวาสเป็นผู้นำและสร้างความเข้าใจให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของวัดให้เกิดขึ้นต่อไป

คำสำคัญ : การบริหารจัดการ, โบราณสถาน, การพัฒนาที่ยั่งยืน

1. Introduction

The administration of archaeological sites in Buddhist monasteries for sustainable development relates to Buddhism organizations and Buddhism activities. The most significant organization is Buddhist Monks Association, the main organization in administering to all monks in Thailand. There are Acts which are the principles and procedures related to the monastery as well as rules laid by Buddhist Monks Association who are the top hierarchy to administer monks. Monasteries are legal entities according to Thai Law and the position of an abbot is the very important position (voravit khongkhopyayo, 2545: 16) The monastery administrations which have been defined composed of (1) the administration, (2) the religious education, (3) the patronage education, (4) the Buddhism propagation, (5) the facilities and (6) the public welfare. (Department of religion, 2538: 32)

The archaeological site is considered as precious cultural heritage and national unique virtuals of Thailand. At present, the monastery is playing a more important role than before, it becomes an important religious tourism place because inside the monastery, it consists of arts and culture that reflect the civilization and prosperity of nations in ancient age which is suitable to study the history, archaeology, culture, arts, architecture including the linking of community culture and the resettlement of the community. In addition, the monastery is composed of tourism resources of the natural environment, the beauty, and peaceful seclusion according to the principles of Buddhism.

Accordingly, the archaeological site is a type of cultural resource that humans apply intellectual and knowledge to create or adapt from natural resources. As time goes by for many years, when a legacy comes to a new generation, they naturally become a symbol of the ancient monuments as archeological evidence. Therefore, the archaeological site is a type of historical monument that tells the story of the ancestors in different levels of society, from a small community of urban villages to national stage, to show the history of the creator's initiatives. As for the part to conserve them, it is the duty of our generation and the next generation to maintain "conservation" with the standard of administration system to preserve that cultural heritage. (Phisit Charoen WONG, 2550: 21)

The monastery administration is currently stuck with conventional image sensors which are being as is or deteriorated respectively. They are rarely getting the concrete and appropriate development patterns and strategies to administer at the present situation when facing the rapid development of modern technology with changes in many aspects of economic, social, environment, culture, and society in the fast-changing world with many different issues. Also, some are lack of appropriate administration according to Buddhism together with the critical lack of monks and novices to run good administration of the monastery lead to finally become wastelands. These problems have not yet been resolved properly and may result in broader disaster to Thai Buddhism soon (Phra khru villas Charlie views, 2557)

The monastery with the archaeological site is a good tourism persuasion location which contains Buddhist arts. Buddhist art is a good visual teaching of Dhamma and good Buddhism propagation. Also, being valuable and cultural resources for attraction to tourism which is beneficial to the nation's economy. It is a valuable resource because of the physical attractions of culture in both concrete and abstract resources. The key problem is only how to convey properly the valuable archaeological site. If it is being split and discontinue the overall contents and value but just for tourists to come and take photos at the beautiful monastery then it will become waste. The administration of archaeological sites in Buddhist monasteries for sustainable development should combine the business administration of cultural heritage tourism and the religious administration together with the transport industry, the archaeological art museum at the site which can be touched and seen and other various cultural output although tourism administration in the monastery even in the Royal Monastery, also have significant limits in both the physical aspects of physical, policy and personnel development of tourism and the environment (Phra Maha Boon Pichet Chan Chan, 2553)

From the above, it shows that the monastery is likely to be destroyed across the country on the ancient cloister, church, pagoda, and major buildings at a higher rate although they have been registered as historical sites under Ancient Monuments, Antiques, Artifacts and the National Museum Act B.E. 2504 (1961). Needless to say for those which have not yet been registered which sometimes have been targeted or mistakenly damaged by the abbot of such monastery to rebuild as a replacement, a bigger and modern style competitive church which is a contrast to the objectives of Department of Fine Art who would like to maintain and conserve the ancient church with valuable arts. Currently, there are many of the prosecution cases addressing. The Commission and officers of the Department of Fine Arts, therefore, have to work proactively to allocate 15 centers around the country to work aggressively to protect the destruction of ancient monuments prior to being destroyed because the abbot of such monastery is arbitrary and not aware of such buildings are so important. To work and access to those abbots with the understanding of the development of the monastery must take into consideration the scope of conservation (Mrs. Somsuda Liyawanit. The Director-General of fine arts disclose information in newspapers, live news, Nov. 2, 2010, page 31)

The Abbots have to learn about the monastery administration of ancient monastery to sustainable development, therefore, it will include the awareness of problems, administration knowledge for sustainable tourism so that the ancient monastery is being managed for sustainable development and as a tourist attraction location. It is still a lack of concrete administration policy and procedures so it is very important to learn how to solve the problems for sustainable development of the ancient monastery from the current situation in order to develop sustainable value and quality monastery.

2. The form of monastery administration

It is necessary to study on monastery administration. Firstly, to understand the meaning of the word “Monastery” and the scope of managing what can do and what cannot do in the monastery. The field of monastery administration is to monitor the oversee monks, novices, and secular people who are living in there. Those purposes for they can live in a tidy with morality and to conduct programs of activities with maximum efficiency (Department of religion, 2542: 2) It is something that must be determined to fulfill and meet the changes of the society in the modern era because the work will succeed or fail is pretty much depends on executives’ techniques who work differently especially working with the public. Monastery administration is the key to make the operation more systematically to make it easy to coordinate and related to an effective operational saving also to be able to keep track of the progress and make the successful with satisfaction from everyone (Department of religion, mpp:31)

The monastery administrations are significant in making the monastery to be sustainable development in the right track. To have monks and novices to learn and earn knowledge with disciplines to makes the monastery can serve as precious for long life missions to society. To make the villagers feel that the monastery belongs to the community, to be the center of education and getting recreation of villagers (Phra Maha Somchai Kuson spirit grow, 2543: 101) The administration in the era of The Great Buddha used to be in the form of the administration principles of Dharma and disciplines (Vinaya). The monks who live in the monastery, they hold the core discipline in which the Buddha set that was the law of living together. In the modern era, monastery administration, therefore, is a form of Dhamma democracy. However, as time passed, things will be changed to go through, at the present age of people's minds in social relevance factors and with many aspects, particularly in spiritual relevance. Monastery administration must adjust the pattern to fit the modern world to keep up with the changes that occur at all times. Furthermore, the presentation of the Buddha's teaching must adapt to a new format of how to keep pace with social change together with the people in a society that constantly changes.

The monastery administration has been changed in the method of system design and to create a system which is suitable to the resident in the monastery and the surrounding society to administration through its own with caring for group operations, the activities of the group or organization to get things done with the policies and objectives of the organization to have aspected performance.

The Buddhism administration or monastery administration is more complicated because there are several factors associated with managing as follows :

1. Religious parties include the monks and novices who are living in the same community or monastery.

2. Dhamma's principles include the religious instruction of the Great Buddha that could put in the center of the monastery administration; it will not be inattentive to contain Dhamma teaching and discipline rules.

3. Places of worship include the religious objects or treasures of the monastery were various ordinances include property, both movable and non-movable property.

4. The ordinances included activities associated with the Buddhism community classified as one of the elements that make Buddhism to be related to general social dimensions that relate to the administration of the monastery. It is something that executive monks cannot forget because it is precious. However, there is another involvement difference from people in society, which the supreme monks have to take into consideration as well.

Particularly, social institutions that will impact the overall monastery administration include 7 social institutions. They are consistent with the monastery administration to do good and live together with society. They are as follow:

1. Family Institution
2. Religious Institution
3. Educational Institution
4. Economical Institution
5. Political Institution
6. Recreational Institution
7. Mass Communication Institution

All the above institutions are institutions and rites of every institution that behave of their own to be tidy. Furthermore what should be another consideration is the nature of society. The important thing about the monastery administration should be the awareness of Buddhist monks and novices are representative of Buddhism with their operations at all levels in society under the Monks Association to be successfully monitored on those disciplines. All traditional laws and regulations for the monks and novices have been executed for the benefit of all in the society which can be divided into 6 factors as follow :

1. Administration includes treatment to have monks and novices to perform in a good tidy manner and discipline as an example to laymen. Also to provide good practice of training and teaching to laymen according to Buddhism principles thoroughly.

2. Study theology includes the process of providing monks, novices, and laymen to learn Buddhism principles and disciplines with understanding and can follow to perform according to their status.

3. Education welfare includes helping children and the public to have education both inside and outside the normal state education system to be able to survive happily and as good quality citizens of the nation.

4. Propagation of Buddhism includes the actions to propagate people to understand the principles of Buddhism so that they understand and can practice mindfulness to skip the sorrows, suffering and achieve happiness according to the practices of Buddhism which will result in a good society with peace and progress.

5. Facilities include actions of monastery across the country to be a completed residency for Buddhism education and practice according to the discipline of the monks and novices. As a place to do merit for the community, charity activities, listen to a sermon, practicing meditation, and the conservation of cultural relics of ancient monuments.

6. Public welfare includes patronage to public mentally and by material that is not polished and overrides disciplines for the benefit and happiness of peoples in general and around such monastery (Phra khru Shih thatho, 2553)

The important part of monastery administration is the right and real implementing to make it happen according to the modern monastery administration, it must contain the following principles :

1. Shared Values include the creation of love for both executives and those in the administrative structure to strengthen the concepts and practices in the system with a planned model for administration to maximize monastery efficiency and effectiveness.

2. The structure includes an appropriate administration system with goals or purposes as plan. The structure is considered to be an important part in the formation of successful monastery administration.

3. Systems include the major administrative tasks of the monastery. Once the system is organized, it can avoid confusion in the operation and will be easy to analyze and evaluate.

4. The style includes hands-on format creation to ensure compliance with the administration to well-performed in both theory and practice.

5. Staff is individuals who are involved with the administration whether they are executives or resident in that particular monastery. Choosing the right to earn knowledge and skill is something that should be especially aware of because the administration will succeed or not is depending more on putting the right man on the right job.

6. Skills include the process of adding knowledge to the existing personnel to be more productive for more efficient administration.

7. Strategy or tactics used in the administration system. The strategy format must be appropriate to the various social factors and the environment.

1. The research includes searching for information whether it is about the administrative structure or even the personnel. To have a fully equipped information in various aspects to help the administration to be systematic and clutter.

2. Communication includes 2-way of both presenting and getting the data from the various sources. The presentation must be clear, efficient, and diverting and also to choose to receive useful information wisely. Communication from information in the form of good managing should be obtained from the basic survey.

3. Planning includes defining the plan from theory for practical. Practice in administration must conform to the theory. The planning, therefore, is an important part that creates a form of practice that leads to success.

4. The evaluation includes a summary of the administration. In the evaluation section, it will allow us to be informed of errors and parts that should be revised or which supplementary provision is already good for a more effective administration (Department of religion, 2546: 46-48)

Monastery administration can create a learning society that can be built as part of the guidance for the correct development direction of which again makes monastery development as part of the community and promote the concentration of community. Effective monastery administration will be the most important impact of using resources includes the self-value of archaeological sites (Sam Waleed colors, 2539: 119)

1. Mission of Abbot

Abbot is referred to as a guardian who administers monastery with the role and mission to undertake monastery administration and be represented by the intent and the objectives of the Act (No. 2) B.E. 2535 (1992) the rules by Supreme Monk Association.

The importance of the Abbot - Buddhism is the Thai national religion which to flourish permanently will require competent and enlightenment monks to engage closely with citizens. Especially, the Abbot who is the head of the monastery enshrines respect from the laymen. According to the Monks Act, the Abbot has full authority in administrating the monastery to be efficient (Department of religion, 2540: preface) Abbot plays an important role of having duty and responsibility to autonomy and parental monastery in 4 status as :

1. To have a role or duty and responsibility as a monk in Buddhism.
2. To have a role or duty and responsibility as a monastery's representative.
3. To have a role or duty and responsibility to be an enlightenment abbot.
4. To have a role or duty and responsibility as an officer by Law.

In addition to the 4 roles or duty and responsibilities as above, it is also a monastery administrator's role to meet the intent and objectives of the Monk Act (No. 2), B.E. 2535 (1992) without objection to monks' disciplines (Phra Krua Siri, 2550)

That is why except the specific rules of each monastery, it also must be administered under the rules and regulations of the Kingdom of Thailand's Law and Acts and Regulations from the Board of Monks which should not be contradictory to the principles and disciplines. Subdivisions within the monastery personnel, apart from the monks and novices, such as monastery secular workers including nuns and others who live in the monastery, the Abbot will delegate to the Executive Committee of the monastery the duty and authority to heal and develop all monastery personnel within the monastery. The monastery administration Committee is also important because they are responsible for the affairs and activities of the monastery on the monastery progress. By helping each other, discuss and monitor to perform and to adapt to the needs of the public, it will make the monastery's mission to be achieved (Phramaha Maha Chai pisud, integrity, 2545)

To make the administrative monastery perform well and tidy, there are Monks' Acts and Regulation stated that each monastery to have administrative positions within the monastery including the Abbot, Deputy Abbot, and Assistant Abbot. In section 36-37 indicates the duty and responsibility of Abbot to rule the monks and novices in compliance with the regulations or an order of the Supreme Monk Association and to do surveillance operations to maintain goodness within the monastery for those laymen who come to live in the monastery with good and tidy manners (Tweet bird, 2547) Moreover, the important role which the abbot to bear in the mind is how to administer the monastery to be a steady growth and the development of the potential gauge permitting public benefits to the community and to maintain conservation of ancient monuments. To have these happen, it will require a mechanism for administration, regulation, and to do consistently and continuously.

The Abbot has the duty of maintaining the monastery, conservation, activities arrangements, undertakings properties of the monastery and administrates both monks and laymen in the monastery according to the regulation or order of the Supreme Monks Association, to engage in providing the training and education on Buddhism Dhamma and sufficient hospitality in charity activities for the community (Phra Vihati Pattarathada, mpp:84)

3. Summary

The Abbot must be competent executives in 3 main virtues of self-virtue, virtue on others, and virtue on the tasks. Abbots have a critical person who plays an important role in the administration of the organization. The organization will not be good if the abbot is not capable and if the abbot is capable then the monastery will not be bad. This is to demonstrate that capable abbot who has the knowledge, ability, and integrity will administer better the organization.

The maintenance of the monastery is inclusive of new construction and renovation, to define the plan and floor plans, all of which will require money, labor force, and mindful creativity of the places.

Together with the objective of the monastery which has been persistently updated for the development to go well all are the duty of the abbot.

To organize the affairs of the monastery is the duty of the abbot and the committee as a representative of a legal entity. The 5 categories of the affair of the monastery are to study Buddhism theology, to study the welfare, to do propagation of Buddhism, to support utilities and public welfare, which corresponds to the regulations defined by Supreme Monks Association and the traditional culture. To manage the monastery as a representative on receiving of property, legal cases and others are all fall under the duty of the abbot.

The handling of the religious treasures, caring and treating of procurement, spending of all the property of the monastery, as well as the accounting function is the job of the abbot to perform well in accordance with the prescribed in the administrative regulations.

The Abbot must protect any external hazards which will impact or exploiting to the monks and novices or the laymen inside the monastery. To provide the security from all dangers comparable to the hen's wings unfurl their child protection to be safe from all dangers that can occur from both external and internal, so that the monastery administration is effective and efficient whether in any conditions for the sustainable development.

Bibliography

Department of Religion. (2013). **Manuals of Monastery Administration in brief**. Bangkok: a publisher of religion, Retrieved 31 May.

Department of religion. (1997). **God's Guide to enlightenment regarding the monks and Buddha religion**. Bangkok: the religious publishers.

Department of religion. (2003). **Monastery development**. Bangkok: the religious publishers.

Department of religion. (1999). **Enlightenment monk Guide to facilitation Act, rules, regulations, and orders of monks**. Bangkok: Department of religion.

Religious affairs and the Ministry of education. (1995). **Academic administration manual, the monks**. Bangkok: Department of religion.

Prawet Waleed colors. (1996). **A priest with the knowledge society. In the main monastery administration in globalization**. Bangkok: Institute of the General Council Office.

Phra Thep Buddhist Sutra Sutee Voravit khongkhopyayo. (2002). **The Board of clergy and religious**. Bangkok: University Press.

Phisit Charoen Wong. (2007). **Conservation of ancient monuments and Antiquities**. Bangkok: m.p.

ภาวะผู้นำเชิงพระพุทธในการแก้ไขปัญหาวิกฤตทางสังคม : กรณีศึกษาโรคระบาด Buddhist Leadership in Solving Social Crises: A Case Studies of Epidemics

พระมหาไพจิตร อุตตมธมโม

Phramaha Paijit Uttamadhammo

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

Mahamakut Buddhist University

Mahavajiralongkorn Rajavidyalaya Campus

พระมหาทศพร สุมุฑุโก

Phramaha Thotsaphorn Sumudhuko

นักศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา

Master student, Department of Buddhism and Philosophy

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Graduate school, Mahamakut Buddhist University

E-mail: natthawut3984@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 9 เมษายน 2563

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 7 มิถุนายน 2563

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 13 มิถุนายน 2563

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอหลักการปฏิบัติตนตามหลักเสขียวัตรของพระสงฆ์ในด้านการแพทย์และสาธารณสุขทางพระพุทธศาสนา เพื่อนำเสนอภาวะผู้นำเชิงพระพุทธในการแก้ไขปัญหาโรคระบาดในสมัยพุทธกาลและในอดีต และเพื่อเปรียบเทียบบทบาทและภาวะผู้นำของพระสงฆ์ในการแก้ไขปัญหาโรคระบาดในปัจจุบัน ผลการศึกษา พบว่าสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นผู้นำภิกษุสงฆ์ 500 รูป ทำการปิดป่าภัยโรคระบาดที่เมืองไพศาลีด้วยพระปริตรและตรัสเทศนารัตนสูตรรวม 7 วัน

ด้านสาธารณสุขทรงวางหลักปฏิบัติ 14 ข้อ สำหรับวิธีการรักษาโรค ประกอบด้วย 3 วิธี คือ 1) การดูแลรักษาด้วยวิธีการทางการแพทย์ อาศัยพระภิกษุดูแลกันเอง บางครั้งพระพุทธเจ้าก็ลงมามาดูแลด้วยพระองค์เอง และบางครั้งก็อาศัยหมอชาวบ้าน 2) การดูแลรักษาด้วยธรรมะ และ 3) การป้องกันการเกิดโรคด้วยข้อปฏิบัติสุขอนามัยในธุดงค์วัตร 13 ข้อ ส่วนเภสัชที่ทรงอนุญาต ประกอบด้วย 1) ชนิดที่เป็นรากไม้ 2) ฝาดที่เป็นยา 3) ยาชนิดที่ใช้ใบ 4) ยาชนิดที่ใช้ผล และ 5) ยาชนิดที่ใช้ยางไม้

ในสถานการณ์ปัจจุบัน คณะสงฆ์ไทยควรคำนึงและทบทวนข้อวัตรปฏิบัติว่าได้มีการปฏิบัติตามธุดงค์วัตร 14 ประการหรือไม่ มีความหย่อนยานในพระธรรมวินัยหรือไม่ อย่างไร และควรมีแนวทางปฏิบัติ แนวทางปรับปรุงแก้ไขปัญหาหรืออย่างไร

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำเชิงพระพุทธ, การแก้ไขปัญหา, โรคระบาด

ABSTRACT

This article aims to present the principles of conduct according to the Buddhist monk's practices in medical and public health in Buddhism. To present the Buddha's leadership in solving epidemics in the Buddha's time and past. and to compare the roles and leadership of monks in solving current epidemic problems. The study found that Lord Buddha was the leader of 500 monks to dispel plague in Paisali with Phraparit and spoke the Rattansutta for 7 days.

On the public health, he established 14 practices. There are 3 methods for treating diseases which are 1) medical care relying on monks to take care of themselves sometimes the Lord Buddha came down to take care of himself. and sometimes relying on a doctor's villagers 2) Dharma care and 3) Prevention of disease with 14 sanitation practices. The permitted pharmacist consists of 1) the type of the root plant, 2) the astringent, 3) the leaf type drug, 4) the fruit type drug and 5) the type of wood sap.

In the current situation The Thai clergy should consider and review the practices as to whether or not the 13 practices of the thudongkawattra. Is there a slack in the discipline or not. and should have guidelines how to improve or solve the problem.

Keywords : Buddhist leadership, Problem solving, Epidemics

1. บทนำ

องค์การอนามัยโลก (WHO) ได้ประกาศให้การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ (Novel Coronavirus COVID-19) เป็น การระบาดใหญ่หรือ Pandemic หลังจากที่เชื้อโรคได้ลุกลามไปอย่างรวดเร็วในทุกภูมิภาคของโลก ข้อมูลจากมหาวิทยาลัยจอห์นส์ฮอปกินส์ (Johns Hopkins University) ของสหรัฐอเมริกา(วันที่ 5 เมษายน 2563) ระบุว่า ปัจจุบันไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่แพร่ระบาดไปแล้วใน 181 ประเทศและดินแดนทั่วโลก มีผู้ติดเชื้อกว่า 1,134,418 คน ทั้งได้คร่าชีวิตผู้คนไปแล้วกว่า 60,115 คนโลกได้รับรู้เรื่องโรคติดต่อปริศนานี้ หลังจากทางการจีนได้ยืนยันเมื่อวันที่ 31 ธันวาคม 2019 ว่าเกิดการระบาดของเชื้อไวรัสสายพันธุ์ใหม่ในเมืองอู่ฮั่น (Uhan) ซึ่งมีประชากรกว่า 11 ล้านคนโดยหลังจากเก็บตัวอย่างไวรัส (Virus) จากคนไข้นำไปวิเคราะห์ในห้องปฏิบัติการ ในเวลาต่อมาจีนและองค์การอนามัยโลกระบุว่าไวรัสชนิดนี้คือ “เชื้อไวรัสโคโรนา” ก่อนหน้านั้น พบไวรัสโคโรนา (Coronavirus) มาแล้ว 6 สายพันธุ์ ที่เคยเกิดการระบาดในมนุษย์ สำหรับไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ที่กำลังระบาดเป็นสายพันธุ์ที่ 7 คนไทยรู้จักไวรัส (Virus) ในตระกูลนี้มาแล้วจากโรคระบบทางเดินหายใจเฉียบพลันร้ายแรงหรือโรคซาร์ส (Severe Acute Respiratory Syndrome - SARS) ซึ่งมีสาเหตุจากเชื้อไวรัสโคโรนาเช่นกัน โดยพบการระบาดครั้งแรกปลายปี 2002 เริ่มจากพื้นที่มณฑลกวางตุ้งของจีน ก่อนที่จะแพร่กระจายไปในหลายประเทศ จนมีผู้ติดเชื้อกว่า 8,000 คน และคร่าชีวิตผู้คนไปเกือบ 800 คนทั่วโลก ในขณะที่คณะกรรมการระหว่างประเทศว่าด้วยอนุกรมวิธานวิทยาของไวรัส (International Committee on Taxonomy of Viruses) ได้กำหนดให้ใช้ชื่อไวรัสที่ทำให้เกิดโรค Covid-19 ว่า SARS-CoV-2 หรือไวรัสโคโรนาโรคทางเดินหายใจเฉียบพลันรุนแรงชนิดที่สอง (Severe Acute Respiratory Syndrome Coronavirus 2) เนื่องจากมีความเกี่ยวข้องทางพันธุกรรมอย่างใกล้ชิดกับเชื้อไวรัสโรคซาร์ส (ไวรัสโคโรนา, 2563)

สถานการณ์ในปี 2563 ประเทศไทยได้เผชิญกับโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)ที่กำลังแพร่กระจายทั่วโลก กระทรวงสาธารณสุขออกประกาศเกี่ยวกับโรคติดต่ออันตราย (ฉบับที่ 3) ระบุว่า “โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือโรคโควิด 19 (Coronavirus Disease 2019 (COVID-19)) มีอาการไข้ ไอ เจ็บคอ หอบเหนื่อย หรือมีอาการของโรคปอดอักเสบ ในรายที่มีอาการรุนแรงจะมีอาการระบบทางเดินหายใจล้มเหลว และอาจถึงขั้นเสียชีวิต” (ประกาศกระทรวงสาธารณสุข, 2563) เมื่อหากเราย้อนกลับไปดูการระบาดของโรคร้ายแรงในประวัติศาสตร์สยาม มีเหตุการณ์น่าสนใจที่เกิดขึ้นและจารึกไว้หลายเหตุการณ์ ดังนี้

1.1 กรุงศรีอยุธยาเผชิญกับความตายสีดำ หรือ “Black Death”

เมื่อประมาณ ค.ศ. 1350 หรือราว พ.ศ. 1893 อันเป็นช่วงเวลาของการสถาปนากรุงศรีอยุธยา นับว่าเป็นช่วงของเวลาใกล้เคียงกับที่เกิดโรคระบาดครั้งใหญ่อีกครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์และเป็นที่รับรู้ รับทราบกันอย่างทั่วไปว่าการแพร่ระบาดของโรคครั้งนี้มีสัตว์คือหมัดหนู (Rat Flea) เป็นตัวแพร่เชื้อ โดยหมัดหนูติดกับตัวหนูที่อยู่ใต้ท้องเรือสำเภา (Barque) ซึ่งเดินทางไปติดต่อค้าขายในดินแดนต่างๆ ในสมัยนั้น ผู้ป่วยกาฬโรค (Plague) จะมีอาการตามข้อที่ถูกเรียกกันว่า “ความตายสีดำ” กล่าวคือ ตามร่างกายของผู้ป่วยจะมีสีดำคล้ำ อันเนื่องมาจากเซลล์ (Cells) ผิวหนังที่ตายไป ส่วนอาการของผู้รับเชื้อกาฬโรคจะมีผลขนาดเท่าไข้ไก่หรือผลส้มตรงต่อมน้ำเหลืองต่างๆ จากนั้นจะมีไข้สูง ปวดตามแขนและขา เมื่ออาการหนักจะเจ็บปวดทุกข์ทรมานจนกระทั่งเสียชีวิต

กรุงศรีอยุธยาและบ้านเมืองแถบอุษาคเนย์ (Southeast) เกิดกาฬโรคระบาดเหตุเพราะการติดต่อค้าขายทางเรือสำเภากับชาวจีน เนื่องจากมีหลักฐานประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นว่ามีกาฬโรคระบาดในจีนเมื่อประมาณ พ.ศ.1876 จากนั้นก็แพร่สู่อุษาคเนย์ โดยมีหมัดหนู(Rat Flea) เกาะติดตัวหนูอยู่ใต้ท้องเรือสำเภา เมื่อเรือสำเภาเทียบท่าจอดขนถ่ายสินค้าที่แห่งใด หนูใต้ท้องสำเภาก็เอาหมัดหนูออกไปแพร่เชื้อในบ้านเมืองแห่งนั้นตลอดเส้นทาง เช่นเดียวกับประเทศไทยในเวลานั้น มีผู้คนล้มตายจำนวนมากด้วยกาฬโรคระบาดดังปรากฏในตำนานและพงศาวดารเรื่องพระเจ้าอู่ทองหนีโรคห่า แล้วสถาปนากรุงศรีอยุธยาเมื่อ พ.ศ. 1893(Black Death โรคห่า กาฬโรค ยุคพระเจ้าอู่ทอง, เอกสารการเสวนา “แบ่งปันความรู้ เชิดชูศาสนา พัฒนาแหล่งน้ำลำคลอง”,2553) ซึ่งวิธีการควบคุมโรคในสมัยนั้นคือ จะปล่อยทั้งคนป่วยไว้และที่เหลื่อจะพากันหนีไปกันหมด จนกลายเป็นบ้านร้างเมืองร้าง และเมื่อเวลาผ่านไปประมาณ 6 ปี ค่อยกลับมาอาศัยใหม่ “การทั้งบ้านทั้งเมืองเมื่อเกิดโรคระบาดร้ายแรงขึ้นเป็นเรื่องสุดวิสัย เนื่องจากสมัยนั้นยังไม่มีวิธีป้องกันและควบคุมโรค การย้ายออกจึงเป็นวิธีการที่ดีที่สุด ซึ่งตามทฤษฎีสมัยใหม่ระบุว่าโรคระบาดจริงๆ ไม่ต้องทำอะไรก็ได้ เพราะในที่สุดการแพร่ระบาดจะหมดไปเป็น เป็นไปตามวงจรของเชื้อ อีกทั้งจะมีร่างกายและสภาพแวดล้อมจะมีการสร้างภูมิคุ้มกันขึ้นมา การย้ายบ้านหรือย้ายเมืองจึงเป็นวิธีที่ดีในขณะนั้น” (สุจิตต์ วงษ์เทศ,2552)

1.2 อหิวาตกโรคระบาดครั้งใหญ่ในสยาม

เมื่อกกล่าวถึงการระบาดของ “อหิวาตกโรค” ในปีพ.ศ.2363 สมัยนั้นบ้างเรียก “โรคป่วง” บ้างเรียก “โรคลงราก” บ้าง ที่ทั้งรุนแรงและลูกหลานจนคร่าชีวิตผู้คนอย่างไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน เหตุการณ์ครั้งนั้นมีผู้เสียชีวิตทั้งในสยามประเทศและหัวเมืองใกล้เคียงมากถึงราว 30,000 คน ต่อมาพ.ศ.2392 ช่วงปลายรัชกาลที่ 3 อหิวาตกโรคระบาดขึ้นที่บางกอก เป็นช่วงเวลาราวหนึ่งเดือน หนังสือพิมพ์ข่าวภาษาอังกฤษได้รายงานว่ามี การนำผู้เสียชีวิตไปที่วัดสระเกษ จำนวน 2,765 ศพ ที่วัดดินเลน (วัดบพิตรพิมุขในปัจจุบัน) จำนวน 1,481 ศพ และวัดบางลำพู (วัดสังเวช) จำนวน 1,213 ศพ รวมแล้วมีผู้เสียชีวิตกว่า 5,000 คน จนกระทั่งปี พ.ศ.2416 ช่วงต้นของรัชกาลที่ 5 อหิวาตกโรคได้กลับมาระบาดอีกครั้ง (ขวัญชาย ดำรงขวัญ, 2559)

ในการจัดการโรคระบาดนั้น ทางราชสำนักเองไม่รู้อะไร จึงมีการทำพระราชพิธีอาพาธพินาศ ด้วยการนำพระมาแห่รอบเมือง พร้อมทั้งสวดมนต์ ทั้งยังยิงปืนใหญ่เพื่อเป็นการขับไล่เสนียดจัญไร นอกจากนี้ยังขอให้ชาวบ้านช่วยกันถือศีล ปล่อยนก ปล่อยปลา แต่ก็ไม่ได้ช่วยอะไรให้ดีขึ้น และต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไม่เพียงแต่มีการนำสูตรยาวิเศษมาใหญ่และยาน้ำการะบูรหยอดรักษาผู้ป่วย ทำให้การแพร่ระบาดลดลง เป็นช่วงขณะเดียวกันที่นายโรเบิร์ตโนกซ์(Mr. Robert Knox) ได้ค้นพบสาเหตุการเกิดโรคหัดจากสัตว์ตัวเล็กๆ ที่อยู่ในน้ำที่เป็นต้นตอของอาการป่วย เป็นจุดเริ่มต้นของทฤษฎีเชื้อโรค ทำให้มีการระมัดระวังดูแลความสะอาดของน้ำกินน้ำใช้กันมากขึ้น เป็นจุดเริ่มของการจัดการด้านอนามัยและสิ่งแวดล้อม ทั้งเรื่องการจัดระบบน้ำ การจัดสุขาภิบาล ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 ได้เกิดมีโรคครั้งร้ายแรงขึ้นอีก โดยครั้งนี้เป็นการระบาดของโรคไข้หวัดใหญ่สายพันธุ์สเปนชิฟูล (Spanish Flu) มีผู้เสียชีวิตทั่วโลก 20 - 40 ล้านคน ซึ่งประเทศไทยก็มีผู้เสียชีวิตเช่นกัน แต่เนื่องจากระบบการเก็บข้อมูลทางระบาดยังไม่มีในขณะนั้น (นภนาท อนุพงศ์พัฒน์, 2563)

1.3 โรคซาร์ส (SARS)

โรคซาร์ส หรือ SARS ซึ่งย่อมาจากคำว่า Severe Acute Respiratory Syndrome หรือภาษาไทยถ้าจะแปลกันตรงตัวก็น่าจะแปลว่า “กลุ่มอาการโรคระบบหายใจเฉียบพลันอย่างรุนแรง” เป็นคำที่เพิ่งมีการบัญญัติขึ้นมาใหม่ คำนี้ไม่เคยปรากฏมาก่อนจากการที่มีรายงานผู้ป่วยรายแรกที่ป่วยด้วยโรคนี้เมื่อเดือนมีนาคม 2546 เป็นรายแรกจากกรุงฮานอย ประเทศเวียดนาม เป็นนักธุรกิจชายชื่อ นายจอห์นนี่ เชิน (Mr Johnny Chern) ซึ่งเดินทางมาจากสหรัฐอเมริกา มาทำธุรกิจที่กวางตุ้งและเดินทางต่อไปฮานอยโดยผ่านฮ่องกง แวะพักที่โรงแรมเมโทรโพล (Metropole Hotel) แล้วจึงเดินทางไปตามเนินธุรกิจที่เวียดนามต่อไป จอห์นนี่เริ่มมีอาการป่วยคล้ายเป็นไข้หวัดใหญ่ เมื่อไปถึงฮานอยจึงไปขอรับการรักษาที่โรงพยาบาลฮานอยเฟรนด์ ฮอสปิเทล ในกรุงฮานอยที่ชาวตะวันตกไวใจนิยมไปขอรับการรักษา ช่วงเวลาข้ามวันอาการของจอห์นนี่ทรุดหนักลง หายใจติดขัด ต้องใช้เครื่องช่วยหายใจ สุดท้ายได้รับการส่งตัวไปรักษาที่ฮ่องกงและจบชีวิตที่นั่น ชื่อโรคกำเนิดที่จุดนี้เอง ก่อนไปสิ้นชีวิตที่ฮ่องกง จอห์นนี่ ได้แจกจ่ายเชื้อโรคซาร์สไว้ที่โรงพยาบาลฮานอย เฟรนด์ ฮอสปิเทล จำนวนหนึ่ง ทำให้เจ้าหน้าที่ที่นั่นเสียชีวิตด้วยโรคซาร์ส 22 คนเป็นอย่างน้อย ก่อนที่ทั้ง 22 รายจะสิ้นใจ ก็แพร่โรคไปในชุมชนฮานอยอีกอย่างกว้างขวาง

เชื้อจุลชีพก่อโรคที่เป็นสาเหตุของไข้หวัดมรณะคือ เชื้อ Corona Virus สามารถแยกเชื้อจากเนื้อเยื่อของผู้ป่วยหลายคน และยังสามารถเพาะเชื้อได้จากจมูกและคอ และเมื่อทดสอบระบบภูมิคุ้มกันก็พบหลักฐานยืนยันว่าการตรวจทางอนุชีววิทยาก็พบว่า มีลักษณะเหมือน Corona Virus สายพันธุ์ดั้งเดิม แต่เป็นสายพันธุ์ใหม่อีกต่างหาก จึงเรียกว่า SARS Coronavirus หรือ Scorona Virus โรคซาร์ส มีระยะฟักตัวของโรคตั้งแต่ได้รับเชื้อโรคจนกระทั่งเกิดอาการของโรคโดยประมาณใช้เวลา 2-7 วัน แต่มีบางรายพบว่าจะใช้เวลา 10 วัน สำหรับประเทศไทย สำนักโรคติดต่อวิทยา กระทรวงสาธารณสุขให้ระยะเวลา 14 วัน ในการสังเกตอาการว่าจะเป็นโรคหรือไม่ โดยเริ่มเกิดอาการไข้ก่อน มีอาการคล้ายเป็นไข้หวัด ไข้มักจะเกิดเฉียบพลัน ไข้สูงมาก อาจสูงกว่า 38 องศา ปวดศีรษะ รู้สึกไม่สบาย อ่อนเพลีย ปวดเนื้อปวดตัว อาจมีอาการปวดท้อง ท้องเสีย หลังจากมีอาการ 2-7 วัน ประมาณร้อยละ 10-20 จะมีอาการท้องเดิน ผู้ป่วยจะมีอาการไอแห้งๆ เจ็บหน้าอก หายใจตื้น หรือหายใจหอบ หายใจติดขัด ซึ่งเป็นอาการที่บ่งบอกว่าโรคได้ดำเนินในทางที่หนักลง มีผู้ป่วยประมาณร้อยละ 10-20 ที่อาการเป็นมาจนต้องใส่เครื่องช่วยหายใจ มีอัตราการตายร้อยละ 6-15 และมักลงเอยด้วยปอดบวมแล้วเสียชีวิต อาจจะมีอาการน้อยเมื่อเริ่มเป็นโรคแต่จะเห็นได้ว่าอาการที่ปรากฏไม่แตกต่างจากไข้หวัด

โรคซาร์ส (Severe Acute Respiratory Syndrome : SARS) เกิดจากเชื้อไวรัสในตระกูลโคโรนาไวรัส (Corona Virus) เป็นโรคในกลุ่มอาการโรคทางเดินหายใจ แต่เป็นชนิดเฉียบพลันรุนแรง ซึ่งอาจรุนแรงจนถึงขั้นเสียชีวิตได้ สามารถติดต่อได้ง่าย พบในคนทุกวัย และมักมีความรุนแรงในผู้ป่วยที่มีอายุมากกว่า 40 ปี หรือผู้ที่มีภูมิคุ้มกันโรคต่ำ(ประเสริฐ ทองเจริญ, 2552)

จากที่ได้ทำการศึกษาค้นคว้าการเกิดโรคระบาด ทำให้เห็นว่าการป้องกันและควบคุมโรคในอดีต สิ่งสำคัญคือภาวะผู้นำของชนชั้นผู้นำในระดับปกครองหรือผู้ที่มีอำนาจบริหารประเทศ ในการยอมรับความรู้ใหม่ๆ เพื่อใช้ในการเปลี่ยนแปลงและกำหนดนโยบาย หรือวางมาตรการสำคัญในการป้องกันและควบคุมโรค ต่อมาหลังปี 2500 ได้มีการเปลี่ยนแปลงทำนโยบายสาธารณสุขมูลฐาน เนื่องจากสถานพยาบาลมีน้อย โรงพยาบาลใหญ่ๆ มีแต่เฉพาะในกรุงเทพเท่านั้น ส่งผลต่อเข้าถึงการรักษา จึงต้องเน้นให้ชาวบ้านดูแลสุขภาพ และสุขอนามัยขั้นพื้นฐานของตนเองเพื่อป้องกันโรค แม้ว่าภายหลังการดำเนินงานด้านสาธารณสุขมูลฐานเริ่มลดลงเช่นกัน เนื่องจากการพัฒนาเมืองที่มีการจัดระบบปะปา ระบบสุขาภิบาล ทำให้โรคที่เคยระบาดในอดีตลดลง แต่สาธารณสุขมูลฐานยังถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ เพราะหากประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในการป้องกันโรค แม้จะเป็นโรคติดต่อไม่เรื้อรัง อย่างเช่น โรคหัวใจ เบาหวาน ความดันโลหิตสูง ที่มีสาเหตุจากพฤติกรรม การบริโภค จะช่วยลดการแพร่ระบาดของโรคได้

2. แนวคิดและวรรณกรรมเกี่ยวกับรัตนสูตร

แนวคิดและวรรณกรรมเกี่ยวกับรัตนสูตรในสมัยพุทธกาลที่มีต่อการป้องกัน ปราบภัยและวิกฤติทางสังคมที่เกิดขึ้น 3 ประการ ณ เมืองไพศาลี อาณาจักรวัชชี มีรายละเอียด ดังนี้

ในครั้งสมัยพุทธกาล เมืองไพศาลีหรือเมืองเวสาลี นครหลวงแห่งอาณาจักรแคว้นวัชชี มีการปกครองระบอบสามัคคีธรรม (คล้ายกับลักษณะสาธารณรัฐในปัจจุบัน) เป็นเมืองที่มั่งคั่งอุดมสมบูรณ์มีประชาชนอยู่อย่างหนาแน่นมีกำแพง 3 ชั้น ซึ่งเรียกว่า “ตรีบุร” โดยแต่ละชั้นห่างกันประมาณ 4 กิโลเมตร มีปราสาทอุทยาน สระโบกขรณีเป็นจำนวนมาก เมืองไพศาลีเกิดข้าวยากหมากแพง ฟ้าฝนชุลลารกไม่ตกต้องตามฤดูกาล ข้าวกล้าแห้งเหี่ยวตาย เกิดทุพภิกขภัยใหญ่และมีโรคระบาดเมื่อเกิดโรคภัย 3 ประการคือ 1) ทุพภิกขภัย (ข้าวยากหมากแพง) 2) อดมนุษย์ภัย (ภัยจากพวกอมมนุษย์) และ 3) พยาธิภัย (ภัยที่เกิดจากโรคระบาด) ขึ้นในเมืองไพศาลีอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน กษัตริย์ลิจฉวีมีจำนวนถึง 7,707 องค์ จึงให้ประชาชนประชุมพร้อมกันในสนธิคาร (ห้องประชุมใหญ่) เพื่อร่วมกันพิจารณาต่อสู้ความประพฤติของบรรดา กษัตริย์ทั้งหลาย และไม่เห็นว่า กษัตริย์ทั้งหลายทำความผิด จึงมีมติควรกราบทูลนิมนต์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า กราบทูลเรื่องราวให้ทรงทราบและกราบทูลขออนุญาตนิมนต์พระพุทธเจ้าเสด็จไปยังนครไพศาลี

ส่วนเมืองไพศาลี ซึ่งตั้งอยู่ห่างฝั่งซ้ายของแม่น้ำคงคาขึ้นไปทางเหนือประมาณ 40 กิโลเมตร เมื่อทราบข่าวว่าพระพุทธเจ้าทรงรับนิมนต์แล้ว ก็เตรียมปราบทางให้ราบเรียบตั้งแต่ฝั่งซ้ายของแม่น้ำคงคาไปจนถึงเมืองไพศาลีและสร้างวิหารประจำไว้จำนวน 3 หลัง เตรียมทำการบูชาเป็น 2 เท่าของพระเจ้าพิมพิสารที่ทรงทำมาแล้ว เรือขนานนำพระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ 500 รูป มาในแม่น้ำคงคาเป็นระยะทาง 16 กิโลเมตร ก็ถึงเขตเมืองไพศาลี บรรดา กษัตริย์ลิจฉวีก็พากันลุลำลงรับเสด็จพระพุทธเจ้าในแม่น้ำคงคาถึงพระศอกเช่นกัน

พระพุทธเจ้าเสด็จถึงประตูเมืองไพศาลีในเวลาเย็น ได้ตรัสให้พระอานนท์เรียน “รัตนสูตร” เพื่อเดินจาริกทำพระปริตไปในระหว่างกำแพง 3 ชั้น (ตรีบุร) ในเมืองไพศาลีกกับบรรดา กุมารลิจฉวีแล้วตรัส “รัตนสูตร” ขึ้นในกาลครั้งนั้น (พระสูตรหมายถึงพระรัตนตรัย คือ พุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ และสังฆรัตนะ) เมื่อพระอานนท์เรียนรัตนสูตรจากพระพุทธเจ้าแล้วก็เอาบาตรของพระพุทธเจ้าใส่น้ำถือไปยืนที่ประตูเมือง พลางรำลึกถึงพระพุทธคุณตั้งแต่ทรงตั้งความปรารถนาที่จะได้บรรลุพระโพธิญาณจนถึงทรงแสดงธัมมจักกัปปวัตตนสูตรและโลกุตตรธรรม 9 (มรรค 4 ผล 4 และนิพพาน 1) แล้วเข้าไปภายในพระนคร เดินทำพระปริตไปในระหว่าง

กำแพงเมือง 3 ชั้น ทำให้พวกอมนุษย์ที่ยังหลงเหลืออยู่บ้างพากันหนีออกจากเมืองไปหมด พวกชาวเมืองจึงออกจากบ้านของตนถือดอกไม้และของหอม พากันตามบูชาพระอานนท์แห่ล้อมท่านมา พระอานนท์เดินทำพระปริตรไปทั้งคืน ประชาชนชาวเมืองไพศาลีได้พร้อมใจกันตกแต่งสัณฐาคาร กลางพระนคร ด้วยของหอม และผูกเพดานประดับด้วยรัตนชาติ จัดตั้งอาสนะสำหรับพระพุทธเจ้า แล้วเชิญเสด็จพระบรมศาสดามาประทับในสัณฐาคาร พระภิกษุสงฆ์และกษัตริย์ลิจฉวี ตลอดจนประชาชนชาวเมืองไพศาลี ได้พากันมานั่งล้อมพระพุทธเจ้า พระอินทร์พร้อมเทพบริวารก็มาเฝ้าด้วย ครั้นพระอานนท์ทำพระปริตอารักขาทั่วพระนครแล้วก็กลับมาเฝ้าพระพุทธเจ้า พระบรมศาสดาจึงตรัสรัตนสูตรอีกครั้ง หนึ่งรวม 14 คาถา แล้วพระอินทร์ได้ผูกคาถา (ฉันท) ต่ออีก 3 คาถาพระพุทธเจ้าได้ประทับอยู่ที่เมืองไพศาลีและตรัสเทศนารัตนสูตรทุกวันรวม 7 วัน เมื่อทรงเห็นว่าภัยทุกอย่างสงบเรียบร้อยแล้วจึงทรงตรัสอำลาภิกษุสงฆ์และชาววัชชีทั้งหลายเสด็จกลับมายังเมืองราชคฤห์ครั้งนี้ และมีประชาชนมาบูชาสักการะถวายแก่พระองค์เป็นการยิ่งใหญ่ เรียกว่า “คังโคโรหณสมามคม” คือการชุมนุมใหญ่ในโอกาสที่พระพุทธเจ้าเสด็จลงแม่น้ำคงคา(ภัทรบรรณ วันทนชัยสุข, ม.ป.ป.)

จากแนวคิดและวรรณกรรมเกี่ยวกับรัตนสูตรในสมัยพุทธกาลที่มีต่อการป้องกัน ปรามภัย และวิฤตติทางสังคมที่เกิดขึ้น ทำให้ทราบถึง ภาวะผู้นำในการแก้ไขปัญหาวิฤตติทางสังคมของชนชั้นผู้นำ กล่าวคือ ภาวะผู้นำของภิกษุสงฆ์ทั้งหลาย ซึ่งเป็นผู้นำในด้านการปกครองเมืองไพศาลี ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ประชาชนในเมืองไพศาลี และภาวะผู้นำขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในการนำพาคณะสงฆ์ 500 รูปเสด็จไปสู่เมืองไพศาลี ประทานพระปริตร ตรัสเทศนารัตนสูตรทำการปิดเป่าภัยโรคระบาดที่เมืองไพศาลีจนเหตุการณ์วิฤตติที่เกิดขึ้นสงบเรียบร้อยแล้วนี้เป็นการแสดงออกถึงภาวะผู้นำที่พระองค์ทรงให้การช่วยเหลือมนุษย์และสร้างความร่วมมือกันระหว่างพระพุทธศาสนา พระราชา ข้าราชการบริวาร ปวงประชาราษฎร์ในการขจัดโรคระบาดในครั้งนี้ นอกจากนี้พระองค์ทรงเป็นผู้นำในด้านการสาธารณสุข โดยทรงวางหลักปฏิบัติเฉพาะในการดำเนินชีวิตที่ดีงามและให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ เพื่อป้องกันดูแลตนเองจากโรคร้ายไข้เจ็บต่างๆ ได้แก่ ข้อปฏิบัติสุขอนามัยในรัตนคัฏ 14 ข้อ และเสขยวัตร เป็นหลักการปฏิบัติต่อชุมชนหรือกิจกรรมารยาทที่ควรประพฤติ เช่น การฉันทกัฏดาหาร การรับบิณฑบาต กิจกรรมารยาทในการถ่ายอุจจาระหรือปัสสาวะ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นถึงพระเมตตาในด้านสุขอนามัยขั้นพื้นฐานที่มีต่อพระภิกษุในครั้งพุทธกาล

3. แนวคิดและหลักปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการสุขภาพในสมัยพุทธกาล

ในสมัยพุทธกาล การจัดการสุขภาพโดยเฉพาะในหมู่พระภิกษุสงฆ์นั้นได้เน้นไปที่การจัดการทั้งสุขภาพกายและสุขภาพใจ เพราะกายและใจนั้นสัมพันธ์กัน เมื่อใจมีปิติ กายย่อมสงบ เมื่อกายสงบย่อมได้รับความสุข และเมื่อมีความสุข จิตย่อมตั้งมั่น ในทางกลับกันถ้าจิตใจไร้ปิติ กายก็ย่อมไม่สงบ เมื่อกายไม่สงบจะหาความสุขและสมาธิได้อย่างไรกันดังจะเห็นได้จากการบำเพ็ญทุกกรกิริยาของพระพุทธองค์ก่อนตรัสรู้ นั้น พระองค์ทรงทรมานพระวรกายนานาวิธี มีการกลั่นลมหายใจและอดอาหาร จนทำให้กายไม่สงบ เครียด ระส่ำระสาย หาความสุขไม่ได้ จิตก็ไม่เป็นสมาธิ ฟุ้งซ่าน จนพระองค์ต้องหันมาเดินทางสายกลาง การจัดการสุขภาพในความหมายนี้ย่อมต้องสมดุลกันทั้งกายและใจ หลักฐานที่จารึกไว้ในคัมภีร์พระไตรปิฎก กล่าวไว้ว่าความเจ็บไข้ได้ป่วยของพระภิกษุนั้นมีทั้งระดับธรรมดา ระดับปานกลาง กระทั่งระดับรุนแรง ส่วนการดูแลสุขภาพมีด้วยกันหลายวิธี คือ 1) วิธีทางการแพทย์ 2) การดูแลสุขภาพด้วยธรรมะ และ 3) โดยการป้องกันการเกิดโรคด้วยข้อปฏิบัติสุขอนามัยในวัตร 14 ดังนี้

3.1 การดูแลสุขภาพด้วยวิธีทางการแพทย์ หมายถึง การรักษาด้วยยา บางครั้งอาศัยพระภิกษุดูแลกันเอง บางครั้งพระพุทธเจ้าก็ลงมาดูแลด้วยพระองค์เอง และบางครั้งก็อาศัยหมอชาวบ้านมาช่วยดูแล ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในเวลานั้น ยาที่ใช้ส่วนมากเป็นยาพื้นบ้าน ในเภสัชชนธกะ พระวินยปิฎกเล่มที่ 5 ได้พรรณนาถึงยาชนิดต่าง ๆ ที่ใช้กันอยู่ในสมัยนั้น ได้แก่

3.1.1) ชนิดที่เป็นรากไม้ ได้แก่ ขมิ้น, ขิงสด, ว่านน้ำ, ว่านเปราะ, อดพิต, ข่า, แฝก, หัวหมู, เหง้าบัว, และรากบัว เป็นต้น

3.1.2) ฝาดที่เป็นยา ได้แก่ น้ำฝาดสะเดา, น้ำฝาดโมกมัน, น้ำฝาดขี้กา, น้ำฝาดบอระเพ็ด, และน้ำฝาดกระถินพิมาน เป็นต้น

3.1.3) ยาชนิดที่ใช้ใบ ได้แก่ ใบสะเดา, ใบโมกมัน, ใบขี้กา, ใบแมงลัก, และใบฝ้าย เป็นต้น

3.1.4) ยาชนิดที่ใช้ผล ได้แก่ ลูกพลิงคะ, ตีปสี, พริก, สมอไทย, สมอพิเภก, มะขามป้อม, และผลโกศ เป็นต้น

3.1.5) ยาชนิดที่ใช้ยางไม้ ได้แก่ หิงคุ, ยางเคียวจากหิงคุ, ยางเคียวจากเปลือกหิงคุ, ยางจากยอดต้นตง, ยางจากใบต้นตง, ยางจากการเคียวก้านต้นตง, และกำยาน เป็นต้น (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

3.2. การดูแลรักษาด้วยธรรมะ จากการศึกษาค้นคว้าในพระไตรปิฎกพบว่ามีการใช้ยู่ 2 วิธีด้วยกันคือ ใช้สวดให้คนป่วยฟังและคนป่วยนำหลักธรรมมาปฏิบัติเพื่อระงับความเจ็บไข้ การสวดพระปริตร หมายถึง การใช้บทสวดต่างๆ สารยาให้คนป่วยฟัง การฟังสารยาธรรม ทำให้กายผ่อนคลายไม่เครียดได้ เมื่อกายผ่อนคลายไม่เครียด จิตก็ตั้งมั่นไม่หวั่นไหว สามารถใช้ปัญญาพิจารณาเข้าถึงความจริงแห่งชีวิตและทำจิตให้มีสุขภาพสมบูรณ์เต็มที่ กายที่เครียดจากความเจ็บไข้จะผ่อนคลาย ปรับเข้าสู่สภาพปกติได้ง่าย กรณีดังกล่าวนี้พบทั้งกรณีการสวดให้ฆราวาสฟัง การสวดให้พระภิกษุด้วยกันฟัง รวมทั้งการสวดให้พระพุทธเจ้าฟังการสวดในลักษณะดังกล่าวส่งผลหลายลักษณะ เช่น ในรายที่อาการหนัก ไม่ไหว ไม่รอดแล้ว ก็ถือเป็นการช่วยประคองจิตให้อยู่ในฐานะที่ควรที่เหมาะสม อย่างน้อยก็พอจะประกันได้ว่าหากตายไปในสภาพจิตแบบนี้ไม่ไปสู่ทุคติแน่นอนข้อนี้ได้กลายมาเป็นแบบแผนสำหรับการปฏิบัติของชาวพุทธในปัจจุบัน ในกรณีญาติพี่น้องพิจารณาแล้วเห็นว่าผู้ป่วยไม่รอดแล้วก็จะนิมนต์พระมาสวด การรักษาโรคด้วยการสวดพระปริตรให้ฟังจึงพบเห็นได้บ่อยทั้งในคัมภีร์พระไตรปิฎก และคัมภีร์อรรถกถา(มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

3.3. การป้องกันการเกิดโรคด้วยข้อปฏิบัติสุขอนามัยในชุดกฎ 14 พระพุทธองค์ได้วางหลักการดำเนินชีวิตที่ดีงามซึ่งนำไปสู่การดูแลป้องกันตัวเองจากทุกซ์และโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นมนุษย์ ธรรมเพื่อดำเนินชีวิตให้งอกงาม ธรรมเพื่อส่งเสริมชีวิตที่ดีร่วมกัน และธรรมสำหรับภิกษุสงฆ์ เป็นต้น พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงวัตรปฏิบัติที่พุดถึงมารยาท ความสะอาด และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของภิกษุสงฆ์ ไม่เว้นแม้แต่เรื่องถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ เรื่องการล้างบาตร การขบฉัน เป็นต้น ล้วนแสดงให้เห็นถึงสุขอนามัยที่พระพุทธองค์ตรัสสอนภิกษุมา เช่น วัตรปฏิบัติเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย 1 ใน 14 ข้อ ที่พระสงฆ์ต้องถือปฏิบัติขณะพำนักอยู่ที่ใดที่หนึ่ง ซึ่งจัดว่าเป็นสุขอนามัยขั้นพื้นฐานสำคัญของพระสงฆ์ และความรู้ด้านต่างๆ เกี่ยวกับการจัดการดูแลสุขภาพสืบสายมาจากสมัยพุทธกาล โดยมีพระไตรปิฎกเป็นหลักฐานสำคัญที่บันทึกหลักธรรมคำสอน พระวินัย หรือข้อปฏิบัติสำหรับการดำเนินชีวิตที่ดีงาม และเรื่องราวต่างๆ ของพระพุทธองค์และภิกษุสงฆ์ไว้มากมาย ครอบคลุมในทุกมิติที่เกี่ยวข้องกับชีวิตทั้งหมด

เราจึงเห็นภิกษุสมัยพุทธกาลและหลังพุทธกาล มีบทบาทในการดูแลสุขภาพของผู้คนในชุมชนหมู่บ้าน แต่ละท่านแต่ละวัดใช้วิธีหลากหลายแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น มีทั้งที่เข้าไปสงเคราะห์ชาวบ้านในเรื่องของสุขภาพกายและสุขภาพใจโดยตรง เช่น เข้ามาทำหน้าที่เป็นหมอช่วยแนะนำและรักษาโรคให้กับชาวบ้านตามโอกาส หรือช่วยบำบัดทางด้านจิตใจให้กับชาวบ้าน ด้วยการแนะนำให้คำปรึกษาหรือว่าสารยาธรรมให้คนป่วยฟัง เพื่อช่วยเหลือชาวบ้านให้มีจิตใจเข้มแข็งต่อสู้กับทุกซ์ภัยไข้เจ็บได้ (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี,ม.ป.ป.)

4. แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงพุทธ

ประเภทของผู้นำจะเป็นแบบใดนั้น จะขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของสังคมในแต่ละแห่งเป็นตัวกำหนด เพราะผู้นำคือบุคคลที่ได้รับการยอมรับจากมติมหาชน จึงต้องปรับปรุงตนเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ พระพุทธศาสนามีแนวความคิดเรื่องเกี่ยวกับผู้นำซึ่งได้แบ่งประเภทของผู้นำไว้ 2 ลักษณะคือ

4.1) ภาวะผู้นำแบบธรรมราชา ผู้นำที่ได้ชื่อว่าราชา คือ ผู้นำซึ่งยังชนทั้งหลายให้ยินดีด้วย ทศพิธราชธรรม ดังนั้นผู้นำที่เป็นธรรมราชา หมายถึง ผู้นำทรงไว้ซึ่งความรู้ในธรรมของพระพุทธศาสนาพระครู สิริจันทนิวาส (2549, อ้างถึงใน พระเทพปริยัติเมธี, 2553)ทัศนะทางพระพุทธศาสนาเห็นว่ากษัตริย์ (ผู้นำ) มิใช่ เป็นเทวราชา แต่เป็นเพียงมนุษย์ที่มีคุณสมบัติพิเศษบางประการที่ได้รับมอบอำนาจให้เป็นผู้ปกครอง ลักษณะธรรมราชา มีกล่าวไว้ในจกัถวตติสูตรอย่างชัดเจนคือทรงตั้งอยู่ในธรรม ยึดถือธรรมเป็นหลักในการการ ปกครอง ไม่ใช่อารมณ์หรืออคติ ทรงสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในธรรม เมื่อประชาชนยึดมั่นในธรรมแล้วก็จะไม่ กระทำความผิดความชั่วต่างๆ ทำให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ทรงเผยแผ่ธรรมแก่พระราชอาคันตุกะที่ขยาย อำนาจเพื่อนำเอาอาณาเขตของพระราชอาคันตุกะเข้ามารวมไว้ กลับทรงรวมอาณาเขตโดยขยายอาณาเขตแห่งธรรม ออกไปปรีชา ช่างขวัญยืน (2538, อ้างถึงใน พระเทพปริยัติเมธี 2553)

4.2) ภาวะผู้นำแบบสมมติเทวราชา พระพุทธศาสนายอมรับความสำคัญของกษัตริย์ในแง่ที่เป็นเทพเจ้า โดยสมมติคือ โดยการยอมรับของประชาชนไม่ใช่เทพเจ้าบนสวรรค์ตามความเข้าใจของลัทธิพราหมณ์เพราะ พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นท่ามกลางประเพณีนิยมอินเดียโบราณ ซึ่งพระพุทธศาสนายังคงมีจุดยืนความเป็นตัว ของตัวเองโดยให้เหตุผลอธิบายการเป็นสมมติเทพของกษัตริย์ ได้แสดงถึงเทพเจ้า 3 ประการ คือ 1) สมมติเทพ เทพเจ้าโดยสมมติคือโดยการยอมรับของมวลมนุษยโลกซึ่งหมายถึงกษัตริย์ทรงเป็นเทพที่อยู่เหนือมนุษย์ด้วย ธรรม 2) อุปัตติเทพ เทพเจ้าโดยกำเนิดคือสถิตอยู่บนสวรรค์ และ 3) วิสุทธิเทพเทพเจ้าโดยความบริสุทธิ์ ซึ่ง เกิดจากการกระทำของตนเองได้แก่ พระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลาย

ลักษณะสำคัญของผู้นำแบบสมมติเทวราชา คือ การยกอำนาจสิทธิ์ขาดให้เป็นผู้ยิ่งใหญ่ เป็นผู้ดูแลรักษา ความสงบ ปราบปรามเหตุการณ์ให้อยู่ในความสงบ ดำเนินการบริหารกิจการต่างๆ เพื่อประโยชน์ของ ส่วนรวม พระองค์ผู้เป็นเทวราชาจะมีภาวะหรือคุณธรรมที่เป็นเอกลักษณ์สำคัญคือมีความกล้าหาญเฉพาะในสิ่ง ที่เป็นธรรมตามทศพิธราชธรรม สิ่งเหมือนกันในเทวราชาและธรรมราชามีใช้เพียงสถานะสูงสุดในสังคม แต่ ขึ้นกับเงื่อนไขที่เท่าเทียมกันกับทุกๆ คน ในฐานะสมาชิกร่วมอยู่ในสังคมคือการประพฤติธรรมในฐานะผู้นำคือ พันธกรณีในการดูแลทุกข์สุขของประชาชน พระครูสิริจันทนิวาส (2549, อ้างถึงใน พระเทพปริยัติเมธี, 2553)

ผู้นำในรูปแบบการปกครองก่อนที่พระพุทธเจ้าจะอุบัติขึ้นว่า ชมพูทวีปแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนกลางหรือเขตชั้นในเรียกว่า “มัชฌิมประเทศ” และส่วนรอบนอกหรือหัวเมืองชายแดน เรียกว่า “ปัจฉิม ประเทศ” ในมัชฌิมประเทศแบ่งเป็นแคว้นหรือรัฐใหญ่ๆ ได้ 16 แคว้นและแคว้นขนาดเล็กอีก 5 แคว้น รวม เป็น 21 แคว้น ในแต่ละแคว้นหรือรัฐมีความแตกต่างกันอยู่บ้าง บางรัฐก็เป็นระบบกษัตริย์ บางรัฐก็เป็นระบบ สาธารณรัฐ ดังนั้นจึงได้ สรุปผู้นำในรูปแบบการปกครองรัฐต่างๆ ในชมพูทวีปนั้นได้ 3 ประเภท คือ 1) ผู้นำแบบ จักรวรรดินิยม ได้แก่ ผู้นำรัฐที่มีแสนยานุภาพมาก มีอำนาจเหนือรัฐอื่น ๆ กล่าวคือใช้อำนาจยึดครองรัฐอื่นมา เป็นเมืองขึ้นของตน ประมุขของรัฐแบบนี้เรียกว่า “มหาราช” หรือ “พระจักรพรรดิ” 2) ผู้นำแบบ สมบูรณาญาสิทธิราชย์ ได้แก่ ผู้นำรัฐที่มีอำนาจสิทธิ์ขาดในการปกครองบ้านเมืองโดยตรง แต่อาจทรง มอบหมายอำนาจนั้นให้พระบรมวงศานุวงศ์หรืออุปราช ข้าราชการบริหารไปปฏิบัติแทนได้ ประมุขของรัฐที่ ปกครองแบบนี้เรียกว่า “ราชา” 3) ผู้นำแบบประชาธิปไตย ได้แก่ ผู้นำรัฐที่อำนาจสิทธิ์ขาดในการปกครองมิได้ ขึ้นอยู่กับประมุขแห่งรัฐแต่เพียงผู้เดียว จะมี “สภา” หรือ “สังฆะ” เป็นผู้กำหนดนโยบายและมีอำนาจ

ตัดสินใจเกี่ยวกับกิจการบ้านเมือง สังฆะจะทำหน้าที่เลือกสมาชิกขึ้นมาคนหนึ่งทำหน้าที่เป็นหัวหน้าฝ่ายบริหาร เรียกว่า “ราชา” ในสมัยนั้นเรียกการปกครองแบบนี้ว่า “สามัคคีธรรม” (วิรัช ธีรพันธุ์เมธี, 2546) และ (พระเทพปริยัติเมธี, 2553)

พระพุทธศาสนาเป็นประชาธิปไตย การถือหลักประชาธิปไตยพระพุทธศาสนาถือว่าเหตุผลต้องมาก่อน ความรักดีหรือศรัทธา จึงไม่บังคับให้ผู้ใดนับถือโดยปราศจากความเต็มใจใครเข้าใจเพียงไหนศรัทธาเพียงใด จะปฏิบัติตามอย่างไรมีเสรีภาพในการนับถืออย่างเต็มที่นับได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาของชนทุกชั้นวรรณะ มีธรรมตั้งแต่ชั้นต่ำจนถึงขั้นสูงการปกครองคณะสงฆ์และในการบำเพ็ญกรณียกิจของคณะสงฆ์นั้นก็ก็มีลักษณะเป็นแบบประชาธิปไตย ทั้งในด้านของหลักการและในด้านของวิธีการ พระวินัยให้สิทธิแก่พระสงฆ์มีอำนาจในการบริหารหมู่คณะมีสิทธิ์คัดค้านเมื่อไม่เห็นด้วยโดยไม่มีข้อจำกัดว่า จะเป็นผู้เกิดในสกุลสูงหรือสกุลต่ำ จะเกิดในสกุลมั่งมีหรือยากจน ทุกคนเมื่อเข้ามาบวชแล้วก็มีสิทธิเท่าเทียมกันและจะต้องเคารพกันตามลำดับ ก่อนหลัง คนทุกชั้นวรรณะจึงมีสิทธิทำความดีเท่าเทียมกันหมด(พระเทพปริยัติเมธี, 2553)

สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำเชิงพุทธหรือผู้นำตามแนวพระพุทธศาสนา ต้องมีคุณลักษณะภายในของผู้นำคือ เป็นผู้รู้หลักของสัปปุริสธรรม มีการรู้หลักเหตุผล มีสติปัญญา ไม่ประมาท ตื่นตัว ทันต่อเหตุการณ์ และมีวิสัยทัศน์ก้าวไกล เป็นคนเข้มแข็ง คุณลักษณะภายนอกในการที่จะประสานคนและงานเข้าด้วยกัน ต้องมีความรู้ ความสามารถ มีพรหมวิหารธรรม ห่วงประโยชน์สุขแก่ส่วนรวมและเป็นผู้น่ารัก น่าเคารพ เป็นธรรมาธิปไตย ไม่ลำเอียง การอยู่ร่วมกันเป็นสังคมมนุษย์ ใช้อำนาจมีคุณสมบัติของผู้นำได้ทุกคน มีเพียงบางคนเท่านั้นที่มีความสามารถจะเป็นผู้นำได้ ผู้นำจึงมีคุณสมบัติบางประการที่คนอื่นไม่มี

5. วิเคราะห์เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาวิกฤตโรคระบาดในสมัยพุทธกาล

ผู้เขียนได้ศึกษาบริบทเกี่ยวกับแนวคิดและวรรณกรรมเกี่ยวกับรัตนสูตรในสมัยพุทธกาลที่มีต่อการป้องกัน การปราบภัย และโรคระบาดที่เกิดขึ้น 3 ประการ ณ เมืองไพศาลี อาณาจักรวัชชี ในประเด็นดังนี้

5.1. ภาวะผู้นำเชิงพุทธในด้านการแพทย์และสาธารณสุข

การสร้างภาวะผู้นำเชิงพุทธในด้านการแพทย์และสาธารณสุขในครั้งสมัยพระพุทธกาล ดังนี้

5.1.1) สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงเป็นผู้นำทางคณะสงฆ์ในด้านของจิตใจพระองค์ทรงนำพระภิกษุสงฆ์ 500 รูป ทำการปิดป่าภัยโรคระบาดที่เมืองไพศาลีด้วยพระปริตอารักขาทั่วพระนคร และตรัสเทศนารัตนสูตรทุกวันรวม 7 วัน เมื่อทรงเห็นว่าภัยทุกอย่างสงบเรียบร้อยแล้ว จึงทรงตรัสอำลาภิกษุสงฆ์และชาววัชชีทั้งหลายเสด็จกลับมายังเมืองราชคฤห์ครั้งนี้ และมีประชาชนมาบูชาสักการะถวายแก่พระองค์เป็นการยิ่งใหญ่ เรียกว่า “คังโคโรทสมามคม”

5.1.2) สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงเป็นผู้นำทางการแพทย์ที่วางพระวินัยธุดงค์วัตร 14 ประการ เพื่อสร้างสุขภาพอนามัยต่อคณะสงฆ์ในการสร้างความสงบสุขและห่างไกลจากโรคในหลายประการ เช่น การวางหลักธุดงค์วัตรให้ปฏิบัติ จำนวน 14 ประการ คือ 1) อาคันตุกวัตร 2) อาวาสกวัตร 3) คมิกวัตร 4) อนูโมทณวัตร 5) ภัตตักวัตร 6) ปินทจาริกวัตร 7) อรัญญิกวัตร 8) เสนาสนวัตร 9) ชันตามรวัตร 10) วัจกุฎวัตร 11) อุปัชฌายวัตร 12) สัททวิหริวัตร 13) อาจริยวัตร และ 14) อันตวาสกวัตร ในสมัยพุทธกาลการจัดการสุขภาพ โดยเฉพาะในหมู่พระภิกษุสงฆ์นั้นได้เน้นไปที่การจัดการทั้งสุขภาพกายและสุขภาพใจ เพราะกายและใจนั้นสัมพันธ์กัน

5.1.3) สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงเป็นผู้นำทางด้านคุณธรรมพระองค์ทรงมีความเมตตา ความกรุณาในการดูแลรักษาภิกษุอาพาธ บางครั้งอาศัยพระภิกษุดูแลกันเอง บางครั้งพระพุทธเจ้าก็ลงมายุติด้วยพระองค์เอง ดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เล่มที่ 5 พระวินัยปิฎก เล่มที่ 5 มหาวรรค ภาค 2 ข้อที่ 166 เรื่อง เรื่องพระอาพาธโรคท้องร่วง

5.1.4) สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงเป็นผู้นำทางด้านการบริหารและการจัดการพระองค์ทรงได้บัญญัติวัตรปฏิบัติเกี่ยวกับการแพทย์และการสาธารณสุขต่าง ๆ เช่น องค์ของภิกษุอาพาธที่พยาบาลได้ยาก 5 อย่าง, องค์ของภิกษุผู้ไม่เข้าใจพยาบาล 5 อย่าง, การให้บาตรจีวรของผู้ถึงมรณะภาพแก่ศิลาณูปัญญา, วิธีให้, สามเณรถึงมรณะภาพ, วิธีให้, กรรมวาจาให้จีวรและบาตร, และ ภิกษุและสามเณรช่วยกันพยาบาลไข้ เป็นต้น

5.2. การแพทย์และวิธีรักษาโรคในสมัยพุทธกาล

5.2.1) การดูแลรักษาด้วยวิธีทางการแพทย์ บางครั้งอาศัยพระภิกษุดูแลกันเอง บางครั้งพระพุทธเจ้าก็ลงมาดูแลด้วยพระองค์เอง และบางครั้งก็อาศัยหมอชาวบ้านมาช่วยดูแล ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในเวลานั้น ยาที่ใช้ส่วนมากเป็นยาพื้นบ้าน ในเภสัชขันธ์ พระวินัยปิฎกเล่มที่ 5 ได้พรรณนาถึงยาชนิดต่าง ๆ ที่ใช้กันอยู่ในสมัยนั้น ได้แก่ (1) ชนิดที่เป็นรากไม้ (2) ฝาดที่เป็นยา (3) ยาชนิดที่ใช้ใบ (4) ยาชนิดที่ใช้ผล (5) ยาชนิดที่ใช้ยางไม้

5.2.2) การดูแลรักษาด้วยธรรมะ จากการศึกษาค้นคว้าในพระไตรปิฎก พบว่า มีการใช้อยู่ 2 วิธีด้วยกัน คือ ใช้สวดให้คนป่วยฟังและคนป่วยนำหลักธรรมมาปฏิบัติเพื่อระงับความเจ็บไข้

5.2.3) การป้องกันการเกิดโรคด้วยข้อปฏิบัติสุขอนามัยในธุดงค์วัตร 14 ข้อ พระพุทธองค์ได้วางหลักการดำเนินชีวิตที่ดำรงซึ่งนำไปสู่การดูแลป้องกันตัวเองจากทุกข์และโรคร้ายไข้เจ็บต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นมนุษย์และธรรมสำหรับภิกษุสงฆ์ เป็นต้น พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงวัตรปฏิบัติที่พูดถึงมารยาท ความสะอาด และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของภิกษุสงฆ์ ไม่เว้นแม้แต่เรื่องถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ เรื่องการล้างบาตร การขบฉัน เป็นต้น ล้วนแสดงให้เห็นถึงสุขอนามัยที่พระพุทธองค์ตรัสสอนภิกษุมา เช่น ข้อธุดงค์วัตรปฏิบัติเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย 1 ใน 14 ข้อ ที่พระสงฆ์ต้องถือปฏิบัติขณะพำนักอยู่ที่ใดที่หนึ่ง ซึ่งจัดว่าเป็นสุขอนามัยขั้นพื้นฐานสำคัญของพระสงฆ์ และความรู้ด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับการจัดการดูแลสุขภาพสืบสายมาจากสมัยพุทธกาล

6. บทสรุป

จากข้อมูลที่ได้กล่าวมาสามารถบ่งบอกถึงนัยสำคัญบางประการในประเด็นต่อไปนี้

6.1. ภาวะผู้นำเชิงพระพุทธในด้านการแพทย์และสาธารณสุข

จากการศึกษาวรรณกรรมภาวะผู้นำเชิงพระพุทธในด้านการแพทย์และสาธารณสุข พบว่า

6.1.1) ภาวะผู้นำเชิงพระพุทธในด้านการสาธารณสุขในสมัยพุทธกาลนั้น เป็นพุทธบริหารของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงวางหลักพระวินัยธุดงค์วัตร 13 ประการ เพื่อสร้างสุขพลานามัยต่อคณะสงฆ์ในการสร้างความสงบสุขและห่างไกลจากโรค และทรงพระเมตตาต่อสรรพสัตว์และมนุษยโลกในคราวที่เกิดโรคระบาดที่เมืองไพสาลี เป็นการสร้างความร่วมมือระหว่างพระพุทธศาสนา พระราชา ข้าราชการบริวาร ปวงประชาราษฎร์ในการจัดโรคระบาด

6.1.2) ภาวะผู้นำเชิงพระพุทธในด้านการแพทย์ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประธานหลักด้านการแพทย์ อย่างน้อย 3 ประการ คือ (1) การดูแลรักษาด้วยวิธีทางการแพทย์ บางครั้งอาศัยพระภิกษุดูแลกันเอง บางครั้งพระพุทธเจ้าก็ลงมาดูแลด้วยพระองค์เอง และบางครั้งก็อาศัยหมอชาวบ้านมาช่วยดูแล ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ (2) การดูแลรักษาด้วยธรรมะ และ (3) การป้องกันการเกิดโรคด้วยข้อปฏิบัติสุขอนามัยในธุดงค์วัตร 13 ข้อ

บรรณานุกรม

เอกสารภาษาไทย

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

ประกาศกระทรวงสาธารณสุข. (2563). **เรื่องชื่อและอาการสำคัญของโรคติดต่ออันตราย (ฉบับที่ 3)**. ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 137 ตอนพิเศษ 48 ง, วันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2563, หน้า 1 (2563).

Black Death. (2553). **โรคห่า กาฬโรค ยุคพระเจ้าอยู่หัว**. เอกสารการเสวนา “แบ่งปันความรู้ เชิดชูศาสนา พัฒนาแหล่งน้ำลำคลอง” จัดโดยกระทรวงวัฒนธรรม, โครงการสนทนาวันศุกร์ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล และมติชนข่าวสด, เมื่อวันที่ 9 ก.ค. 2553 ณ โรงละครแห่งชาติ, (โรงเล็ก) กรุงเทพมหานคร.

ขวัญชาย ดำรงขวัญ. (2559). **เส้นทางประวัติศาสตร์และความทรงจำ**. นนทบุรี: สถาบันวิจัยจัดการความรู้ และมาตรฐานการควบคุมโรค, กรมควบคุมโรค, กระทรวงสาธารณสุข.

ปรีชา ช่างขวัญยืน. (2538). **ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก**. อ้างถึงใน พระเทพปริยัติเมธี, รายงานเรื่อง ภาวะผู้นำเชิงพุทธกับการจัดการความขัดแย้งในสังคมไทย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์, 2553.

พระครูสิริจันทวิฐ. (2549). **ภาวะผู้นำเชิงพุทธ**. อ้างถึงใน พระเทพปริยัติเมธี, รายงานเรื่องภาวะผู้นำเชิงพุทธกับการจัดการความขัดแย้งในสังคมไทย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์, 2553.

วิรัช ธีรพันธุ์เมธี. (2546). **พุทธปรัชญาการปกครอง**. อ้างถึงใน พระเทพปริยัติเมธี, รายงานเรื่องภาวะผู้นำเชิงพุทธกับการจัดการความขัดแย้งในสังคมไทย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์, 2553.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2552). **“โรคห่า” ยุคพระเจ้าอยู่หัว คือ กาฬโรคจากเมืองจีน**. ลงวันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ. 2552 ปีที่ 32 ฉบับที่ 11407 มติชนรายวัน, คอลัมน์ สยามประเทศไทย.

พระเทพปริยัติเมธี. (2553). **รายงานเรื่อง ภาวะผู้นำเชิงพุทธกับการจัดการความขัดแย้งในสังคมไทย**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์.

เว็บไซต์

ไวรัสโคโรนา. (2563). **อาการ การรักษา และการป้องกันโรคโควิด-19**. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 เมษายน 2563. จาก <https://www.bbc.com/thai/features-51734255>.

นภนาท อนุพงศ์พัฒน์. (2563). **ย้อนรอยประวัติศาสตร์โรคระบาดประเทศไทย (2563)**. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 เมษายน 2563. จาก <https://www.hfocus.org/content/2013/09/4628>.

ประเสริฐ ทองเจริญ. (2552). **ระบาดบันลือโลก**. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 เมษายน 2563. จาก <https://www.hfocus.org/content/2015/04/9652>.

ภัทรวรรณ วันทนชัยสุข. (ม.ป.ป.). **รัตนสูตรปราบภัย 3 ประการ ณ เมืองไพศาลี อาณาจักรวัชชี**. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 เมษายน 2563. จาก <http://www.dhammathai.org/buddha/g74.php>.

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (ม.ป.ป.). **ธุดงค์**. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 เมษายน 2563. จาก <https://bit.ly/39MYMjE>.

**ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติงาน
ของบุคลากรเรือนจำกลางบางขวาง จังหวัดนนทบุรี**
**Factors Affecting Success in the Performance of Personnel
of Bang Kwang Central Prison in Nonthaburi Province**

สิริรัตน์ พงษ์สินธุ์

Sirirat Thungsinsin

หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต

Master of Public Administration

สาขาวิชาการบริหารรัฐกิจ

Program Public Administration

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

Shkhotai Thammathirat Open University

เฉลิมพงศ์ มีสมนัย

Chaloemphong Meesomnai

จำเนียร ราชแพทยาคม

Chamnian Rachaphaethyakom

สาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

Management Science Sukhotai Thammathirat Open University

E-mail: chupongcs@hotmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 18 เมษายน 2563

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 22 พฤษภาคม 2563

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 13 มิถุนายน 2563

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สภาพการปฏิบัติงานของบุคลากร เรือนจำกลางบางขวาง จังหวัดนนทบุรี (2) ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์กับความสำเร็จในการปฏิบัติงานของบุคลากร เรือนจำกลางบางขวาง จังหวัดนนทบุรี และ (3) ปัจจัยของการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติงานของบุคลากรเรือนจำกลางบางขวาง จังหวัดนนทบุรี การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ ประชากรที่ใช้ในศึกษาเป็นบุคลากรของเรือนจำกลางบางขวาง จังหวัดนนทบุรี จำนวน 560 คน ประกอบด้วย ผู้บริหาร ข้าราชการ พนักงาน ลูกจ้างชั่วคราว กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 170 คนโดยวิธีการสุ่มแบบง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามมีความเชื่อมั่น 0.98 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

ผลการวิจัย พบว่า (1) สภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรเรือนจำกลางบางขวาง จังหวัดนนทบุรีในด้านความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงาน ด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และด้านความก้าวหน้าในการทำงานในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (2) ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่ประกอบด้วย การจัดหาทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การใช้ประโยชน์ทรัพยากรมนุษย์ และการธำรงรักษาทรัพยากรมนุษย์มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสำเร็จในการปฏิบัติงานของบุคลากรเรือนจำกลางบางขวาง จังหวัดนนทบุรีในระดับปานกลางและ (3) ปัจจัยด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติงานของบุคลากรเรือนจำบางขวาง จังหวัดนนทบุรี ได้แก่ การจัดหาทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์การใช้ประโยชน์ทรัพยากรมนุษย์ และการธำรงรักษาทรัพยากรมนุษย์โดยตัวแปรดังกล่าวสามารถร่วมกันพยากรณ์ความสำเร็จในการปฏิบัติงานในภาพรวมได้ร้อยละ 49.70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และสามารถเขียนสมการพยากรณ์ในรูปของคะแนนมาตรฐาน คือ ความสำเร็จในการปฏิบัติงานเท่ากับ 0.378 (การจัดหาทรัพยากรมนุษย์) + 0.235 (การใช้ประโยชน์ทรัพยากรมนุษย์) + 0.211 (การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์) + 0.073 (การธำรงรักษาทรัพยากรมนุษย์)

คำสำคัญ : การปฏิบัติงานตามคำรับรองการปฏิบัติราชการ, การบริหารทรัพยากรมนุษย์, เรือนจำกลางบางขวาง

ABSTRACT

The purpose of this research were: (1) to study working conditions of personnel of Central Bang Khwang Prison in Nonthaburi Province; (2) to study relationship between human resource management factors and the success in the performance of personnel of Bang Kwang Central Prison in Nonthaburi Province; and (3) to study factors of human resource management affecting the success in the performance of personnel of Bang Kwang Central Prison in Nonthaburi Province. This research was a survey research. Population was 560 central prison staff of Bang Kwang Central Prison in Nonthaburi Province. They were administrators, temporary employees, and employees. Samples consisted of 170 personnel obtained by convenience sampling method. The instrument used in the research was a questionnaire with 0.98 confidence level and statistics used for data analysis were frequency, mean, standard deviation, and multiple regression analysis.

The results of the study revealed that: (1) factors for working condition study of personnel of Central Bang Khwang Prison staff in Nonthaburi province consists of knowledge and understanding of the operation, achievement motivation and work progress was at moderate level; (2) relationship between human resource management and the success of Central Bang Khwang Prison staff in Nonthaburi Province consisted of recruitment, development, utilization and retention. The positive correlation with the achievement of work performance at the medium level was statistically significant level at 0.05; and (3) human resource management factors affecting the success of personnel of Central Bang Khwang Prison in Nonthaburi Province consisted of recruitment, development, utilization and retention by predicting the overall image of achievement at 49.70%, and wrote the equation in the form of a standard score at 0.378 (human resources recruitment) + 0.235 (human

resource utilization) + 0.211 (human resources development) + 0.073 (human resource retention) at statistical significance level at 0.05.

Keywords: The Success Level on Public Performance According to Performance Commitment, Human Resource Management, Bang Khwang Central Prison

1. บทนำ

มนุษย์เป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาประเทศการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หรือ พัฒนา “คน” ต้องทำเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต นับตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา สู่วัยเด็ก วัยรุ่น วัยทำงานและวัยชรา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงวัยเด็กและวัยรุ่นเป็นวัยที่จะต้องปลูกฝังและต้องสร้างคุณค่าให้กับตนเองและเห็นคุณค่าความเป็นมนุษย์ และในขณะเดียวกันก็จะได้รับการพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อเป็นภูมิคุ้มกันความเสี่ยงในการดำเนินชีวิตทั้งปัจจุบันและอนาคต (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2554)

การบริหารทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยสำคัญที่อาจทำให้การดำเนินงานขององค์การประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว ดังนั้นการกำหนดยุทธศาสตร์ในการบริหารทรัพยากรมนุษย์การสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีในการทำงาน ลักษณะขององค์การ ความสามารถในการสร้างแรงใจเพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความพึงพอใจในการทำงานจะเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความสำเร็จในการดำเนินงานขององค์การ ดังนั้นการที่องค์การจะกระทำการกิจหลักให้บรรลุวัตถุประสงค์และมีประสิทธิภาพนั้น หน่วยงานจำเป็นจะต้องมีบุคลากรซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติงานที่มีคุณภาพในปริมาณที่เหมาะสมกับงาน ด้วยเหตุผลดังกล่าวการบริหารทรัพยากรมนุษย์ จึงจัดเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งในการบริหารงาน เพราะบุคลากรเป็นผู้จัดหาและใช้ทรัพยากรบริหารอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นเงิน วัสดุ อุปกรณ์และการจัดการซึ่งถ้าองค์การเริ่มต้นด้วยการมีบุคลากรที่ดี มีความสามารถ ปัจจัยด้านอื่นๆก็จะดีตามมาด้วย ดังนั้นการบริหารทรัพยากรมนุษย์จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาการดำเนินงานขององค์การ

การบริหารทรัพยากรมนุษย์ เป็นการดำเนินการที่เกี่ยวกับการจัดหา การพัฒนา การใช้ประโยชน์และการธำรงรักษาทรัพยากรมนุษย์ขององค์การ เพราะฉะนั้นจึงถือได้ว่าทรัพยากรมนุษย์หรือบุคคลในองค์การเป็นทรัพยากรที่มีค่าที่สุดขององค์การเพื่อทำให้สามารถปฏิบัติงานได้เป็นผลสำเร็จสำเร็จตามวัตถุประสงค์ขององค์การโดยทั่วไปแล้วองค์กรมีความต้องการบุคลากรที่มีทักษะความรู้ ความสามารถ 3 ประการ คือ ประการแรกความรู้ความสามารถในเรื่องมนุษยสัมพันธ์เพราะว่าต้องทำงานร่วมกับผู้อื่น ประการที่สองคือความสามารถในด้านการปฏิบัติงาน และประการที่สามเป็นความสามารถด้านความคิดในการแก้ปัญหา ทั้งนี้เพื่อให้องค์กรมีการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด (วรวิญญา ผลดีและสรบุศย์ รุ่งโรจน์สุวรรณ, 2554)

เรือนจำกลางบางขวาง เป็นส่วยราชการในสังกัดกรมราชทัณฑ์ซึ่งเป็นองค์กรหนึ่งในกระบวนการยุติธรรม โดยภาระหน้าที่ของเรือนจำกลางบางขวางตามพันธกิจที่กฎหมายกำหนดโดยมุ่งเน้นเรื่องการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในระหว่างที่ถูกควบคุม ซึ่งมีหลักปฏิบัติสำคัญอยู่ 2 ประการด้วยกัน คือ ประการแรก เน้นการควบคุมดูแลผู้ต้องขังให้อยู่ในระเบียบวินัย เกิดความสงบ เรียบร้อยและประการที่สองเน้นที่การแก้ไข พัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังให้กลับตนเป็นคนดี ไม่หวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีกหลังจากได้รับการปลดปล่อย นอกจากนี้การบริหารงานเรือนจำยังต้องดำเนินการในงานด้านต่างๆ อีกหลายด้านด้วยกัน ทั้งนี้เนื่องจากเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับคนหลายฝ่าย โดยเฉพาะผู้ต้องขัง และเจ้าหน้าที่ ฉะนั้น การบริหารงานเรือนจำที่มีประสิทธิผลนั้น ผู้บริหารในทุกระดับของเรือนจำกลางบางขวางและบุคลากรจึงควรที่จะต้องมีความรอบรู้และความสามารถทั้งเรื่องการบริหารงานและการบริหารคน เพื่อที่จะทำให้การดำเนินตามพันธกิจของเรือนจำเกิดผลสัมฤทธิ์นั้นดำเนินการไปได้ด้วยดีและเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

เรือนจำกลางบางขวาง จังหวัดนนทบุรี เกิดขึ้นตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 (ฉบับที่ 3) โดยเปลี่ยนชื่อจากเรือนกอมหันตโทษเป็นเรือนจำกลางบางขวาง ตั้งแต่วันที่ 2 ธันวาคม พุทธศักราช 2484 จนถึงปัจจุบัน โดยมีอำนาจหน้าที่ควบคุมผู้ต้องขังชายที่คดีเสร็จเด็ดขาดหรืออยู่ระหว่าง อุทธรณ์ ฎีกาที่มีกำหนดโดยโทษตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไปจนถึงประหารชีวิต รวมไปถึงให้การศึกษาอบรมและฝึกวิชาชีพ ให้สวัสดิการ และการสงเคราะห์รวมทั้งดูแลสุขภาพอนามัยผู้ต้องขัง โดยมีอัตรากำลังเจ้าหน้าที่และบุคลากรที่เป็นลูกจ้างประจำทั้งสิ้นประมาณ 560 คน และสิ่งหนึ่งที่คู่กับการพัฒนาองค์กรคือการพัฒนาศักยภาพบุคคลให้มีคุณภาพและทักษะในการทำงานให้เกิดประสิทธิภาพ การปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรในเรือนจำกลางบางขวางมีภารกิจและหน้าที่แตกต่างกันไปตามตำแหน่งและสายงาน ซึ่งแต่ละสายงานต้องมีความรู้เฉพาะด้านและการใช้ทักษะการทำงานที่หลากหลาย ซึ่งต้องการสร้างความเป็นมืออาชีพ ซึ่งอยู่ในการกำหนดยุทธศาสตร์ของเรือนจำข้อที่ 4 ว่าด้วยการพัฒนาบุคลากรให้มีความเป็นมืออาชีพโดยให้บุคลากรกรมราชทัณฑ์มีความเป็นมืออาชีพ เพื่อให้การปฏิบัติงานออกมามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น แต่จากการสำรวจพบว่า บุคลากรเรือนจำค่อยข้างมีแรงจูงใจในการทำงานน้อยและมีอัตราในการออกจางานค่อยข้างสูงเพราะขาดความกระตือรือร้น รวมไปถึงปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมไม่เอื้ออำนวยให้บุคลากรต้องการความสำเร็จในการหน้าที่การงาน และถือว่าภารกิจหลักของเรือนจำมีลักษณะงานพิเศษ กล่าวคือเป็นงานที่ต้องปฏิบัติหน้าที่ตลอด 24 ชั่วโมงอย่างต่อเนื่องและใช้ชีวิตส่วนใหญ่อยู่กับกลุ่มผู้ต้องขัง จึงถือว่าเป็นการทำงานที่หนักและต้องมีความรับผิดชอบสูงที่จะผิดพลาดไม่ได้

ดังนั้น การบริหารทรัพยากรมนุษย์เพื่อสร้างความสำเร็จในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรในเรือนจำตามพันธกิจที่กฎหมายกำหนดไว้โดยมีการจัดทำคำรับรองการปฏิบัติราชการจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรและทราบถึงปัจจัยด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์อะไรบ้างที่มีผลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติงานตามคำรับรองการปฏิบัติราชการของเรือนจำกลางบางขวาง จังหวัดนนทบุรี

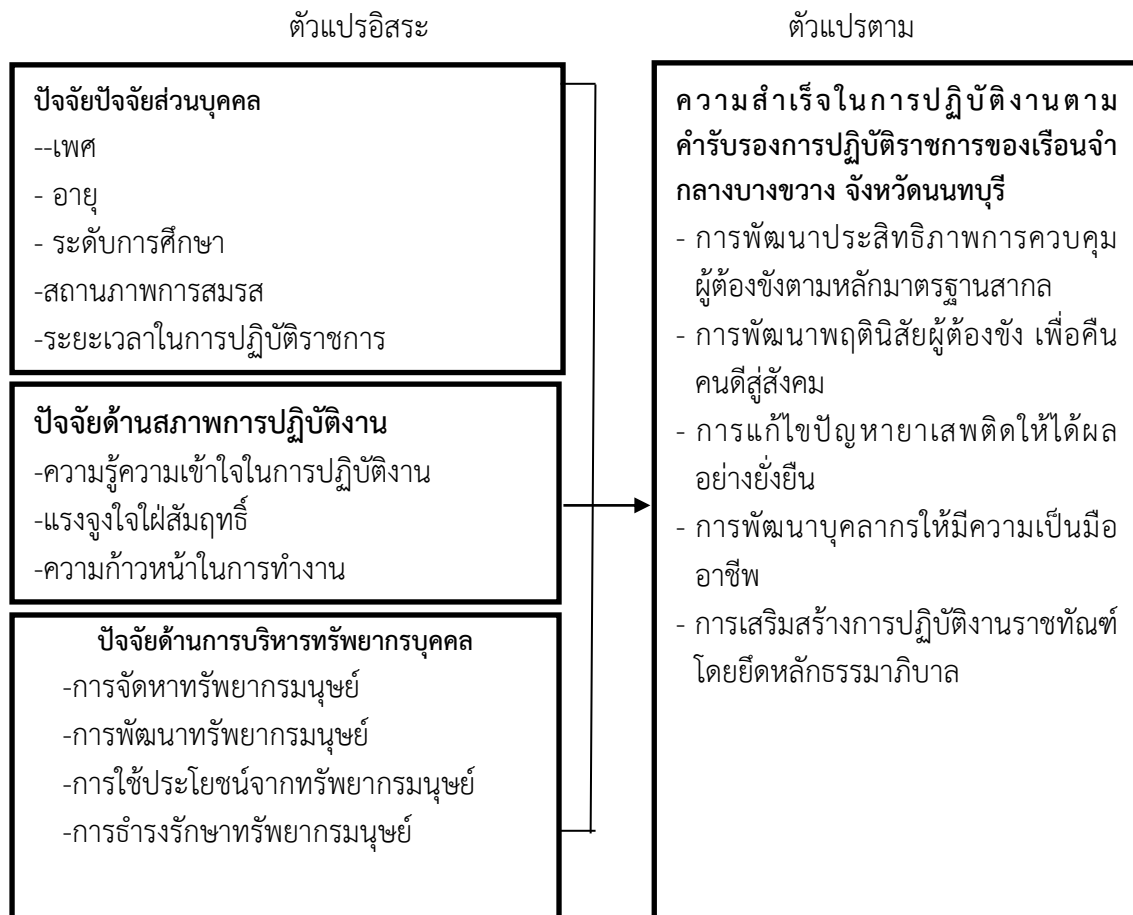
2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพของการปฏิบัติงานของบุคลากร เรือนจำกลางบางขวาง จังหวัดนนทบุรี
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์กับความสำเร็จในการปฏิบัติงานของบุคลากร เรือนจำกลางบางขวาง จังหวัดนนทบุรี
3. เพื่อศึกษาปัจจัยของการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติงานของบุคลากร เรือนจำกลางบางขวาง จังหวัดนนทบุรี

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ เพื่อศึกษาปัจจัยด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติงานของบุคลากรเรือนจำกลางบางขวาง จังหวัดนนทบุรี ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วได้ประมวลแนวคิดหลักการ ทฤษฎี และผลการวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านสภาพการปฏิบัติงาน ปัจจัยด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ และความสำเร็จในการปฏิบัติงานของบุคลากรตามคำรับรองการปฏิบัติราชการของเรือนจำกลางบางขวาง จังหวัดนนทบุรีแล้วนำมาเป็นกำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติงานของบุคลากรเรือนจำกลางบางขวาง จังหวัดนนทบุรีแสดงได้ดังภาพต่อไปนี้

4. ความมุ่งหมายของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดความมุ่งหมายไว้ดังนี้

1. ต้องการทราบถึงสภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรเรือนจำกลางบางขวาง จังหวัดนนทบุรีเป็นอย่างไร และมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการปฏิบัติงานตามคำรับรองการปฏิบัติราชการหรือไม่ มากน้อยเพียงใด
2. ต้องการทราบลักษณะและระดับความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์กับความสำเร็จในการปฏิบัติงานของบุคลากร เรือนจำกลางบางขวาง จังหวัดนนทบุรีว่าเป็นอย่างไร มากน้อยเพียงใด
3. ต้องการทราบถึงปัจจัยการบริหารทรัพยากรมนุษย์ด้านการจัดหา การพัฒนา การใช้ประโยชน์และการธำรงรักษาทรัพยากรมนุษย์ว่ามีผลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติงานตามคำรับรองการปฏิบัติราชการของบุคลากรเรือนจำกลางบางขวาง จังหวัดนนทบุรี หรือไม่ อย่างไร

5. สมมุติฐานในการวิจัย

การวิจัยเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติงานของบุคลากร เรือนจำกลางบางขวาง จังหวัดนนทบุรี ผู้วิจัยได้กำหนดสมมุติฐานไว้ ดังนี้

1. H_0 : ปัจจัยด้านสภาพการปฏิบัติงานไม่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการปฏิบัติงานของบุคลากรเรือนจำกลางบางขวาง จังหวัดนนทบุรี
- H_1 : ปัจจัยด้านสภาพการปฏิบัติงานมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการปฏิบัติ
2. H_0 : ปัจจัยด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ไม่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการปฏิบัติงานของบุคลากรเรือนจำกลางบางขวาง จังหวัดนนทบุรี

H₁: ปัจจัยด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการปฏิบัติงานของบุคลากร
เรือนจำกลางบางขวาง จังหวัดนนทบุรี

3. H₀: ปัจจัยด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์

H₁: $\beta_1 = \beta_2 = \beta_3 = \beta_4 = 0$ เมื่อ β เป็นสัมประสิทธิ์การถดถอยของการบริหารทรัพยากรมนุษย์ด้านการ
จัดหา การพัฒนา การธำรงรักษาและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรมนุษย์ (ตัวพยากรณ์) ตัวที่ 1-4

H₁: $\beta_1 = \beta_2 = \beta_3 = \beta_4 \neq 0$ อย่างน้อย 1 ตัว

6. การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์และการบริหารทรัพยากร
มนุษย์ของกรมราชทัณฑ์ประกอบด้วยการจัดหาทรัพยากรมนุษย์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การใช้ประโยชน์
จากทรัพยากรมนุษย์การธำรงรักษาทรัพยากรมนุษย์ สำหรับสภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรที่ปฏิบัติงานใน
เรือนจำกลางบางขวาง จังหวัดนนทบุรีซึ่งมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากการปฏิบัติงานภายในหน่วยงานหรือ
องค์การอื่นประกอบด้วยความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงาน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และ-ความก้าวหน้าในการ
ทำงานในส่วนที่เกี่ยวกับคำรับรองการปฏิบัติราชการของเรือนจำกลางบางขวาง จังหวัดนนทบุรีนั้นจาก
การศึกษาและทบทวนวรรณกรรมพบว่าประกอบด้วย การพัฒนาประสิทธิภาพการควบคุมผู้ต้องขังตามหลัก
มาตรฐานสากล การพัฒนาพฤติกรรมผู้ต้องขัง เพื่อคืนคนดีสู่สังคม การแก้ไขปัญหาเสพติดให้ได้ผลอย่าง
ยั่งยืน การพัฒนาบุคลากรให้มีความเป็นมืออาชีพ การเสริมสร้างการปฏิบัติงานราชทัณฑ์โดยยึดหลักธรรมาภิ
บาล รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อประเมินและสังเคราะห์เพื่อสร้างเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยดังที่กล่าวไว้
ในตอนต้น

7. วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวิธีการดำเนินการ ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นบุคลากรของเรือนจำกลางบางขวาง
จังหวัดนนทบุรี ประกอบด้วย ผู้บริหาร ข้าราชการ พนักงาน ลูกจ้างชั่วคราว จำนวน 560 คนได้กลุ่มตัวอย่างที่
ใช้ในการวิจัย บุคลากรของเรือนจำกลางบางขวาง จังหวัดนนทบุรี ประกอบด้วย ผู้บริหาร ข้าราชการ พนักงาน
ลูกจ้างชั่วคราว จำนวน 170 คนโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple sampling) โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ใน
การวิจัยครั้งนี้ เป็นบุคลากรของเรือนจำกลางบางขวาง จังหวัดนนทบุรี ประกอบด้วย ผู้บริหาร ข้าราชการ
พนักงาน ลูกจ้างชั่วคราว จำนวน 170 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามเพื่อวัดความสำเร็จในการปฏิบัติงาน
ของบุคลากรในเรือนจำกลางบางขวาง จังหวัดนนทบุรี ซึ่งมี 5 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับลักษณะบุคคล ประกอบด้วยข้อความถาม จำนวน 6 ข้อ ได้แก่เพศ อายุ
ระดับการศึกษาสถานภาพสมรสระยะเวลาที่ปฏิบัติงานในเรือนจำกลางบางขวาง จังหวัดนนทบุรี และประเภท
ตำแหน่ง

ตอนที่ 2 แบบสอบถามด้านสภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ความเข้าใจ
ในการปฏิบัติงาน ด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์และด้านความก้าวหน้าในการทำงาน

ตอนที่ 3 แบบสอบถามด้านความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยของการบริหารทรัพยากรมนุษย์กับความสำเร็จ
ในการปฏิบัติงานของบุคลากรตามคำรับรองการปฏิบัติราชการใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการจัดหาทรัพยากร
มนุษย์ ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และด้านการใช้ประโยชน์ทรัพยากรมนุษย์ และการธำรงรักษา
ทรัพยากรมนุษย์

ตอนที่ 4 ความสำเร็จในการปฏิบัติงานตามคำรับรองการปฏิบัติราชการของเรือนจำกลางบางขวาง จังหวัดนนทบุรีใน 5 ด้าน คือ ด้านการพัฒนาประสิทธิภาพการควบคุมผู้ต้องขังตามหลักมาตรฐานสากล ด้านการพัฒนาบุคลากรให้มีความเป็นมืออาชีพ ด้านการแก้ไขปัญหาเสพติดให้ได้ผลอย่างยั่งยืน ด้านการพัฒนาบุคลากรให้มีความเป็นมืออาชีพและด้านการเสริมสร้างการปฏิบัติงานราชทัณฑ์โดยยึดหลักธรรมาภิบาล

ตอนที่ 5 เป็นคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานตามคำรับรองการปฏิบัติราชการของเรือนจำกลางบางขวาง

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือการวิจัย ด้วยการนำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยจัดทำขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบค่าความสอดคล้อง 3 คน โดยได้ตรวจสอบคุณภาพด้านความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา เพื่อหาดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัย (Index of Item – Objective Congruence หรือ IOC) โดยค่าความสอดคล้องที่ระดับ 0.86 จึงสามารถนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้ พร้อมกันนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขคำถามตามประเด็นที่ผู้เชี่ยวชาญให้คำแนะนำ เช่น การแก้ไขประเด็นคำถามให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น การแก้ไขภาษาที่ไม่เป็นทางการให้เป็นทางการ การตัดคำในประเด็นคำถามที่ไม่จำเป็นออก หลังจากนั้นได้ทำการหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม ผลจากการทดสอบพบว่าค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเท่ากับ 0.98 ผ่านเกณฑ์ที่กำหนด ทั้งนี้แบบสอบถามที่พัฒนาขึ้นนี้ผ่านการตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขจากอาจารย์ที่ปรึกษาแล้วผู้วิจัยได้นำไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่างที่ใกล้เคียงกับประชากรที่ศึกษา

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยขอความร่วมมือจากบุคลากร ในเรือนจำกลางบางขวาง จังหวัดนนทบุรี ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยส่งแบบสอบถามและเก็บรวบรวมแบบสอบถาม แล้วคิดเป็นจำนวนเปอร์เซ็นต์ของแบบสอบถามที่ส่งไปโดยได้รับแบบสอบถามกลับคืน จำนวน 170 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้แบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่ง วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาโดยใช้การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และส่วนที่สองเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงอนุมานโดยการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ

8. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านปัจจัยส่วนบุคคล

เพศ	อายุ	การศึกษา
ชายร้อยละ 88.23	31-40 ปี ร้อยละ 53.53	ปริญญาตรี ร้อยละ 55.88

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างต่อสภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรเรือนจำกลาง บางขวาง จังหวัดนนทบุรี

ปัจจัย	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. ปัจจัยสภาพการปฏิบัติงาน	3.36	1.02	ปานกลาง
2. ปัจจัยด้านความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารทรัพยากรมนุษย์กับความสำเร็จในการปฏิบัติงาน	3.07	0.92	ปานกลาง
3. ปัจจัยด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติงาน	3.30	0.93	ปานกลาง

1. ปัจจัยสภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรเรือนจำกลางบางขวาง จังหวัดนนทบุรี ประกอบด้วย ความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงาน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์และด้านความก้าวหน้าในการทำงาน อยู่ในระดับปานกลาง

2. ปัจจัยด้านความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารทรัพยากรมนุษย์กับความสำเร็จในการปฏิบัติงานของบุคลากรเรือนจำกลางบางขวาง จังหวัดนนทบุรี ประกอบด้วย การจัดหาทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การใช้ประโยชน์ทรัพยากรมนุษย์ และการธำรงรักษาทรัพยากรมนุษย์ โดยมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสำเร็จในการปฏิบัติงานในระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3. ปัจจัยด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติงานของบุคลากรเรือนจำบางขวาง จังหวัดนนทบุรี ประกอบด้วย การจัดหาทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การใช้ประโยชน์ทรัพยากรมนุษย์ และการธำรงรักษาทรัพยากรมนุษย์โดยสามารถพยากรณ์ความสำเร็จในการปฏิบัติงานในภาพรวมได้ร้อยละ 49.70 และสามารถเขียนสมการพยากรณ์ในรูปของคะแนนมาตรฐาน คือ ความสำเร็จในการปฏิบัติงานเท่ากับ 0.378 (การจัดหาทรัพยากรมนุษย์) + 0.235 (การใช้ประโยชน์ทรัพยากรมนุษย์) + 0.211 (การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์) + 0.073 (การธำรงรักษาทรัพยากรมนุษย์) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ผลการทดสอบสหสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยสภาพการปฏิบัติงานกับความสำเร็จในการปฏิบัติงานตามคำรับรองการปฏิบัติราชการของเรือนจำกลางบางขวาง จังหวัดนนทบุรี

ปัจจัยด้านสภาพการปฏิบัติงาน	R	ความหมาย
ความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงาน	0.548**	มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง
แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์	0.713**	มีความสัมพันธ์ระดับสูง
ความก้าวหน้าในการทำงาน	0.628**	มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง

จากการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรปัจจัยด้านสภาพการปฏิบัติงานกับความสำเร็จในการปฏิบัติงานตามคำรับรองการปฏิบัติราชการ มีความสัมพันธ์กันที่ระดับสูงและระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05

ผลการทดสอบสหสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการบริหารงานด้านทรัพยากรมนุษย์กับความสำเร็จในการปฏิบัติงานตามคำรับรองการปฏิบัติราชการของเรือนจำกลางบางขวาง จังหวัดนนทบุรี

ปัจจัยด้านการบริหารงานด้านทรัพยากรมนุษย์	R	ความหมาย
การจัดหาทรัพยากรมนุษย์	.528**	มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง
การพัฒนาคน	.383**	มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง
การใช้ประโยชน์ทรัพยากรมนุษย์	.495**	มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง
การธำรงรักษาทรัพยากรมนุษย์	.513**	มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง

จากการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรปัจจัยด้านสภาพการปฏิบัติงานกับความสำเร็จในการปฏิบัติงานตามคำรับรองการปฏิบัติราชการ มีความสัมพันธ์กันที่ระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05

ผลการทดสอบปัจจัยด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติงาน

ตัวแปรอิสระ	ความสำเร็จในการปฏิบัติงานของบุคลากร		
	b	SE.	Beta
การจัดหาทรัพยากรมนุษย์ (X_1)	.378	.093	.313
การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (X_2)	.211	.083	.198
การใช้ประโยชน์ทรัพยากรมนุษย์ (X_3)	.235	.078	.248
การธำรงรักษาทรัพยากรมนุษย์ (X_4)	.073	.067	.076
$R^2=0.497$ SE.= .705 F= 42.82*			

ผลการทดสอบปัจจัยด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติงานพบว่า ปัจจัยด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติงานของบุคลากร เรือนจำบางขวาง จังหวัดนนทบุรี ประกอบด้วย การจัดหาทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การใช้ประโยชน์ทรัพยากรมนุษย์ และการธำรงรักษาทรัพยากรมนุษย์ โดยสามารถพยากรณ์ความสำเร็จในการปฏิบัติงานในภาพรวมได้ร้อยละ 49.70 และสามารถเขียนสมการพยากรณ์ในรูปของคะแนนมาตรฐาน คือ ความสำเร็จในการปฏิบัติงานเท่ากับ 0.378 (การจัดหาทรัพยากรมนุษย์) + 0.235 (การใช้ประโยชน์ทรัพยากรมนุษย์) + 0.211 (การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์) + 0.073 (การธำรงรักษาทรัพยากรมนุษย์) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

9. อภิปรายผล

ในการศึกษาที่มีผลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติงานของบุคลากรเรือนจำกลางบางขวาง จังหวัดนนทบุรี สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติงานของบุคลากรเรือนจำกลางบางขวาง จังหวัดนนทบุรี เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านในแต่ละด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านการแก้ไขปัญหาเสพติดให้ได้ผลอย่างยั่งยืน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.91$) รองลงมา คือ ด้านการมีพฤติกรรมผู้ต้องขัง เพื่อคืนคนดีสู่สังคม ($\bar{X}=3.54$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด เรือนจำมีการปราบปรามยาเสพติดและอุปกรณ์สื่อสารในเรือนจำอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.15$) ส่วนปัจจัยด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยน้อยที่สุด คือ ด้านความก้าวหน้าในการปฏิบัติงาน ($\bar{X}=2.88$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ หน่วยงานมีการเกลี้ยอัตรตำแหน่งและกำลังคนที่สอดคล้องกับพันธกิจ ($\bar{X}=2.79$) ซึ่งสอดคล้องกับ สุวรรณิ ทับทิมอ่อน (2548) พบว่าความคิดเห็นของพนักงานบริษัทที่มีต่อด้านความสำเร็จในการปฏิบัติงานด้านการยอมรับนับถือด้านลักษณะของงานด้านความรับผิดชอบด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงานด้านนโยบายและการบริหารด้านวิธีการบังคับบัญชาด้านสัมพันธภาพกับผู้บังคับบัญชาด้านสภาพการทำงานด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการอยู่ในระดับมากและงานวิจัยของ สมเกียรติฉายพระพักตร์และคณะ (2557) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน พบว่า ด้านการบริหารจัดการองค์กร ประกอบด้วยด้านการวางแผนของมหาวิทยาลัยด้านการจัดองค์กรด้านการนำและด้านการควบคุมโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากและงานวิจัยของนนทพรอมไธสง (2552) พบว่ากลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานโดยรวมและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับสูงโดยเรียงลำดับตามความสำคัญได้แก่ด้านความสำเร็จในการทำงานด้านการยอมรับนับถือด้านความรับผิดชอบด้านลักษณะงานที่ปฏิบัติและด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงานตามลำดับและสอดคล้องกับ ทฤษฎีของ McClelland (1961) อ้างถึงในธัญชนกอิทธิพงศ์วิวัฒน์ (2552) ซึ่งได้กำหนดความต้องการพื้นฐานที่สำคัญของมนุษย์ข้อหนึ่งคือความ

ต้องการที่จะมีความสำเร็จ (Achievement) คือ มุ่งความสำเร็จโดยตรงมีความใฝ่ฝันที่จะให้เกิดความสำเร็จ และให้ได้รับความสำเร็จตามเป้าหมายโดยพนักงานนำความรู้ความสามารถมาใช้ในการปฏิบัติงานได้อย่างเต็มที่เพื่อความสำเร็จขององค์กรและถ้าพนักงานขาดความชำนาญในเรื่องใดจะพยายามทำสิ่งนั้นให้สำเร็จโดยพยายามหาข้อมูลเพื่อแก้ไขปัญหาให้ได้หรือถ้าได้รับมอบหมายให้ทำงานใดๆจะทำให้สำเร็จทุกครั้งและสร้างสิ่งใหม่ๆในการทำงานอยู่ตลอดเวลาและถ้าองค์กรใดที่มีทรัพยากรบุคคลซึ่งมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการทำงานสูงย่อมส่งผลให้องค์กรนั้นๆบรรลุเป้าหมายได้

10. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย ครั้งนี้

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยในครั้งนี้ พบว่า

1.1 ด้านความเข้าใจในการปฏิบัติงาน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ความก้าวหน้าในการทำงาน

จากผลการวิจัยครั้งนี้จะพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือด้านที่บุคลากรเห็นว่าน้อยที่สุดในหน่วยงานซึ่งนั่นคือด้านของความก้าวหน้าในการปฏิบัติงาน และข้อที่มีค่าน้อยคือ การเลื่อนระดับตำแหน่งจากความรู้ความสามารถของบุคลากร ดังนั้นหมายถึงหน่วยงานยังต้องปรับปรุงในส่วนของความก้าวหน้าที่เป็นผลช่วยให้บุคลากรเกิดความสำเร็จในการปฏิบัติงาน

หน่วยงานควรส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรมีความสนใจในการพัฒนาตนเอง มีการทุ่มเทและเสียสละต่อองค์กรมากกว่าการให้บุคลากรจะหวังได้จากองค์กร เพื่อเป็นการสร้างเจตคติที่ดีต่อองค์กร

ด้านความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงานค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งถือว่าเป็นระดับที่ไม่สูงและไม่ต่ำ แต่ในการปฏิบัติงานของบุคลากรในหน่วยงานมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะมีความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงานของตนเอง ซึ่งค่าเฉลี่ยในด้านนี้ควรจะอยู่ในระดับที่สูง ทางหน่วยงานจึงควรมีการปรับปรุง

1.2 ด้านการจัดหาทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรมนุษย์

หน่วยงานควรส่งเสริมให้มีการบริหารงานของผู้บริหารตามหลักธรรมาภิบาล และควรส่งเสริมและสนับสนุนให้มีระบบการบริหารติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรผู้ปฏิบัติงานที่ชัดเจนและเป็นธรรม เพื่อเป็นการรักษาไว้ซึ่งบุคลากรในหน่วยงาน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบตามประเภทตำแหน่งเพื่อทราบถึงความแตกต่างของประเภทตำแหน่งที่มีผลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติงานว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร

2.2 การวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเชิงการวิจัยและพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรในเรือนจำอื่น หรือ ในหน่วยงานของรัฐอื่นๆ

2.3 ควรศึกษาปัจจัยสู่ความสำเร็จในการปฏิบัติงานของบุคลากรหรือเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ในเรือนจำ/ทัณฑสถานอื่นๆ

2.4 เนื่องจากส่วนใหญ่แล้วงานวิจัยไม่มีการติดตามผลการดำเนินงาน ดังนั้นควรมีการติดตามผลของการทำวิจัยเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงและพัฒนาการ ผลการปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิภาพทำให้เกิดความเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

เอกสารภาษาไทย

ธัญชนก ธิติพงศ์วิวัฒน์. (2552). ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติงานของพนักงานการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย สำนักงานใหญ่. หลักสูตรปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

นนทช พรอมไธสง. (2552). แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานโรงแรม แกรนด์ไฮแอทเอราวัณ กรุงเทพมหานคร. หลักสูตรปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธนบุรี.

วรัญญา ผลดี. (2554). ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของพนักงานสายวิชาการและพนักงานสายปฏิบัติการวิชาชีพและบริหารทั่วไป มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง. หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง.

สุวรรณีย์ ทับทิมอ่อน. (2548). แนวทางการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานบริษัทบางปะกง จำกัด. หลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยบูรพา.

สำนักงานคณะกรรมการการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2554). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559).

สมเกียรติ ฉายพระพักตร์, ปฎิมา ถนิมกาญจน์ และสุกานดา กลิ่นขจร. (2557). ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน. คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน.

เอกสารภาษาอังกฤษ

Mc Clelland, Davis C. (1961). *The Achieving Society*. New York: Vann strand.

บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) วิชาสุดท้ายที่มหาวิทยาลัยไม่ได้สอน เล่ม 2

วรัชยา พรหมสุวรรณ

Varachaya Phromsawan

ประทีป พีชทองกลาง

Prateep Peuchthonglang

กลุ่มวิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

Department of Social Sciences and Humanities

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

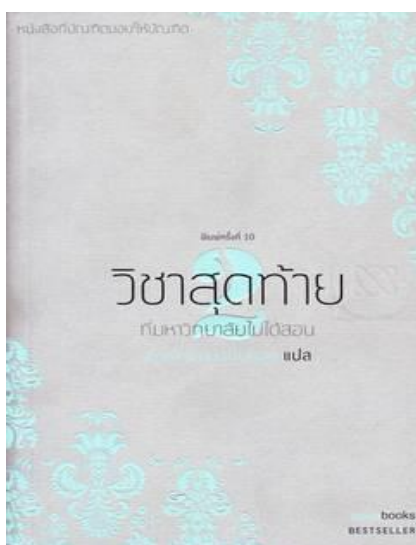
Rajamangala University of Technology Lanna

E-mail: Khun_jedrin@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 14 มีนาคม 2563

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 22 พฤษภาคม 2563

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 13 มิถุนายน 2563

ผู้แปล : สฤณี อาชวานันทกุล

จำนวนหน้า: 192 หน้า

พิมพ์ครั้งที่ 10 : เมษายน 2555

1. บทนำ

การสำเร็จการศึกษาเปรียบเสมือนจุดเริ่มต้นที่เราจะได้ก้าวสู่บทบาทใหม่ในชีวิต บางคนอาจจะก้าวไปในหนทางที่สวยงาม แต่อีกหลายคนก็อาจจะพลัดหลงไปในหนทางที่ยากเข็ญ ช่วงเวลาที่ศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยจึงถือเป็นช่วงสำคัญที่อาจส่งผลถึงทั้งชีวิต มหาวิทยาลัยหลายแห่งจึงมีการเชิญบุคคลที่ประสบความสำเร็จมาถ่ายทอดประสบการณ์ชีวิต รวมถึงข้อคิดสำคัญที่สร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้ที่บัณฑิต

หนังสือเรื่อง “วิชาสุดท้ายที่มหาวิทยาลัยไม่ได้สอน 2” ไม่เพียงแต่แปลความหมายของสุนทรพจน์ของบุคคลที่ประสบผลสำเร็จในชีวิต 10 ท่าน ที่ได้กล่าวไว้ในวันรับปริญญาของบัณฑิตมหาวิทยาลัยชั้นนำของสหรัฐอเมริกาเท่านั้น แต่ยังเรียบเรียงคำทำให้ผู้อ่านได้เข้าใจได้ง่ายขึ้น มีเนื้อหาที่น่าสนใจ และสร้างแรงบันดาลใจ

ให้แก่ผู้อ่าน สุนทรพจน์ของทั้ง 10 ท่าน มีแนวคิดหลากหลายแตกต่างกันออกไป แต่สิ่งที่เหมือนกันคือ ข้อคิด แนวทางและแรงบันดาลใจในการใช้ชีวิต

หนังสือเล่มนี้มีคุณค่าอย่างมากต่อการอ่าน ซึ่งจะทำให้ผู้อ่านได้รับข้อคิด แนวทาง และแรงบันดาลใจ และมีแนวคิดที่แตกต่างไปจากเดิม สามารถทำให้ผู้อ่านได้ไตร่ตรองและคิดตาม สามารถนำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตได้ จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ผู้วิจารณ์ได้นำหนังสือเล่มนี้มาวิจารณ์เพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านต่อไป

2. เนื้อหา

เนื้อหาของหนังสือเรื่อง “วิชาสุดท้ายที่มหาวิทยาลัยไม่ได้สอน 2” เป็นการแปลสุนทรพจน์ของบุคคลที่มีชื่อเสียง 10 ท่าน ซึ่งจะทำให้ผู้อ่านได้ไตร่ตรองและคิดตาม ผู้วิจารณ์ได้สรุปให้เห็นแก่นของเนื้อหาแต่ละบท ดังนี้

บทที่ 1 J.K. Rowling “ประโยชน์ทางอ้อมของความล้มเหลว และความสำคัญของจินตนาการ” นักเขียนชาวอังกฤษซึ่งโด่งดังจากการเขียนวรรณกรรมเยาวชนเรื่องแฮร์รี่ พอตเตอร์ รวมถึงชีวิตที่ยากลำบากในอดีตของเธอที่สามารถสร้างแรงบันดาลใจให้กับคนอื่นมากมาย เธอได้เล่าถึงจุดต่ำสุดของชีวิตเมื่อตอนอายุ 27 ที่ประสบปัญหาครอบครัว J.K. Rowling ต้องหย่าร้างกับสามีและต้องเลี้ยงลูกสาวด้วยตนเองภายใต้สภาวะทางการเงินที่ตกต่ำถึงขนาดต้องขอเงินสงเคราะห์จากรัฐบาล ปัญหาที่เกิดขึ้นยังส่งผลให้เธอกลายเป็นโรคซึมเศร้า แต่ท้ายสุดเมื่อชีวิตได้เดินมาถึงจุดต่ำสุดและสูญเสียทุกอย่างจนเหลือเพียงแค่ 2 สิ่งที่สำคัญที่สุดในชีวิต ซึ่งได้แก่ ลูกสาว และงานเขียนเรื่องแฮร์รี่ พอตเตอร์ เธอจึงพยายามอย่างเต็มที่เพื่อรักษา 2 สิ่งสุดท้ายไว้ให้ดีที่สุด ซึ่งในสุนทรพจน์เธอพยายามชี้ให้เห็นว่าความล้มเหลวเหล่านั้นเป็นแรงกระตุ้นสำคัญที่ทำให้เธอประสบความสำเร็จ “คุณอาจไม่เคยประสบความสำเร็จในระดับที่คุณเคย แต่ความล้มเหลวในชีวิตเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ มันเป็นไปได้ที่เราจะไม่เคยทำผิดพลาด เว้นเสียแต่ว่า คุณจะใช้ชีวิตอย่างระแวดระวังจนเกินไป ซึ่งการใช้ชีวิตแบบนี้ไม่ได้แตกต่างจากการล้มเหลวโดยอัตโนมัติเลย”

บทที่ 2 Guy Kawasaki “คุณอยากเป็นผู้ประกอบการใช่ไหม” การเรียนรู้เป็นกระบวนการ ไม่ใช่เหตุการณ์หนึ่ง ครั้งหนึ่งเคยคิดว่าการเรียนรู้จะสิ้นสุดเมื่อได้รับปริญญา นั้นไม่เป็นความจริง ผู้ประกอบการไม่เคยหยุดเรียนรู้ และอันที่จริง การเรียนรู้เป็นเรื่องง่ายกว่าเดิมหลังจากที่คุณเรียนจบแล้ว เพราะมันง่ายที่จะมองเห็นความเกี่ยวข้องที่อธิบายว่า เหตุใดคุณถึงจำเป็นต้องเรียนรู้ อย่าสับสนระหว่างโรงเรียนกับการเรียนรู้ คุณอาจจะไปโรงเรียน แต่ไม่รู้อะไรเลย และคุณก็สามารถเรียนรู้อะไรๆ ได้มหาศาลนอกห้องเรียน ถ้าคุณอยากประสบความสำเร็จ คุณจะต้องเรียนรู้อย่างไม่หยุดยั้ง

บทที่ 3 Barack Obama “จงทำให้เรากลับมาเชื่อมั่นอีกครั้งหนึ่ง” ถ้าคนเพียงคนเดียวสามารถทำอะไรได้มากมาย และนำความเปลี่ยนแปลงมาสู่ชีวิตของคนจำนวนมาก คนแต่ละคนก็สามารถทำในสิ่งที่เขาทำได้เช่นกัน ในสุนทรพจน์ที่กล่าวมานี้ ได้ให้แนวคิดในเรื่องการมั่นใจในตัวเอง เชื่อมั่นในสิ่งที่ตัวเองทำ ไม่ควรท้อ เพราะถ้าสิ่งใดที่คนอื่นสามารถทำได้เราก็ทำได้เช่นกัน เราควรให้โอกาสแก่ตัวเอง เพราะถ้าเกิดเราขาดความเชื่อมั่นในตัวเองไปแล้ว เราก็จะไม่ประสบความสำเร็จในสิ่งที่เราอยากจะทำ

บทที่ 4 Anna Quindlen “จงเสาะหาชีวิตที่แท้จริง” ชีวิตที่เต็มเปี่ยม หมายถึงชีวิตที่ประกอบอาชีพ แต่ก็รวมถึงชีวิตอีกชีวิตหนึ่งด้วย นั่นคือชีวิตแห่งความรัก เสียงหัวเราะ และสานสัมพันธ์กับมนุษย์คนอื่น แค่อายุปาติและตาของคุณ และความหมายของการมีชีวิต คือ การอยู่กับปัจจุบันและความเป็นจริง โดยมองแค่วันนี้ ตอนนี้ และวินาทีนี้ เพราะวินาทีที่เราคิดถึงอดีต หรือมองไปหาปัจจุบัน ทุกอย่างมันจะดูสับสนวุ่นวายและทำให้เราไม่มีความสุขกับขณะนี้เลย

บทที่ 5 Bill Watterson “ไอเดียบางอย่างเกี่ยวกับโลกภายนอกจากคนที่ชำเลื่องมองมันแล้วแผ่นหนี” คนหลายคนจะพบกับปัญหาทางศีลธรรมของตัวเองในทุกด้านของชีวิตการทำงาน ทุกคนมีความปรารถนาและความต้องการแตกต่างกัน แต่ถ้าเราไม่ค้นหาวาอะไรคือสิ่งที่เราต้องการจากตัวเอง และจุดยืนของเราคืออะไร เราก็จะใช้ชีวิตอย่างเฉื่อยชาและไร้ความอึดเอมไม่ซำกั้เร็ว เราทุกคนนิยามตัวเองด้วยการกระทำ การตัดสินใจแต่ละครั้งจะบอกกับตัวเองและบอกกับโลกว่าเราคือใคร ลองคิดว่าเราอยากได้อะไรจากชีวิตนี้ และจงตระหนักว่าความสำเร็จนั้นมีมากมายหลายรูปแบบ การคิดค้นความหมายให้กับชีวิตของตัวเองไม่ใช่เรื่องง่าย แต่มันก็ยังเป็นสิ่งที่เราทำได้ และคิดว่าตัวเราเองจะมีความสุขมากกว่า ถ้าได้พยายามทำ

บทที่ 6 Bradley Whitford “ผมเรียนรู้ทุกอย่างในชีวิตจากงานคัดตัวนักแสดง” ให้แนวคิดคือ ให้เราเป็นนักแสดงในชีวิตของตัวเอง ทำชีวิตให้เต็มไปด้วยการ ลงมือทำ อย่ารอให้ชีวิตเป็นตามยถากรรม แต่จงทำให้มันเกิดขึ้น สร้างอนาคตของตัวเอง วาดความหวังของตัวเอง ก่อร่างสร้างความรักของตัวเอง ไม่ว่าจะเชื่อแบบไหน จงเคารพในพระเจ้าผู้สร้าง ไม่ใช่ด้วยการนั่งรอให้พรโพรยปรายลงมาจากเบื้องบน แต่ด้วยการทำในสิ่งที่เราทำได้ เพื่อให้พรนั้นเป็นจริง ด้วยตัวเราเอง ในขณะที่เรากำลังเฉลิมฉลองความสำเร็จนั้น เราต้องขอบคุณทุกสิ่งทุกอย่างที่นำพาเรามาถึงจุดนี้ และตระหนักให้ได้ว่า โชคดีมหาศาลของเรามาพร้อมกับหน้าที่ที่จะต้องรักษาสิ่งนั้นให้คงอยู่ต่อไปในอนาคต

บทที่ 7 Suzan – Lori Parks “ชีวิตแบบที่คุณรักจะซำบเข้าใกล้คุณ” คำแนะนำที่ดีที่สุด คือคำแนะนำที่แยจากคนอื่นที่ให้เรา เพราะมันจะทำให้เราได้นำกลับมาคิดกับตัวเราเอง และทำให้เราพยายามมากขึ้นกับสิ่งที่เราทำ ทำให้เขาได้เห็นว่าเราไม่ได้เป็นแบบที่เขาพูด สิ่งนั้นเองจะทำให้เราได้ก้าวผ่านอุปสรรคต่าง เพื่อประสบความสำเร็จในชีวิต

บทที่ 8 Aleksandr Solzhenitsyn “โลกที่แตกแยก” ถ้าโลกยังไปไม่ถึงจุดจบ พัฒนาการของมนุษย์ก็ยังไม่ถึงขีดสุดเช่นกัน และยิ่งโลกมีการเปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ ยิ่งเปลี่ยนแปลงมากเท่าไร กระบวนการคิด การพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ก็ยิ่งเปลี่ยนแปลงมากไปเท่านั้นเช่นกัน

บทที่ 9 John Walsh “แปดเรื่องที่ผมเสียตายเป็นไม่มีใครบอก” เขาได้แนะนำดังนี้ 1) เอานาฬิกาปลุกไปไว้ในห้องน้ำ ความหมายก็คือ จะทำให้เราไม่ละเลยเวลา มีความกระตือรือร้น ทำอะไรก็มีความกระฉับกระเฉง 2) ทำทีละอย่าง ให้ความสนใจอย่างเต็มที่กับประสบการณ์แต่ละอย่าง เพื่อเตือนให้ระวังการชั่วเข และถ้าเราทำอะไรหลายสิ่งพร้อมกัน จะทำให้เสียสมาธิ และผลที่ออกมาจะไม่เป็นที่น่าพึงพอใจ 3) ใช้เวลามากกว่าเดิมในการฟัง การฟังไม่ใช่แค่ฟังสิ่งที่คนอื่นพูดออกมา แต่เราต้องฟังตัวเราเองด้วย ตั้งใจฟังไม่ได้หมายถึงฟังแค่เสียง แต่ต้องฟังความรู้สึกของตัวเอง ความรู้สึกต่อสิ่งต่างๆ ที่ไม่ได้พูดออกมา แต่เป็นความรู้สึกที่แท้จริงด้วย 4) สื่อสารสิ่งที่คุณคิดให้ชัดเจน ข้อนี้มีความเสี่ยง การที่คุณพูดชัดเจนว่าคุณคิดอย่างไร คือการเสี่ยงที่จะผิดอย่างชัดเจนมากขึ้น แต่อย่างน้อยคุณก็ได้แสดงให้เห็นว่าเป็นคนฉลาดพูด พูดเก่ง และบางทีก็อาจจะไม่ผิดมากก็ได้ 5) ให้การศึกษากับตัวเอง การที่เราจะประสบความสำเร็จกับสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้นั้น เราต้องมีการเรียนรู้ที่ดี และควรเรียนรู้อย่างไม่หยุดยั้ง 6) ทำสิ่งที่ยากสำหรับคุณ อะไรสักอย่างที่คุณไม่มีเวลาให้กับมันจริงๆ เพราะเมื่อไหร่ที่คุณทำได้ คุณจะได้รับคลื่นแห่งความเบิกบานและประหลาดใจอย่างน่าทึ่ง 7) เขียนบันทึก การได้รู้ว่าคุณจะเขียนอะไรบางอย่างทุกวันจะช่วยลับความสนใจของคุณต่อทุกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นให้แหลมคมกว่าเดิม และการจดบันทึกยังช่วยในเรื่องความจำเป็นอย่างดี 8) คุณจะเป็เหมือนกับพ่อแม่ของคุณมากกว่าที่คุณคิด หรือที่คุณอยากจะเป็น

บทที่ 10 Barbara Kingsolver “วิธีอยู่อย่างมีความหวัง” ถ้าคุณสูญเสียความหวังในตอนจบของแต่ละวัน ก็เริ่มต้นขึ้นในวันใหม่ แล้วสวมใส่ความหวังอีกครั้งพร้อมกับบรอนเท้า ความหวังคือเหตุผลเพียงหนึ่งเดียวที่คุณจะไม่ยอมแพ้ ไม่เผาผลาญส่วนที่เหลือของเรือแล้วจมลงไปกับมัน เรือของชีวิตตามธรรมชาติของคุณและโอกาสเพียงหนึ่งเดียวของลูกๆของคุณ

3. บทวิจารณ์

3.1 ภาพรวมของหนังสือ

หนังสือเล่มนี้แม้จะตีพิมพ์ออกมาตั้งแต่ปี 2555 แล้วก็ตาม แต่ก็ยังมีเนื้อหาพร้อมสมัยที่พูดถึงทักษะชีวิตที่จำเป็นสำหรับการใช้ชีวิตจริงในการทำงาน ที่เรียกกันว่า “ทักษะเพื่ออนาคต” หรือ “ทักษะในศตวรรษที่ 21” การเรียนในมหาวิทยาลัยจะต้องเรียนรู้ทักษะการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ใหม่ๆ เพื่อการดำรงอยู่อย่างมีคุณภาพ จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้และทักษะในการรับมือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ มีความสามารถในการปรับตัวจึงจำเป็นต้องพัฒนาทักษะการเรียนรู้และทักษะชีวิต (ทศนา แชนณี, 2555; วิจารณ์ พานิช, 2555) และต้องเรียนรู้ทักษะใหม่เพื่อความอยู่รอดในสังคม (Martin, 2010) ดังนั้น เพียงแค่ความเป็นเลิศในเนื้อหาสาขาวิชาที่ศึกษาไม่เพียงพออีกต่อไปแล้วในยุคที่มีความรู้และข้อมูลข่าวสาร เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา นักศึกษาต้องมีทั้งความรู้ในเนื้อหาและทักษะที่จะประยุกต์ใช้ในการปรับเปลี่ยนความรู้เหล่านั้นให้เข้ากับเป้าหมายที่เอื้อประโยชน์และสร้างสรรค์ รวมถึงเพื่อการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตามเนื้อหาและสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปแต่ละวัน (Kay, 2010)

หนังสือได้ตอบโจทย์การศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่ต้องสร้าง “ทักษะเพื่ออนาคต” โดยได้รวบรวมสุนทรพจน์ที่มีเนื้อหา กินใจ ผู้อ่านได้เป็นอย่างมาก มีความหมายที่ลึกซึ้ง ทำให้ผู้ที่ได้อ่านนั้น ได้ไตร่ตรองและคิดตามได้เป็นอย่างดี สามารถสร้างแรงบันดาลใจให้แก่ผู้อ่านอีกด้วย และในเนื้อหาของสุนทรพจน์ที่ผู้กล่าวแต่ละท่าน ได้กล่าวมานั้นก็มีความแตกต่างกันออกไป ทำให้น่าสนใจและยังสามารถนำมาปรับใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน และในเนื้อหาของสุนทรพจน์ที่ผู้กล่าวแต่ละท่านได้กล่าวมานั้น เป็นประสบการณ์จริงในชีวิต เป็นเรื่องยากที่บัณฑิตจะเรียนรู้ได้เองจากตัวอักษรในหนังสือจากการเรียนในห้องเรียนในมหาวิทยาลัย เพราะเป็นประสบการณ์ที่ทุกคนจะต้องเผชิญหลังจากจบการศึกษานี้แล้วเท่านั้น นั่นก็คือชีวิตจริงนั่นเอง

3.2 จุดเด่น

หนังสือเล่มนี้ถือเป็นหนังสือหมวดเรื่องสั้น ที่มีคุณค่าทั้งต่อการอ่านและครอบครองไว้ ซึ่งจะขอกล่าวรายละเอียดดังนี้

ประการที่ 1 การใช้ภาษา เนื่องด้วยส่วนใหญ่เป็นคำกล่าวสุนทรพจน์จะเป็นภาษาอังกฤษ ผู้แปลยังได้แปลความหมายไว้โดยใช้ภาษาที่ง่าย ซึ่งทำให้เข้าใจได้มากขึ้น เนื้อหาแต่ละหัวข้อกระชับได้ใจความ มีเนื้อหาที่ครอบคลุม และสุนทรพจน์ของผู้มีชื่อเสียงทั้ง 10 ที่ได้กล่าวไว้นั้น สามารถนำไปปฏิบัติใช้ได้จริงมีการแสดงแนวคิดของตนเองแสดงให้เห็นถึงแนวคิดของแต่ละท่านแตกต่างกันออกไปอย่างน่าสนใจ

ประการที่ 2 การออกแบบรูปเล่มมีความเรียบง่าย แต่ก็มีลวดลายที่ทำให้สะดุดตา และน่าหยิบมาอ่าน รูปแบบของปกจะออกไปทางการใช้สีปกและตัวหนังสือที่อ่านแล้วสบายตา ภายในเป็นกระดาษแบบถนอมสายตาและมีรูปภาพของผู้ที่ได้อ่านสุนทรพจน์ประกอบ อีกทั้งขนาดของหนังสือเล่มนี้พอดีกับมือทำให้พกพาได้ง่าย สามารถนำไปอ่านได้ทุกที่

ประการที่ 3 หนังสือเล่มนี้มีคุณค่าอย่างมากต่อการอ่าน หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่ให้ความรู้ใหม่ๆ ข้อดีๆ ที่มหาวิทยาลัยไม่ได้สอนให้กับเรา เป็นความรู้และทักษะเกี่ยวกับการใช้ชีวิตของตนเอง หลังจากจบการศึกษาและพร้อมที่จะไปเผชิญกับโลกความเป็นจริงภายนอก และยังทำให้ผู้อ่านสามารถนำไปปรับใช้ได้จริงในการดำรงชีวิตประจำวันของตนเอง

ผู้แปลหนังสือเล่มนี้ได้เลือกแปลสุนทรพจน์ทั้ง 10 ชิ้นที่ได้กล่าวไว้ในหนังสือชิ้นนี้ ผู้กล่าวสุนทรพจน์ที่คัดสรรมาในเล่มนี้ไม่ได้สอน “สูตรสำเร็จ” ของความสำเร็จให้กับการศึกษา หลายคนเล่าถึงความล้มเหลวของพวกเขาอย่างสนุกสนานด้วยซ้ำไป ซึ่งจะช่วยให้ผู้อ่านมองเห็น “กัณฑ์” ของใบปริญญา บทบาทของการศึกษาในบริบทของการใช้ชีวิต ทั้งในฐานะปัจเจกชนและในฐานะพลเมืองของสังคม และอาจช่วยทุกท่านในการตอบตัวเองว่าความหมายของชีวิตอยู่ที่ใด เป็นต้น

3.3 จุดด้อย

ในหนังสือเล่มนี้ผู้วิจารณ์มองว่ามีจุดด้อยน้อยมาก เนื่องจากเป็นหนังสือที่ใช้ภาษาขงดงาม การให้แนวความคิดในการใช้ชีวิตที่มีคุณค่าต่อผู้อ่านเป็นอย่างมาก ในส่วนที่พอจะเป็นจุดด้อยอยู่บ้างมีเพียง 2 ประการดังนี้ ประการที่ 1 ผู้วิจารณ์เห็นว่ารูปแบบการเขียนของหนังสือเล่มนี้เน้นใช้คำที่ไม่ได้มีความหมายตรงตามคำ แต่จะออกไปทางวิเคราะห้และให้คิดตาม ซึ่งในส่วนนี้อาจทำให้ผู้อ่านเข้าใจและตีความหมายแตกต่างออกไป และ ประการที่ 2 ในส่วนของเนื้อหาย่อยๆ ในบางบทไม่มีคำอธิบายเพิ่มเติม มีแต่หัวข้อ อาจจะส่งผลให้ผู้อ่านเกิดความไม่เข้าใจ ซึ่งผู้วิจารณ์เห็นว่าเป็นจุดหนึ่งที่ทำให้ผู้อ่านไม่ได้อ่านอย่างราบรื่นและเข้าใจความหมายผิดไป

4. บทสรุป

มนุษย์อาจเป็นสัตว์ที่ “ฉลาด” ที่สุดในโลก แต่โชคร้ายที่สิ่งที่มีมนุษย์ฉลาดทำที่สุดคือการหาเหตุผลมาตอกย้ำอคติ มายาคติ และความหลงตัวเอง สามปัญหาซ่อนเร้นที่ถูกซุกไว้ใต้พรมลึกลงไปเรื่อยๆ ด้วยหนังสือฮาวทูจำนวนนับไม่ถ้วนที่สอนแบบฉาบฉวยอย่างเหลือเชื่อ ถ้าหากเราตั้งใจ “คิด” อย่างใดอะไรจริงๆ สิ่งนั้นจะบังเกิด ผู้กล่าวสุนทรพจน์ทุกท่านที่ได้คัดสรรมานำเสนอในหนังสือเล่มนี้ ล้วนเข้าใจว่าโลกได้หมุนรอบตัวเราชีวิตไม่ใช่ประวัติด้อย ความล้มเหลวสอนเรามากกว่าความสำเร็จ ความสุขกับความสำเร็จไม่ใช่เรื่องเดียวกัน การรู้เท่าทันทั้งความสุขและความทุกข์นั้นสำคัญกว่าการวิ่งหาความสุขและวิ่งหนีความทุกข์การ “คิดเก่ง” ไม่สำคัญเท่ากับการ “คิดเอง” และโลกไม่มีวันดีกว่าเดิมได้ด้วยความคิดมดๆ แล้งๆ มุมมองเกี่ยวกับการใช้ชีวิตของหลายท่านที่ได้กล่าวมา เคยหลงทางและไม่รู้จักตัวเองมาก่อน หลายท่านเคยผ่านจุดสูงสุดและต่ำสุดของชีวิต จนเห็นได้ว่าอะไรคือสิ่งสำคัญที่ควรยึดไว้ ซึ่งเรื่องราวเหล่านี้แหละ จะช่วยให้คนที่ไม่ว่าตัวเองต้องการอะไร หรือไม่ว่าอนาคตอยากเป็นอะไร พอจะได้มุมมองชีวิตใหม่ๆ ให้กับตัวเอง

บรรณานุกรม

เอกสารภาษาไทย

- ทิตินา แชนนี. (2555). **บัณฑิตศึกษาในศตวรรษที่ 21: การปรับหลักสูตรและการสอน**. เอกสารอัดสำเนา.
 วิจารณ์ พานิช. (2555). **วิถีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรีสฤษดิ์วงศ์.
 สฤณี อาชวานันทกุล. (2555). **วิชาสุดท้ายที่มหาวิทยาลัยไม่ได้สอน เล่ม 2**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ. openbooks.

เว็บไซต์

- The Partnership for 21st Century Skill. (2009). **Framework for 21st Century Learning**. Retrieved January 5, 2020, from <http://21stcenturyskill.org/index.php>.

เอกสารภาษาอังกฤษ

- Kay, K. (2010). **21st Century Skills: Why the Matter, What They are, and How We Get There**. In Bellanca, J.& Brandt, R. (Eds.), **1st Century Skills: Rethinking How Students Learn**. Bloomington, In: Solution Tree Press.
 Martin, J. (2010). **The Meaning of the 21st Century**. Bangkok. L.T.P.

จริยธรรมการตีพิมพ์บทความในวารสารพุทธมัตถ์ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม

วารสารพุทธมัตถ์ ของศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม ให้ความสำคัญกับการรักษามาตรฐานด้านจริยธรรมในการตีพิมพ์เผยแพร่บทความ ดังนั้น จึงกำหนดให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องปฏิบัติตามหลักการและมาตรฐานด้านจริยธรรมในการตีพิมพ์อย่างเคร่งครัด ดังนี้

บทบาทหน้าที่ของบรรณาธิการและกองบรรณาธิการในวารสารพุทธมัตถ์

1. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาและตรวจสอบบทความที่ส่งมาเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารบทความ โดยพิจารณาความสอดคล้องของเนื้อหาบทความกับเป้าหมายและขอบเขตของวารสาร รวมถึงตรวจสอบคุณภาพของบทความตามกระบวนการประเมินคุณภาพบทความก่อนการตีพิมพ์
2. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องใช้หลักการในพิจารณาบทความโดยอ้างอิงเหตุผลทางวิชาการเป็นหลัก และต้องไม่มีอคติต่อผู้สนับสนุนบทความและเนื้อหาบทความที่พิจารณาไม่ว่าจะด้วยกรณีใดๆ ทั้งสิ้น
3. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้สนับสนุนบทความหรือผู้ทรงคุณวุฒิที่ตรวจประเมินบทความ ไม่ว่าจะเป็นประโยชน์ในเชิงธุรกิจหรือในการนำไปเป็นผลงานทางวิชาการของตนเอง
4. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องไม่ปิดกั้น เปลี่ยนแปลง หรือแทรกแซงข้อมูลที่ใช้แลกเปลี่ยนระหว่างผู้ทรงคุณวุฒิที่ตรวจประเมินบทความและผู้สนับสนุนบทความ
5. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องปฏิบัติตามกระบวนการและขั้นตอนต่าง ๆ ของวารสารอย่างเคร่งครัด

บทบาทหน้าที่ของผู้สนับสนุนบทความในวารสารพุทธมัตถ์

1. บทความที่ผู้สนับสนุนส่งมาเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารต้องเป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์หรือเผยแพร่ที่ไหนมาก่อน
2. ผู้สนับสนุนบทความต้องทำการอ้างอิงให้ถูกต้องทุกครั้งเมื่อนำผลงานของผู้อื่นมานำเสนอหรืออ้างอิงประกอบในเนื้อหาบทความของตนเอง และต้องไม่คัดลอกผลงานของผู้อื่น
3. หากผลงานทางวิชาการของผู้สนับสนุนเกี่ยวข้องกับการใช้สัตว์ ผู้เข้าร่วม หรืออาสาสมัคร หรือผลการวิจัยมีประเด็นที่เปราะบางต่อผู้ให้ข้อมูล ผู้สนับสนุนควรดำเนินการตามหลักจริยธรรม ปฏิบัติตามกฎหมาย และข้อบังคับที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด รวมถึงต้องได้รับความยินยอมก่อนการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล หรือแสดงเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ หรือในสัตว์ทดลองประกอบด้วยทุกครั้ง
4. ผู้สนับสนุนบทความต้องยินยอมโอนลิขสิทธิ์ให้แก่วารสารพุทธมัตถ์ก่อนการตีพิมพ์ และไม่นำผลงานไปเผยแพร่หรือตีพิมพ์กับแหล่งอื่น ๆ หลังจากที่ได้รับการตีพิมพ์กับวารสารพุทธมัตถ์แล้ว
5. ชื่อผู้สนับสนุนที่ปรากฏในบทความต้องเป็นผู้ที่มีส่วนในบทความนั้นๆ จริง

บทบาทหน้าที่ของผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความ

1. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้นิพนธ์บทความ การพิจารณาคุณภาพของบทความต้องคำนึงถึงคุณภาพของบทความเป็นหลัก และพิจารณาบนหลักการและเหตุผลทางวิชาการโดยปราศจากอคติหรือความขัดแย้งส่วนตัว
2. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องตระหนักว่าตนเองเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญ มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาของบทความที่รับประเมินอย่างแท้จริง
3. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องไม่แสวงหาประโยชน์จากบทความที่ตนเองได้ทำการประเมิน
4. หากผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความได้ตรวจสอบแล้วพบว่าบทความที่รับประเมิน เป็นบทความที่คัดลอกผลงานชิ้นอื่น ๆ ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบทันที พร้อมแสดงหลักฐานประกอบที่ชัดเจน
5. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องรักษาระยะเวลาประเมินตามกรอบเวลาประเมินที่วารสารพุทธมคัศกำหนด รวมถึงไม่เปิดเผยข้อมูลของบทความให้ผู้อื่นได้รับรู้

การเตรียมต้นฉบับเพื่อการเสนอจัดพิมพ์ในวารสารพุทธมัตต์ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม

1. ขนาดของต้นฉบับ

พิมพ์หน้าเดียวบนกระดาษสันขนาด A4 โดยเว้นระยะระหว่างขอบกระดาษด้านบน 3.81 ซม. ด้านขวากับด้านล่าง 2.54 ซม.

2. รูปแบบอักษรและการจัดวางตำแหน่ง

ใช้รูปแบบอักษร TH Sarabun PSK พิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด โดยใช้ขนาดและชนิดของตัวอักษร รวมทั้งการวางตำแหน่งดังนี้

2.1 ขนาดกระดาษ จัดพิมพ์บทความด้วยกระดาษ ขนาด A4 พร้อมระบุเลขหน้า ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านขวาและซ้ายตามรูปแบบการจัดหนังสือทั่วไป

2.2 ชื่อเรื่อง (ภาษาไทย) ขนาด 18 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ

2.3 ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ) ตัวพิมพ์ใหญ่ ขนาด 14 ชนิดตัวหนา ตัวพิมพ์เล็ก ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ

2.4 ชื่อผู้เขียน ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านขวา ได้ชื่อเรื่อง โดยให้ใส่ทั้งชื่อผู้เขียนภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุอีเมลด้วย

2.5 ที่อยู่หรือหน่วยงานสังกัดของผู้เขียน ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านขวา ได้ชื่อผู้เขียน โดยให้ใส่ที่อยู่หรือหน่วยงานทั้งชื่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

2.6 หัวข้อบทคัดย่อไทยและอังกฤษ ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านซ้าย ได้ที่อยู่หรือหน่วยงานสังกัดของผู้เขียน โดยหัวข้อบทคัดย่อไทยและหัวข้อบทคัดย่ออังกฤษ ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตัวพิมพ์ใหญ่

2.7 เนื้อหาบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา จัดพิมพ์ไม่ควรเกิน 3 ย่อหน้า บรรทัดแรกเว้น 1 แท็บ (Tab) จากขอบกระดาษด้านซ้าย และพิมพ์ให้ขีดขอบทั้งสองด้าน

2.8 หัวข้อของคำสำคัญ ภาษาไทย ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดซ้ายหน้ากระดาษ ได้บทคัดย่อภาษาไทย และคำสำคัญนี้ไม่ควรเกิน 3 ศัพท์ ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา

2.9 หัวข้อของคำสำคัญ ภาษาอังกฤษ ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดซ้ายหน้ากระดาษ ได้บทคัดย่อภาษาอังกฤษ และคำสำคัญนี้ไม่ควรเกิน 3 ศัพท์ ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา

2.10 หัวข้อเรื่อง ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านซ้าย ระบุหมายเลขข้อ

2.11 หัวข้อย่อย ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ระบุหมายเลขข้อย่อย โดยเรียงตามลำดับตามเลขหัวข้อเรื่องเป็นหลัก

2.13 เนื้อหา ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา และพิมพ์ให้ขีดขอบทั้งสองด้าน โดยบทความวิจัยและบทความวิชาการ ให้มีองค์ประกอบเริ่มตั้งแต่บทนำหรือความนำ เนื้อหาหลัก วิเคราะห์และสรุป บรรณานุกรม ส่วนบทวิจารณ์หนังสือ ให้มีข้อมูลทางบรรณานุกรม ชื่อผู้วิจารณ์ บทวิจารณ์ สำหรับงานสร้างสรรค์ประเภทอื่นๆ ให้มีองค์ประกอบตามบทความวิจัยและบทความวิชาการ

3. จำนวนหน้าต้นฉบับ

เนื้อหาขอบทความตั้งแต่หัวข้อเรื่องจนถึงบรรณานุกรมควรมีความยาวไม่ควรเกิน 15 หน้า กระดาษขนาด A4

4. ช่องทางการส่งผลงาน

4.1 ทางไปรษณีย์ ให้พิมพ์ผลงาน 1 ชุด และซีดีบันทึกผลงานในรูปแบบไมโครซอฟต์เวิร์ด 1 แผ่น ส่งถึง พระมหาหมหินทร์ ปุริสุตโตโม, ผศ.ดร. 137 วัดอาวุธวิกสิตาราม ถ.จรัญสนิทวงศ์ 72 แขวงบางพลัด เขตบางพลัด กรุงเทพฯ 10700 โทร. 086-0864258

4.2 ทาง Email โดยส่งไฟล์เวิร์ด ไปที่ maghavin9@yahoo.com

4.3 ทาง website โดยส่งไฟล์เวิร์ดเข้าในระบบของวารสาร หลังจากนั้น ทางวารสารจะดำเนินการตามลำดับจนกว่าจะมีการตีพิมพ์ผลงาน (<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/bdm>)